

T.C.
ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI
ANABİLİM DALI

74270

SADİK
HAYATI, EDEBİ KİŞİLİĞİ
VE
DİVANI'NIN TENKİTLİ METNİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Süleyman EROĞLU

T 74270

DANIŞMAN : Prof. Dr. Coşkun AK

BURSA 1998

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	V
KISALTMALAR	VI
GİRİŞ	1

I. BÖLÜM

SADİK'IN HAYATI VE EDEBİ KİŞİLİĞİ

A. Hayatı	7
B. Edebi Kişiliği	9
Kasideler	11
Gazeller	13
Tarihler	14
Diğer Şiirler	15
Vezin	15
Kafiye ve Redif	18
Dil	19
Şiirlerinde Muhteva Özellikleri	23

DİN-TASAVVUF

I. DİN	23
1. Allah	23
2. Melekler	24
3. Kitaplar	25
4. Ayetler	26
5. Peygamberler	26
6. Dört Halife	29
7. Cennet-Cehennem	30
II. TASAVVUF	31
1. Mutasavvıflar	33

CEMİYET

I. ŞAHİSLAR	34
1. Tarihi Şahsiyetler	34
a. Hükümdarlar	36
b. Devlet Adamları	40
c. Şairler	42
d. Alimler	43
e. Sanatkarlar	43
2. Tarihi Efsanevi Şahsiyetler	43
3. Edebi Hikaye Kahramanları	47
II. KAVİMLER	49
III. ÜLKELER-ŞEHİRLER	51
IV. NEHİRLER, DAĞLAR, DENİZLER	53

İNSAN

I. SEVGİLİ	54
II. SEVGİLİDE GÜZELLİK UNSURLARI	55
1. Saç İle İlgili Unsurlar ve Benzetmeler	55
2. Perçem İle İlgili Unsurlar ve Benzetmeler	57
3. Alın İle İlgili Unsurlar ve Benzetmeler	58
4. Kaş İle İlgili Unsurlar ve Benzetmeler	58
5. Göz İle İlgili Unsurlar ve Benzetmeler	59
6. Gamze İle İlgili Unsurlar ve Benzetmeler	63
7. Kirpik İle İlgili Unsurlar ve Benzetmeler	64
8. Yüz İle İlgili Unsurlar ve Benzetmeler	65
9. Yanak İle İlgili Unsurlar ve Benzetmeler	67
10. Ben İle İlgili Unsurlar ve Benzetmeler	69
11. Hatt (Ayvatüleri) İle İlgili Unsurlar ve Benzetmeler	70
12. Ağız İle İlgili Unsurlar ve Benzetmeler	71
13. Dudak İle İlgili Unsurlar ve Benzetmeler	72
14. Çene İle İlgili Unsurlar ve Benzetmeler	74
15. Diş İle İlgili Unsurlar ve Benzetmeler	74
16. Boy İle İlgili Unsurlar ve Benzetmeler	74
17. Kulak İle İlgili Unsurlar ve Benzetmeler	75

18. Burun İle İlgili Unsurlar ve Benzetmeler	76
19. Sine İle İlgili Unsurlar ve Benzetmeler	76
20. Parmak, Ayak, Sak-Said İle İlgili Unsurlar ve Benzetmeler	77
III. SEVEN (AŞIK)	78
IV. RAKİB	80

TABIAT

I. KOZMİK ALEM	81
1. Gökyüzü	81
2. Yıldız Kümeleri	83
a. Samanyolu	83
3. Seyyareler	83
a. Ay	83
b. Utarid	84
c. Zühre	85
d. Güneş	85
e. Merih	87
f. Müşteri	87
II. MEVSİMLER	87
1. Bahar	87
2. Yaz	89
3. Hazan	89
4. Kış	89
III. HAYVANLAR	90
1. Kuşlar	90
2. Dört Ayaklı Hayvanlar	93
3. Sürüngenler, Balık ve Böcekler	95
IV. BİTKİLER	96
1. Ağaçlar	96
2. Çiçekler	99
V. MEYVELER	102

II. BÖLÜM

SADİK'IN ESERİ

Divan	104
Divan'ın Yazma Nüshaları	104

III. BÖLÜM

TENKİTLİ METİN

Kasideler	108
Gazeller	140
Dörtlükler	287
Müfredler	291
Tarihler	297
BİBLİYOGRAFYA	334

ÖNSÖZ

Türk kültürünün ve edebiyatının geçmişinin gün ışığına çıkarılabilmesi ve edebi geçmişimiz hakkında sıhhatli araştırma ve değerlendirmelerin yapılabilmesi için eski metinlerimizin neşrine büyük ihtiyaç olduğu muhakkaktır.

Bu sebeple XVIII. yüzyılın bir ilim ve edebiyat adamı olan Sadık'ın hayatı ve Divan'ı üzerinde bir çalışma yapmayı ve Divan'ının tenkitli metnini hazırlamayı uygun bulduk.

Bu çalışmada Sadık Divan'ının kütüphanelerimizde mevcut üç nüshası karşılaştırılmış, en hacimli ve güvenilir görülen H nüshası esas alınarak farklılıkların diğer nüshalardan ikmalıyla de Divan'ın tenkitli metni ortaya çıkarılmıştır.

Çalışmamızda Divan'ın tenkitli metni yanında kaynaklardan elde edilen bilgiler ışığında şairin hayatı ve edebi kişiliği de ele alınmıştır. Önce şairimizin kişiliğinin ve edebi anlayışının oluşumunda tesiri bulunan hususiyetler ve yaşadığı ortam giriş mahiyetinde incelenmiştir. Daha sonra hayatı ve edebi kişiliği bölümünde şairin hayatı kronolojik bir çerçevede anlatılmış, edebi yönü, manzumeleri, vezin, kafiye, dil ve şiirlerindeki muhteva özellikleri ışığında tahlile tabi tutulmuştur.

Diğer bölümde Sadık'ın bilinen tek eseri olan Divan'ı tanıtılarak kütüphanelerimizdeki elyazması nüshaların tavsifleri verilmiştir.

Divan'ın tenkitli metni ortaya k n rken H n shasının tertibine uyulmuş Z ve E n shalarındaki farklılıklar da n shaların tertibine sadık kalmaya  alışılarak metin i erisine dahil edilmiştir.

S leyman EROĞLU

KISALTMALAR

ayn. esr.	: aynı eser
ayn. yer	: aynı yer
bkz.	: bakınız
BYEK	: Bursa Yazma Eserler Kütüphanesi
c.	: cild
D	: Dörtlük
G	: Gazel
H.	: Hicri
K	: Kaside
Küt.	: Kütüphane (si)
M	: Müfred
M.F.A.	: Mikro Film Arşivi
nr.	: numara
s.	: sayfa
öl.	: ölümü, ölüm tarihi
T	: Tarih (manzumesi)
vr.	: varak
Yay.	: Yayın (ları)

GİRİŞ

XVIII. Yüzyılda Siyasi ve Sosyal Hayat

XVIII. yüzyıl Osmanlı İmparatorluğu'nun o eski azametinden çok şeyler kaybettiği, ulu Osmanlı çınarının köklerinin dipten sarsıldığı bir dönemdir. Devlet bu yüzyılda içeride çeşitli toplumsal çalkantı ve karışıklıklarla birlikte birtakım isyanlar ve maddi zorluklar; dışarıda ise yenilgi ve toprak kayıpları ile karşı karşıya kalmıştır.

Osmanlı, yüzyıla Karlofça Antlaşması'nın ağır hükümlerinin cenderesi altında girmiştir. Bu antlaşma ile 16 yıl süren bir savaş dönemi sona ermiş, fakat Macaristan'ın büyük bir bölümü Avusturya'ya; Mora yarımadası ve Dalmaçya Venedik'e; Azak kalesi, Lehistan ve Ukrayna Rusya'ya bırakılmış, sonuçta devletin Avrupa'daki egemenliği iyiden iyiye sarsılmıştır.

Osmanlı Devleti, Karlofça'nın yarattığı sarsıntılardan kurtulmadan İsveç kralı Demirbaş Şarl'ın topraklarına sığınması ve Rus çarı Deli Petro'nun Osmanlı himayesindeki Ortodoks'ların koruyuculuğunu üstlendiğini bildirmesi üzerine Rusya'ya sefer başlatmış, Baltacı Mehmed Paşa komutasındaki Osmanlı ordusu 1711 yılında Rus ordusunu Pruth bataklığına sıkıştırarak bozguna uğratmıştır. 1714 yılında imzalanan İstanbul Antlaşması ve Şehit Ali Paşa'nın Mora'yı geri alması devletin gücünün halen var olduğunu gösterse de tam bir rahatlama, huzur ortamı gerçekleşmemiştir. Avusturya ve Venedik ile süren savaşlar Petervaradin yenilgisiyle sonuçlanmış 1718'de imzalanan Pasarofça antlaşması ile İran cephesinde Eşref Şah'la süren çarpışmalar dışında- geçici bir sulh dönemine girilmiş ancak neticede Osmanlı çok ağır şartların kabulüne ve bir paylaşım pazarının içine çekilmiştir. Bu antlaşma aynı zamanda

tarihimizde Lale Devri olarak bilinen döneme de başlangıçlık etmiş ve aynı sene Nevşehirli Damad İbrahim Paşa sadrazam olmuştur.¹

Damad İbrahim Paşa'nın barıştan sonraki sulhün yarattığı rahat ortamını Sultan III. Ahmed'in yumuşak, zevke ve eğlenceye düşkün mizacından da yararlanarak başlattığı Lale Devri; İstanbul'un imarı çalışmaları, bir matbaanın kurulması gibi ilmi, kültürel ve edebi etkinlikler yanında devlet erkanı ve halkın çoğunluğunun yiyip içip eğlenerek de vakit geçirdiği bir dönemdir.

Sultan III. Ahmed, yaşamayı ve eğlenceyi seven, kadınlara düşkünlüğü ile de tanınan bir padişah'tır. Hammer: "Sultan Ahmed, kadınlarının da çok sadık sevgi mevzuu halinde idi. Vaktinin büyük bir bölümünü kadınlarla nakış işlerini görüşmek ve öteden beri konuşmakla geçiriyor, onları yeni şenliklerle yenilemek, yeni rütbeler, makamlar tevcih etmekten hoşlanıyordu."² şeklindeki ifadesiyle bir nevi devrin gerçeğini ortaya koymuştur. Bütün bu yazları kırlarda, lala ve sümbül bahçelerinde; kışları, "helva gecesi" adıyla bilinen türlü helvaların yenip şerbetlerin içildiği, muhabbetli sohbetlerin yapıldığı havai yaşam tarzı sadrazamın devlet yönetimindeki iktidar gücünü ve nüfuzunu artırmakla birlikte birtakım çevrelerin hoşnutsuzluğunu da artırmıştır. Nitekim zevk içinde vaktin geçirildiği bu durum fazlasıyla böyle sürmemiş 1730'da Patrona Halil'in önderlik ettiği ve gerici bir çevrenin de desteklediği bir isyan sonucu Sadrazam Damad İbrahim Paşa öldürülmüş ve Sultan III. Ahmed de tahttan indirilmiştir. İsyân devlet idaresine darbe indirmekle birlikte ilmi, kültürel faaliyetler yanında iyileştirme çabalarının da önünü kesmiştir.

¹ 9 Mayıs = 8 Cumade'l-âhire Pazartesi: Nişancı Mehmed Paşa'nın azliyle Nevşehirli Damad İbrahim Paşa'nın sadareti. (DANIŞMEND, İ. Hami; İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi c. IV s. 12)

² Hammer; Büyük Osmanlı Tarihi c. VII s. 376

Devrin siyasi görünümü için ayrıca bkz. UZUNÇARŞILI, İ. Hakkı; Osmanlı Tarihi

Sultan III. Ahmed'in ardından tahta geçen Sultan I. Mahmud isyancı elebaşlarını öldürtüp devlet idaresini ele alarak işe başlamış ancak; onun devri de savaşlar ve iç karışıklıklarla geçmiştir.

Sultan I. Mahmud'un saltanatının ilk yılları Sadık'ın müderrislik vazifesinde bulunduğu yıllardır. Şair 1150/1737 müderrislikten Edirne kadılığına, ardından 1165/1752 yılında Mekke kadılığına atanmış ve aynı yıl Mekke'de bu görevdeyken vefat etmiştir. Sonrasında Avrupa devletlerinin giderek artan ölçüde Osmanlı siyasetine karışmaları, Anadolu'nun muhtelif yerlerinde çıkan isyanlar ve yeniçeri ayaklanmaları asrın sonuna dek sürmüştür.

XVIII. Yüzyılın Edebi Görünümü

XVIII. yüzyıl edebiyatı gelişimini genel olarak XVII. Yüzyılın devamı biçiminde sürdürmüştür.

Asrın başlangıç yıllarında Türk edebiyatında hikemî tarzın usta şairi Nâbî'nin egemenliği sürmekte; Sâbit, Seyyid Vehbî, İzzet Ali Paşa, Dürri, Kâmî gibi XVIII. yüzyıl şairleri Nâbî'nin etkisinde şiir söylemektedirler. Nedîm coşkun, neşeli ve düşünceden uzak dünya görüşüyle söylediği şiirleriyle ortaya çıktığında bu şairlerden birçoğu onun yolunu benimsemişlerdir.

XVIII. yüzyıl edebiyatının dikkat çekici özelliklerinden başta geleni, mahallileşme cereyanı ve halk edebiyatına olan yaklaşmadır. XV. yüzyılda Aydınlı Visâlî ile başlayan ve daha sonra Tatalı Mahremî ve Edirneli Nazmî gibi şairler tarafından sürdürülen Türkî-i Basit akımı bu dönem şairleri arasında da epey taraftar bulmuştur. XVII. yüzyılın sonlarında bilhassa Sâbit halk tabirleri, mahalli deyim ve atasözlerine geniş yer vermiş ve bu yönüyle şiirin sadeleşmesinde XVIII. yüzyıl şairlerine ön ayak olmuştur. Nitekim aynı özellikleri Nâbî'de de görmek mümkündür. Özellikle Lâle

Devri'nde daha da hızlanan bu hareket şiirin saf Türkçe ve anlaşılır bir dille yazılması gerektiği fikrini savunmuştur.

Nitekim XVIII. asır başlarında Lâle devri şairlerinden Dürrî Efendi'nin kardeşi Sâdî Çelebi de şiirin sade Türkçe sözlerle yazılması lüzumunda ısrar ediyordu.

Sâdî Çelebi, bir kasidesinde bu mevzua ehemmiyetle temas ediyor ve:

Eger memdûh ise Türkî lisânda nazm-perverlik
Selîs ü vâzih ister dinleyen fehmeyleye anı

Nice Türkî denür ol şi' re kim her lafzının halli
Lûgatler bakmağa muhtâc ide meclisde yârânı

Benim Türkî dilinde cümlelerin ma' lûmdur şi' rim
Ki lafz-ı nâ-şenîdeyle mükedder etmem ihvânı

diyordu.³

Ayrıca XVIII. yüzyıl klasik divan şiirinin katı kurallarının yavaş yavaş kırıldığı, şiirin bir değişim havasına girdiği bir dönemdir. Bu dönem şiirinde mazmunlar değişmeye, en azından yumuşamaya başlamış; şairler hayali bir yeri Şiraz'ı veya Bağdad'ı değil Sadabad gibi, Kağıthane gibi mekanları anlatmaya başlamışlar; yaşanan sosyal hayat ve birtakım gerçekler bu yolla şiire girmiştir. Dönem içerisinde tasavvufî aşktan ziyade şairler beşerî aşka yönelmişler, birkaç şeyh şair dışında tasavvufî mefhumlar pek ele alınıp işlenmemiştir.

Yüzyıl edebiyatının klasik tekâmülü içerisinde şarkı, manzum tarih ve nazirenin belirgin biçimde artması dikkat çeken bir özelliktir. Eskiden beri murabba adıyla anılan ve bestelenen nazım şekli, kafiye düzeninin değişmesi, halk şiirindeki koşma ve türkünün de etkisiyle XVII. yüzyıl ortalarında şarkı adını almış ve özellikle Lale

³ BANARLI, Nihad Sami; Resimli Türk Edebiyatı Tarihi c. II s. 745

Devri'nden sonra büyük bir gelişme göstermiştir.⁴ Özellikle Nedim 28 şarkısıyla bu türün güzel örneklerini vermiş, yüzyılın eski şiire bağlılığıyla tanınan şairi Şeyh Gâlib bile bu modaya uyarak 11 şarkı söylemiştir.

Hind yolu, Hind tarzı ve Hind üslubu demek olan Sebk-i Hindî, Türk edebiyatına XVII. yüzyılda dışarıdan gelmiş yabancı bir üsluptur. Hindistan'da gelişmiş ve bu yüzyılda Türk edebiyatını etki altına almıştır.⁵ XVII. yüzyılı etkisi altına alan Sebk-i Hindî bu yüzyılda da etkisini sürdürmüştür. Dilde incelik, hayallerde genişlik, anlamda derinlik özellikle Nedim başta olmak üzere asrın hemen bütün şairlerinde görülmüş, asrın sonunda ise Şeyh Gâlib'de bütün ağırlığıyla kendini hissettirmiştir.

XVIII. yüzyıl edebiyatına dil özellikleri açısından bakıldığında bir önceki yüzyılın Sebk-i Hindî üslubuyla şiirler yazan şairlerine göre dilin daha sade olduğu görülür. Bunda mahallileşme cereyanının yüzyıl şairlerince benimsenmesinin rolü büyüktür.

Şiir dilindeki bu sadeliğin mensur eserlerde de kendini hissettirdiği göze çarpar. Dönem içerisinde kaleme alınan pek çok mensur eserin eskiye oranla daha sade yazıldıklarına şahit olunmaktadır.

XVIII. yüzyıl, edebiyatımıza pek çok şair kazandırmış bir dönemdir. Asrın tekamülü içerisinde sanatı güçlü şairler yanında pek çok ikinci sınıf şaire de tesadüf olunur. Bu yüzyılda edebiyatta yer edinmiş, dikkati çeken şairler şunlardır:

Övgü kasideleri ve hicivleriyle tanınan Osman-zâde Tâib; Nedim'den önce şarkılarıyla ünlenen ve devrin büyük musiki üstadlarından, aynı zamanda Türk edebiyatının en çok na' t yazan şairi⁶ Yahya Nazîm; XVIII. yüzyılda Nâbî ekolünün en büyük temsilcisi Kâmî; farklı üslubu, şûh ve neşeli söyleyişteki gazelleriyle yüzyılın ilk

⁴ Büyük Türk Klasikleri c. 24 s. 196

⁵ İPEKTEN, Haluk; Nâ'îlî, Hayatı, Sanatı, Eserleri s. 60

⁶ Çoğunluğu gazel ve bir kısmı da kaside şeklinde beş ayrı divanda topladığı na' tlerinin sayısı 545'tir.

yarısında şiirde yeni bir çığır açan Nedim; yine Nâbî tarzı gazelleriyle tanıdığımız Dürri-i Yekeşm; Bağdadlı Ruhî'nin Terkıb-i Bend'ine yazdığı naziresiyle şöhet bulmuş Arpaeminizâde Sami; yüzyılın Mevlevî edebiyatı temsilcileri Enîs Receb Dede ile Mustafa Sakıb Dede; Nedim'in yakın dostu ve üslubunun temsilcisi, aynı zamanda da hamisi İzzet Ali Paşa; dönem şiirine rindane meşrebiyle farklı bir ses getiren Sünbülzâde Vehbî; Manzum Mesnevî tercümesiyle haklı bir üne kavuşan Nahîfî Süleyman Dede; Nedimane üslupla kaleme aldığı neşeli gazelleriyle bilinen Neylî; Tüm Mevlevî şairlerini topladığı Tezkire'si ve gazelleriyle de tarikat çevrelerinde tanınıp sevilmiş ayrıca Şeyh Gâlib'in de yakın dostu olan Esrar Dede; kendinden sonra divan şiirinde başka büyük şair yetişmeyen, divan şiirinin ve XVIII. yüzyılın iki büyük şairinden biri olan Şeyh Gâlib; şiirde fazlasıyla bir ustalık gösterememesine rağmen devrin şairlerine engin Farsça bilgisiyle hocalık yapmış olan Hoca Neş'et...

Ayrıca XVIII. yüzyılda Necib mahlasıyla şiirler söyleyen Sultan III. Ahmed ile Selim ve İlhâmî mahlaslarıyla şiirler söyleyen Sultan III. Selim de dönemin tarihi yanında edebiyatı açısından da önemli iki şahsiyettir.

BİRİNCİ BÖLÜM

SADİK'IN HAYATI VE EDEBİ KİŞİLİĞİ

A. Hayatı

Sadık'ın hayatı hakkında bilinenler azdır. Tezkire yazarlarından edinebildiğimiz bilgiler ise kısa ve yetersizdir.

Şiirlerinde kullandığı Sadık mahlasıyla tanıdığımız şairin asıl adı Yahya'dır. 1102/1691 yılı Receb'inde İstanbul'da Dāye Hatun mahallesinde doğmuştur.⁷ Doğum yeri ve tarihi hakkında kaynaklarda herhangi bir ihtilaf yoktur. Babası devrin mühim bir mevkideki din adamlarından sayılabilecek alim bir zat olan Ayasofya Camii Cuma şeyhi Fazıl Süleyman Efendi'dir.

Tezkire sahibi Salim'in "...Kostantiniyye-i sitāyış-şāyānda 'ilm ü fazlda müselleme yegāne-i fuzalā-ı cihān ü 'allāme-i devrān deryā-yı bī-pāyān fazl ü taq̄vā mecmū'ü'l-fezā'il her vechle iftiḥāra sezā olan..."⁸ şeklindeki sözlerinden anlaşıldığına göre Sadık bilgili ve ilim sahasında kendini yetiştirmiş bir babanın oğludur. Sadık, doğumundan sekiz yaşına gelene kadar ilk öğreniminde babasından istifade etmiş ve 1110/1698 yılında Seyyid Feyzullah Efendi'nin derslerinde hazır bulunmuştur. Sonrasında devrin tanınmış simalarından ve önde gelen din adamlarından biri olan Şeyhülislam Paşmakçızade Ali Efendi'nin tedrisatında tahsilini sürdürmüştür. 1122/1710 yılına kadar tahsile devam eden Sadık ibtida haric derecesiyle tahsilini tamamlamış ve 1129/1717 Zi'l-Hicce'sinde Halil Paşa Medresesi'ne müderris olarak atanmıştır. Bu görevde 4 yıl kaldıktan sonra 1133/1721 Muharrem'inde İbrahim Paşa Medresesi'ne

⁷ "... medīne-i Kostantiniyye'de Dāye Ḥātūn mahallesinde biñ yüz iki recebinde tevelliüd eyleyüp..." (Salim, Tezkire s. 422)

⁸ ayn. esr. s. 423

dahil olmuştur. 17 yıl gibi uzun bir süre ve tedris devresini de tamamlayan şair 1150/1737'de Edirne kadılığına tayin olunmuştur.⁹

Sadık'ın Edirne kadılığına gelişi padişah Sultan I. Mahmud'un saltanat yıllarına tesadüf eder. Bu görevde de 15 yıl gibi uzunca bir müddet kalan Sadık 1162/1749 yılında kaleme aldığını bildiğimiz;

Nādāne felek tā bu kadar cāh ü qadr ne

Bu mertebe ehl-i dile ya zulm ü gadr ne

matla'ı ile başlayan gazelindeki¹⁰ ifadesinden anlaşıldığına göre artık daha üst görevlerle ikram olunmayı beklemektedir.

Nitekim bu görevinin ardından 1165/1752 Muharrem'inde Mekke kadılığına getirilmiştir.¹¹ Ancak bu görevde fazla kalamadan aynı yıl içerisinde 61 yaşındayken Mekke'de vefat etmiştir.

Sadık'ın vefatına tezkireci Ramiz şu tarih beytini söylemiştir.

Rāmiz-i dā'ī du'ā idüp didi tārīhini

Gülşen-i cennet Sadīkā'ya ilāhī ola cā -1165-¹²

Mezarı yine Ramiz'in "...çeşm-i nāziki ol 'arşa-i mübârekde vedī' a-i kûbûr..."¹³ şeklinde belirttiğine göre Mekke'dedir.

Sadık'ın evliliği ve çocukları hakkında yalnız Salim Tezkiresi'nde "Ol fāzıl-ı yegānenin puseri olup..."¹⁴ şeklinde bir ibareye rastlanmaktadır. Bu bilgidен hareketle

⁹ Mehmed Süreyya, Sicill-i Osmani s. 640 ; ERDEM, Sadık; Ramiz ve Adab-ı Zurafası s. 189

¹⁰ G-114 Z nüshası 21b varakta yer alan bu gazelin sonunda "Maḥrûsa-i Edirne kaḍısı iken inşād buyurdukları gazellerindendir. -1162-" ibaresine yer verilmiştir.

¹¹ bkz. Mehmed Süreyya, ayn. esr. s. 640 ; ERDEM, Sadık; ayn. esr. s. 189

¹² Ramiz, Adab-ı Zurafa vr. 167 (Millet Küt. M.F.A. nr. 1340)

¹³ Ramiz, ayn. esr. , ayn. yer.

¹⁴ Salim, Tezkire s. 423

Sadık'ın evlenip çocuk sahibi olduğu bilinmekte ancak eşinin kim olduğu ve çocuklarının sayısı hakkında ayrıntılı bilgiye tesadüf olunamamaktadır.

Ayrıca Sadık'ın ilgili olarak kaynaklarda bilgiye rastlayamadığımız bir yönü de ömrü müddetince herhangi bir tarikata intisabının olup olmadığıdır. Şiirlerinden hareketle de bu yönünü aydınlatıcı türden herhangi bir bilgimiz mevcut değildir.

B. Edebi Kişiliği

XVIII. yüzyılın divan sahibi şairlerinden olan Sadık, tek eseri Divan'ında ortaya koyduğu edebi şahsiyeti ile XVIII. yüzyılın ilk yarısında birinci sınıf bir şair olamasa da ikinci sınıf birçok şair arasında yer edinmiş, dikkati çekmeyi ve adından söz ettirmeyi başarabilmiştir.

Sadık'ın hayatından ve edebi kişiliğinden söz eden kaynaklar onun hakkında övgülü ifadeler yer verirler.

Sadık'tan bahseden kaynaklardan Safayi Tezkire'sinde "... 'aşruñ şu' arāsından dehrūñ zūrafāsından şi'r ü inşā ile şuhūr bir zāt-ı ma' mürdur..."¹⁵ diyerek onun asrında tanınmış bir şair olduğunu şiirinin yanında nesrinin de meşhur olduğunu bildirmiş ve manzumelerinden örneklere yer vermiştir.

XVIII. yüzyılın şura tezkirelerinden bir diğeri Tezkire-i Salim de şu bilgileri aktarır. "zihñ ü kuvvet-i zekāsı sebebiyle şi'r ü inşāda dañi bī-'adīl olup nice vūzerā-ı kirāma vū meşāyih-ı İslāma vū kibār-ı enāma tāriħler ü kaşīdeler virüp nazār-ı ħüsn-i kabūl ü cemāñir-i e'ālī miyānesinde mergub ü maķbūl olmuşlardır. Nuṭķ ü edāsı dil-ārā vū dānişı zībā bir şā'ir-i fenn-azmādur. Müretteb Dīvān'ı vū miyān-ı şu' arāda ħayli nām ü şāñı vardır. Fārisī, 'Arabī, Türkī merām üzre güftāra kādīr bir bir şā'ir-i māñirdür."¹⁶

¹⁵ Safayi, Tezkire-i Safayi "Sadık maddesi" (Millet Küt. M.F.A.)

¹⁶ Salim, Tezkire s. 423

Salim'in ifadesine göre Sadîk gazel yanında kaside ve tarihte de mahareti olan bir şairdir. Ona göre şairliği kadar fenni de takdir edilecek düzeyde olan Sadîk hoş söyleyişle Türkçe'nin yanı sıra Farsça ve Arapça ile de şiir kaleme alabilecek bir kudrete sahiptir. Salim bu takdirkârlığını ispat olarak da Tezkire'sinde Sadîk'ın 2 Türkçe 1 Farsça gazelini ve Venedik'in fethine söylediği tarihini nakletmekle birlikte

Levhâş-Allah o zihn-i naqqâde

Hiç söz olmaz Şadîk üstâde ¹⁷

sözlerine yer verir.

Sadîk'ın kaydına rastladığımız bir başka tezkire Nubetü'l-Asar'da ise Sadîk hakkında bilgi verilmemiş ancak manzumelerden seçilmiş örneklere yer verilmiştir.

Nuhbetü'l-Asar'ın yazarı Belîğ Tezkire'sine Sadîk'ın kasidelerinden 4, gazellerinden de 3 beyti örnek olarak kaydetmiştir. Bunun yanında edebi kişiliği ile ilgili herhangi bir değerlendirmede bulunmamıştır. Belîğ, Sadîk hakkında her ne kadar bir yorum getirmemişse de kaydetmiş bulunduğu beyitler Sadîk'ı şiir alanında beğendiğinin ispatına bir delil gösterilebilir. Ayrıca sair tezkirelerde Sadîk'ın kasidelerinden örneklere rastlanmazken Nuhbetü'l-Asar'da Sadîk'ın 4 kaside beytine ¹⁸ tesadüf olunması dikkat çekicidir.

Türkçe şuara tezkirelerinden Arif Hikmet'in Tezkire'sinde de Sadîk hakkında bilgiye rastlamaktayız; ancak verilen bilgiler çok kısa ve diğer tezkirelerin tekrarı niteliğini aşmamaktadır. Bu tezkire de Sadîk hakkında herhangi bir değerlendirmeye gitmezken yalnızca

Her ne dem bülbül terennümle leb-i hâmüş açar

İstimâ' a gönce-i neşgüfteler hep gûş açar

¹⁷ Salim, ayn. esr. , ayn. yer.

¹⁸ K-IV/5,7,9,24 ; ABDULKADİROĞLU, Abdülkerim; Nuhbetü'l-Asar Li-Zeyl-i Zübdetü'l-Eş'ar s. 264-265

matlaıyla başlayan gazelini ¹⁹ kaydetmekle yetinmiştir.

Adab-ı Zurafa'nın müellifi tezkireci Ramiz ise Sadık'ın yaşadığı asırda edebi kişiliğiyle şöhret bulmuş bir şair oluşunu şu sözleriyle dile getirir: "...şu' arā-yı belāgat ü beyāndan fenn-i tāriḥde ve şî'r ü inşāda ḥaḳḳ bu ki ḳasabü's-sabakı'l-emşāl bir şā'ir-i māhir-i pür-fazīlet ü kemāl olup..." ²⁰

Mehmed Süreyya da Sicill-i Osmanî'sinde Sadık'ın kaydına yer verir. Ancak birkaç satır bilgi içerisinde herhangi bir değerlendirmede bulunmayıp babasının adını, aldığı görevleri ve ölüm tarihini nakleder.

Kaynakların ifadelerinden de anlaşıldığı gibi Sadık edebi şahsiyetiyle kendini ispatlamayı başarabilmiş bir şairdir. Mensur bir eser kaleme almamış ancak nesirde de mahareti olan bir şair olduğu kaynaklarda belirtilen Sadık'ın edebi yönünün değerlendirilmesine tek kaynak Divan'ındaki şiirleri de incelendiğinde şahsiyeti daha iyi anlaşılacaktır.

Kasideler

Sadık Divanı'nın mevcut nüshaları içerisinde yer alan kaside sayısı 9'dur.²¹

Yazma nüshalarda yer alan kasidelerin yalnızca birinde²² kaside başlığı yer almakta, diğerlerinde kasidelerin kime yazıldığı hakkında herhangi bir başlık veya ibareye tesadüf olunmamaktadır.

¹⁹ G-55

²⁰ Ramiz, Adab-ı Zurafa ; vr. 167 (Millet Küt. M.F.A. no: 1340)

²¹ Süleymaniye Kütüphanesi Esad Efendi 2651 numarada kayıtlı nüshada yalnızca bir kaside eksik biçimde yer almış diğer kasidelere mevcut nüsha içerisinde yer verilmemiştir.

²² Zeytinoğlu Halk Kütüphanesi 333/3 numarada kayıtlı nüshada yer alan 1. kaside "Ḳasīde-berāy-ı ḥazret-i İbrāhīm Pāşā" başlığıyla başlamaktadır.

Kasideler bilindiği gibi devrin padişahı ve ileri gelen şahsiyetlerine övgü maksadıyla kaleme alınan manzumelerdir. Burada dikkat çekici bir nokta Sadık yaşadığı dönemde padişah adına herhangi bir kaside yazmamıştır. Adlarına kaside yazdığı şahıslar Damad İbrahim Paşa ve Damad Ali Paşa'dır.

Sadık'ın 9 kasidesinden;

1. kaside Damad İbrahim Paşa için yazılmış ve 49 beyitten oluşur.

Bu kaside nesib, medhiye fahriye ve dua bölümlerinden oluşmaktadır. Nesibi bir kalemiye olan bu kasidenin medhiyesinde Damad İbrahim Paşa çeşitli sıfatlarla övülmekte, fahriye bölümünde onun eşğinde sözün yabana atılmayıp makbul olacağı belirtilip yardımı beklenmekte ve sonunda dua bölümüyle kaside son bulmaktadır.

2. kaside Damad Ali Paşa adına kaleme alınmış ve 35 beyittir.

Nesibi bir bahariyye olan bu kasidenin medhiye bölümünde Ali Paşa'nın şahsına övgü dolu sözler sarfedilmektedir.

Biraz da başla küstâhâne fâhra izndür şimdi

O şadr-ı kâmkârûñ ' afvi de bî-' add ü ihşâdur

(K-II/26)

beytiyle başlayan bu kasidenin fahriye bölümünde ise Sadık şiirini övmekte ve kaside dua ile bitirilmektedir.

3. ve 4. kasideler de Damad Ali Paşa için yazılmıştır. 3. kaside 30, 4. kaside 36 beyittir.

3. kasidede nesib bölümüne yer verilmeyerek doğrudan medhiye ile başlanmış, fahriyeden sonra dua ile son verilmiştir.

4. kaside ise şemşîriyye nesibiyle başlamakta ve dua ile sona ermektedir.

Divan'da Damad İbrahim Paşa için yazılan diğer kasideler 5, 6, 7, ve 8. kasidelerdir. Bunlardan 5. kaside 39, 6. kaside 43, 7. kaside 22 ve 8. kaside 40 beyitten oluşmaktadır. Dördü de nesible başlayan kasidelerden 6. kasidenin nesibi temmûziyye, 5. 7. ve 8. kasidelerin nesibleri ise birer bahariyyedir. Medhiye ve dua bölümlerinin yer aldığı kasidelerde Sadîk damad İbrahim Paşa'dan övgü dolu sözler içerisinde lutf ve ihsan dilemektedir. Ayrıca 6. kasidede Damad İbrahim Paşa'nın medhi yanında devrin ihtişamlı yapılarından ve Lale Devri'nin eğlence hayatından da övgüyle söz edilmektedir.

Divan'daki son kaside olan 9. kasidenin kimin adına kaleme alındığı kesin olarak belli değildir. Şitâiyye nesibiyle başlayan 49 beyit tutarındaki bu kasidenin 21. beyitinde:

Sipîhr-i kevkebe dâmâd ü şadr-ı ekrem

Görür sa' âdeti devrinde bende vü âzâd

ifadesiyle kasidenin ya Damad Ali Paşa ya da Damad İbrahim Paşa adına yazıldığı ihtimali kendini hissettirmektedir. Yine 25. beyitte:

Meger ki şadr-ı mükerrerrem vezîr-i a' zâam kim

Ki oldı pâdişehem hem vezîr ü hem dâmâd

şeklindeki benzer bir diğer ifade de kasidenin devrin padişahının damadı olan sadrazamlardan biri adına yazılma ihtimalini güçlendirmektedir. Bu kaside de medhiyenin ardından fahriye ve dua bölümüyle sona ermektedir.

Gazeller

Sadîk Divanı'nın ortaya konan metninin muhteviyatı içinde bulunan gazellerin sayısı 145'tir. Mevcut gazeller beyit sayıları bakımından bir tasnife tabi tutulduğunda 145 gazelden 129'u 5 beyit, 2'si 6 beyit, 10'u 7 beyit, 1'er tanesi de 8, 9, 10 ve 13 beyit biçiminde tasniflendirilebilir.

Gazel, son beyitinde şairin mahlasına yer verdiği bir nazım şeklidir. Ancak Sadık birkaç gazelde bu kuralın dışına çıkmıştır. 35. gazelde şairin mahlası yer almamaktadır. Bunun yanında müzeyyel gazel olarak nitelenen, mahlas beyitinden sonraki beyitlerin bazı şahısların övgüsüne tahsis edildiği gazeller de mevcuttur. Bunlar 3, 28, 38 ve 56. gazellerdir. Sadık'ın mevcut bu dört müzeyyel gazele makta beyitinden sonra zeyl olarak övgü beyitleri eklediği göze çarpmaktadır.

Mürettep divanlar bilineceği üzere son harfleri esas alınarak Arap alfabesi harf sırasına göre sıraya dizilirler. Şairler de genelde her harften en azından bir gazel söylemeye özen göstermişlerdir. Sadık da Divan'ında her harften bir veya birkaç gazel yazmıştır.

Tarihler

XVIII. yüzyılda manzum tarihte de büyük bir gelişme görülmüştür. Özellikle Lale Devri'nde yeni binaların yapımı ve eskilerin onarılmasından, Ramazan, Bayram, Nevruz, Sadaret ve Vezaret kutlamaları, şehzadelerin doğumları ve sünnetlerine, sultan düğünlerine, savaşta kazanılmış başarılarla, yabancı devletlerle yapılan anlaşmalara, elçilere verilen ziyafetlere, devlet büyüklerinin nişan talimlerine kadar büyük ve küçük her olaya bütün şairlerce manzum tarihler düşürülmüş, kaside veya kısa ve uzun kıta tarihler divanları doldurmuştur.²³

Divan'da 3'ü Farsça olmak üzere toplam 53 tarih manzumesi bulunmaktadır.

1115 / 1703 – 1137 / 1724 yılları arasındaki çeşitli olaylara düşürülmüş olan tarih manzumelerinin 9'u kaside, 40'ı kıta ve dördü de mısra şekliyle kaleme alınmıştır.

²³ Türk Dünyası El Kitabı c. 3 s. 191-192

Tarih manzumeleri beyit sayısı bakımından ise şöyledir. 4'ü mısra, 8'i 2 beyit, 5'i 3 beyit, 1'i 4 beyit, 21'i 5 beyit, 4'ü 6 beyit, 2'si 7 beyit, 2'si 8 beyit, ve birer tanesi de 5, 9, 12, 17, 21, 50 beyit sayısındadır.

Diğer Şiirler

Bu başlık adı altında topladığımız bölümde Sadık'ın Divan'ında yer alan ve diğer manzumelerine oranla daha az sayıdaki 29 manzumesi mevcuttur. Bu 29 manzumedan 20'si müfred, 9'u da dörtlüktür. Müfredlerden 4'ü, dörtlüklerden de 2'si Farsça'dır.

Şairin müfredlerine bakıldığında genelde aşıkane duygulara yer verdiğine şahit olunur. Dörtlük formundaki manzumelerinde ise hikemi bir söyleyiş tarzı kendini hissettirir.

Sadık'ın kaynakların ifadeleri yanında edebi yönünün değerlendirilmesinde bir diğer dayanağımız manzumeleri genel olarak akıcı bir üslupta, canlı ve gerçekçi tasvirler içerisinde beşeri aşk çerçevesindedir.

Bu bahiste sanatçı kişiliğinin tespitinde bir diğer ölçüt şüphesiz manzumelerine malzeme niteliği taşıyan sanatının unsurlarıdır.

Vezin

Divan şiirinde hakim vezin ve başlıca ritm aracı aruzdur. Sadık da bu geleneğe bağlı bir şairdir. Şiirlerinde çeşitli aruz kalıplarını kullanan şairimiz genellikle çok kullanılan ahenkli söyleyişe elverişli vezinleri fazlaca tercih etmiştir.

Divan şairlerinin vezin kullanımındaki tercihlerini tevarüs ettikleri gelenek ve ritm anlayışı belirler.²⁴ Aruzun hezec, remel, muzari, müctes, cedid, recez, mütekarib

²⁴ MACİT, Muhsin ; Divan Şiirinde Ahenk Unsurları, s. 83

bahirlerine raġbet gösteren Sadık'ın Divan'daki Şiirlerinde 14 çeŐit aruz kalıbı göze çarpar. Bu 7 bahir ve 14 vezin, manzumelerdeki kullanıŐ sayısđ bakımından Őöyle sınıflandırılabilir:

Bahr-i Hezec

Mefā'īlūn mefā'īlūn mefā'īlūn mefā'īlūn	1'i Farsça 51 manzume
Mefā'īlūn mefā'īlūn fe'ūlūn	1 manzume
Mef'ūlü mefā'īlü mefā'īlü fe'ūlūn	10 manzume

Bahr-i Remel

Fā'ilātūn fā'ilātūn fā'ilātūn fā'ilūn	1'i Farsça 54 manzume
Fā'ilātūn fā'ilātūn fā'ilūn	5 manzume
Fe'ilātūn fe'ilātūn fe'ilātūn fe'ilūn	2'si Farsça 29 manzume
Fe'ilātūn fe'ilātūn fe'ilūn	2 manzume

Bahr-i Muzari

Mef'ūlü fā'ilātü mefā'īlü fā'ilūn	48 manzume
Mef'ūlü fā'ilātūn mef'ūlü fā'ilātūn	2 manzume

Bahr-i Recez

Müstef'ilūn müstef'ilūn müstef'ilūn müstef'ilūn	2 manzume
Müfte'ilūn mefā'ilūn müfte'ilūn mefā'ilūn	2 manzume

Bahr-i Mütakarib

Fe'ūlūn fe'ūlūn fe'ūlūn fe'ūlūn	1 manzume
Fe'ūlūn fe'ūlūn fe'ūlūn fe'ül	1 manzume

Bahr-i Müctes

Mefā' ilün fe' ilätün mefā' ilün fe' ilün

1'i Farsça 23 manzume

Bahr-i Cedid

Fe' ilätün mefā' ilün fe' ilün

1'i Farsça 5 manzume

Sadık, bir divan şairi olarak mensubu bulunduğu edebiyatın esaslarını manzumelerinde gerektiği biçimde kullanabilmiştir. Nazma olan hakimiyeti ve teknik açıdan güçlü sayılabilecek bir şairdir. Onun şiirlerinin tümü göz önüne alındığında vezin açısından bozuk pek az mısraya tesadüf olunur. Buna şairin vezindeki teknik zaafı değil istinsah aşamasında müstensih'in hatalarının sebebiyet verdiği ihtimali de düşünölmelidir.

Aşağıya alınan manzume Sadık'ın aruzu güzel bir şekilde kullanımına örnek olabilecek niteliktedir.

Mülk-i dili nigāh-ı dil-ārā yaqar yıqar

Tātār-ı gāmze eylese yağma yaqar yıqar

Kundaqdan āteşindür o ruhsār-ı 'ālemi

Hemçün harik-ı şehri ser-ā-pā yaqar yıqar

Ey serv-i ser-firāz seni de bu berq-ı āh

Bir gün mişāl-i devḫa-i bālā yaqar yıqar

Bezm-i fenāda o da yanar 'ömri kaṭ' olur

Pervāneyi ki şem'-i şeb-ārā yaqar yıqar

Kıl ey Şadık keyf-i dü-bālā ihtirāz

Merd-i za'ifi 'aşkile şahbā yaqar yıqar

(G-XLVI)

Kafiye ve Redif

Kafiye divan şiirinde ses, redif ise söz tekrarlarının mısra sonlarında simetrik olarak kullanılmasıdır.²⁵ Sadîk'ın da şiirlerinde ahenk unsuru olarak sıkça kullandığı unsurlardan bir diğeri kafiye ve rediftir.

Bütün klasik edebiyatlarda olduğu gibi divan şiirinde de şairler, dahil oldukları geleneğin estetik nizamına sıkı sıkıya bağlıdır. Bu bakımdan divan şiirinde kafiye ve redif gibi unsurların kullanımını büyük ölçüde gelenek belirler. Bu anlayışta kafiye daha çok göze hitap eder.²⁶ Sadîk da bu anlayışa bağlı olarak kafiyenin kulağa değil göze hitap etmesi gerektiği şeklindeki geleneğe bağlıdır. Bu yüzden Sadîk şiirinde kafiye göze hitap ettirmek isterken bir takım hatalara düşmüştür.

...

Nigîn-dâr-1 Süleymân-1 zamân ü Âşaf-1 şânî

...

Müneccimler rasad-sâz-1 fezâ-yı ' aql ü iz' ânı

beyitlerinde görülen şânî ve iz' ânı kelimeleri hatalı biçimde kafiyeli kabul edilmiştir.

Sadîk'ın manzumelerine bakıldığında özellikle kasidelerinde kafiye örgüsü içerisinde aynı kelimeleri sıklıkla kullandığı da görülür. Bu durum divan şiiri geleneğinde pek hoş karşılanmamaktadır. Ve yine Divan'ın I ve IX numaralı kasideleri de aynı ses yapısıyla kafiyelenmiş bir biçimdedir.

Kafiye ve redifin divan şiirinde önemini artıran sebeplerden biri de divan tertibinde gazellerin kafiye ve rediflerinin son harflerine göre sıralanmasıdır. Bunun sonucu olarak da şairler her harften kafiye veya redif yaratmak durumunda kalmışlardır. İşte bu durum

²⁵ MACÎT, Muhsin; ayn. esr. s. 83

²⁶ MACÎT, Muhsin; ayn. esr. s. 84

kimi zaman şairleri zorlama mısralara itmiş ve bir takım hataları da beraberinde getirmiştir.

Sadık'ın Divan'daki gazellerine bakıldığında büyük bir çoğunluğunun redifli olduğu görülür. Gazellerdeki redifler kimi zaman ek ve takı, kimi zaman sözcük, kimi zaman da sözcük düzeyini aşan birkaç kelimededen oluşmaktadır.

Hücümü var yine mülk-i diline seyl-âbuñ
Sipihre bâri dili ağzı olsa mîzâbuñ (G-LXXX/1)

Güft-gü pervâne-meşreb şahşdan bigânedür
Meclis-i İşrâkıyân içre sühan bigânedür (G-XLIV/1)

‘Uşşâkı ber-ıaraf ham-ı ebrü keser biçer
Hem ber-ıaraf o dîde-i pür-gü keser biçer (G-XLV/1)

Ayrıca Sadık'ın manzumelerinde kullandığı redifler genellikle Türkçe kelimelerden seçilmiştir. Menşei yabancı olan kelimelerle kurulu rediflerden oluşan şiir sayısı oldukça azdır. Yine şunu da belirtmek gerekir ki Sadık şiirlerinde redif olarak isim soylu kelimelerden çok fiilleri ve fiillerin çekimli hallerini kullanmayı tercih etmiştir.

Dil

Sadık'ın şiir dili, şiirlerinin bütünü göz önüne alındığında orta sadelikte ve rahat anlaşılabilir bir niteliktedir.

Genel olarak süslü ve çok ağır bir şiir dilini yeğlememiş olan şair kimi zaman Arapça, Farsça kelimelerden ve vasf-ı terkîbîlerden oluşmuş anlaşılması biraz güç mısra ve beyitlere de yer vermiştir. Yer yer rastladığımız bu türden kimi mısra ve beyitlerinde Türkçe unsurlara pek az tesadüf olunabilmektedir.

Rek-i gül reşk-reng-i talf' atufıla müy-der-âteş
 Ğam-ı kıaddüfle şimşād ü şanavber pây-der-gilldür (G-XXII/4)

‘Iyş-ı pey-der-peye vâbestedür eyyâm-ı bahâr
 Zîb-dest olsa rev-âbâde-i gül-fâm-ı bahâr (G-XXVI/1)

Bu türden mısralar veya beyitler Divan'ın tümünü kapsamasa da örnekleri artırmak mümkündür.

Divan şairleri kimi zaman hüner göstermek veya sanat gücünü ispatlamak amacıyla üsluplu ve çok ağır bir dil kullanma yoluna gitmişlerdir. Bunun yanında birtakım şairler sade bir dille şiir yazmayı tercih etmişlerse de vezinde kusursuzluğa özen göstermek istemeleri Arapça, Farsça kelime ve terkipleri kullanmalarını zorunlu kılmıştır. Ayrıca klasik şiirin temel ölçüsü, aruzu kullanan şairlerin Türkçe kelimelerde uzun vokal bulunmaması sebebiyle Arapça ve Farsça kelimelere yönelmeleri sade dili etkileyici unsurlar arasında bir diğer etken olmuştur.

Aşağıya aldığımız örnek mısra ve beyti şair tümüyle Arapça, Farsça kelime ve terkiplerden oluşturmuştur:

Mişâl-i kâmet-i ham-geşte-i şeyh-i riyâzet-keş (G-XIII/2a)

Ķuvvet-i nâtiqa-i ‘İsî-i i‘ câz Şadîk

Tıfl-ı gūyâ-yı zebân-ı kalem-i lâldedür (G-XXXVII/5)

Sadîk'ın dilinin geneli içinde yabancı kelime ve tamlamalarla örölü mısra ve beyitler yanında yalın söyleyişteki manzumeler de büyük ölçüde kendini hissettirmektedir. Divan'dan rastgele seçtiğimiz bu sade ve yalın söyleyişlere dair şu örnekler verilebilir:

Sen nigâh eyledüñ ol şuħa da ben âh itdüm
 Bilmem ey dîde güneş sende midür bende midür (G-XXXI/4)

Bir yalıñ yüzlüye meger var vurgundur
O harâretle şaçar ‘âleme aḥker şemşir (K-IV/4)

İtdi dīvâne gibi ‘aqlın alup āvâre
‘Aşķile zâhidi meclisde ḍolandurdı ḳadeḥ (G-XVI/6)

Yok baña hengâm-ı hicrânuñda cânımdan meded
Dost zann itdüklerüm yârâb benüm düşmen midür (G-XXXIV/4)

Anadolu’ya iki kere şadr olup âḥir
Rûmili pâyesin aldı o fâzıl-ı devrân (T-XVI/2)

XVIII. yüzyıl şiirinde fazlasıyla kendini hissettirmiş olan mahallileşme cereyanı çerçevesinde Sadık’ın şiirlerinde de yer yer bir takım deyim, halk tabiri ve atasözlerine rastlamak mümkündür. Tesadüf olunan bu tür örneklerden bazıları şunlardır:

Deyimler;

Gözü kararmak

Gördükde gerdenini karadı gözüm Şadık
Elmasdan ḳılâde degül olḳadar beyâz (G-LXIX/5)

Kızılı çıkmak

Ne teng-zarf imiş kıızılı çıkdı bezmde
Evvel ḳadeḥde ber-ḫaraf itdi ḫicâbı şeyḫ (G-XVIII/2)

Ağzı sulanmak

Ne ‘aceb nüşumıza eylese rağbet zâhid
Şulu şeftalüdür ağzını sulandurdı ḳadeḥ (G-XVI/5)

Boy çekmek

Nev-nihâl-i âh eger şuyın bulursa giryeden
 Serv gibi bâğ-ı ‘âlemde daği kâmet çeker (G-XXVIII/3)

Başına kıyamet kopmak

Şimşâd o boy-ı servüme hem-düş geçermiş
Kopdı başuma bâğda gavğâ-yı kıyâmet (G-IX/3)

Göz gözü görmemek

Karardı kevn ü mekân şimdi göz gözi görmez
 ‘Aceb mi mâha ziyâ virmese bu mihr-i cevâd (K-IX/8)

Atasözü ve halk tabirleri;

Bu meseldür şu bulanmazsa durulmaz dirler
 Hoş duruldı biraz ol şühı bulandurdı kadeh (G-XVI/4)

Kevâkib ile ider fahr-ı muţtaşıl gerdün
 Belî le’îme olur nakdini hesâb ferâh (G-XV/4)

Devr-â-zamân ile mânende-i şâfi-tıynet
Kıymet-i gevhere gelmez kühen olmağla halel (G-XCIII/2)

Devâ ümidini dil-dâde-i la‘linden ‘ayb itme
Tabîbe hastesin virdikde dir her kişi sağ eyle (G-CXX/3)

Şiirlerinde Muhteva Özellikleri

DİN-TASAVVUF

I. DİN

1. Allah

Devrinin mühim din adamları arasında sayılabilecek Ayasofya vaizi Fazıl Süleyman Efendi'nin oğlu olan Sadık'ın Divanı'nda Allah'ı konu alan müstakil herhangi bir manzume (tevhid, münacat v.b.)'ye tesadüf edilmez. Ancak Allah mefhumu muhtelif beyitlerde çeşitli isim, sıfat ve vesilelerle sıkça konu edilmektedir. Bu isim ve sıfatların bazıları şunlardır:

Allah, İlahi, Hakk, Rabb, Rabbü'l-ibād, Girdigâr, Hafız-ı Mutlak, Cenab-ı Mutlak, Hüdâ, Mevlâ, Yezdân, Perverdigâr, Hâlık-ı Yektâ, İzîd, Bârî v.b.

Allah, vasıf ve sıfatlarıyla İslami görüşe uygun bir biçimde anılır. Çeşitli vesilelerle dile getirilen Allah'a karşısında kulun acziyeti, ona duyulan hayranlık, şükretme, kimi zaman halden şikâyet, dua etme gibi hallerde sıkça tesadüf olunur. Bu mefhumlarda söylenen şeyler tamamıyla şeriat çerçevesindedir.

Yine açdı emel bâğı hezârân verd-i ra' nâyı

Olup peydâ pür itdi feyz-i Hakk mebde'-i dünyâyı (T-XXIII/1)

Sâyesinde zıll-ı Yezdân' uñ ola âsûde-hâl

Müstefîz oldıkça nûr-ı mihirden mâh-ı münîr (T-XXXIX/3)

Görüldüğü gibi herhangi bir müslüman gibi sünni bir inanış dairesinde İslam'ı kabullenmiş olan Sadık'ın ilgisi Allah'ın varlığını isbat değil varlığını kabullenmedir. Bu yüzden bakış açısı da buna paralel olarak tasavvufi perspektifin dışındadır. Bu

mizacıyla bir Şeyhî, bir Eşrefoğlu Rûmî, bir Niyazi-i Mısri v.b. gibi şairlere benzemez. Kişiliğinin dini boyutu Kur'an ve ehl-i sünnet çerçevesindedir.

2. Melekler

Sadîk Divanı'nda melek mefhumu melek, melaik, firişte gibi genel isimler yanında hususi bazı isimler altında da zikredilmiştir.

a. Cebrail:

Kerrubiyân olarak bilinen dört melekten biri olan Cebrail Cibrîl şekliyle anılmaktadır.

Eyle Şadîk du'â-i devletin taşdî'î ço
 Hizmet-i te'mine Cibrîl-i sebük-pâdur gelen (K-III/28)

b. Azrail:

Kerrubiyân'dan bir diğer melek olan Azrail'e "muhasib-i ecel" tabiriyle bir beyitte rastlanmaktadır.

Bulsa muhâsib-i ecel ancak bulur Şadîk
 Hengâm-ı mestlikde dem-i intibâhumı (G-CXXXI/5)

c. Harut:

Kur'an'da arkadaşı Marut ile birlikte adı geçen ²⁷ Harut bir yerde sihirle ilgili olarak anılmaktadır.

Benüm ol şâ'ir-i sâhir ki Hârût-ı hayâlümünden
 Felek ta'vîz-i bend-i nüsha-i 'ıkd-i süreyyâdur (K-II/29)

²⁷ Bakara /102

d. İblis:

Şeytan. Asıl adı Azazil'dir. Rivayete göre Adem'i ve Havva'yı Cennet'ten çıkaran, insanları azdıran metrud melektir. Kendisi ateşten mahluk olduğu için balçıktan yaratılan Adem'e secde etmedi. Cennet'ten tard olundu. Sonra Adem ve Havva'yı kandırarak Cennet'ten kovulmalarına sebep oldu.²⁸

Sadık Divanı'nda ise İblis'e gurur münasebetiyle tesadüf olunmaktadır.

Olma mağrūr şakın dānişe İblīs gibi

Behre virmez amelūñ t̄a' at-ı kıssīs gibi (G-CXLII/1)

e. Rıdvan:

Cennet'in bekçisi, kapıcısı olarak bilinen bu melek Cennet'le ilgili olarak diğer tenasüb unsurları ile birlikte ele alınıp işlenmektedir.

Rıdvan da gelse fark eylemez nev-bahār da

Ser-şafha-i Bihişt midür gülsitān mıdur (G-XXXV/4)

3. Kitaplar

Sadık Divanı'nda kutsal dört büyük kitaptan yalnızca Mushaf tabiri ile Kur'an'ın adına rastlanılmaktadır. Yalnızca bir beyitte zikredilen Kur'an'ın hatm edilmesi yönüne işarete bulunulmuştur.

Oğundı Muşhaf-ı 'aşkuñ ḥasende ḥatm oldı

Şadık zāre düşer mi yā nevbet-i ihlaş (G-LXVIII/5)

²⁸ ONAY, A. Talat; Eski Türk Edebiyatında Mazmunlar s. 463

4. Ayetler

a. İnnâ fetehnâ ²⁹

b. Nasrun minallah ³⁰

c. Fe'stecebnâ ³¹

d. Ahsen-i takvim ³²

e. Fî-tahtiha'l-enhar ³³

5. Peygamberler

a. Hz. Adem:

Adına bir yerde tesadüf olunan Hz. Adem şeytanın hilesine aldanıp yasak dâneyi yemesi sonucu Cennet'ten kovulması olayına telmihle anılmaktadır.

Dünyâya geldigin bilür Âdem o meh-veşüñ

Bâğ-ı Bihişt'i dâne-i hâli unutturur

(G-XLIII/4)

b. Hz. Nuh:

Kaynaklarda daha çok uzun ömrü ve tufan hadisesi ile adına rastladığımız Hz. Nuh'a Divan'da tufan ve kavmi ile birlikte tesadüf olunmaktadır.

Qalür cürm ü güneş mænend-i kıvam-i Nüh hayretde

Muht-i 'afv ile tufân-ı istigfâr-ı beyninde

(G-CXXIV/2)

²⁹ K-III/12

³⁰ T-LIII/1

³¹ K-III/13

³² K-IX/44

³³ G-CXXXVI/3

c. Hz. Yusuf:

Edebiyatımızda güzellik timsali oluşuyla ele alınıp işlenen Hz. Yusuf beyitlerde güzelliği yanında kardeşleri tarafından kuyuya atılması ve Züleyha ile olan aşkı münasebetiyle söz konusu edilmektedir. Ayrıca bir beyitte "meh-i Ken'ân" tabiriyle de adı anılmaktadır.³⁴

Yūsuf-ı kâma yetişmezse kırılısun bārı
Çeh-i dilde 'abeş âmed-şüd ider tār-ı nefes (G-LXIV/4)

d. Hz. Süleyman:

Süleyman peygamber Sadîk Divanı'nda veziri Asaf, Belkıs, mühr(hatem, nigin), tahtı ve saltanatı, karıncayla ilgili hadisesi münasebetiyle zikredilmektedir.

Taht-ı 'âlemde Süleymānluk degül mi dem-be-dem
Revnaq-efzâ-yı nigîn-i cām ola rāh-ı 'atîk (G-LXXVI/3)

e. Hz. Musa:

Hz. Musa Firavun'la olan mücadelesi, yed-i beyzâ mucizesi ve asası ile; bir beyitte de:

Nice Fir'avn-ı 'adū kaçmaya kim Mūsā-vār
Eyledi elde 'aşasını bir ejder şemşir (K-IV/20)

biçiminde övülenin medhine vesile kılınmakla bahse konu edilmiştir.

³⁴ bkz. G-7/1

Geniş bilgi için bkz. TAVASLI, Yusuf, Peygamberler Tarihi

f. Hz. Hızr:

Kur'an-ı Kerim'de adı geçen³⁵ Hızr, şahsı etrafında oluşmuş kıssa³⁶ ile ilgili olarak edebiyatta sık sık söz konusu edilmektedir.

Sadık Divanı'nda da Hızr motifi Âb-ı Hayat, İskender, ayva tüyleri ve ebedi hayata kavuşması yönleriyle anılmaktadır.

Kâse-i Âb-ı Hayât-ı luğf-ı Hızr ihyâsına

Şüret ü âyine-veş rûh-ı Sikender teşne-leb

(G-III/11)

g. Hz. Zekeriya:

Beytül-mukaddes'in bir bahçesinde ağaç kütüğüne saklandığı sırada ağaçla beraber testereyle kesilerek şehit edilmiş³⁷ olan Hz. Zekeriya bu olaya telmihle bir beyitte anılmaktadır.

Hayfâ ki her nefes Zekeriya-yı 'ömr mü

Âmed-şüd-i hevâ o cefâ-hû keser biçer

(G-XLV/2)

h. Hz. İsa:

Mesih tabiriyle de adına rastladığımız Hz. İsa; ölüleri diriltiren hayat bahşedici mucizesi, daha beşikteyken konuşmaya başlaması, tecerrüd ile göğe yükselirken üzerindeki iğne (süzen) yüzünden dördüncü felekte kalmasına telmihen zikredilmektedir.

Pest iden qadrüm bu kilik-i pür-hüner mi ey Şadık

Sedd-i rāh-ı 'İsî-i âmāl bu süzen midür

(G-XXXIV/5)

³⁵ Kehf 60-72

³⁶ ayrıntılı bilgi için bkz. PEKOLCAY, Necla; İslami Türk Edebiyatı (Giriş) s. 117-118

³⁷ a.g.e. s. 132

1. Hz. Muhammed:

Peygamber-i āhir zaman, Resul, Resul-i Ekrem, Ahmed-i Muhtar, Fahrü'l-Mürselīn gibi isimlerle anılan Hz. Muhammed için Divan'da müstakil bir manzume (na't) yoktur. Beyitlerde son peygamber olması ve şefaatine nail olabilme münasebetleriyle ele alınmaktadır.

Ḥazret-i sultān-ı dīn Ḥān Aḥmed-i Gāzī yine
İtdi icrā sūnnet-i peygamber-i āḥir zamān (T-XLV/1)

6. Dört Halife

Çār-yār olarak da bilinen dört halifeden Divan'da iki isme tesadüf olunmaktadır.

a. Hz. Osman:

Sırasıyla peygamberimizin iki kızıyla evlendiği için Zinnüreyn (iki nur sahibi) lakabıyla anılan Hz. Osman beyitte övülene teşbih maksadıyla dile getirilmektedir.

Nuḫkına söz yok ya 'ilm ü ḥılmini taḥsīnede
Rūḥ-ı Zinnüreyn ol ḥūrşīd-sīmādur gelen (K-III/5)

b. Hz. Ali:

8-10 yaşlarındayken İslam'ı kabul ettiği ve yüzünü hiç puta döndürmediği için "Kerramallahu veche"³⁸ diye tazim edilen³⁹ Hz. Ali "Zülfikar" adlı kılıcı münasebetiyle de zikredilmektedir.

Seyf-i 'alīsine beñzer mi kemīn-tiğ-ı 'adū
Zülfekār ile berāber mi muşavver şemşīr (K-IV/21)

³⁸ bkz. (T-4/2)

³⁹ PALA, İskender; Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü s. 31

7. Cennet ve Cehennem

a. Cennet:

Cennet mefhumuna Firdevs, Bihişt, Cinan, gibi kelimeler yanında Cennet;le ilgili bir takım unsurların bahsiyle de tesadüf olunmaktadır.

Cennet'in katları olarak bilinen sekiz Cennet'ten Sadık Divanı'nda Cennet-i Adn, Firdevs-i Berin, Darü's-selam'ın adları geçmektedir.

Şeb-i vaşında kim bû-yı laîfin itdüm istişmâm
Ne mümkün sünbül-i 'Adn'e virem şebbü-yı gîsüyü (G-CXXX/4)

Kimi zaman ırmakları münasebetiyle de ele alınan Cennet mefhumunda Cennet'te var olan 13 ırmaktan Selsebil ve Kevser zikredilmektedir.

Cây ammâ lufla mânend-i Firdevs-i Berîn
Cüy ammâ Selsebil-i bâğ-ı cennetden nişân (K-VI/26)

Rıdvan,⁴⁰ Tuba, Sidre, hulle, zemzem gibi unsurlar da yine Cennet mefhumuyla ilgili adına rastladığımız tabirlerdir.

Cennet, gülistan gibi çiçek ve meyveli ağaçlarla dolu, altundan ırmaklar akan bir biçimde hayal edilir. Övülenin mahali, evi, sarayı Cennet'e benzetilmekte, ahirette mekanının Cennet olması için duada bulunmaktadır. Sevgilinin yüz güzelliği için benzetilen olarak da kullanılan Cennet bir ıyş ve safa mekanı olarak da düşünülür.

Bir başka şanma Cennet'ün esbâb-ı 'ıyşını
Bâde o bâde dilber o dilber şafâ budur (G-XXXIX/4)

⁴⁰ bkz. Melekler mad.

Bunun yanında bahar mevsimi ve övülenin meclisi de kimi zaman Cennet’le ilgili olarak ele alınmaktadır.

Hemişe tâ ki bahârı ide Hüdâ Firdevs

Hemişe tâ ki ŝitâyı ide cahîm-âbâd (K-IX/48)

Lâle-zâr-ı ‘Adn’dür el-ħakķ riyâz-ı bezmi kim

‘Andelibân-ı nedîmân anda görmez renc-i hâr (K-V/32)

Kafirlerin giremeyeceği bir yer olarak da Cennet adına tesadüf edilmektedir. Yine bir beyitte Hz. Adem’in (bkz) yasak daneyi yiyip Cennet’ten çıkarılması olayına telmihte bulunmaktadır.

b. Cehennem:

Sadîk Divanı’nda Duzeh ve Cahim tabiriyle beyitlerde zikredilen Cehennem mefhumu, azab ve hicran kelimeleriyle birlikte anılmakta; sevgiliden ayrı kalmanın azabının Cehennem’de azab çekmekten daha zor olduğu belirtilmektedir.

Sitem ne kâr ide düzeh-nişin-i hicrâne

Olur semender-i ‘aşķa Şadîk ‘azab ferâh (G-XV/5)

II. TASAVVUF

Devrin önde gelen din alimlerinden Şeyhülislam Paşmakçızade Seyyid Ali Efendi gibi ve daha birkaç alim şahsın tedrisatından istifade etmiş, ömrü müddetince çeşitli medreselerde müderrislik yapmış ve kadılık vazifelerinde bulunmuŝ olan Sadîk’ın tasavvufî tefekkürdeki muvaffakiyeti yadsınacak derecede olmasa gerektir. Ancak şiirlerinin geneline bakıldığında Sadîk bir mutasavvıf hüviyeti taşımasa da onda tasavvufî düşüncenin izlerinin kısmi de olsa yer yer kendini hissettirdiğine şahit olunur.

Sadık'ta tasavvuf; birtakım tasavvufî tabirlerin ve mefhumların zikrinden öteye geçmez. Yani onun için tasavvuf yaşayış biçimine etki edecek düzeyde değildir.

Zıkr ile endîşe-i dünyâyı dilden eyle tarh
Kâfire hâşâ ki Firdevs-i Berin mesken midür (G-XXXIV/3)

beytinde zikredilen mutasavvifane bir yaşamın temel ilkelerinden olan dünya ile bağlarını koparmak düşüncesi samimiyetle bu fikre bağlılık derecesinde değildir. Belki bu düzeyde bir yaşamı arzular ancak dünyaya olan bağlılığı buna müsaade etmez. Ve yine;

Tecrid-i pâk cübbe ü şalı unutturur
Takvâ-yı şarf mâl ü menâli unutturur (G-XLIII/1)

biçiminde ifadesi de tasavvufî fikir açısından bir delil gösterilebilir.

Sadık'ın yaşadığı süre zarfında herhangi bir tarikata intisabı olup olmadığı meçhulümüzdür. Ne hayatıyla ilgili bilgi veren kaynaklarda ne de şiirlerinde bu yönüne dair herhangi bir bilgiye rastlanmamaktadır. Ancak şiirlerinde kimi yerde tarikat adı ve tarikatla ilgili birtakım mefhumlara tesadüf olunmaktadır.

Şadık meclis-i İşrâkıyân-ı ma' nâda
Sühan niķâb-ı ruķ-ı şâhid-i hayâlümdür (G-XXXVI/5)

Buradan hareketle XII. yüzyılda Şehabeddin Sühreverdi tarafından başlatılan felsefe akımının adı⁴¹ olan İşrakîyye görüşüne Sadık'ın bağlılığının olup olmadığını da söylemek de zordur.

⁴¹ DEVELLİOĞLU, Ferit; Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat s. 466
aynca bkz. ULUDAĞ, Süleyman; Tasavvuf Terimleri Sözlüğü s. 262

Tasavvuf sofunun kalini hale tebdil etmesidir.⁴² Sadîk da aşağıdaki beyitte buna işaret etmektedir.

O haṭ-ı sebz-i hâlet-baḥşa hem-reng olamaz tûfî
Ki şan'atla ne mümkün ehl-i kâli ehl-i hâl itmek (G-LXXVIII/4)

Divan'da konuyla ilgili olarak tasavvufi manada zahide de sıkça rastlanır. Sadîk görüş olarak ham sofuluğun ve zahidin karşısındadır. Onun tercihi zahidane bir yaşamdan çok rindane bir yaşamdır. O, akıl yerine aşkı, Cennet'te Kevser yerine sevgilinin dudağını, Tuba yerine de pek çok epiküryen divan şairi gibi sevgilinin boyunu arzular. Ve yine mekanı mescid olan vaizin aksine sevgilinin mahalini mesken tutmayı, eşiğine secde etmeyi tercih eder.

Sadîk yukarıda ele almaya çalıştığımız birtakım tabir ve mefhumların yanında bazı mutasavvıf şairlerden de bahsetmektedir.

1. Mutasavvıflar

a. Edhem, Zü'n-nün:

Edebiyatta, Belh sultanı iken dervişliği sultanlığa tercih edişi ve şahsı etrafında oluşan menkıbeleriyle ele alınan İbrahim b. Edhem⁴³ anıldığı bir beyitte övülen zatın takvasının yüceliğini için zikredilmektedir.

Tarihte iki kişi için lakab olarak kullanılan Zü'n-nün'dan biri balık karnında kırk gün kaldığı için bu adla anılan Yunus peygamberdir. Diğeri ise ünlü mutasavvıf Zü'n-

⁴² ERAYDIN, Selçuk; Tasavvuf ve Tarikatlar s. 293

⁴³ ayrıntılı bilgi için bkz. Tezkiretü'l-Evliyâ; Erkam Yayınları s. 35

nūn-1 Mısrī (- 907)'dir.⁴⁴ Zü'n-nūn-1 Mısrī de beyitte Edhem'le birlikte aynı telakki ile anılmaktadır.

Eyledi ʔarīḳ-1 verā' ü zühdünü tekmīl
Ger ʔtusa devāt ü ʔalemin Edhem ü Zü'n-nūn (T-XXIX/3)

b. Mevlana:

Mevlana'nın adına tasavvufi kişiliğine işaretle rastlanılmaktadır.

Ġazelde Şā'ib ü 'Örfī idi semt-i ʔaşāyidde
Taşavvufda Celāle'd-dīn idi ʔikmetde Fārābī (T-XXIV/2)

c. Bāyezid, Cüneyd:

Bu iki ünlü mutasavvıf aynı beyitte menkıbevi yaşamlarındaki kıssalarına atfen zikredilmişlerdir.

Yok i'timād 'arşa-i kevn ü fesādda
El-ʔışşa Bāyezid'ine dehrūñ Cüneyd'ine (G-CXIII/3)

CEMİYET

I. ŞAHISLAR

1. Tarihi Şahsiyetler

a. Hükümdarlar

Sadīk Divanı'nda hükümdar vasfına haiz olarak adına rastladığımız tek şahıs Sultan III. Ahmed'dir.

⁴⁴ ayrıntılı bilgi için bkz. a.g.e. s. 49

ONAY, Ahmet Talat; Eski Türk Edebiyatında Mazmunlar s. 511

Sultan III. Ahmed:

1115/1703–1143/1730 yılları arası Osmanlı'da tahtta bulunan Sultan III. Ahmed'in iktidar dönemi Sadık'ın ömrünün mühim bir dönemini ihtiva etmektedir. Buna karşın Sadık'ın Divanı'nda Sultan Ahmed'e yazılmış herhangi bir kasideye tesadüf olunmamaktadır. Ancak Divan'ın muhtelif yerlerinde şair devrin sultanından sitayişkar bir eda ile bahsetmektedir.

Sultan III. Ahmed adaleti, hükümdarlığının yüceliği, kahramanlığı v.s. gibi hususlar yanında çeşitli benzetmeler yoluyla da anılmaktadır. Hükümdarlığının tesir sahasının genişliğini aksettirmek için "şahenseh-i Rum ü Arab" ve "şah-ı alem" gibi tabirler kullanılmaktadır.

Şāhenseh-i Rūm ü Arab Ḥān Aḥmed-i 'ālī-neseb
Şems-i Ḥüdā vü zıll-ı Rabb Oşmāniyānuñ erşedi (T-III/1)

Bunun yanında III. Ahmed orijinal ve mübalağalı tasvirler içerisinde "mihr-i sipihr-i madelet", semiyy-i fahr-ı alem", "mazhar-ı inam-ı bi-hadd" gibi vasıflarla da tavsif olunmuştur.

Mihr-i sipihr-i ma' delet ḥazret-i Ḥān Aḥmed'ün
Ḥayr-ı cemīli 'āleme bī-'ad ü bī-ḥesābdur (T-XXIX/1)

Semiyy-i fahr-ı 'ālem ḥazret-i Ḥān Aḥmed-i Ġāzī
Hemīşe ḥayra sa'y itmededür 'āleme taḥkīkā (T-XXXI/1)

Mazhar-ı in'ām-ı bī-ḥadd Ḥān-ı Aḥmed olmada
'Āleme maḥz-ı şeref çün necm-i es'ad dem-be-dem (T-L/1)

b. Devlet Adamları

Damad İbrahim Paşa:

Tarihimizde adı "Lale Devri" ile adeta sembolleşmiş devrin padişahı Sultan III. Ahmed'in damadı Damad İbrahim Paşa için Sadık Divanı'nda 5 kaside bulunmaktadır.⁴⁵ Devrinde sanata ve sanatçılara oldukça önem veren İbrahim Paşa'dan Divan'da oldukça sık ve övgü dolu sözlerle bahsedilmektedir.

Mükerrem-Âşaf ü Dāmād İbrāhīm Pāşā kim	
Muḥaşşal pādişāha lāyıkü'l-ḥaḫḫ böyle bir dāmād	(K-I/12)
A' nī Şadr-ı A' zam İbrāhīm pāşā kim	
Pādişāh-ı 'āleme dāmād-ı şāhib-i' tibār	(K-V/26)
Cenāb-ı vācibü't-ta' zīm İbrāhīm Pāşā kim	
Vücūd-ı pāki anuñ ḥalka maḫz-ı feyz-i Yezdānī	(K-VII/11)
Sipih-r-i mekremet Dāmād İbrāhīm Pāşā kim	
Kefi ebr-i bahārule keremde imtiḫān oldı	(K-VIII/19)

Damad Ali Paşa:

XVIII. asırda Osmanlı sarayına damad olmuş bir diğer vezir-i azam da Damad İbrahim Paşa'nın selefi, Mora fatihi Silahdar Ali Paşa'dır. Divan'da Ali Paşa için yazılmış 3 kaside yer almaktadır.⁴⁶ Sadareti zamanındaki başarılı fütühatından özellikle şemşir redifli kasidede⁴⁷ övgüyle bahsedilen Ali Paşa her vechle sitayişe şayan vasıflarla tavsif olunmuş, zatına duyulan takdirkarlık açık biçimde ifade edilmiştir.

⁴⁵ Kaside I, V, VI, VII, VIII

⁴⁶ Kaside II, III, IV

⁴⁷ Kaside IV

- Himmet-i ‘ālī-i Dāmād Ali Pāşā’dan
Necm-i dümdāra n’ola olsa berāber şemşīr (K-IV/15)
- Veẓīr-i bī-bedel dāmād-ı sultānī ‘ Ali Pāşā
Ki ḥāk-i dergehi kuḥl-ı cilā-yı çeşm-i ḥavrādur (K-II/11)
- Ḥāzret-i dāmād-ı sultānī ‘ Ali Pāşā ki hep
Dergeh-i iḳbāline na‘ mā-i yağmādur gelen (K-III/11)

Köprülüzade Numan Paşa:

Fazıl Ahmed Paşa’nın büyük oğlu ve Köprülü ailesinden yetmiş beşinci ve son Sadrazam Numan Paşa,⁴⁸ sadaret makamına geldiği 1122/1710 yılı için yazılmış tarih manzumesi⁴⁹ münasebetiyle zikredilmiştir.

Didüm tārīḥini geldikde şadra
وزیر قداى بالعلم نعمان (T-VI/3)

Baltacı Mehmed Paşa:

Pruth fatihi Baltacı Mehmed Paşa bu başarısı ve selefi Köprülüzade Numan Paşa’dan sonra sadarete ikinci kez gelişi⁵⁰ sebebiyle anılmaktadır.

Ferrile geçdi yine şadra Meḥemmed Pāşā (T-IX)

Bozdu küffarı diküp menzil-i maḳşūdına taş

Oḳı atdı yayını yasdı Meḥemmed Pāşā (T-XII/21)

⁴⁸ bkz. DANİŞMEND, İ. Hami; İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi c. IV s. 3

⁴⁹ T- 6

⁵⁰ 18 Ağustos = 22 Cumāda-l-āhire, Pazartesi: Köprülü-zāde Nu‘man Paşa’nın azliyle Baltacı Mehmed Paşa’nın ikinci sadareti. (DANİŞMEND, İ. Hami, a.g.e. c. IV s. 3)

Nişancı Mustafa Paşa:

Nişancı Muştafa Pāřa ki nāmın Hāfız-ı Muılağ
Miřāl-i ĥırz-ı a'zam 'izzet ü ikrāmçün şağlar (G-LVI/7)

Muhtar Mustafa Paşa:

Didi du'ā iderek bu řadīđ tārīhin
Nişanı oldu benām ola Muştafa Pāřa (T-XLIV/5)

řeyhūlislam İřhak Efendi:

Mađdūm bī-mümāřil İřhak Efendi k'anuñ
Vařında n'ola dönse niđū ĥiřāl ü hūř-nām (T-XI/1)

Hūrřid-i levĥ-i mihre kilik-i eři' adur keř
Yazdı řadīđ tārīĥ dāmād-ı řeyĥū'l-İřlām (T-XI/3)

Seyyid Ali Efendi:

řadīđā eyledüm tārīĥini tebşir idüp nāsa
Yine Seyyid 'Ali iĥbālile müfti'l-enām oldu (T-VII/5)

Halil Efendi:

Anadolu'ya iki kere şadr olup āĥir
Rūmili pāyesin aldı o fāzıl-ı devrān (T-XVI/2)

Tahir Efendi:

Olnca ĥākim-i quğs-i řerīf itdüm bu tārīĥi
Ola Tāĥir Efendi řād-kām-ı manşıb-ı quđsī (T-XVII/3)

Mahmud Efendi:

Fâzıl-1 nâdire Maḥmūd Efendi k'idemez
Meclisinde fużalâ-yı selef işbât-1 vücūd (T-XIX/1)

Oldı şad-devlet ü iḳbâlle Şeyhü'l-İslâm
Ber-ḳarâr ide maḳâmında ḥüdâvend ü dūd (T-XIX/3)

Arif Efendi:

İki kez Rûmili şadrında ol zât-1 'adl-küster
Feḳâhetle temâm ahḳâm-1 şer' i eyledi icrâ (T-XXII/5)

Du' â idüp Şadîḳ-1 çâkerî didi bu târiḫi
Ola ' Ârif Êfendi cây-gâh-1 Cennetü'l-Me'vâ (T-XXII/7)

Mirza Efendi:

Du' â idüp Şadîḳ bendesi didi butârîḫi
İki 'ıyd eyleye Mirzâ Efendi giydi fetvâyı (T-XXIII/5)

Mirzazade Efendi:

Yine nev Mirza-zâde Efendi şadr-1 Rûm oldı (T-XLVI)

Şüreyhî İffet Abdullah Efendi:

Şüreyhî ' İffet ' Abdullah Efendi ḥazretin nâgâh
Sa' âdetle idince mesned-i fetvâya Ḥaḳḳ iclâs (T-XLIII/1)

Veliyüddin Efendi:

Revâ hâlâ Veliyü'd-dîn Efendi şadr-1 Rûm oldı (T-XLVII)

Osmanlı sahası dışında;

Nizamül-Mülk:

Bu feth ü nuşrete olmuş degül bir pâdişeh nâ'il
Nizâmü'l-Mülkdür şâyân dinilse fâ'ik ü rā'ik (T-LII/3)

c. Şairler**Nabi:**

Nabi, Sadîk'ın zatından övgüyle bahsettiği Türk şairlerdendir. Kaside, gazel, tasavvuf ve hikemi söyleyişteki mahareti diğer büyük şairlerle kıyaslanarak şair kişiliği yüceltilmektedir.

Divan'da Nabi'nin vefatına düşürülmüş bir de tarih mevcuttur.

Biri ihvânınuñ yazdı te'essüf birle târihin
Züleyhâ-yı cihândan çekdi dāmān Yūsuf-ı Nābī⁵¹ (T-XXIV/5)

Şahidi:

Edebiyatımızda Şahidi mahlaslı iki şair görülmektedir. Biri söz konusu ettiğimiz Şahidi, diğeri ise Cem Sultan'ın defterdarı ve muhasibi olan, edebiyatımızda ilk defa Leyla vü Mecnun konusunda 883/1478 tarihinde en uzun mesneviyi yazan Şahidi'dir.⁵²

Kamusu'l-A'lâm'da "Gülistân'a daği şerhi vardır."⁵³ şeklindeki kayıttan anladığımıza göre Sadîk'ın bahsettiği Şahidi de beyitte zikredildiği şekliyle Gülistan şarihi Muğlalı Şahidi'dir.

Zebân-dân-ı riyâz-ı lutfi tekml-i mevâdd itmiş
Var aña Şahidî görmüş Gülistânile Bostânı (K-VII/18)

⁵¹ ERDEM, Sadık; Râmiz ve Adab-ı Zurafası s. 189

⁵² KÜLEKÇİ, Numan; Gülşen-i Vehdet s. 9

⁵³ Şemseddin Sami; Kamusu'l-A'lâm c. IV , s. 2836

Dürri-i Yek-çeşm:

Nabi tazındaki gazelleriyle gazel türünün güzel örneklerini vermiş XVIII. yüzyıl şairlerinden Dürri bir yerde zikredilmekte ve üstad olarak kabul edilmektedir.

Şadîkâ revnağ-ı iklîl-i cân bir gevher-i yektâ
Olur mı dürr-i nazm-ı Dürri-i üstâddan gayrı (G-C/5)

Mevlevi Seyyid Nesib:

Özellikle tarikat çevrelerinde tutulan XVIII. yüzyıl Mevlevi büyüklerinden ve şairlerinden Mevlevi Seyyid Mehmed Nesib (ölm. 1125/1734) vefatına yazılmış tarih manzumesinde⁵⁴ zikredilmektedir.

İrthâlin gûş idüp târihîni didi Şadîk
Cennetü'l-Firdevsi me'vâ ide bu Seyyid Nesib (T-XXV/4)

Saib-Örfi:

Saib, gazelde Örfi de kasidede Sadîk'ın üstad saydığı ve takdirle andığı şairlerdir. Beyitte övülenin övgüsü münasebetiyle zikredilmektedirler.

Gazelde Sâ'ib ü 'Örfî idi semt-i kaşâyidde
Taşavvufda Celâle'd-dîn⁵⁵ idi hikmetde Fârâbî (T-XXIV/2)

Sadi-Attar:

İran şairlerinden Attar ve Sadi'ye bir beyitte tesadüf edilmektedir. Şairin adı geçen sanatkarlara olan takdirkarlığı açıktır. Şu beyitte Sadîk tenasüb ve tevriye sanatlarına uygun biçimde kelime anlamıyla da ilgili olarak Attar'ın şiirinin dünyaya adeta koku

⁵⁴ bkz. T-25

⁵⁵ Mevlânâ Celeleddin-i Rumi mutasavvıflar bahsinde ele alındığı için bu bahiste konu edilmemiştir. (bkz. Mutasavvıflar mad. s. 34)

verdiği, Attar'dan sonra da dünyayı şiiriyle kokulandıracak birinin gelmediğini belirtmektedir.

Bu bâzâr-ı fenâya kıl nazar 'ibretle kim gelmiş
Meşâm-ı dehri ta'îr eylemiş 'Attâr'dan şoîra (G-CXVII/3)

d. Alimler

Aristo, Eflatun, Farabi, İbn-i Sina ve İbn-i Kemal beyitlerde adına rastladığımız alimlerdir. Bu şahıslar aklın ve ilmin sembolü olarak övülenin övgüsüne veya şairin şiirine övgüsünde zikredilmektedirler. Övgüye vesile kılınmakla birlikte şairin bu kişilerin sanatına hayranlığı da açık bir şekilde kendini hissettirmektedir.

Aristo:

Sikender-menkabet Âşaf-şıfat Risto-yı şanı kim
Sezâ bu zihniyle olursa 'aql-ı evvele üstâd (K-I/8)

Eflatun:

Kemâl ü ma'rifetde bu 'âlî bir çâker-i kem-ter
Şu'ûr ü 'aqlına nisbet Felâtun tıfl-ı dest-ârâ (T-XXXI/4)

Farabi:

Gazelde Şâ'ib ü 'Örfî idi semt-i kaşâyidde
Taşavvufda Celâleddîn idi hikmetde Fârâbî (T-XXIV/2)

İbn-i Sina:

Zülâl-i re'yinüñ dil-teşnesi 'aql-ı Felâtun'dur
Dil-i derrâkinüñ meftûmı rûh-ı İbn-i Sînâ'dur (K-II/13)

İbn-i Kemal:

Fazîlet böyle inşâ böyle şî'r-i dil-güşâ böyle
Kemâl ehli aña İbn-i Kemâl'i eylemez hemtâ (T-XXII/2)

e. Sanatkarlar

Bihzad:

İran esatirinde ünlü bir ressam olarak adı geçen Bihzad Sadîk Divanı'nda da adına rastladığımız bir sanatkarıdır.

Çalem kim itse germiyyetle kâr-ı tîşe-i Ferhâd
Olurdu reşkile çün mü-der-âteş hâme-i Bihzâd (K-I/1)

2. Tarihi-Efsanevi Şahsiyetler

a. Cem (Cemşid):

Pişdadiler sülalesinin dördüncü ve en büyük hükümdarıdır.⁵⁶ Asıl adı Cem olmasına karşın Cemşid adıyla da anılmaktadır. Efsaneye göre Cem dünyayı dolaşırken Azerbaycan'a gelince burayı beğenip gün doğuşunda yüksek bir yere mücevherlerle süslü bir taht koydurmuş. Güneşin doğuşuna yakın kendisi de mücevher işlemeli kaftanlarını giyip bu tahta oturmuş. Güneş doğunca taht, tac ve kaftan parlamaya başlamış. Halk bunu görünce o güne nevrüz, Cem'e da Cem-şid (ışık şahı) demişlerdir.⁵⁷ Bu münasebetle adına ışık mefhumuyla birlikte sıkça rastlanır. Ayrıca şarabı icad edenin de o olduğuna inanılmaktadır. Yine meclis, bezm, cām, işret, ayin-i Cem, Cem meclisi v.b. gibi kelime ve terkiplerle tenasüb içerisinde adı sıklıkla anılır.⁵⁸

⁵⁶ ŞÜKÜN, Ziya; Ferheng-i Ziya c.I s. 659

⁵⁷ PALA, İskender; Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü s. 100

⁵⁸ Ayrıntılı bilgi için bkz. Padraic Colum, Myths of The World, U.S.A. 1971, s. 41-49

Ne mümkün sensiz ey rûh-ı revânum nûş idem şahbâ
Sen olmazsan kırılısun hem dökülsün câm-ı Cem şahbâ (G-II/1)

b. Feridun:

Zikredilen bir diğer Pişdadiyan sülalesi padişahı da Feridun'dur. Daha çok adaletiyle şiire konu edilen Feridun, bir beyitte övülenin benzetileni olarak ele alınmıştır.⁵⁹

İtdi dūr-i vālāya bu taqrīble taqrīb
Şāhenseh-i revnaq-şiken-i ferr-i Feridun (T-XLIX/13)

c. Dārā:

Keyaniyan sülalesinin son hükümdarıdır. Övgüde bulunulan zatın yüceliğine kıyasla adı geçmektedir.

Hābbezā āşaf-ı Hān Ahmed-i Gāzī ki anı
Mīr-i iştābl-ı hümāyūnı degüldür Dārā (T-XII/2)

d. Nūşirevān:

Zikri geçen bir diğer hükümdar da Sasaniyan sülalesinden adaletiyle ün salmış Nuşirevan'dır.

Jeng-dār itdi felek āyīne-i İskender'i
Bağ ne Cem kaldı bu 'işretgehde ne Nūşirevān (K-VI/14)

e. Rüstem-Efrāsiyāb:

Rüstem, Firdevsi'nin Şehnâmesi'nde övgüyle anılan İran'ın ünlü kahramanıdır. Efrāsiyāb da Alp Er Tunga'nın Şehname'deki adıdır. Efsanevi kişilikleri ile kahramanlık

⁵⁹ Ayrıntılı bilgi için bkz. Padraic Colum, ayn. esr., ayn. yer

sembolü olarak edebiyatta adı geçen Rüstem ve Efrâsiyâb aralarındaki savaşlarla da anılmaktadırlar.

Beyitlerde Rüstem, Efrâsiyâb ve Şehname tenasüb içerisinde birlikte ele alınmakla beraber şair kendini Rüstem'e benzetmekle şair kişiliğini ve sanatını da yüceltmektedir.

Bu meydâna hezâr Efrâsiyâb-ı müdde'î gelse
Yine şab' -1 bülendüm Rüstem-i Şehnâme-pîrâdur (K-II/21)

f. İskender:

Eski kültürümüz iki İskender tanır. Bunların birincisi İskender-i Zülkarneyn,⁶⁰ diğeri de İskender-i Yunani (yani Makedonyalı Filip'in oğlu İskender)'dir.⁶¹ Ancak birbiriyle herhangi bir ilgileri bulunmayan bu şahısları eski müellifler çok defa aynı kişi telakki ederek haklarında söylenen rivayetleri birbirine karıştırmışlardır. Klasik edebiyatımız ise İskender'i çoğunlukla Zülkarneyn telakkisiyle ele alıp işlemiştir.

Beyitlerde Ab-ı Hayat, ayine-i İskender, Hızr, sedd-i İskenderî, Yecuc, yolculukları, hakimiyet ve hükümdarlığı gibi mefhumlarla birlikte söz konusu edilmektedir.

Sû-be-sû dünyâyı İskender gibi geşt eylesen
Baht elvirmezse irmez çeşme-i hayvâna dest (G-VII/4)

g. Dahhâk:

İran hükümdarı Dahhâk'ın adına bir yerde tesadüf olunmaktadır.

Mest iken ejder-i çarh olsa da tiryâkünden
Mâr hâr ayrılabilmez gül-i Dahhâkünden (G-CIV/1)

⁶⁰ ayrıntılı bilgi için bkz. PEKOLCAY, Necla; İslami Türk Edebiyatı (Giriş) s.116

⁶¹ PALA, İskender; a.g.e. s.260

h. Āsaf:

Süleyman peygamberin meşhur veziridir. Asaf kelimesi vezir anlamına da gelmekte ve çoğunlukla tevriyeli biçimde kullanılmaktadır. Vezirden söz açılan beyitlerde benzetilen olmaktadır. Adı çoğu zaman Süleyman (bkz.) ile anılmaktadır.

Vekîl-i saltanat pâşâ-yı a' del şâhib-i devlet
Niğîn-dâr-ı Süleymân-ı zamân ü Āşaf-ı şâni (K-VII/13)

ı. Nemrud:

İbrahim peygamberi ateşe attıran Nemrud'un adı bir yerde ateşle birlikte geçmektedir.

Nâr-ı Nemrûd-ı 'adûyî şâhn-ı gülzâr eyledi
Meşriğ-ı re'yinden oldukça çulî nûr-ı sefid (T-XL/4)

j. Firavn:

Firavn Hz. Musa ile olan münasebetleri çerçevesinde iki yerde Musa ile birlikte anılmaktadır.

Nice Fir'avn-ı 'adû kaçmaya kim Mûsâ-vâr
Eyledi elde 'aşâsını bir ejder şemşir (K-IV/7)

k. Behram:

Sasaniler soyundan ava olan merakı ile meşhur İran'lı hükümdar Behram, kahramanlığına nisbetle zikredilmiştir.

Muhtesîb tîğ ile Behrâm olsa da mâni' degül
Çarğdan ger zühde ibrâm olsa da mâni' degül (G-XCIV/1)

1. Şeddād:

Yaşadığı zamanda inşa ettirdiği gösterişli binalarla ve yaptırdığı Bağ-ı İrem denilen bahçe ve sarayla adından söz edilen Şeddād'ın bu yönlerine işaretle adı anılmaktadır.

Binā-yı hāne-i 'uqbāsını bu rütbe kim yokmuş
Hārāb-ābād-ı dünyāda meger Şeddāddan ğayrı (CXXXIX/4)

m. Kahraman:

Edebiyatta katil lakabıyla da anılan Pişdadiyan sülalesinden Tahmurs'un oğlu Kahraman bir yerde gamze ile ilgili olarak ele alınmıştır.

Zūr-āzmā-yı pençe-i şîr-i ecel gibi
Ol ğamzeden dilerse Ğahramān amān (G-C/4)

3. Edebi Hikaye Kahramanları

a. Leyla ile Mecnun:

Şark edebiyatlarında olduğu kadar Türk edebiyatında da yüzyıllarca şairlere (özellikle mesnevi alanında) ilham kaynaklığı etmiş olan Leyla ile Mecnun isimlerine Sadık Divanı'nda da yer yer rastlanmaktadır.

Hikayenin iki kahramanından Leyla sevgili, Mecnun da aşık timsali olarak ele alınmaktadır. Ele alınış itibarıyla hikayenin çeşitli motifleri de beyitlerde zikredilmektedir.

Leyla, kelimenin lügat manasını da aksettirecek biçimde saç unsuruyla birlikte ele alınmaktadır.

Eyleyen tecdīd-i vaşfuñda devātum liķasın
Gitmesün yabana zülf-i rü-yı Leylā'dur gelen (K-II/26)

Leyla'ya olan aşkı sonucunda deli (cünun), divane bir halde çöllere düşen Mecnun (Kays), başına kuşların yuva yapması, şeyda, zencir, cünun gibi tenasüb unsurları ile birlikte anılmaktadır.

Olup Mecnūn-ı zencir-i belāsı zūlf-i pūr-çinūn
Göreliden bî-ķarār oldum ħam-ı gīsū-yı müşģinūn (G-LXXIX/1)

İtdi âteş-dān serinde āşiyān-ı murģını
ķays ile bend-i belāda dūş-ber-dūş oldu dil (G-CXI/2)

b. Ferhad ile Şirin:

Şarkın bir diğer meşhur aşk hikayesi de Ferhad ile Şirin'dir. Sadik Divanı'nda yalnız bu hikayenin kahramanlarından Kuh-ken lakabıyla da anılan Ferhad'ın adı geçmektedir. Şirin'in ve hikayenin diğer kahramanlarından herhangi birinin adına tesadüf olunmamaktadır. Ancak Ferhad'ın adı altında hikayenin çeşitli motifleri çağrıştırılmaktadır.

Ferhad, hemen hemen bütün beyitlerde kazma (tişe) ve dağ münasebetiyle ele alınmakla birlikte sanatkarlığı, ustalığı da söz konusu edilmektedir.

ķalem kim itse germiyyetle ķar-ı tişe-i Ferhād
Olurdu reşķile çün mū-der-âteş ħame-i Bihzād (K-I/1)

Hem-rāh-ı Kūh-ken-şūde-i deşt-i ħayretüm
Semt-i cünūn vādī-i idrākdür baña (G-I/2)

c. Züleyha:

Kadın olmakla birlikte aşk ve güzellik karşısında kayıtları hiçe sayan bir aşık

timsali olarak görülür.⁶² Züleyha, beyitlerde genelde Yusuf (bkz.) ile birlikte ele alınmaktadır.

Bu hüsniñ bi-ḥod ü medhüşıdur ser-tâ-ser-i ‘âlem
Hüsni-yü Süf ḥayret-efzâ-yı Züleyhâ’dur (K-II/9)

Vuşlat ümîdiyle şunma dâmen-i cânâne dest
Ey Züleyhâ-yı heves irmez meh-i Ken‘ân’a dest (G-VII/1)

II. KAVİMLER

Klasik şiirde rastlanan unsurlardan bir diğeri de kendilerine mahsus bir takım özellikler atfedilerek tasavvur olunan kavim adlarıdır.

1. Hindu:

Çoğunlukla siyah renk izafe edilen Hindu tipi aynı zamanda sevgilinin saçları, gözleri ve benleri için de benzetilen olmaktadır. Divan’da saçlar içinde hapsolmuş, zayıf ve cılız özellikleri ile anılmaktadır.

‘İzâr-ı âteşinüñ secde-gâh itmek murâd eyler
‘Araḳ-çinünde maḥbûs eyleme Hindü-yı gîsüyı (G-CXXX/3)

2. Tatar:

Tatar, sevgilinin yan bakışına sıfat olarak yakıp yıkan, yağmacı manasında gözler için benzetilen olarak ele alınmaktadır.

Mülk-i dili nigâh-ı dil-ârâ yaḳar yıḳar
Tâtâr-ı gâmze eylese yağma yaḳar yıḳar (G-XLVII/1)

⁶² TOLASA, Harun; Ahmet Paşa’nın Şiir Dünyası s. 76

3. Acem (Faris):

Acem kelimesi beyitlerde övülenin hükümranlığını kıyasla kavimden çok memleket manasına zikredilmektedir. Bir beyitte Faris-i tab-1 bülend tabiriyle İran şairlerine atıfta bulunulmuştur. Bunun yanında Acem güzelleri de bahis konusu edilmektedir.

Biz ‘Acem maḥbübını meclisde ḥandān isterüz
Bezm-i meyde ya‘ni bir naḫş-ı Şıfāhān isterüz (G-LX/1)

O maḥbüb-ı mükeḥḥel-dīde şimdi bir ‘Acem beste
Terennüm-sāz olup ehl-i Şıfāhān oldu dem-beste (G-CXXIII/1)

4. Arab:

Arab kelimesiyle de övülenin hakimiyet sahasının genişliğine işaret olunmaktadır.

Şāhenşeh-i Rûm ü ‘Arab Ḥān Aḥmed-i ‘ālī-neseb
Şems-i Ḥüdā ü zıll-ı Rabb Oşmāniyānuñ erşedi (T-III/1)

5. Moskov , Fireng:

Moskov ve Fireng tabirinin geçtiği beyitlerde şairin yaşadığı dönemdeki Osmanlı – Rus savaşlarıyla övülen zatında kazanılan başarılarla dikkat çekilmektedir.

Şadr-ı Risto-fiṭnatın ḥaḫkā ki re’y-i sā’ibi
İtdi āḥir Mosḫov maḡrūrı şulḥuñ tālibi (T-XIV/1)

6. Yecuc:

Kur’an-ı Kerim’de de adı geçen Yecuc kavmi bir beyitte telmih unsurları İskender ve sedle birlikte anılmaktadır.

Mülk-i derūna eylese Ye’cüc-ı ḡam hücum
Aña çeker Sikender-i cām-ı şarāb sedd (G-XIX/4)

7. Ād:

Divan'da telmih yoluyla anılan diğerk kavim de Ād kavmidir.

Olursa şarşar-ı kahrı vezān ammā kim
Düşerdi hāke dırahtān mişāl bu kavm-i ' Ād (K-IX/14)

III. ÜLKELER VE ŞEHİRLER

1. Rûm, Rûm İli :

Rûm kelimesi daha çok Anadolu ve geniş manada Osmanlı ülkesi için kullanılmaktadır. Bunun yanında "Rûm İli pāyesi", "Rûm İli sadrı" gibi tabirler içerisinde makam adı manasına da zikredilir.

Rûma itdî naql-i iqbāl-i şeh-i mülk-i ' Acem
Eyledi hâzır çü Şa' d-âbâdı şadr-ı kām-rân (K-VI/39)

Şer' -i pāk Ahmed-i Muhtāra hizmetler kılp
İki def' a Rûm İli şadriyla buldı ' izz ü şān (T-XXI/6)

2. Çin, Hutun :

Kıvrım ve Çin ülkesi manalarını ihtiva eden çin kelimesi beyitlerde saç ve kaşla birlikte tenasüb unsuru olarak kıvrım anlamıyla kullanılmaktadır. Hutun ise bir rahatlık diyarıdır.

Güher-cüyān olursuñ genc-i hüsn-i rû-yı dil-cüdan
Şaķın bir piçide mār-ı siyehdür çin-i ebrüdan (G-CI/1)

Pister-i rāhatda hep halk-ı cihān āsüde-hāl
Hakķ bu kim şehzāde-gānuñ itdi vaķtiyle Hutun (T-XLV/2)

3. Ken' an, Mısır :

Kenan, Yusuf peygamber ve Züleyha münasebetiyle Mısır da memlekēt manasına mütalaa edilir.

Vuşlat ümīdiyle şunma dāmen-i cānāne dest
Ey Züleyhā-yı heves irmez meh-i Ken' ān'a dest (G-VII/1)

4. Nihavend, Irak, Isfahan, Hicaz:

Nihavend, Irak ve Isfahan devrin muhteşem yapılarından Sadabad kasrına kıyasla söz konusu edilmişlerdir.

Söylesünler seyr idenler bu maķām dil-güşā
Var mıdur işte Nihāvend ü 'Irak ü İsfahān . (K-VI/25)

Ayrıca Isfahan güzelleri ve sürmesi ile ünlü olması dolayısıyla da zikredilir.

Biz 'Acem maħbūbını meclisde ħandān isterüz
Bezm-i meyde ya'ni bir naķş-ı Şifāhān isterüz (G-LX/1)

Hicaz ise takat gösterilemeyecek çölü münasebetiyle ele alınmıştır.

Kūyında bād-ı ķahr vezānū'l-ħazer Şadīķ
Tāķat gelür mi deşt-i Hicāz'uñ sümūmına (G-CXIX/5)

5. İstanbul, Edirne, Bursa :

-Bu şehirlerden İstanbul başta pā-yi taht olması , arzu edilen pek çok mühim makama sahip bulunuşu, bir beyitte de meyhaneleri söz konusu edilerek zikredilmiştir.

Maķdem-i pādişehle İstanbul
Emn ü rāħatda tāze cān buldı (T-XX/5)

Sitanbul' uñ kemīn meyhānesinden ehl-i dil geçmez

Eger ser-tā-ser olsa çeşme-i bāğ-ı İrem şahbā

(G-II/5)

Edirne ve Bursa birer beyitte geçmekte ancak mühim bir unsur teşkil etmemektedirler.

Sadık Divanı'nda yukarıda belirtilen şehir ve yer adlarının dışında tarih manzumelerinde fetih ve zapt edilmeleri dolayısıyla; Venedik, Mora, Kirdos, İstandil, Gördes, İnebolu, Muton, İsparlanga, Tiflis, Gence, Hemedan, Tebriz, Kızıl Elma, Azak, Çukasu v.b. yer adlarına da tesadüf olunmaktadır.

Ayrıca Hafız'ın bir beyitinden⁶³ iktibas Semerkand ve Buhara adlarına da tesadüf olunmaktadır. (bkz., T-38 / 32)

IV. NEHİRLER, DAĞLAR, DENİZLER

1. Nehirler

Divan'da nehir ismi olarak yalnızca Ceyhun ismine tesadüf olunur. Aşığın akan kanına benzetilen olarak zikredilmektedir.

Ĥün-ı 'āşık tūalum Ceyhūn imiş itmez vefā

Ĝamze-i ĥün-ĥārī sīrāb olsa ĥançer teşne-leb

(G-III/5)

2. Dağlar

Kuh, dağ v.b. gibi adlarla anılan dağ mefhumuyla ilgili Divan'da hususi herhangi bir dağın adı yer almamaktadır.

⁶³ Eger ān Türk-i Şirāzī be-dest āred dil-i mā-r
Be-ĥāl-i hindüyeş-baĥşem Semerkand ü Buhārā rā

3. Denizler

Denizlerden Çin denizi ve Umman adları anılmaktadır.

Ṭotalum ebruvānı māhī-i deryā-yı Çīn olmuş
Ne sūd ' aşık-ı ğarīk mevce-i çīn olmuş (G-LXVI/1)

İNSAN

I. SEVGİLİ

Sadīk Divanı'nda sevgilinin adına yaygın olarak yār, cān, cānān, dost, hub, habīb, mahbub, şāh, nigār, dilber v.b. gibi kelime ve sıfatlar içerisinde tesadüf olunur. Sevgili için kullanılan bu ve bu tür diğer kelimeler ya sevgilinin doğrudan doğruya ismi olmakta veya bu yolla ona hitap edilmektedir.

Sevgili başta bir güzellik sembolüdür. Güzellikte onun eşi benzeri yoktur. Onun her uzvu güzellik ülkesinin bir unsuru, kendisi de güzellik ülkesinin padişahıdır.

Hem-süvār-ı mülk-i hüsünüdür bu ḥaṭṭ gīsūlaruñ
Böyle pāmāl olduğın ister mi hiç gayret çeker (G-XXVIII/2)

Çoğu beyitte sevgilinin görüntüsü eziyet edici, cefa verici biçimdedir. Aşığın yüz vermez. Rakible düşüp kalkması ise aşık için en büyük azaplardandır. Kimi zaman aşığın yaralamakta, aşığının ölümü onun elinden olmaktadır.

Girse Şadīk atlas-ı gerdün da destine
Mikrāz-ı gämzesiyle o meh-rü keser biçer (G-XLV/5)

Sevgili birlikte olunmak istenen belki de tek varlıktır. Sevgilinin aşığın hanesine teşrif etmesi gök sarayındaki meleklerin gelmiş olmasıyla adeta eş tutulmaktadır.

O mâh hâneme gelse maķâm-ı ikrâma

Firişte-gân-ı serâ-yı semâ gelür görünür

(G-XLVIII/2)

Sevgilinin güzellikte bir timsal oluşu ve onun bu yönünün aksettirilmesinde sahip olduğu güzellik unsurlarının rolü büyüktür. Bu unsurlardan yüz, yanak, saç, göz, kaş, kirpik, hat, boy, ben, perçem v.b. beyitlerde sıkça telaffuz edilmektedir. Aşağıda ayrıntılı biçimde ele alınacağı gibi güzellik unsurları beyitlerde çoğunlukla çeşitli benzetmeler ve ilgili mefhumlarla birlikte ele alınıp işlenmektedir.

II. SEVGİLİDE GÜZELLİK UNSURLARI

1. Saç İle İlgili Unsurlar ve Benzetmeler

a. Zülf:

Vādī-i ülfetde her vaḥşīye olmaz rām dil

Zülfüne bend olmayınca eylemez ārām dil

(G-LXXXIX/1)

b. Zülf-i pür-çin:

Olup Mecnûn-ı zencir-i belâsı zülf-i pür-çinün

Göreldeñ bî-ķarâr oldum ḥam-ı gisû-yı müşğînün

(G-LXXIX/1)

c. Zülf-i müşevveş:

Dil keşmekeş-i zülf-i müşevveşlere düşmüş

Şeydâdur o zencir-i keş-â-keşlere düşmüş

(G-LXV/1)

d. Hasret-i zülf:

Şerḥa çekmiş ḥasret-i zülfile ‘âşık sinesin

Surḥ tuğradur o kim tevķî‘î-i devlet çeker

(G-XXVIII/6)

e. Esir-i zülf:

Esir-i zülfüne bād-ı hevādan ğayrı yoĸ ħāşıl
Egerçe ħalk ıttımuş her biri bir güne meksebe hep (G-V/2)

f. Nükhet-i zülf:

Nükhet-i zülfüne cânā şanma bî-huş oldu dil
Arzû-yı bâde-i la' lüñile mey-nuş oldu dil (G-LXXXVII/1)

g. Çevgan-ı zülf:

İder ey dil rübûde 'âkıbet çevgân-ı zülf-i yâr
Eger küh-ı girāndan olsa sengin ku-yı temkinün (G-LXXIX/3)

h. Cim-i zülf:

Hemîşe cim-i zülfün meşķ ider çün tıfl-ı mektebe hep
Muĸabbet mülkünün dānaları cehl-i mürekkebe hep (G-V/1)

ı. Gisu:

Çün şāne kimün kim dil-i şad-pāresi yoĸdur
Gisūsına dîl-bestelige çāresi yoĸdur (G-LII/1)

j. Ham-ı gisu:

Olup Mecnün-ı zencir-i belāsı zülf-i pür-çinün
Görelde bî-ķarār oldum ħam-ı gisü-yı müşĸinün (G-LXXIX/1)

k. Tār-ı gisu:

O şeh mecmü' a-i 'âķlum perişān olduĸın bilmez
İder şirāze-i dīvān-ı ħüsnün tār-ı gisüdan (G-CI/4)

l. Dil-cū-yı gisu:

İderdüm cān-ı nā-ārāma beste mū-yı gīsūyı
 Perişān görmeydüm hātır-ı dil-cū-yı gīsūyı (G-CXXX/1)

m. Mū(y):

Zabṭ olunmaz gördi çün āzāde-i ser-şīr-i hūsn
 Gerdenine mūydan şan'atla zencīr itdi hāṭṭ (G-LXX/1)

n. Dil-rübā-yı mū-tāb:

Şadīk kılca kalur cān-ı 'āşīkuñ göricek
 Pesīn pesīn rüşen dil-rübā-yı mū-tābuñ (G-LXXX/5)

o. Sefīd-mū:

Beyāz şal giyüp şeyḥ-i pīr-i vaḳt eyler
 Sefīd-mūları nūr-ı sefidile irşād (K-IX/2)

2. Perçem İle İlgili Unsurlar ve Benzetmeler

a. Kakül:

O bīnī o kākül o ebrū hemān
 Diberādan(?) nişāndur nişān (M-VIII)

b. Kakül-i havra:

Her mūyı bunuñ kākül-i havrā ile hem-ser
 Zer-tūpı daḥi mihr-i kıyāmet ola bī-çün (T-XXXVI/6)

c. Kakül-i ruhsār-ı havra:

Şadīkā dil virürdüm kākül-i ruhsār-ı havrāyı
 Göreydüm bir daḥi dünyā göziyle rū-yı gīsūyı (G-CXXX/5)

d. Kakül-i sad-pare:

İtme pür-piç ey şabâ çün müdur âteş dilleri

Dökme rû-yı tâb-nâke kâkül-i şad-pâreyi

(G-CXL/3)

3. Alın İle İlgili Unsurlar ve Benzetmeler

a. Ceb̄in-ç̄in:

Hışmı bir mertebe kim olsa ceb̄in-ç̄in-i ‘itâb

Açar idi eriyip küh mişâl deryâ

(T-XII/8)

b. Meh-ceb̄in:

Şadîkâ bezmine ol meh-ceb̄inin itse duhûl

Ġurûr ider heme şâhân tâc-dâra şem‘

(G-LXXII/5)

4. Kaş İle İlgili Unsurlar ve Benzetmeler

a. Ebru:

Beñzemez ebrûsına mâh-ı nev-i üstâd-ı çarh

Şûret elbette ne miqdâr olsa nokşân gösterür

(G-LIII/3)

b. Ham-ı ebru:

‘Uşşâkı ber-țaraf ham-ı ebrû keser biçer

Hem ber-țaraf o dîde-i pür-gû keser biçer

(G-XLV/1)

c. Ç̄in-i ebru:

Güher-cüyân olursuñ genc-i hüsni rû-yı dil-cûdan

Şaķın piç̄ide bir mâr-ı siyehdür ç̄in-i ebrûdan

(G-CI/1)

d. Çevgan-1 ebru:

Gidermek zulmet-i şâmı ne mümkündür hilâl-i nev
Rübûde idemez çevgân-1 ebrü kü-yı gîsûyî (G-CXXX/2)

e. Hilal-ebru:

Göñül Mecnûn'ı olmaz her hilâl-ebrü meh-i hüsnuñ
Ki 'âkil râz-1 'aşkı fâş ider mi şöhre-i şehre (G-CI/2)

f. Mukavves ebruvân:

Mukavves ebruvânı kıble-gâh-1 'âlem-i bâlâ
O çeşm-i sihr-sâz-1 fitne-engîz-i Mesîhâdur (K-II/6)

g. Mihrâb-1 ebruvân:

Mihrâb-1 ebruvânuñ içündür ki izîrâb
Kıble-nümâ gibi bu dilüñ cüst-cûları (G-CXLV/3)

h. Kaşı keman:

Ey câna tîr-i gamzesi kaşı kemân amân
Düşnâm-1 telh-i la' lüñ elinden amân amân (G-C/1)

5. Göz İle İlgili Unsurlar ve Benzetmeler

a. Çeşm:

'Âşık-1 bî-mededüñ kanın içürdi evvel
Şimdi bir pâre hele çeşmini kandurdu kadeh (G-XVI/2)

b. Çeşm-i can:

Ruhsâr-1 yâri seyr ide ne çeşm-i cân ile
Bu 'arşa-i şühûdda olmaz niķâb sedd (G-XIX/2)

c. Çeşm-i mest:

Med ü şemşir-i ğamzeñ der-ġılâf-ı çeşm-i mest eyle
Terahhüm kıl Şadîk-ı derd-mende var ise kinüñ (G-LXXIX/5)

d. Çeşm-i bîdâr:

Ol gül-i hüsni görelden çeşm-i bîdârı Şadîk
Gelmedi bir yire müjgânum girîbânum gibi (G-CXLIV/5)

e. Çeşm-i sihr-sâz:

Muqavves-ebrevânı kıble-ğâh-ı ‘âlem-i bâlâ
O çeşm-i sihr-sâz-ı fitne-engiz-i Mesîhâdur (K-II/6)

f. Çeşm-i cihan-bîn:

Beni ey baht itdün zerre-i nâçizden kemter
Mişâl-i mihr olsun rüşenâ çeşm-i cihân-binüñ (G-LXXIX/4)

g. Çeşm-i ibret-bîn:

Cilve ger her rişhasında şüret-i feyz-i neşât
Çeşm-i ‘ibret-bîne bir âyinedür her kıatresi (G-CXXXIV/2)

h. Çeşm-i hüş-rübâ:

Her dil Şadîk olur mı zebân-fehm-i hançerî
Müjgân-ı çeşm-i hüş-rübâ mest-i h’âbınuñ (G-LXXXI/5)

1. Çeşm-i remed-karî:

Hâsıl ne bî-başirete nür-ı zuhûrdan
Çeşm-i remed-karîne idermiş zarar beyâz (G-LXIX/2)

j. Nür-1 çeşm:

Dem-i hicr-i ciger-sūzuñda her müjgân-1 hūn-âlūd
Çekilmiş nür-1 çeşme âteşin mismârdur sensüz (G-LVIII/3)

k. Ziyâ-yı çeşm:

Şafâ-yı dil gamuñla hâşıl olmuşdur ki dinmez hiç
Ziyâ-yı çeşm-i mâhir ile deryâ âb ü âteşdür (G-XLI/2)

l. Nigâh-1 çeşm:

Gâh tîg eyler havâle ‘âşıkâ gâhî gümân
İtse hūn-rizî nigâh-1 çeşmi ebrûlar durur (G-XXV/3)

m. Halka-i çeşm:

Halka-i çeşmümde ârâm eylemez nür-1 nigâh
Hâle-veş bir mâh-peyker almasa âgūsuna (G-CXVIII/3)

n. Hokka-i çeşm:

Hokka-i çeşminde bilmem dârû-yı şefkat mi yok
Haste-gânın der-serir-i reh görür görmezlenür (G-XXX/3)

o. Eşk-i dü-çeşm:

Cihân-1 mihnetüm eşk-i dü-çeşm sebîl-i revân
Bu tûde tûde-i dâğ-1 dilüm hayâlümdür (G-XXXVI/3)

ö. Mestâne-çeşm:

Hasret-i la‘lüñle ey mestâne-çeşm bâdenüñ
Mey-keş-i ‘aşka ciger pergâledür her kaçresi (G-CXXXV/3)

p. Raks̄ide-çeşm:

Gehī cūş-1 şarābı görmede ki cūş-1 deryāyı
 Hābāb-āsā olur rakş̄ide-çeşmüm cūşdan cūşa (G-CXXXV/3)

r. Dīde:

Bī-temāşāyı cemālūñ sebze-i bigāne-vār
 Dīdeden şevk-1 gül-i āl-i çemen bigānedür (G-XLIV/3)

s. Dīde-i pāk:

Gel ey nūr-1 nigāhum dīde-i pākümde cevlan it
 Kī hūbān resmidür āyīneye ‘arz-1 cemāl itmek (G-LXXVIII/2)

ş. Dīde-i pūr-gū:

‘Uşşākı ber-ţaraf ham-1 ebrū keser biçer
 Hem ber-ţaraf o dīde-i pūr-gū keser biçer (G-XLV/1)

t. Dīde-i ziyet-perestān:

Tār ü pūd eyler nigāh-1 i‘tibārın kerem idüp
 Dīde-i ziyet-perestān zen gibi dībālara (G-CXVI/3)

u. Āteş-dīde:

Mū-yı āteş-dīde-veş eyler perīşān dilleri
 Hem yine zūlf-i bütān kendin perīşān gösterür (G-LIII/4)

ü. Mūkehhel-dīde:

O maḥbūb-1 mūkehhel-dīde şimdi bir ‘Acem beste
 Terennüm-sāz olup ehl-i Şifāhān oldu dem-beste (G-CXXXIII/1)

v. Sevād-1 dīde:

alem kim vaşf-1 ĥāk-pā-yı müşgini ne abildi
 Midādına sevād-1 dīdeden ger olmasa imdad (K-I/5)

y. Meh-ayn:

Mihr ü meh-‘aynuñ çeřmān-1 cihān-bīnümdür
 ‘Al-1 küll şanma nihāndur nazār-1 pākümden (G-CIV/3)

z. Merdüm:

Ğam degül nādān tegāfül gūne vaz‘ itse řadī
 Dinmez el-a merdüm aña görür görmezlenür (G-XXX/5)

6. Gamze İle İlgili Unsurlar ve Benzetmeler

a. Gamze:

Leb-āk-sāz-1 ĥ‘āhiř-i ‘ayn-i ‘ināyetüz
 Ğamzeñ dil-i nizārı tebāh itmüş itmemüş (G-LXVII/3)

b. Gamze-i hūn-hār:

Hūn-1 ‘āřık ıtalum Ceyhūn imiř itmez vefā
 Ğamze-i hūn-ārı sīrāb olsa ĥaner teřne-leb (G-III/5)

c. Gamze-i cellād:

Ger olsa şefati ‘aş ü muĥabbet mülküne sārī
 Daĥi beyhüde anlar dökmez idi ĝamze-i cellād (K-I/36)

d. Gamze-i mest:

Bezm-i hicrānda anum ier ol ĝamze-i mest
 Cām-1 řahbā gibi sākī beni gel virme ele (G-CXV/3)

e. Tîr-i gamze:

Ey cāna tîr-i ğamzesi kaşı kemān amān
Düşnām-1 telḡ-i la' lūñ elinden amān amān (G-C/1)

f. Tātār-1 gamze:

Mülk-i dili nigāh-1 dil-ārā yaqar yıqar
Tātār-1 ğamze eylese yağma yaqar yıqar (G-XLVII/1)

g. Küşte-i gamze:

La' lūñ ḡayātdur nefes-i vā-pesīnde de
İtse 'aceb mi küşte-i ğamzeñ mey ārzū (G-CX/3)

h. Mikrāz-1 gamze:

Girse Şadīk atlas-1 gerdün da destine
Mikrāz-1 ğamzesiyle o meh-rū keser biçer (G-XLV/5)

1. Hirās-1 gamze:

Hirās-1 ğamzeden ḡışn-1 bedende cān ü dil pinhāñ
Yine yoğdur bakılsa qarşu durmuş sīneden ğayrı (G-CXXXVII/4)

7. Kirpik İle İlgili Unsurlar ve Benzetmeler

a. Müjgān:

Oı gül-i ḡusni görelden çeşm-i bīdārı Şadīk
Gelmedi bir yire müjgānum girībānum gibi (G-CXLIV/5)

b. Tīğ-1 müjgān:

Nīze-dārını Süleymān Ağa'nuñ ol işve-bāz
Tīğ-1 müjgānına beñzer diyü eyler i' tibār (K-V/20)

c. Müjgân-ı hün-âlûd:

Dem-i hicr-i ciger-sûzuñda her müjgân-ı hün-âlûd
Çekilmiş nûr-ı çeşme âteşin mismârdur sensüz (G-LVIII/3)

d. Müjgân-ı çeşm-i hoş-rübâ:

Her dil Şadîk olur mı zebân-fehm-i hançeri
Müjgân-ı çeşm-i hoş-rübâ mest-i h'âbınıñ (G-LXXXI/5)

8. Yüz İle İlgili Unsurlar ve Benzetmeler

a. Rû(y):

Olsa mir'at-ı mücellâ-yı cemâlün bî-nikâb
Rûyuña hürşid ebri perde-i haclet çeker (G-XXVIII/4)

b. Mâh-rû:

Yâd itdürür Behişt'i şabühîlere Şadîk
El-hakık o mâh-rûyla bu mâh-tâb-ı şubh (G-XVII/5)

c. Gül-rû:

H'âhiş-nemâ-yı rû'yet-i hürşid-i tal' atun
Görmez mişâl-i dîde-i gül-rû-yı h'âb-ı şubh (G-XVII/2)

d. Hüy-gerde-rû(y):

Hüy-gerde rûyuña nice beñzer olursa da
Hürşid ü şebnem ile füzün âb ü tâb-ı şubh (G-XVII/3)

e. Rû-yı tâb-nâk:

Tarf-ı rû-yı tâb-nâkinde hañ-ı zîbâya bağ
Çeşmüne virsün ey dîde-ver hañrâya bağ (G-LXXV/1)

f. Reng-i rû(y):

Meyden şanur gören şanemâ reng-i rûyuñu
Bilmez ki âl ile meye rengi sen eyledüñ (G-LXXXII/2)

g. Rû-yı zer:

Rû-yı zerde kim bakır olmazsa ger sîm ü zerüñ
Cânla cânâne vaşlından alınmaz kâm dil (G-LXXXIX/4)

h. Âyine-rû:

Tenâsüb ister a' zâda nazar-bârân-ı ' aşk el-ḥakḳ
Alur zann eyleme ey dilber-i âyine-rû çehre (G-CXI/4)

ı. Dil-rübâ-yı hub-rû:

Ḥoş-temâşâdur bu ' işret-gehde câm-ı bâdenüñ
Raḳş ider bir dil-rübâ-yı ḥüb-rû her ḳatresi (G-CXXXIII/3)

j. Behâ-yı rû-yı dilber:

Bēhâ-yı rû-yı dilber ḥande-efzûn-ter(?) gelür çeşme
Çerâgânda dü-bâlâ lâlenüñ ḥüsnü ' ıyân oldu (K-VIII/38)

k. Hür-peyker:

La' lüñe ey ḥür-peyker oldu Kevşer teşne-leb
Olmasun mı câm-ı şahbâ-yı münevver teşne-leb (G-III/1)

l. Çehre:

Tenâsüb ister a' zâda nazar-bârân-ı ' aşk el-ḥakḳ
Alur zann eyleme ey dilber-i âyine-rû çehre (G-CXI/4)

9. Yanak İle İlgili Unsurlar ve Benzetmeler

a. Ruh:

Ruḥ çün mihri tā kim pertev-endāz-ı şarāb olmaz
O māh-ı münḥasif tābişde reşk-i āfitāb olmaz (G-LXII/1)

b. Reng-i ruh:

N'ola reng-i ruḥ-ı ma' nī varak-süz olsa 'aşkuñla
Şadīk' uñ kil-k-i nazmı şu' le-ver minḳārdur sensüz (G-LVIII/5)

c. Âb-ı ruh:

Ṭaleble dökdigine kil-k-i nazm-ı âb-ı ruḥuñ
Şadīk bu gâzel-i âb-dârdur bâ' iş (G-XI/6)

d. Mihr-i ruh:

Ḥayāl-i mihr-i ruḥı gitse dâg-ı sine Şadīk
Mişāl-i encüm-i seyyāre-gān gelür görünür (G-XLIX/5)

e. Māh-ı ruh:

Sīnem ḥayāl-i māh-ı ruḥile feleklenür
Bir dilberüñ ki ḥüsn-i behāda meleklenür (G-XXXVIII/1)

f. Hâl-i ruh:

Ḥâl-i ruḥuñı şu' le-nümā 'ârızuñ üzre
'Anber görüp ol şevḳle âteşlere düşmüş (G-LXV/2)

g. Gül-ruh:

Ġaraz o gül-ruḥile bir dem itmedür el-ḥaḳḳ
Ne ḥ'āhiş-i gül-i ra' nā ne ârzü-yı bahār (G-XXXIII/2)

h. Şükûfe-i ruh:

Bâğın haţ-âver olsa eger hûb-rûları
Gîtmez şükûfe-i ruĥunuñ reng ü bûları (G-CXLV/1)

ı. Ruhsâr:

Âhum düşerse mûy-der-âteş şanur gören
Ruĥsâr ü zûlf-i dilberi mâh ü hümâ gibi (G-CXLIII/2)

j. Ruhsâr-ı dil-rübâ:

Gülşende cûş-ı nâmiye ü nev-bahârı gör
Ruĥsâr-ı dil-rübâda olan ĥüsn ü ânı gör (G-XXXV/2)

k. Ruhsâr-ı dil-ârâm:

Ġam-ı ruĥsâr-ı dil-ârâm ile olsam da Şadîk
Lâleler ser-zede çün dâne-i dil-çäkümden (G-CIV/5)

l. Âyîne-i ruhsâr:

Virdi keder âyîne-i ruĥsâre âhumuz
Ey dil hemân budur görünürde günâhumuz (G-LXIII/1)

m. Aks-i ruhsâr:

Feyz-yâb it ‘aks-i ruĥsârûñla mir’at-ı dili
Biz bu miĥmân-ĥâne-i ma‘mûle miĥmân isterüz (G-LX/3)

n. Ârız:

Sükkerîn la‘lünde ammâ tûfî-i güyâ idi
‘Ârızuñ vaşfinda çün âyîne ĥâmûş oldu dil (G-LXXXVII/4)

o. Ârız-ı huy-gerde:

‘ Ârız-ı hūy-gerdesin vaşf eyledikse ey Şadîk
 Hâmenūñ her rişhası lü’lü’-yi hoş-ter gösterür (G-XXIV/5)

p. İzâr:

‘ İzâr-ı âteşinūñ secde-gâh itmek murâd eyler
 ‘ Araç-çinūñde maḥbūs eyleme hindū-yı gīsūyı (G-CXXX/3)

r. Gül-izâr:

Bağ turuncısına Berber Aḥmed’üñ mir’atı қо
 Bâde-i zerrin ile sâgar-nümâ bir gül-‘ izâr (K-V/11)

10. Ben İle İlgili Unsurlar ve Benzetmeler

a. Hâl-i nev:

Fikr-i ḳadūñle nūşha-i endişeden yine
 Geldi elif çün itdi dil-i zâr ḥâl-i nev (G-CIX/4)

b. Hâl-i ruh:

Hâl-i ruḥuñı şu‘le-nümâ ‘ârızuñ
 ‘ Anber görüp ol şevḳle âteşlere düşmüş (G-LXV/2)

c. Dâne-i hâl:

Dünyâya geldigin bilür Âdem o meh-veşūñ
 Bâğ-ı Bihiştî dâne-i ḥâli unutturur (G-XLIII/4)

11. Hatt (Ayvatüyleri) İle İlgili Unsurlar ve Benzetmeler

a. Hatt:

Haṭuñ müṭāla‘a itsün ḳo ‘āşık ‘ārif
Tettebbu‘ ehline çünkim virür kitāb ferāḥ (G-XV/3)

b. Hatt-1 zībâ:

Ṭarf-1 rû-yı tâb-nâkinde ḥaṭ-1 zībâya bak
Çeşmüne virsün ey dīde-ver ḥaḍrâya bak (G-LXXXV/1)

c. Hatt-1 sebz:

Ḥaṭṭ-1 sebzüñ olsa jeng-i rû-yı mir’at-1 cemāl
Lāl olup her lahza ṭuṭî-i üşhan-gûlar ṭurur (G-XXV/2)

d. Hatt-1 siyeh:

Mumyayı ider ol ḥaṭṭ-1 siyeh rüyende
Gerçi lağzīde şikest olmadadur pâ-yı nigāḥ (G-CXXI/4)

e. Hatt-1 şeb-reng:

Ḥaṭṭ-1 şeb-rengin tıraş eylerse meh-rüyum n’ola
Ḥoş degüldür şafḥa-i âyīnede jengâr-1 gam (G-XCV/2)

f. Gül-nüşa hatt:

Şadīḳâ bir tefe’ül idelüm gül-nüşa ḥaṭṭından
Olur zâhir murād-1 ‘āşık-1 rüsvâ olur olmaz (G-LIX/5)

g. Kand-i melâhat-i hatt:

Gider ḳand-i melâhat-i ḥaṭṭ bedīd olsa
Ḥasen pervâz ider mânend-i miḳdâr-1 meges ḳalmaz (G-LVII/4)

h. Aks-i hatt:

Mevc-i gülef ki çeşme-i mehtâbdan bedîd

‘ Aks-i haţuñdur âyîne-i âbdan bedîd

(G-XX/1)

1. Benefşe hatt:

Ol meh metâ‘ -ı vuşlatını itmesün dirîğ

Seyr it benefşe haţtı gülsün çiçeklenür

(G-XXXVIII/3)

j. Cevher-i hatt:

Cevher-i haţ degül âyîne-i ruhsârında

Mün‘ akis şüret-i emvâc-ı temâşâ-yı nigâh

(G-CXXI/2)

k. Mâî-i hatt:

Bulup mâ‘î-i haţ-ı nüşâ-i cemâlünde

Müderriş atdı devâtı kitâbı kıaldurdı

(G-CXXIX/3)

1. Esrâr-ı hatt:

Olup esrâr-ı haţına rağbet

La‘ li-veş bi‘revâcdur bâde

(G-CXII/4)

m. Fermân-ı hatt:

Fermân-ı haţtuñ ‘ âşıkâ virmez amân zamân

Ey kâr-sâz-ı fitne-i âhir zamân amân

(G-C/2)

12. Ağız İle İlgili Unsurlar ve Benzetmeler**a. Dehen:**

Genc-i vücûda hoqqa-i la‘ lîndür dehen

Ol hoqqa içre gevher-i rengîndür sühan

(G-CIII/1)

b. Gonçe-i ŧir̄in-dehen:

Ol gonçe-i ŧir̄in-dehenüñ vaŧf-1 lebinde
Güftârını gâyet nemek̄in eyledi bülbül (G-XC/2)

c. Dehen-i kehrübâ:

Meger kim ŧarılık rencine olmuş mübtelâ mehtâb
İder tedbîr-i isti' mâl dehen-i kehrübâ mehtâb (G-IV/1)

d. Dehâmı kec:

Olur mı ŧab'ın hiç hem-zebânî hâme-i düşmen
Ne mümkündür benümle söyleşe yâhî dehâmı kec (G-XIII/4)

e. Fem:

Beñzemez hoħħa-i yâkûta sühan-sâz olsa
Ķatı ŧir̄in-ter olur la'1-i güher-fâmı femüñ (G-LXXXVI/4)

g. Gonçe-fem:

Gülüp açılmasına ol nihâl-i gonçe-femüñ
Nesim-i âh-1 dil-i girye-kârdur bâ' iş (G-XI/2)

h. Ağz:

Hücümü var yine mülk-i diline seyl-âbuñ
Sipihre bâri dili ağzı olsa mizâbuñ (G-LXXX/1)

13. Dudak İle İlgili Unsurlar ve Benzetmeler

a. Leb:

İstemez Âb-1 Ħayâtuñ sâgar-1 ser-ŧarını
Nüş eger itse lebünden bir leb-â-leb câm-1 dil (G-LXXXIX/2)

b. Gonçe-leb:

Ol gonçe-leb ki itse tebessüm maḥal maḥal
Eyler hezâr cânla terennüm maḥal maḥal (G-XCII/1)

c. Teşne-leb:

La' lüñe ey ḥür-peyker oldı Kevşer teşne-leb
Olmasun mı cām-ı şahbā-yı münevver teşne-leb (G-III/1)

d. Huşk-leb:

Serv bir kâmet-i huşk-leble nümâyân ammâ
Serv-i nâzum ki âgüş-ı der-âyende midür (G-XXXI/3)

e. La' l-i leb:

Şunsa 'uşşâka eger cām-ı leb-â-leb la' l-i leb
Ġamzesi eyler ġazab qahrıyla ḥançer gösterür (G-XXIV/4)

f. Kand-i leb:

Ḥasret-keşî-i kand-i lebünle meges gibi
Dil-beste-i dükânçe-i qannâd olam gibi (G-CXLI/2)

g. Leb-i hāmûş:

Her ne dem bülbül terennümle leb-i ḥāmûş açar
İstimâ' a gonçe-i neşkteler hep güş açar (G-LV/1)

h. Leb-i hasret-keş:

Leb-i ḥasret-keş ü la' l-i dil-ârâ âb ü âteşdür
Dil-i germ iştiḥâ ü cām-ı şahbâ âb ü âteşdür (G-XLI/1)

14. Çene İle İlgili Unsurlar ve Benzetmeler

a. Çâh-ı zekân:

Dem-be-dem bâde-i la' lûnden olur mest ü ħarâb
Sedd degül ' âşık-ı âlufteye çâh-ı zekânun

(G-LXXXIV/2)

15. Diş İle İlgili Unsurlar ve Benzetmeler

a. Dendân:

Virmesün hemân dendânuna sîn-i selâm
Kadd-i ' âşık derdle lâm olsa da mâni' degül

(G-XCIV/3)

16. Boy İle İlgili Unsurlar ve Benzetmeler

a. Kâmet:

Nev-nihâl-i âh eger şuyun bulursa giryeden
Serv gibi bâğ-ı ' âlemde daği kâmet çeker

(G-XXVIII/3)

b. Kâmet-i ham-geşte:

Serv bir kâmet-i ħuşk-leble nümâyân ammâ
Serv-i nâzum ki ' âğuş-ı der-âyende midür

(G-XXXI/3)

c. Kâmet-i şimşâd:

Toğrısı beñzedemem kâmet-i şimşâda seni
Baña da sen de çenâr eyle elûnden geleni

(M-VI)

d. Kadd-i mevzûn:

Bu kadd-i mevzûnla ser-â-ser pûş olup
' Âşıka endâm-ı maţbû' un ser-â-ser gösterür

(G-XXIV/3)

e. Kadd-i dü-tâ:

Bulmadum rahş idecek merhale-i dünyâda
Zîr-i ‘ömr-i güzerân kıadd-i dü-tâdan gayrı (G-CXXXVIII/2)

f. Hamîde- kadd:

Olup dergâh-ı câhında hamîde-kaddi pîr ammâ
Sipihre gelmemiş rû-mâlî-i hâkine isti‘ dâd (K-I/15)

g. Ham-geşte-kadd:

Olmada ham-geşte-kaddüm piç ü tâb-ı rûzeden
Ten helâk oldı kemâl-i iştirâb-ı rûzeden (M-VII)

h. Kaddi Tûbâ-yı kıyâmet:

Haşr olmaz iseñ ey kıadi Tûbâ-yı kıyâmet
Olur dile teng ‘arşa-i pehnâ-yı kıyâmet (G-IX/1)

ı. Endâm:

Endâmı zerd sînesi sūrâh olan Şadîk
Eyler hemîşe şavt-ı bülend-i ney arzû (G-CX/5)

j. Boy-ı serv:

Şimşâd o boy-ı servüme hem-düş geçermüş
Kopdı kıyâmet bâğda gavgâ-yı kıyâmet (G-IX/3)

17. Kulak İle İlgili Unsurlar ve Benzetmeler

a. Gûş:

Şermden kıandırıldı bilmem ne didi gûşına
Sâkı-i bezmün sebû-yımey yanaşdı dūşına (G-CXVIII/1)

b. Kulak:

Kulağında öterken çek çek-i altun dil-i zâruñ
 Bilür mi çeh çeh-i şüret laṭîf-i ‘andelibâni (K-VII/19)

18. Burun İle İlgili Unsurlar ve Benzetmeler

a. Bîni:

O bîni o kâkül o ebrü hemân
 Dilberâdan nişândur nişân (M-VIII)

b. Meşâm:

Meşâm-ı câna ḥaṭuñdan gelince bü-yı bahâr
 Derûna düşdi hemân ârzü-yı rü-yı bahâr (G-XXXIII/1)

19. Sîne-Gerdan İle İlgili Unsurlar ve Benzetmeler

a. Sîne:

Nev-‘ arūs-ı ḥüsnünün bigâne olmaz maḥremi
 Oldı rüy ü zülfüne âyine sînem şâne dest (G-VII/2)

b. Sîne-i pür-rîş:

Dilâ merhem gibi sîne-i pür-rîşi şâg eyle
 Şolak maḥbûbını sar ‘âlem içre işi şâg eyle (G-CXX/1)

c. Sîm(în)-ber:

Bir sîm-berle künc-i ferâga çekil Şadîk
 Ğurbet vaṭan gınâsı virür gam-kisâr ile (G-CXXVII/5)

d. Gerden:

Žabṭ olunmaz gördi çün āzāde-i ser-šīr-i ḥüsn
Gerdenine müydan şan' atla zencīr itdi ḥaṭṭ (G-LXX/4)

e. Sîm-gerden:

Semen-ten sîm-gerden sîne ser sāk ü sürin sâ' id
Şehā nevrüz-1 ḥüsnüñ kâr-sâz-1 heft sîn olmuş (G-LXVI/2)

20. Parmak, Ayak, Sâk-Sâ' id İle İlgili Unsurlar ve Benzetmeler

a. Sîm-engüşṭ:

Dile.eyler o sîm-engüşṭ taḥrīki ğinā ḥāşıl
Celâciller ile maḥfice def genc-i defīn olmuş (G-LXVI/4)

b. Pâ(y):

Dīdeden dūr olsa ol serv-i revānum ey Şadīķ
Pâyine seyl-âb-1 ḥün-1 eşk aķar cū-lar ṭurur (G-XXV/5)

c. Hâk-pâ:

Müstakīll fermân-revâ-yı meşriķ ü maġrib k'anun
Ḥüsn-i tedbiriyle oldı ḥâk-pâ-yı ser-keşân (K-VI/38)

d. Pâ(y)-bûs:

Ṭutar şimdi güzīde püşṭ-i destin bu dil-i nâdim
Telâfî-ḥ âh-1 cürm-i pây-bûsın ân ü ĩn olmuş (G-LXVI/5)

e. Bî-sît-i pâ:

Şadīķ ḥâneme zann eylerem ki gün ṭoġmış
Kaçan perî gibi bî-sît-i pâ gelür görünür (G-XLVIII/5)

f. Hoş-kadem:

Hoş-kağemsün nereye varsañ olursun manşür
Dest-hüşdur kef-i içbâlüne şeş-per şemşir (K-IV/35)

g. Sâk-sâ'id:

Semen-ten sîm-gerden sîne ser sâk ü sürin sâ'id
Şehâ nevrüz-ı hüsnüñ kâr-sâz-ı heft sîn olmuş (G-LXVI/2)

III. SEVEN (AŞIK)

Klasik edebiyatın şahıs kadrosu içerisinde sevgili ile birlikte mühim bir yer işgal eden ikincil tip "aşık" tipidir.

Genel görüntüsüyle aşık; aşk derdiyle hicrana düşmüş, devamlı ıstırap içinde ah ve feryad eden, bağı yaralı, yüzü sararıp solmuş, kanlı göz yaşları akıtmakta olan bir görüntü çizer.

Öyle ki aşığın akıttığı kanlı göz yaşları kimi zaman nehirler derecesinde bir hal almaktadır.

Hün-ı 'aşık tatalum Ceyhün imiş itmez vefâ
Gamze-i hün-hârî sîrâb olsa hañçer teşne-leb (G-III/5)

Aşığı asıl kahreden, onu cefaya sürükleyen sevgilinin ilgisizliğidir. O, çoğu zaman sevgilinin göz ucuyla da-olsa bir bakışına, bir çift kelamına muhtaçtır. Sevgilinin azarlaması, hatta sövmesi dahi onun için bir lutf, bir dua mukabilindedir. Tüm çabası biraz olsun ilgi görebilmek içindir.

Nañvetinden 'aşığın ol meh görür görmezlenür
Bendesin eyler teğâfûl şeh görür görmezlenür (G-XXX/1)

Istirap içindeki aşık ruhun gıdası gamdır. Gamdan memnundur. Sevgilinin kahrındaki lezzet aşık için şekerdeki lezzete denktir.

Luṭfuñ degüldür ‘ aşıkuña ol kadar lezîz
 ahruñ mezāk-ı cāna çü şîr ü şeker lezîz (G-XXI/1)

Aşık gönül dert ve zahmet içindeyken aşık zayıflıktan kıl gibi olsa da bu durum ona mani bir hal teşkil etmez.

Şadîk kılcā alır cānı āşıkuñ göricek
 Pesîn pesîn rüşen dil-rübā-yı mû-tābuñ (G-LXXX/5)

Virmesün zahmet hemān dendānuña sîn-i selām
 add-i ‘ aşık derdle lām olsa da māni‘ degül (G-XCIV/3)

Aşık çoğunlukla sarhoştur. Buna sebep ya çareyi içmekte bulmak yada sevgilinin baş döndürücü güzelliği olmaktadır.

Dem-be-dem bāde-i la‘ lüñden olur mest ü arāb
 Sedd degül ‘ aşık ālufteye āh-ı zekānuñ (G-LXXXIV/2)

Sevgili her ne kadar aşığına görünmese de aşık gönülde onun varlığı her zaman mevcuttur. Çoğu zaman aşık, sevgilinin hayaliyle avunmakta teselli bulmaktadır.

Nevrüz erişdi yine zuhūr itdi sāl-i nev
 Gönlünden ‘ aşıkuñ geçeyor bir ayāl-i nev (G-CIX/1)

Aşk onun için aynı zamanda ayrılıktır. Aşık için iki yol vardır. Ya oturup sabretmek yada yuvasından ayrı bülbül misali gurbete alışmak. Aşka düşen gönül zaten gurbete alışmıştır. Onun için vatanın her köşesi yabancı bir diyardır.

Āşiyânından cüdâ çün bülbül-i işkesteye
Gurbet-ülfet 'âşıkâ semt-i vâtan bigânedür (G-XLIV/4)

Şunu da belirtmek gerekir ki genel çerçevesiyle belirlemeye çalıştığımız aşık genellikle şairin kendisidir. Aşık için telaffuz edilen maddi ve manevi hallerin tümü aslında şairin kendi düşünce süzgecinden geçen kendisinin ve gönlünün tanımlamasıdır.

Derdini dökdi yine 'âşık-ı dem-beste Şadîk
Çeşme-sâr-ı leb-i hâmuşı boşandurdı kadeh (G-XVI/7)

IV. RAKİB

Divan şiirinin şahıs kadrosu içerisinde sevgili ve aşıktan sonra sıklıkla rastlanan bir üçüncü tip de rakibdir. Beyitlerde rakib tipi genellikle olumsuz olarak gösterilir. Sevgili karşısında aşığın baş düşmanıdır. Bu yönüyle rakib çoğu zaman aşığın aşağılayıcı ifade ve benzetmelerine maruz kalır. Aşağıdaki beyitte rakibe şair köpek benzetmesinde bulunarak onu aşağılayıcı bir tavır sergilemiştir.

Rakîb duymadı hân-ı vişâl-i dildâre
Ki çok müşâhede-i cû' -i kelb olunmuştur (G-XXIX/4)

Rakibin varlığı aşığın hazmedemediği bir durumdur. Hele rakibin sevgili ile birlikte olması aşık için ateşlerde yanmak gibidir. Ateşlerde yanıp yakılmanın sitemi aslında rakibe değil sevgilidir. Aşığı esas yıkan sevgilinin rakible düşüp kalkması, kendine yüz dahi vermemesidir.

Rakîble oturur görse yâri meclisde
Buğûr gibi dil-i 'âşıkân yanar yakılır (G-LI/3)

Durumun bu şekilde devamı sonucunda aşık için son çare ölüm yolu gözükmektedir.

Gidüp raķibe o serv-i revān görünmez ise

Dil-i belā-zedeye terk-i cān gelür görünür

(G-XLIX/4)

Nihayetinde hiçbir zaman aşıkla rakibin yıldızı barışmamıştır. Onlar her zaman mücadele içerisinde dirler. Mücadelenin sebebi de her zaman sevgilidir. Aslında her ikisi de birer aşık tipi olmasına karşın genellikle kazanan rakib olmaktadır.

TABIAT

I. KOZMİK ALEM

1. Gökyüzü :

Felek, çarh, gerdun, sipihr, asuman, sema gibi tabirler içerisinde ele alınan gökyüzü, Sadīk Divanı'nda fazlasıyla sık rastlanan unsurlardan biridir. Gökyüzü daha çok şikayet yerine kullanılır. Bunun yanında yüksekliği, parlaklığı, şekli, bahta tesiri ve sahip bulunduğu çeşitli unsurları münasebetiyle de söz konusu edilmektedir.

Batlamyos sisteminden çıkarılan bir düşünüşe göre gökyüzü, dünya merkez olmak üzere iç içe geçmiş şekilde soğan zarı gibi birbirini çevreleyen dokuz (veya yedi) kattan müteşekkildir. Sadīk'da da bu anlayışa paralel bir işleyiş söz konusudur.

Asardum tekye-i kütah-eşer kıalsun Şadīk ammā

Geçürmek kıabil olsa tır-i āhı çarh-ı nüh-sūdan

(G-CI/5)

“Çarh-ı nüh-su “ ile göğün dokuz kat kabul edildiği anlaşılmaktadır.

Eski anlayışa göre dokuzuncu gök (atlas) doğudan batıya dönmekte ve diğer gökleri de beraberinde döndürmektedir. Bu münasebetle çoğu zaman göğün dönüşüne işaretle bulunmaktadır.

Ma'kūs idügin devr-i felek rinde Şadīkā

Rüşen görür āyine-i dil ' ibretimizde

(G-CXXVIII/5)

Felek, çoğu zaman kendinden şikayette bulunulan bir unsur olarak karşımıza çıkar. Bunun nedeni de dönüşüyle ilgilidir. Atlas feleği dönerken diğerlerini de kendi istikametinde dönmeye zorlar. Bu durum kişilerin talihleri, refah ve mutlulukları üzerinde aksi tesire yol açar. Buna bağlı olarak felek, kimi zaman cefa verici, zulmedici, gaddar, alçak, haset, v.b. olarak nitelenir.

Dest-i kahrıyla şikest eyledi çarh-ı gaddār
 Kalmadı maştaba-i dehrde bir cām-ı Cem'ün (G-LXXXVI/3)

Gökyüzü, rengi ve şekli itibarıyla da çeşitli benzetmelere konu olur.

Çarh-ı kebūd-kiseden itmem kerem ümīd
 İtmez gedādan ehl-i mürüvvet şey' arzū (G-CX/2)

Olur şikeste şiddet ile kāse-i sipihr
 Āhum nedem ki semt-i semāya direklenür (G-XXXVIII/2)

Melek-pervāne-i pertev-perest-i şu' le-i hüsñü
 Felek fānūs-ı şem' -i mihr-i rü-yı 'ālem-ārādur (K-II/7)

Ayrıca gökyüzü övülenin övgüsü münasebetiyle de sık kullanılan unsurlardandır.

Sipihr-i mekremet Dāmād İbrāhīm Pāşā kim
 Kefi ebr-i bahāriyle keremde imtiḥān oldı (K-VIII/19)

Bu zikredilen belli başlı unsurlar yanında gökyüzü ile ilgili birçok şey söylemek mümkündür. Kısaca şunu da belirtmek gerekir ki, her gök katına bir seyyarenin hakim olduğu inancı yaygındır. Göklerde mevcut bu unsurlar aşağıya alınan beyitte görüleceği gibi "sakinān-ı asuman" tabiriyle dile getirilmiştir.

Mücerred-server-i şāhib-zamān kim feyz-i luḫfindan
 Muḫaldür sākinān-ı āsumān eyleser istimdād (K-I/14)

2. Yıldız kümeleri

a. Samanyolu:

Sadık Divanı'nda yıldız olarak yalnızca kehkeşan tabiri ile samanyolu yıldız kümesinin adı geçmektedir.

Āhumdan ey Şadīk kıyās itme kehkeşān

Direk zemīne çarḥ taḳup rīsmān amān

(G-C/5)

3. Seyyareler

Eski astronomi anlayışına göre her gök katında bir seyyarenin var olduğuna inanılmaktadır. Bu seyyareler dünya merkez olmak üzere:

- a- Ay
- b- Utarid
- c- Zühre
- d- Güneş
- e- Merih
- f- Müşteri
- g- Zuhal

şeklinde sıralanırlar. Sekizinci gökte burçlar ve yıldızlar vardır. Dokuzuncu gökte ise hiçbir şey yoktur. Bu yüzden atlas adıyla anılır.

a. Ay

Birinci göğe hakim seyyaredir.

Kozmik bir unsur olarak Sadık Divanı'nda adına sıkça rastlanılan ay türlü özellikleri yanında çeşitli benzetmeler içerisinde de ele alınır. Bu yönüyle ay benzetilen olarak en çok sevgiliye benzetilir. Sevgili gibi bir güzellik timsali olarak görülür.

Sīneye çekdüm o mäh-ı hüsnü ey dil dün gice
 Ğālibā olduĝ sipihr-i kīne-verle sīne şāf (G-LXXIV/2)

Ayın parlaklığı da mevzubahs edilen yönlerinden biridir.

Ruĝ çün mihri tā kim pertev-endāz-ı şarāb olmaz
 O mäh-ı münḥasif tābişde reşk-i āfitāb olmaz (G-LXII/1)

Beyitlerde yüceliğinden, gece görünme özelliğinden, kimi zaman hiç görülememe özelliğinden de bahsedilen ayın belli dönemlerde deĝişik şekillerde gözükmesi de ele alınan bir başka yönüdür.

‘Adl-gāh-ı ‘āleme isterse Mehdī gelmesün
 Meş‘al-i nūr-ı Ğüdā bedr-i mu‘alladur gelen (K-III/19)

Geceye adeta nur saçan dolunay(bedr) genelde sevgilinin yüz güzelliğine teşbih edildiğinde saçlarla ilgili olarak da gözükür. Ayın hilal şeklinde tasavvurunda ise eğri biçimi ve kaşlara teşbihi göze çarpar.

Göreliden kāmētüm ḥam-geştedür ol ebruvānı kec
 Temāşā eylerüm şimdi hilāl-i āsumānı kec (G-XIII/1)

b. Utarid

Güneşe yakın bir seyyaredir. Nücum ilmine göre yeri ikinci kat göktür.⁶⁴ Merkür gezegeni olarak da bilinen Utarid’e Debīr-i Felek de denmektedir. Feleğin katibi sayılır. Bu yönüyle güzel söz ve yazı ile sanatkarlığın sembolü olarak kullanılır.

O ḥired-mend-i cihānum ki debīr-i gerdün
 Şem‘a māhir yaĝar şu‘le-i idrākümden (G-CIV/2)

⁶⁴ ONAY, Ahmet Talat; Eski Türk Edebiyatında Mazmunlar s. 487

c. Zühre

Seyyareler içerisinde en parlak seyyare olan Zühre, beyitlerde güzellik ve kadın timsali olarak görülür. Divan'da sevgiliye kıyasla bakış unsuru ile ilgili olarak ele alınmıştır.

Taḥammül eylemez bīm-i nigāha çāk olur zühre
Nice fāḫat getürsün bī-mecāl ol zehr-i pür-ḫahra (G-CXI/1)

d. Güneş

Güneş, divan şiirinin vazgeçilmez unsurlarından biri olarak birçok yönden ele alınmıştır. Hem benzeyen hem de benzetilen durumdadır.

İlm-i nücuma göre güneş, dördüncü katta yer almakta ve bütün gökyüzünü tutmaktadır. Onun bu hakimiyeti sıklıkla sultana benzetilmesine sebep olmaktadır.

Mihr-i sipihr-i ma' delet ḫāzret-i Ḥān Aḫmedūn
Ḥayr-ı cemīli 'āleme bī-'add ü bī-ḫesābdur (T-XXIX/1)

Güneşle birlikte sıklıkla rastlanılan unsurlardan bir diğeri ışık ve parlaklıktır.

Yāre Şadīḫ pertev-i mihr-i şadāḫatuñ
Bu şubḫ-ı şādīḫ nefes-i sīne gösterür (G-XXXII/5)

Sevgili güzellikte çoğunlukla güneş ile karşılanır.

Mihr-i ḫüsnü ne 'aceb olmaz ise cā-yı nigāh
Dolar envār ile mir'at-ı mücellā-yı nigāh (G-CXXI/1)

Güzelliğin ifadesinde parlaklığı ve aydınlığı sebebiyle güneş yanağa ve yüze de benzetilmektedir.

Ḥayāl-i mihr-i ruḥ-ı gıtse dāğ-ı sīne Şadīk

Miṣāl-i encüm-i seyyāre-gān gelür görünür

(G-XLIX/5)

Işıklarını her gün her yere sakınmasızca dağıtan güneş, bu yönüyle cömertlik sembolü olarak görülür.

Zerreler gibi yolunda tursun ehl-i intisāb

Mihr-i gerdün-ı semāhāt dād-fermādur gelen

(K-III/18)

Cömert güneş aynı zamanda ayın da ışık kaynağıdır. Aya nurunu veren odur. Bu münasebetle gece ile tezathı olarak kullanımına da tesadüf olunur.

Ḳarardı kevn ü mekân şimdi göz gözi görmez

‘ Aceb mi māha ziyā virmese bu mihr-i cevād

(K-IX/8)

Güneşle ilgili olarak zikredebileceğimiz bir diğer husus da rengi ve biçimi sebebiyle olan kullanımındır. Güneş, renk bakımından sarıdır. Bu açıdan altına teşbih edilerek kıymeti de ifade olunur. Ayrıca "zer-feşān" olarak da nitelenen güneş bu yönüyle cömertlik ve sultan timsalidir.

Şad-tüde-i zer olsa da ḥürşid berāber

Bir zerre degüldür nıgeh-i rağbetimizde

(G-CXXVIII/2)

Biçim açısından bakıldığında yuvarlaklığı ve devamlı dönüşüyle güneşin kadeh biçiminde tasavvuruna şahit olunur.

Gerdün ḥabāb-ı kemteridür cūşumuñ benüm

Ḥürşid köhne sāğarıdur nūşumuñ benüm

(G-XCVII/1)

e. Merih

Behram olarak da bilinen bu yıldız bir kahramanlık sembolü olarak görülür ve aynı telakki ile kimi zaman da tevriyeli bir biçimde kullanılır. (bkz. Tarihi Efsanevi Şahsiyetler mad.)

Muhtesib tîğ ile Behrâm olsa da mâni' degül
Çarğdan ger zühde ibrâm olsa da mâni' degül (G-XCIV/1)

f. Müşteri

Yeri altıncı kat gök olan ve Bercis olarak da bilinen bu yıldız bir beyitte aşağıdaki şekliyle tesadüf olunmaktadır.

Bercis-i felek çıkdı didi ehl-i semâya
Tarihini tebşir iderek tûğ-ı hümâyün (T-XXXVI/7)

II. MEVSİMLER

1. Bahar:

Bahar, fasl-ı bahar, nev-bahar, v.b. gibi tabirlerle adına en çok rastladığımız ve en fazla dilenen, itibar edilen mevsimdir. Bunun yanında şiirlerde en çok kullanılan unsurların da başında gelir.

Bahar mevsimi, baharın padişahı sevgilinin gülistanda görüldüğü ve aşğın dört gözle beklediği bir zamandır.

Şâh-ı bahâr geldi gülistâne ey Şadîk
Şanma benefşe eylediği ser-fürü 'abeş (G-XII/7)

Yine güle aşık bülbülün ötüşüne sebep de bahar olmaktadır.

Figān ü āha dil-i dāğ-dārdur bā' iş

Nevā-yı bülbüle faşl-ı bahārdur bā' iş (G-XI/1)

Kimi zaman sevgilinin ayva tüyelerinin kokusu ve yüzünün güzelliği de bahar mevsiminin arzettiği unsurlara teşbih edilir.

Meşām-ı cāna ḥaṭuñdan gelince bû-yı bahār

Derûna düşdi hemān ārzû-yı rû-yı bahār (G-XXXIII/1)

Sıkıntılı bir devirden sonra gelen bahar bilhassa bir ıyş ve işret vaktidir. Elemin hüznün unutulduğu renkli kadehlerin elden ele dolaştığı bir manzara arzeder.

Bahār oldı yine al deste çün gül-cām-ı rahşānı

Biraz seyl-ābā vir ḥār ü ḥas-ı ālām ü aḥzānı (K-VII/1)

Baharın zikredilen bir diğer mühim vasfı da gelip geçiciliğidir. Dünya bağından baharın hükmünün kalkması şarabın , eğlencenin bezm ü tarabın keyfini de beraberinde götürür. Bunun yanında mana ve mahiyet bakımından bir tezat arzedenden hazanla (bkz) birlikte mütalaa edilişi de bu yönünü aksettirmektedir.

Bahārı nā-tamāmdur bāğ-ı dehrūñ ey Şadīk el-ḥaqq

Geçer aḥkāmı çün keyf-i şarāb-ı nīm-res ḳalmaz (G-LVII/5)

Bahar, aynı zamanda yağmurun bol olduğu bir mevsimdir. Bu sebepten ebr-bahar ilgisi de beyitlerde göze çarpar. Bereketin, bolluğun sembolü olan yağmur ve dolayısıyla bahar; övülenin adaletli zamanına da benzetilmekte, memduhun vakt-i sadareti o kadar ki kimi zaman bahardan da fazla iç açıcı, saadet verici olmaktadır.

Bahāruñ vaşfin itemem mücib-i eṭnāb-ı bī-cādur

Zamān-ı cūd-ı āşaf bundan a'lı vü ferah-zādur (K-II/1)

‘ Aceb ilgāmı çok hiç bārı yok ebr-i bahāruñ kim

Cihānı şimdi leb-riz eyledi ihsānı bārānı

(K-VII/7)

Bahar, başta da belirtildiği üzere Divan’da en çok kullanılan unsurlardandır. Bu yönüyle belirttiğimiz özellikler dışında kimi benzetme , müşahede ve telakkilere de konu olmaktadır. Bu mefhumlarla ilgili olarak mevzunun hacmini artıracığından daha tafsilatlı açıklamaya girilmemiştir.

2. Yaz:

Divan’da ismine az da olsa tesadüf edilen bir diğer mevsim de yazdır. Sıcaklığı kış ile olan tezatı ve gecelerinin kısa oluşu gibi yönleriyle bahse konu edilmektedir.

Ey Şadîk eyle du‘ â-i devletin taşdı‘ -i ço

Eyleyüp yaz gicesi gibi kelāmı ihtisār

(K-V/36)

3. Hazan:

Bahardan sonra mevsim olarak sıkça adına rastladığımız sonbahar (hazan) genellikle bahar ile tezat halinde zikredilir. Ayrıca aşığın gam zamanı olması ve hazan yaprağından da söz edilmektedir.

Ġam-ı hazān unuduldı Şadîk hicrān-veş

Miyān-ı bāğa düşelden bu güft-gü-yı bahār

(G-XXXIII/5)

Düşmenüñ lîk rû-yı menhûsı

Hemçü berg-i hazān-zede şoldı

(T-XX/4)

4. Kış:

Kış mevsimi soğğun timsalidir. Mevsim kış olunca ağaçların çıplak halinden, denizin donduğundan bahsedilir.

Şitâ faşında dönmüşdü şecer ‘üryân-ı miskine
Yeñi hil‘atla tezyîn eyledi nevrûz-ı sultânı (K-VII/8)

‘Acün dehr dañi görmemiş bu sermâyı
Hezâr-bâr deñiz tondığın ider irâd (K-IX/5)

Ayrıca övülenin icraatları da kışta açan lal ve zümrüt renkli birer laleye benzetilmektedir.

Degül lâle şitâda şaçdığı la‘l ü zümürdler
‘Acebdür kim basî‘i hâķde şimdi ‘iyân oldı (K-VIII/31)

III. HAYVANLAR

1. Kuşlar

a. Bülbül:

Sadîk Divanı’nda en çok ele alınıp işlenen hayvan umumi olarak kuşlar; kuşlar içinde de bülbüldür.

Bülbülün beyitlerde işlenişi bilinenin dışında çok farklı bir mahiyet arz etmez. Divan edebiyatının aşık-maşuk ilişkisi değişik ve yaygın bir kullanışla gül-bülbül şeklinde sembolize edilir. Buna bağlı olarak bülbül değişik telakki ve hayallere konu edilir.

Bülbül-i dil-şüde ya‘ni ki Şadîķ-ı bî-kes
Harem-i gülşene nâ-maħrem ü nâ-kâm-ı bahâr (G-XXVI/5)

Bülbüle mekan gülşendir. Yuvasını gülşende yapar. Eğer mevsim bahar, sevgili gül de görünmüşse bülbül için gülşen adeta bir ıyş ü işret mahalidir.

Ķurdı bir taħt-ı zümürd-fâm şâh-ı gül yine
Seyr için gülşende ‘işret-ħânesin bülbüllerün (G-LXXVII/4)

Bunun yanında bülbül kimi zaman yuvadan ayrı, gurbete düşmüş bir aşıktır.

Āşiyānından cüdā çün bülbül-i işkesteye
Gurbet-ülfet ‘ aşıkā semt-i vaṭan bigānedür (G-XLIV/4)

Bülbül, hicranda ağlayan, inleyen, ah ü figan eden aşık görünümüyle, sesi ve ötüşü dolayısıyla da mevzubahs edilir.

Fiḡān ü āha dil-i dāḡdārdur bā’ iş
Nevā-yı üblbüle faşl-ı bahārdur bā’ iş (G-XI/1)

Ayrıca şu beyitte de bülbül, şairin sanatı için benzetilen olmaktadır.

Görmedüm bir gül gül-i ruhsār-ı cānānum gibi
Var mı bülbül bülbül-i ṭab’ ı sūḡan-dānum gibi (G-CXLIV/1)

b. Tütī (Bebgā):

Tütī, başta konuşma yeteneğine sahip oluşu, ayna karşısında kendini seyretmesi ve rengi münasebetiyle ele alınır. Ayrıca aşığın gönlü ve sevgilinin dudağı için de benzetilen olmaktadır.

Sükkerin la’ lüñde ammā ṭütī-i gūyā idi
‘ Ārızuñ vaşında çün āyine ḡāmüş oldu dil (G-LXXXVII/4)

c. Şāhbāz, Kebüter:

Şahbaz ve kebuter bir beyitte aşağıdaki şekliyle dile getirilmiştir.

Murḡ-ı dest-āmüz olur cām-ı mey-i ser-keş saña
Şāhbāzum nice ki ḡün-ı kebüter teşne-leb (G-III/2)

d. Turna:

Turna, bir yerde sevgili için benzetilen olmaktadır.

Bir turna tellinün yine dil düşdi kaydına

‘ Ākil olan düşer mi perī şaydı kaydına

(G-CXIII/1)

e. Baykuş (Būm):

Baykuşun ele alınışı aşağıdaki misalde görüldüğü gibidir.

Dehrün hümāsı olmasa hem-cins būmına

Eylerdük i‘tibār hümāyün ü şümına

(G-CXIX/1)

f. Karga (Zāg):

Pek itibar edilen bir kuş olmayan karga, sesi münasebetiyle bülbül ile tezat içinde ve rakibe teşbih dolayısıyla zikredilir.

Nādāne zemzemeñ virdi terbiyet Şadīk

Bülbül geçer edā-yı terennümde zāg-ı bāg

(G-LXXIII/5)

g. Yarasa (Huffāş):

Yarasa, güneş ışığına bakamaması yönüyle ele alınmaktadır.

Hürşid-i ruḥ-ı dilbere kütēh-nazar anuñ

Huffāş-şifat tākāt-ı niżāresi yokdur

(G-LII/3)

h. Hümā, Ankā:

Hümā, devlet kuşu olarak da bilinen efsanevi bir kuştur. Genellikle övülen için benzetilen olma niteliğiyle yer alır.

Hayali bir kuş olan ankā da hemen hemen aynı telakki çerçevesinde işlenir.

Teneg bir cāydur ‘ ankā-yı istiğnāsına dünyā
Hümā-yı himmetine lāne olamaz ‘ arşla kürsī (T-XVII/2)

1. Tavus:

Cennet kuşu olduğu inancı yaygın olan tavus, renkli kanatlarının tuğraya teşbihi münasebetiyle ele alınmaktadır.

Yerā‘ a per-i řāvūs-ı Cennet eylese de
Ne mümkün eyleye şuğrası resmini Bihzād (K-IX/23)

j. Kumru:

Kumru, beyitlerde genelde servi ile birlikte ele alınır. O, serviye aşkıdır. Bülbül ile gülün arasındaki ilişkinin bir benzeri de servi ve kumru arasında yaşanmaktadır.

Farķında řavķ-ı gerden-i ķumru degül bedīd
İster hezār ‘ özrle serv-i ķemān amān (G-C/3)

2. Dört Ayaklı Hayvanlar

a. At:

Eşheb (kır at) ve semend (çevik kula at) gibi çeşitlerinin adıyla zikredilen bir hayvandır. Beyitlerde nal münasebetiyle yer almanın yanında şairin tabı için de benzetilen olmaktadır.

Ben yeke-tāz-ı ‘ arşa-i ma‘ nāyum ey Şadīķ
Şab‘ -ı bülend eşheb-i çālākdür baña (G-I/5)

b. Arslan:

Arslan, şir ve esed sözcükleriyle yırtıcı pençeleri ve kuvveti kasdıyla ele alınır. Övülenin cesareti ve kudreti; bir yerde sevgilinin gamzesi için benzetilen olmaktadır.

Zūr-āzmā-yı pençe-i şîr-i ecel gibi

Ol ğamzedden dilerse n'ola ahramān amān (G-C/4)

c. Ahu:

Ahu, "ahu-nigah", "gözü ahu" şekliyle sevgilinin göz ve bakış unsurlarıyla birlikte mütalaa edilmektedir.

Gelmez hayāle ol gözü āhū hevā gibi

Mevc-i şemīm-i nāf-ı sevād-ı fenā gibi (G-CXLIII/1)

d. Gāv:

Gāv, öküz veya sığır anlamıyla düşman için benzetilen. Ayrıca boynuzlarından da bahsedilir.

Didi 'azm-i remīm-i arn-ı evvel reşkle tārīh

urūndan gāv-ı a' dānuñ ırıldı boynuzı haā (T-XXXVIII/37)

e. Sincab:

Sincab, rengi bakımından ele alınır. ....

abūl itmez teni āteş gibi sincāb-ı hakister

Nar-ı ğonca-i ğül hem ten ü hem pīrendür (G-XCI/2)

f. Kedi , Fare:

Kedi, ğürbe; fare de mūş biçimiyle aynı beyitte aralarındaki mücadele münasebetiyle anılırlar.

Ne ğüneh şaħne āğmāz itse de cürm ehli hav eyler

Ki gelmez emn meğer ğürbe-i hāmūşdan mūşa (G-CXXV/4)

Bir beyitte de güç bakımından kedinin arslan karşısındaki acziyeti dile getirilmektedir.⁶⁵

3. Sürüngenler, Balık ve Böcekler

a. Pervane:

Genellikle mum, ateş, yanmak, yakılmak gibi kelimelerle birlikte zikredilen pervane, beyitlerde gerçek bir aşık vasfında görünür. O mahiyeti ateş olan sevgilisi muma aşıktır. Kavuşma arzusu ile kendini ateşlerde yakması değişik ve renkli hayaller içerisinde anlatılır.

Bezm-i fenâda o da yanar 'ömri kaç' olur
Pervâneyi ki şem'-i şeb-ârâ yaçar yıkar (G-LXVII/4)

b. Sinek (Meges):

Sinek, tatlı yiyeceklere olan düşkünlüğü, hücumu ve uçuşu münasebetiyle zikredilmektedir.

Meges hücumını gör kışda pür-ħalâvet-vâr
Meger ki tutdı cihânı şafâ-yı şehd-i murâd (K-IX/11)

c. Karınca (Mür):

Karınca, Hz. Süleyman ile olan münasebeti, kalabalık bir halde bulunuşları dolayısıyla ordüya teşbihi ve tarla, harman yeri gibi yerlerde bulunması yönlerine işaretle konu edilmektedir.

Mür ye's eyleyli mezra'-ı ümîdi ħarâb
Dâğlar s̄inemizi itmede ħirmen ħirmen (G-CVI/2)

⁶⁵ bkz, T-XXXVIII /10

d. Yılan (Mār , Ef'î):

Yılanın adının geçtiği beyitlerde siyah rengi, kıvrım kıvrım, sarmaş dolaş hali ile kaşa teşbihi ve hazine ile ilgisi v.b. gibi özelliklerinden bahsedilir.

Güher-cüyân olursuñ genc-i hüsn-i rû-yı dil-cûdan

Şaķın pîçide bir mār-ı siyehdür çin-i ebrûdan

(G-CI/1)

d. Semender:

Semender de anıldığı beyitlerde ateş mefhumuyla ilgili olarak ele alınır. Ateşte yanmayan bir canlıdır. Aşık da ateşin içinde bir semender gibi düşünülerek çeşitli tasavvurlara konu edilir.

Sitem ne kâr ide düzeḡ-nişin-i hicrâne

Olur semender-i ' aşka Şadîk ' azâb feraḡ

(G-XV/5)

e. Balık (Mahi):

Balık , beyitlerde düşmana benzetilmesi , suda batıp çıkması ağ ile ilgili olarak ve bir beyitte de kılıca teşbihen kılıç balığı adıyla zikredilmektedir.

Başını ezdi kılıç balığı gibi ḡaşmuñ

Yem-i rezm içre o şayyâd-ı hüner-ver şemşir

(K-IV/7)

IV. BİTKİLER

1. Ağaçlar

Sadîk Divanı'nda ağaç mefhumu dirah̄t, şecer, devha, nahl, eşcar, ağaç gibi genel tabirler yanında özel bir takım ağaç çeşitlerinin ismi zikredilerek de ele alınıp işlenmektedir.

a. Serv:

Sadık'ın Divanı'nda adı en sık geçen ağaç türü servidir. Çoğunlukla sevgilinin boyu söz konusu olduğunda benzetilen servi olmaktadır. Bunun yanında sevgilinin bir takım özellikleri de yine servi münasebetiyle dile getirilmektedir.

Serv-i naz, serv-i firazan, gibi terkiplerde sevgilinin nazlı oluşu, aşığına yüz vermeyişi özellikleri servi ile birlikte anılmaktadır.

Serv bir kâmet-i huşk-leble nümâyân ammâ

Serv-i nâzum ki âgüş-1 der-âyende midür

(G-XXXI/3)

Ey serv-i ser-firâz seni de bu berç-1 âh

Bir gün mişâl-i devha-i bâlâ yaçar yıkar

(G-XLVII/3)

Serv-i hıraman kullanışıyla sevgilinin boyunun salmışındaki letafet adeta rüzgarda sallanan bir servi ağacına benzetilerek ifade edilmiştir.

Şalınup kendin o şüh-âşüb-1 devrân gösterür

Sâyesin sihrile bir serv-i hırâmân gösterür

(G-LIII/1)

Ayrıca servinin su kenarında yetişmekte gösterilmesiyle gözyaşıyla ilgi kurulmakta, serv-i çemen, serv-i bağ, gibi kullanışlarla çimenlik ve bahçelerde bulunuşuna da işaret olunmaktadır. Yine bir beyitte servinin meyvesinin olmayışı özelliğine dikkat çekilmektedir.⁶⁶

b. Şimşad:

Şimşad, boyu münasebetiyle zikredilmekle sevgilinin boyunun güzelliği için benzetilen olarak sıkça kullanılan bir ağaç türüdür. Şimşir ağacı olarak da bilinir.

⁶⁶ bkz. G-XXXVIII /4

Şimşād boy-ı servüme hem-düş geçermiş
 Kıpdı başuma bāğda ğavgā-yı kıyāmet (G-IX/3)

c. Çenār:

Çınar ağacı yapraklarının şekli itibariyle el ile olan benzerliği münasebetiyle konu edilmektedir.

Doğrusı beñzedemem kāmēt-i şimşāda seni
 Baña sen de çenār eyle elüñden geleni (M-VI)

d. Bīd:

Sögüt (bīd) ağacının adı aşığın gönlüne teşbihen ele alınmaktadır.

Dil-i mahzūn-ı ‘āşık ser-firāzān-ı zamān içre,
 Nihāl-i bīde beñzer ser-nigūn eşcār-ı beyninde (G-CXXIV/4)

e. Sanavber:

Sanavber de servi ve şimşad gibi sevgilinin boyu için benzetilen olmaktadır.

Rek-i gül reşk-reng-i tal’ tuñla müy-der-āteş
 Ğam-ı kaddüñle şimşād ü sanavber pāy-der-gildür (G-XXII/4)

f. Tuba:

Sidre’de bulunan ve kökü yukarıda dalları aşağıda olmak üzere bütün Cennet’i gölgeleyen ilahi bir ağaçtır.⁶⁷ Sevgilinin boyu Tuba’ya benzetilmektedir.

Haşr olmaz iseñ ey kadi Tübā-yı kıyāmet
 Olur dile teng ‘arşa-i pehnā-yı kıyāmet (G-IX/1)

⁶⁷ PALA, İskender; Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü s. 498

g. Sidre:

Altıncı kat gökte Arş'ın sağ yanında ilahi bir ağaç olduğuna inanılan Kur'an'da adı geçen⁶⁸ Sidre de boy ilgisi ile yer almaktadır.

Bu tûğ degül devha-i bālā-yı Cinân' dur

Bu tûğ degül Sidre bununı kıddine meftûn (T-XXXVI/4)

2. Çiçekler

Çiçek, ezhar, şükufe gibi adlarla genel manada zikredilen çiçek mefhumuna -kimi zaman hususi çiçek adlarının zikriyle de- bağ, bahçe, gülistan, gülşen ve baharın vazgeçilmez bir unsuru olarak rastlamaktayız. Bunun yanında çeşitli benzetmelerin tasavvurunda da sıkça tesadüf olunmaktadır. Kokusu, rengi, şekli v.b. özellikleri bu benzetmelere kaynaklık etmektedir.

Konu çiçek olunca adı en çok anılan güldür. Gül, çiçeklerin başı çeken sultanıdır. Gonca haliyle de kullanımı pek sıktır. Edebiyatımız başta bir nezaket, zarafet, simgesi gülü ve goncayı sayısız benzetmeye atfetmiş çoğu zaman konu güzellik olunca da ilk başvurulan unsurların başında da gül gelmiştir.

Gül dimem el gibi şab' umda nezâket vardur

Rengdür gül-beden-i nâziküne pîrehenüñ (G-LXXXIV/3)

a. Lale:

Tarihimizde bir döneme adını vermiş olan lale, Lale Devri şairi Sadık'ın şiirlerinde de o dönem sosyal hayatında gördüğü rağbeti görmektedir.

Fasl-ı bahara zîb, gülşen-ârâ lale çeşitli tasavvurlar içerisinde kimi zaman safâ-bahş ü safâ-âver kimi zaman neşve-bahş-ı neşve-dâr olarak görülür.

⁶⁸ Necm 14-16

Çün şafā-baḥş ü şafā-āver belī ezhārdur
Oldı ezhār içre lāle neşve-baḥş-ı neşve-dār (K-V/24)

Rengi itibariyle âteşin olarak nitelenmekte, aşğın kanlı aşk yarasına alem olmakta, gökteki parlak yıldızlara benzetilmektedir.

Zemistāndan şikāyet kevne şaçdı âteşin lāle
Yanup yakıldı ser-ber-gerde-i rāz-ı nihān oldı (K-VIII/11)

Zemīn güyā semādur kaşr-ı ‘ālīler menāzıldür
Çerāğ ü lāle tāb-ı efgen anda aḥterān oldı (K-VIII/17)

XVIII. yüzyılda iki yüzden fazla çeşidinin yetiştirildiği bilinen bazı türlerinin fahiş fiyattan alıcı bulduğu lalenin bazı tür adlarına⁶⁹ da tesadüf olunmaktadır.

Nīze-i rümmānī⁷⁰ ü la‘līn olur müjgānları
Kec-nigehlik eylese mir’ata ger bir nā-bekār (K-V/10)

b. Benefşe

Gülistanın en belirgin unsurlarından biri olan bēnefşe aynı zamanda baharda ilk görünen çiçeklerden biridir. Bu yönleri yanında boyunun kısalığı ve yere yakın oluşu ve sevgilinin hattı münasebetiyle anılmaktadır.

Ol meh metā‘ -ı vuşlatını itmesün dirîğ
Seyr it benefşe ḥattı gülsün çiçeklenür (G-XXXVIII/3)

Şāh-ı bahār geldi gülistāne ey Şadīk
Şanma benefşe eylediği ser-fürü ‘ abes (G-XII/7)

⁶⁹ ayrıntılı bilgi için bkz. Ahmet, Refik; Hicrî Onikinci Asırda İstanbul Hayatı s. 96

⁷⁰ Vefalı Mehmed Bey’in 1717’de yetiştirmiş olduğu bir lale çeşididir. bkz. Tarih-i Cevdet c. 1 s.64

c. Susen:

Çok renkli bir çiçek olan susen aynı zamanda şekli itibariyle de söz konusu edilmektedir.

Şolkadar hūy-gerde evrāk-1 nihālistān-1 bāğ
Berk-i sūsen kendüyi tīg-1 mücevher gösterür (G-XL/2)

d. Semen, Yasemen:

Semen ve yasemenden semen, sevgilinin teniyle teşbih halinde; yasemen ise çimenliği süsleyen bir unsur olarak üzerindeki çiğ taneleri ile birlikte zikredilir.

Çemende zīr-i naḥl-i yāsemende jāleler şimdi
Unutdurdı şitā faşında zevk-1 berç ü bārānı (K-VII/6)

Semen-ten sīm-gerden sīne ser sāk ü sürin sā' id
Şehā nevrūz-1 ḥüsnüñ kār-sāz-1 heft sīn olmuş (G-LXVI/2)

e. Nergis:

Hemen daima göz için benzetilen olan nergis bu telakki ile dile getirilmektedir.

'Arz it cemālūñ ey gül-i neḥvet ki jāleden
Şu indi nergisūñ gözüne intizār ile (G-CXXVII/4)

f. Sünbül, Şebboy:

Sünbül ve şebboy, saç ve koku ilgisiyle ele alınmaktadır.

Şeb-i vaşında kim bū-yı laṭifin itdüm istişmām
Ne mümkün sünbül-i 'Adn'e virem şebbū-yı gīsüyı (G-CXXX/4)

g. Karanfil:

Karanfile ruh bahşeden şirin dudağın gülüşü tasavvuruyla renk bakımından dudakla olan benzerliği şekliyle rastlanır.

Gül-i gülşen tebessüm güne güftâr-ı dürer-bârı
 Kâranfil-ḥande-i şîrîn-la' l-i rûḥ-baḥşâdur (K-II/4)

h. Erguvan:

Erguvan, şaraba ve ateşe olan benzerliğinden dolayı rengi münasebetiyle mevzubahs edilmiştir.

Aşlama bâdeyle olmazsa eger tedbîr aña
 Naḥl-i dil sūzân olur hemçün nihâl-i erguvân (K-VI/4)

V. MEYVELER

Umumi manada mîve, bâr gibi tabirler yanında kimi zaman hususi bazı meyve çeşitlerinin adına da rastlanmaktadır. Meyve adı çoğu zaman bağ, gülistan, ağaç gibi unsurlarla birlikte zikredilir. Bazen aşığın şiirine benzetilen, bazen de sevgilinin güzelliğini ifadeye vesile olabilmektedir. Aşağıdaki örnekte şair, sanatını mana meyvesi biçiminde aksettirir.

Hâtır-ı yârân için dilden kıopardum ey Şadîk
 Mîve-i ma' nâ biraz ḥâm olsa da mâni' degül (G-XCIV/6)

1. Üzüm:

İsmine rez ve ineb kelimeleriyle tesadüf ettiğimiz üzüm, duhterân-ı rez ve bintü'ül-ineb (üzümün kızı) biçimiyle şarap manasına kullanılmaktadır.

Var pîr-i meyûñ neyleyelüm ḥürmeti efzûn
 Bintü'l-ineb ol kâfire ammâ ki nedür ne (G-CXIV/3)

2. Turunç:

Turunç, lezzeti ve rengi itibariyle ele alınmaktadır.

Ki turuncı cāme-i dil-keşle ārāyış-nümā

Gūyiyā taht üzre bir kişver-güşā-yı tāc-dār

(K-V/3)

3. Şeftali:

Şeftali, ağzı sulandıran sulu bir meyve olması dolayısıyla kadeh için benzetilen olarak zikredilmiştir.

Ne ‘aceb nūşumıza eylese rağbet zāhid

Şulu şeftalüdür ağzını şulandurdı kadeh

(G-XVI/5)

İKİNCİ BÖLÜM

ESERİ

Divan

Kaynaklardan edindiğimiz bilgiler ışığında Sadık'ın bilinen tek eseri Divan'ıdır.

Orta hacimdeki Divan'ında⁷¹ toplam 236 manzume mevcuttur. Bu manzumelerden 9'u kaside, 145'i gazel, 53'ü tarih, 20'si müfred ve 9'u da dörtlük formunda kaleme alınmıştır.

Sadık Divan'ını büyük bir ihtimalle hayattayken tertiplemiştir.⁷² XVIII. yüzyılın genç yaşta bir divanı doldurabilecek şire sahip şairlerindedir.⁷³ Divan'ının baskısı yapılmamıştır. Araştırmalarımız sonucu Sadık Divanı'nın 3 yazma nüshası tespit edilebilmiştir.

Divan'ın Yazma Nüshaları

a. H: Süleymaniye Kütüphanesi Hüsrev Paşa 540

Süleymaniye Kütüphanesi Hüsrev Paşa 540 numarada kayıtlı bulunan bu nüshada 9 kaside, bazıları sayfa kenarlarına yazılı 145 gazel, 53 tarih, 7 dörtlük, ve 20 müfred bulunmaktadır.

⁷¹ Arif Hikmet Tezkiresi'nde Sadık'ın Divan'ı ile ilgili divançe tabiri kullanılmıştır.

⁷² Şimdi sensün iklim-i nazmuñ husrevi

Gayrı senden gayret-i tertib-i divān isterüz (G-LX/5)

biçimindeki kendi ifadesi de bu görüşümüzü desteklemektedir.

⁷³ "Bu çend güftâr-ı pāk ol şâ'ir-i tab'-ı çälâküñ divān-ı müsteḫābından taḫrīr..." (Salim, Tezkire s. 423) Buradan hareketle Sadık'ın Divanı'ndan bahseden bir başka kaynak Salim, Tezkire'sini yazdığı yıl olan 1722 yılında Sadık İbrahim Paşa Medresesi'nde müderris ve 31 yaşında bulunmaktadır.

240×122 – 151×79 ebatlarında 50 varaktan ibaret olan bu nüshanın her sahifesinde 17 satır bulunmaktadır. Yeşil renkte bez ve miklepli cilde sahip nüsha talik yazıyla, aharlı abadi taklidi kağıda yazılmıştır. 1 ve 11. yaprak başlıkları nakışlı ve yaldızlıdır.

Başta Hüsrev Paşa'nın vakıf mührüyle kütüphanenin resmi damgası basılı ve Mustafa Reşid ve Halil Hamid Paşazade Mehmet Arif namına iki temellük kaydı ve birkaç manzum müfred yazılıdır.

Diğer iki nüshaya göre daha hacimli olan ve istinsah hatalarının azlığı sebebiyle daha güvenilir görülen bu nüsha tenkitli metin için de esas alınmış, farklılıklar diğer nüshalardan ikmal edilmiştir.

b. E: Süleymaniye kütüphanesi Esad Efendi 2651

Süleymaniye Kütüphanesi Esad Efendi 2651 numarada kayıtlı bu nüshada da eksik 1 kaside, yine bazıları sayfa kenarlarına yazılmış 139 gazel, 19 tarih, 6 dörtlük ve 3 müfred yer almaktadır.

Diğer iki nüshaya göre hacmi en az olanıdır. Nüshada istinsah hataları ve farklılıklar daha fazla diğerlerine oranla da biraz eksik bulunmaktadır. Toplam 30 varaktan müteşekkil nüshanın ölçüleri 205×144 – 140×83'tür. Abadi taklidi kağıda talik yazıyla yazılmış ve her sahifede 16 satır bulunmaktadır. Etrafı meşin, üstü ebru kağıt kaplı, miklepli ciltlidir.

Başta kabın arkasında Ebu Bekir Şefik Efendi'nin 1217 tarihli temellük kaydı ve Üsküdar'daki Ayazma Camii'nin binası tarihi, birinci yaprakta İzzet'in bir beyti yazılı, ikinci yaprakta Esad Efendi'nin vakıf mührü basılıdır. 25. yaprakta Murad Hulusi için bir dua kayıtlı olup, 26. yaprak yazısız, 30 yaprak yarısından eksiktir.

c. Z: Zeytinoğlu Halk Kütüphanesi Türkçe Yazmalar 333

Tavşanlı Zeytinoğlu Halk Kütüphanesi Türkçe Yazmalar 333 numarada kayıtlı bulunan bu nüshada ise müfredler ve dörtlükler yer almazken 9 kaside, 144 gazel ve 53 tarih manzumesine yer verilmiştir.

213×138 – 145×60 ebatlarında 292 varaktan oluşan nüsha Divan Mecmuası adıyla kayıtlı bulunup 6 ayrı bölümde tertiplenmiştir.

1. bölüm: Manzume-i Miraciye, Abdülbaki Arif Er-Rumi (öl. H-1125)
2. bölüm: Hayriname, Yusuf Nabi
3. bölüm: Divan-ı Sadîk
4. bölüm: Divan-ı Hazık
5. bölüm: Divan-ı Agah
6. bölüm: Divan-ı Adli, (Sultan Mahmud-ı Sani)

63-110 varaklar arası Sadîk Divanı'na ayrılmış olan nüsha meşin ciltli, talik yazıyla yazılmış ve her sahifesi 19 satırdan ibarettir.

Kütüphane kayıtlarında ve eser üzerinde yaptığımız incelemelerde her hangi bir temellük kaydı ve istinsah tarihi ile ilgili bir bilgi elde edilememiştir.

III. BÖLÜM

TENKİTLİ METİN

KASİDELER

I

Mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün

- 1b 1. Kalem kim itse germiyyetle kār-ı tīşe-i Ferhād
Olurđı reşkile çün mü-der-âteş-hāme-i Bihzād
2. Kalem kim güyiya bir bülbül-i hüş-nağmedür eyler
Şariri şanmañuz şevk-ı gül-i ma' nā ile feryād
3. Kalem kim nür-pāş-ı meclis-i ra' nā-yı ma' nādur
Ne dem kim âteşin tab' umdan itse şem' -i şevk ikād
4. Kalem kim bārdur bir nağldür gülzār-ı ma' nāda
Taleb-kār-ı kemāli mīve-i mazmūnla eyler şād
5. Kalem kim vaşf-ı hāk-pā-yi müşğini ne kabildi
Midādına sevād-ı dīdeden ger olmasa imdād
6. O şadr-ı nükte-dānuñ kim idüp hep ser-fürü olmuş
Kalem gibi ser-efrāzān-ı 'ālem emrine münkād
7. Güzide maṭla' -ı dīvān-ı devlet-i şadr-ı pür-ḥaşmet
Vezir-i a' zam şāhib-i hüner ehl-i dil ü naḳḳād
8. Sikender- menḳabet Āşaf-şifat Risto-yı şānī kim
Sezā bu zihñile olursa ' aḳl-ı evvele üstād
9. O düstür-ı efāzıl-perver-i şāhib-fezā'il kim
İder çarḥ-ı belīde daḥi feyz-i nür-ı isti' dād
10. Vekil-i saltanat aşl-ı sadāret mālīk-i devlet
Medār-ı memleket rüh-ı vezāret mefḥar-ı emcād

I H 1b , Z 25a , E 1b

Ḳaşıde-berā-yı ḥāzret-i İbrāhīm Pāşā Z

4 - E

6b ser-efrāzān / ser-firāzān H , E (Vezin gereği tercih ettik)

9b daḥi / tab' ı E

11. Nedīm-i ḥazret-i Sultān Aḥmed kim sūḥan-sencān
Sözün nazm içre eyler mıṣra‘ -1 tazmīn gibi irād
12. Mükerrerem-Āsaf ü Dāmād İbrāhīm Pāşā kim
Muḥaṣṣal pādişāha lāyık el-ḥaḳḳ böyle bir dāmād
- 2a 13. Müdebbir feylesof-ı mesned-i ‘irfān ki ṭab‘ indan
Sezādur istikāmetde olursa ‘aḳl-ı küll irşād
14. Mücerred-server-i şāhib-zamān kim feyz-i luṭfindan
Muḥaldür sākinān-ı āsuman eylerse istimdād
15. Olup dergāh-ı cāhında ḥamīde-ḳaddi pīr ammā
Sipihre gelmemiş rü-mālī-i ḥākine isti‘ dād
16. Sezā-vār eyledi zāt ü zamānı şadr-ı a‘ lāya
Hemīşe zātı ile şadr-ı faḥr eyler zamān dil-şād
17. Şehinşāhuñ aña ol ḥidmetinde nā’il-i devlet
Yine me‘mul O’dur kim ola maḳbūlü ile’l-ābād
18. Ola şadra ma‘ rifet-iḥlāş niyet-i dīne bu ḥidmet
Velāyet rütbesin taḥşīl iderse itme istib‘ ād
19. Bu yetmez mi kerāmet bī-nihāyet dāv-i eşrārı
Ġarīnetsüz hemān şulḥile ḳıldı emrine münḳād
20. Bu da dīger kerāmetdür o şadr-ı mekremet-kāra
Olur şarf eyledikçe kīsesinde sīm ü zer müzdād
21. ‘Aḳīde gibi zerler eyleyüp baḥş ü ‘aṭā meskūk
Virüp her rüzına dehrūñ keremle revnaḳ-ı a‘ yād
22. Cihānda bir hūner-ver ḳalmadı bī-behre luṭfindan
Meger kim olmaya zātında anuñ zere isti‘ dād
23. İder her kimseye miḳdār-ı istihḳāḳı iḳrāmın
Kimin iḥsānile memnūn kimin mansıbla eyler şād

17. beyitten sonrası ve diğerkasideler E nüshasında mevcut değil.

24. Liyâkât yogiken zâtumda luţfin bende çok gördüm
 ‘Aţâsı bî-ğarazdur desti olmuş bahşîşe mu‘ tâd
25. Deminde hayli demlerdür ki bir hâl üzredür eşyâ
 Gidüp te’sîr-i iqbâli ile zevciyyet-i azdâd
26. Nümâyân cümle hüsniyyâtdur nâ-bûd-ı kubbhiyyât
 Nühüset gitdi ‘âlemden ser-â-pâ oldu Sa‘ d-âbâd
27. Tekâpû-yı reh-i medhinde pâ-yı hâme akşârdur
 Ğarâz bir harf vaşfin tımtıurak-ı lafzdan îrâd
28. Biraz elfâz-ı medh eylerdi hâzır lâyıq-ı vaşfi
 Bileydi şadra teşrîfin lûgat vaz‘ eyleyen üstâd
29. Velî her lafz olsa medhe dâ’ir yine kâşîrdur
 Degüldür bende-gânı gibi vaşfi kâbil-i ta‘ dâd
- 2b 30. Cihân-pîrâ ü rüşen-re’y şâhib-dil bülend-ıqbâl
 Dil-i derrâki eyler âfitâbuñ nûrına imdâd
31. Dilinde cilve ger ahvâl-i ‘âlem hüsni şüretle
 Zâmîr-i rüşeni ‘âlem-nüma mir’atile hem-zâd
32. Serâ-yı rif’atine mâh-ı dîvân-hâne kandîli
 Hıyâm-ı devletine şâbitât-ı âsumân evtâd
33. Müşa‘şa‘ tûğınuñ tûpı çerâğ-ı mihre nûr-efgen
 Mu‘azzam âsitânıdur esâs-ı çarh-ı bî-bünyâd
34. Bilür hâkimler ahkâmına maḥkûm olmağı devlet
 İder hem ihtiyâr-ı bendeñi bî-ihtiyâr âzâd
35. Dem-i ‘adlinde neyden gayrı yok âh ü enîn eyler
 Gele gûşa meger h’ânendelerden nağmede bî-dâd
36. Ger olsa şefkati ‘aşk ü muḥabbet mülkine sârî
 Daḥî beyhüde kanlar dökmez idi gamze-i cellâd

37. Zülâl-i ragbeti olsa belâgat bâğına cârî
Olurdu güfte-hâ-yı nev-heves çün beyt-i istîshâd
38. Şitâ'iyye gibi elfâz-ı kahrı ditredür cismi
Bahâriyye-şîfat elkâb-ı luţfi tab'ı eyler şâd
39. O bebgâ-yı belâgat kim şeker-paş-ı sühân olsa
İder mir'atı şîrîn harf-i vaşfi şîşe-i kânnâd
40. Dili bülbül gibi şevk-ı gül-i elţâfi söyletdi
Felekden olmuş iken bî-mecâl nâle ü feryâd
41. Perîşân idi güftârum gibi evrâk-ı eş'ârum
Getürdi bir yere şîrâze-i luţfi idüp imdâd
42. Sözüüm yabâne gitmez âsitânında olur maqbûl
İder bir kez nazâr bâri o şadr-âşaf-ı isti' dâd
43. Olur maqbûl-i 'âlem hemçü şî' r-i şâ' ir-i mâhir
Kelâm-ı bî-me'âli itse hûsn-i terbiye üstâd
44. Güzel yazdum şanur bu tıfl-ı nev-meşk-ı haţ ammâ kim
Haţ-ı tahsîn çekerse üstüne maqbûl olur naqqâd
45. Çü tıfl-ı nev-zebân itdüm tekellüm harf-i bî-ma' nî
Henüz endîşede hâşıl degülken kuvvet-i icâd
46. Du' â eyle Şadîkâ vaşfi çün ma' lûm-ı 'âlemdür
Gören de görmeyen de luţfin olmuş medhine mu' tâd
- 3a 47. O memdüh-ı cihân terkîb-i bend-i luţf ü ihsânüñ
Çü beyt-i müntehab-tab' ın ide Mevlâ neşât-âbâd
48. Cefâ-yı tîğ-ı kahrından 'adûsu bulmayup mağlaş
İde maqta' siyâset-gâhı cism-i düşmen-i bâ-şâd
49. Vezân her bir nesîm-i cân-fezâ kim bâğ-ı 'âlemde
Dir ol şadr-ı güzînüñ câhına hâlâ mübârek-bâd

II

Mefā'îlün mefā'îlün mefā'îlün mefā'îlün

1. Bahāruñ vaşfin itmern mücib-i eţnāb-ı bî-cādur
Zamān-ı cūd-ı āşaf bundan a' lî vü feraḥ-zādur
2. Hevā farzā ḥoş olmuş luţfina ḥātır ḥoş olmazsa
Anuñ devri velî mānend-i sāgar ḥālet-efzādur
3. Bugün ben bir cevān gördüm temāşādan temāşādur
Mükeḥḥel-dîdesi dem-beste-sāz-ı ehl-i dünyādur
4. Gül-i gülşen tebessüm gūne güftār-ı dürer-bārı
Ḳarānfil ḥande-i şîrîn-la' l-i rûḥ-baḥşādur
5. Gül-ābı jāle micmer lāle bezm-i ḥāşınıñ devri
Benefşeyle muṭarrā sünbül-i bāğ-ı dil-ārādur
6. Muḳavves ebruvāmı kıble-gāh-ı 'ālem-i bālā
O çeşm-i siḥr-sāzı fitne-engîz-i Mesîḥādur
7. Melek-pervāne-i pertev-perest-i şu' le-i ḥüsni
Felek fānūs-ı şem' -i mihr-i rû-yı 'ālem-ārādur
8. Ṭulū' -ı şubḥ-ı şādık bir nefesdür nuṭḳ-ı pākinden
Zuhūr-ı mihr-i raḥşān ' aks-i ḥüsni-nür-peymādur
9. Bu ḥüsnuñ bî-ḥod ü medḥuşıdur ser-tā-ser-i 'ālem
Egerçe ḥüsni Yūsuf ḥayret-efzā-yı Züleyḥādur
10. Hele ben bildigüm bu böyle cāmî' hem kemālātı
Eger biñ yıl daḥî devr itse gerdün şanma peydādur
11. Vezîr-i bî-bedel dāmād-ı sultānî ' Alî Pāşā
Ki ḥāk-i dergehi kuḥl-i cilā-yı çeşm-i ḥavrādur
12. Ne maḳşūd itse vācibdür pezirā-yı ḥuşul olmak
Ne kim endişe itse vāridāt-ı ḡayb-ı Mevlādur

- 3b 13. Zülâl-i re'yinûn dil-teşnesi 'aql-1 Felâţundur
Dil-i derrâkinûn meftûnı rûh-1 İbn-i Sînâdur
14. Dağı pîr-i zamâne  arn-1 evvel zann ider devrin
'Adâlet şol adar râhat-resân-1 ehl-i d nyâdur
15. Dem-i 'adlinde yok bir girye eyler hi  tazallumdan
Meger kim duğt-i rez oldağı tıfl-1 nâ- ekîbâdur
16. H dâ eksikligin g stermes n bir ferde sulţânım
Sen n zâtu  medâr-1 râhat-1 a' lâ v  ednâdur
17. Zamânu da hemîşe h km-i Şer'î olmada mer'î
Mu' ayyen Şer' -i muğtâr olduğu  bundan h veydâdur
18. Felek b zârımı itmezse senden Őo ra ber- ide
Ne s d eyler H dâ g stermes n h sr n-1 'uzmâdur
19. Feleklerde melekler vaŐ-1 p k n b yle its nler
Kem lince eger e midđatu  beyh de da' vâdur
20. Cen b-1 ku b-1 ' lem gavs-i a' zam Şadr-1 ' l -c h
Mu f -1  sit nı k ble-i ehl-i temennâdur
21. Cel s-i zill-1 Yezd n r z-d r-1 husrev-i devr n
Ned m-i p diŐ h-1 d d-bağş   'adl-fermâdur
22. Em n-i r z-1 devlet k r-s z-1 d fi' -i r Ővet
Mu' ayyen m lk   millet feylesof-1 resm-i heyc dur
23. Ker m itl kına Ő yeste kimler geldi hep ma' l m
Tev r h-i selef mazbu -1 ehl-i Şi' r   inŐ dur
24. Ma'  rif-k ra rağbet mu tez -y1 Şab' -1 p r-c dı
Fa ire mer amet de'b-i ker m-i z t-1 v l dur
25. Tehevvr  yok g z b yok yine b m-i tiğ-1  ahrından
Felekler va f-1 lerziŐ Şanki bir s m- b-dery dur

26. Biraz da başla küstâhâne fahra izndür şimdi
O şadr-ı kâm-kâruñ ‘afvi de bî-‘ add ü ihşâdur
27. Kalem kim şüretâ ejder-nümün-ı ‘ayn-ı a‘ dâdur
Velî zâtında meyl-i sürme-i çeşm-i ehibbâdur
28. Egerçi düşmen-i tîre-dile tîr-i kazâ olsa
Mezâk-ı dostâne çün ney-i kand-i muşaffâdur
29. Benüm ol şâ‘ir-î-sâhir ki Hârût-ı hayâlümünden
Felek ta‘vîz-bend-i nüsha-i ‘ıkd-i şüreyyâdur
- 4a 30. Ne rütbe pest isem ammâ ki evşâfuñda sultânüm
Mağâmı şî‘rimüñ haqqâ ki bir bälâ şu‘arâdur
31. Bu meydana hezâr Efrâsiyâb-ı müdde‘î gelse
Yine şab‘ı bülendüm Rüstem-i Şehnâme-pîrâdur
32. Demüñde böyle şâ‘ir-i yek-nefes meşâta-i kilki
‘Arüs-ı nazm-ı pâk ü dil-pezîre çehre-pîrâdur
33. Şadîkı eyledüñ bî-ihtiyâr ihsânile bende
‘Ubûdiyyet saña biñ salţanatdan dağı a‘lâdur
34. Bu bâğuñ ziyneti tâ kim hemîşe verd-i handândur
Nağem-perdâzîde tâ ‘andelib-i zâr ü şeydâdur
35. Gül-i bahtı güşâde ola ‘ömr ü devleti efzün
Bu ümmîde du‘â mektüb-ı tāk-ı ‘arş-ı a‘lâdur

III

Fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

1. Dīdeme dā'im ḥayāl-i ḥüsn-i zībādur gelen
Dillere mánende-i elfāz-ı ma' nādur gelen
2. Ol ne ma' nādur ki medlūli anuñ vaşf-ı cemīl
Gör ki ol medlūli işbāta ne da' vādur gelen
3. Gün gibi rüşen bunu işbāta da ḥācet mi var
Ḥāṭıra şimdi ' aceb evhām-ı bīcādur gelen
4. Şübhesüz bu vehm-i bī-cādur ki vaşf-ı pākine
Fi'l-ḥaḳīka sākinān-ı ' arş-ı a' lādur gelen
5. Nuṭḳına söz yok ya ' ilm ü ḥılmini taḥşīnede
Rūḥ-ı Zī'n-nüreyñ ol ḥürşīd-sīmādur gelen
6. ' Adline inşāfına bir vechle yok kıyl ü ḳāl
Rüşveti def' itdiḡi bürhān-ı aḳvādur gelen
7. Rüşveti def' itdiginden çekmeze devlet zarar
Her ṭarafdan tūdē sūde māl-i a' dādur gelen
8. Cümle maḳhūr olmada bu cehl-sān erbāb-ı cehl
Şimdi bāb-ı devlete eşrāf-ı dünyādur gelen
9. Emn ü rāḥatda ḳarār itmekdedür ḥalk-ı cihān
Kim bu luṭfuñ şükrine a' lā vü ednādur gelen
10. Bir tefe'ül eyledüm ben nüşḥa-i endīşeden
Fālūme el-ḥaḳḳ bu beyt-i nazm-pīrādur gelen
- 4b 11. Ḥāzret-i dāmād-ı sultānī ' Alī Pāşā ki hep
Dergeh-i iḳbāline na' mā-i yaḡmādur gelen

12. Her tarafından müjde-i nuşret pey-â-pey gelmede
Güş ü hüşa sûre-i "innâ feteĥnâ" dur gelen
13. Şadr-ı ekrem kim du' â-i devletin itdükce ĥalk
Sem' -i câna hep şadâ-yı "festecebnâ" dur gelen
14. Düşmene mülkünde ma' denler bulunmak ihtişâm
Ĥalka şimdi ĥâşılı elţâf-ı Mevlâdur gelen
15. Bu neşât a' lî yeter neyler şarâbuñ nehyine
Naşş-ı kâti' gibi emr-i dâd-fermâdur gelen
16. Her ne dem çıksa sa' âdetlerle dîvân itmege
Vaşfını bu nev' a tarĥa ' aql-ı dânadur gelen
17. Âşaf-ı şeh-leşker-i şadr-ı şaf-ârâdur gelen
Ehl-i dîvân mevcdür pişinde deryâdur gelen
18. Zerreler gibi yolunda đursun ehl-i intisâb
Mîhr-i gerdün-ı semâĥat dâd-fermâdur gelen
19. 'Adl-gâh-ı ' âleme isterse Mehdî gelmesün
Meş' al-i nür-ı Hüdâ bedr-i mu' allâdur gelen
20. Luţfuña ĥaldı ayâ cüd ıssı düstür-ı kerîm
Şiddet-i vaĥt-i şitâ-yı ĥayret-efzâdur gelen
21. Cerri sevmem neyleyim ammâ ki ĥurbân olduğum
Ĥâfiye oldu ne çâre 'ıyd-ı edĥâdur gelen
22. Başlayum fâĥra biraz ızn-i şerîfüñ var ise
Ĥab' a vaşfuñdan gurûr-ı küh-fersâdur gelen
23. Ben o mışr-ı ĥâhır-ı nazmum kenâr-ı ĥab' uma
Fülk-i pür-kâlâ-yı mazmün-ı dil-ârâdur gelen

24. Ben o mîr-i mülket-i hüsn-i edâyum kim baña
Armağân-ı vâridât-ı ğayb-ı Mevlâdur gelen
25. Ol sipîhr-i feyz-i in'âmum ki hâmem vaşfına
Cümleden evvel dile ebr-i güher-zâdur gelen
26. Eyleyem tecdîd-i vaşfuñda devâtum lîkasın
Gîtmesün yâbâne zülf-i rû-yı Leylâdur gelen
27. Nazmum olmuşdur ehibbâya hayât-ı câvidân
Her sözümden keyf-i ma' cün-ı tesellâdur gelen
- 5a 28. Ey Şadîk eyle du'â-ı devletin taşdî' i ço
Hizmet-i te'mîne Cibrîl-i sebük-pâdur gelen
29. Tâ ki her mâh-ı ziyâ-küster ola bedr ü hilâl
Tâ ki her sâl-i hümâyün 'ıyd-i edhâdur gelen
30. Her günin 'ıyd eyleye devletle Rabb-i Zü'l-celâl
Bu du'âya her taraf dest-i temennâdur gelen

IV

Fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

1. Bezm-i rezm içre içüp bâde-i ahmer şemşîr
Geçinür rüzda ger şeb ile hem-ser şemşîr
2. 'Ayb olunmaz delükanlusıdur İstanbuluñ
Dâl pinyâl gezerse n'ola yer yer şemşîr
3. Demi zahmetle geçer şimdi demür yâ y çeker
N'ola Hindü gibi olur ise lâgar şemşîr
4. Bir yalıñ yüzlüye var ise meger vurgundur
O harâretle şaçar 'âleme ahker şemşîr
5. Hoşça düşün kesimi diyü mişâl-i hayyât
Âhen endâze elinde beden ölçer şemşîr
6. Başlasa faşla ider nağmeyi gerdâniye
Cânda oynar ne güzel hürdeler eyler şemşîr
7. Başını ezdi kılıc balığı gibi haşmuñ
Yem-i rezm içre o şayyâd-ı hüner-ver şemşîr
8. Ağını pâreledi haşm-ı zirih-ber-düşuñ
Hayli ser-keş yaramaz mâhiye beñzer şemşîr
9. Zür-bâzûsı ile eyledi teşhîr-i bilâd
Kesîme kesdi ârâziyi ser-â-ser şemşîr
10. Gösterür çeşmine timşâl-i dem-i bâz-pesîn
Nefs-i düşmene âyine tutar her şemşîr
11. Eyleyüp düşmen-i mekkâre bu ta' vîzi siper
Dem-be-dem seyf-i du' âsın ider ezber şemşîr

12. Naşş-ı kâti‘ gibi kesdürdi sözin a‘ dâya
Ceng ider tîğ-1 zebânile sühan-ver şemşîr
13. Göricek hiddetini kılca kalur cân-1 ‘ adû
Gösterür kendüyi hem-şekl-i gâzanfer şemşîr
- 5b 14. Kesdi atdı daği söz kalmadı hiç kabza tamâm
Biricik dâver-i ‘ âlem gibi söyler şemşîr
15. Himmet-i ‘ âlî-i Dâmâd ‘ Alî Pâşâdan
Necm-i dümdâra n'ola olsa beraber şemşîr
16. Hele kaḫ‘ itdi bu gün pâye-i seyfü'd-devle
Dest-yârî-i Hüdâ oldu muzaffer şemşîr
17. Böyle yüz aqlığı kim itdi yüzünden hâlâ
Tâk-1 ‘ arşa n'ola olur ise zîver şemşîr
18. İçirür haşmına hep semm-i helâhil-sehmi
Yedirür düşmenine dârû-yı hüş-ber şemşî
19. Feyz-i hürşîd-i zamîrinden olur bî-şübhe
Hem-ser-i mâh-1 ziyâ-pâş ü münevver şemşîr
20. Nice Fir‘ avn-1 ‘ adû kaçmaya kim Mûsâ-var
Eyledi elde ‘ aşasını bir ejder şemşîr
21. Seyf-i ‘ âlisine beñzer mi kemîn-tîğ-1 ‘ adû
Zü'l-fekârile berâber mi muşavver şemşîr
22. Şadr-1 zî-kadr ki ta‘ zîmle nâm-1 pâkin
Sînede âyet-i nuşret gibi şaklar şemşîr
23. Düşmen-i dîni kılıcdan geçür ey dâver-i dîn
Toğrı yoldan saña çün oldu müsaḫḫer şemşîr

24. Dem-i 'adlũnde bulunmaz kesici nãmında
Meger ola yine ey nâzım-ı kişver şemşir
25. Cenge bel bağladı düşmenle Rızâen-li-llâh
Şâmdan 'azm-i Fireng eylemek ister şemşir
26. Hâme bu şevkle ebrūsına dâ'ir yârũn
Bir gâzel söyledi kim kâfiye yek-ser şemşir
27. Şuşadı kanına var ise bu demler şemşir
Geçinür ebrū-yı dildârile hem-ser şemşir
28. Müslimân 'âşıkı eyler nazarından güzerân
Geçirür şan kılıc altından o kâfir şemşir
- 6a 29. Şerbet-i şehd-i şehâdet içirür âbından
'Âşık-ı şâf-dile bir dolu sâgar şemşir
30. 'Âşıkũn eylemede cânı dimâgın ta'îr
Gevherin-micmere-i dũd-ı mu'anber şemşir
31. Der-gılâf-ı kalem it tîg-ı me'ânîyi Şadîk
Lems-i dest ile olur belki mükedder şemşir
32. Kâdrũmi eyle bülend ey güher-i kân-ı kerem
Kalmasun yerde amân böyle mücevher şemşir
33. Kılıcuñ keskin ola uğruñ açık her yerde
Murg-ı ikbâlũne her dem ola şeh-per şemşir
34. Devletũnde bu celâdet ile düşmen gözine
Görinür hey'et-i taşvîr-i gül-i fer şemşir
35. Hoş-şademsin nereye varsañ olursun manşür
Dest-hüşdur kef-i ikbâlũne şeş-per şemşir
36. Ola bârân-ı belâ gibi felekden nâzil
Dâ'imâ düşmenũñ başına hançer şemşir

V

Fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilün

1. Lâle bir feyz-i mücessem cilve gâhî nev-bahâr
Muhtelif şüretle zâhir lutf-1 şun' -1 Girdigâr
2. Lâle-zâr içre ya bir Rûmî cevândur nev-heves
Gûna-gûn câmeyle eyler halka hûsn-i âşikâr
3. Ki turuncı câme-i dil-keşle ârâyîş-nümâ
Güyyâ taht üzre bir kişver-güşâ-yı tâc-dâr
4. Câme-i gül-reng ile tâb-âver olsa ' âleme
Bülbül-i gül-zârı eyler şevk-1 gülden tevbe-kâr
5. Bir müşâbih görmedüm bu feyze el-ğakğ bi-' adîl
Şevk-bahşâ ü ferağ-efzâ belî şubh-1 bahâr
6. Feyz-i şânî dinse câm-1 dil-rübûde yeridür
Rûh-1 şânî didiler kâr-âgehân-1 rûzgâr
7. Gülşen-efzûn olsa tâbında fûrû' -1 câm eger
Gülşen-ârâ lâle bir nâzende şüh ü şive-kâr
8. Ğakğ Şolâk-zâde turuncısın hemân şâğ eylesün
' Âleme nâz idemez mihriyle çarğ-1 kine-dâr
9. Mihr gerçi rif' at-i menzille ' âlî-şândur
Lîk şevk-ârâ degül Leylâkî-i İshâk-vâr
- 6b 10. Nîze-i Rûmmânî ü la' lîn olur müjgânları
Kec-nigehlik eylese mir'ata ger bir nâ-bekâr
11. Bak turuncısına Berber Aḥmedüñ mir'atı kıo
Bâde-i zerrîn ile sâgar-nümâ bir gül-' izâr

12. Hakk bu kim sâgarda leb-rîz olsa şevk-engîz olur
Rûh-perverdür ziyâ-bağşâ-yı bezm-i lâle-zâr
13. Lîk şadî-bağş olan Leylâkî-i Pervîzdür
Hem Beyâzî Ahsen-i Elvân dinülse yeridür
14. Nîze-i Gül-Reng-i Eyyübî delüp ammâ ciger
Mür-î İshâk eylemiş darbile cismin kalb-i zâr
15. Beñzemez aña muṭarrâ gül ki ‘ âlem zîbdür
Kim bu ṭarzı aña maḥşûş eylemiş Perverdigâr
16. Dilleri yakdı Kâsımpâşâlınuñ Kibrîtîsi
Güyyâ oldı ḳalaycı ocâğı cism-i nizâr
17. Güne gösterdi yed-i beyzâ yine Mûsâ-yı şun‘
Sıhr-i Fir‘avn-ı zemistân cümle oldı târ-mâr
18. Lâlemüz yok ṭab‘-ı şüh-ı pür-heves bu şevkle
Bu zemînde bir gâzel ṭarḥ itmek ister âb-dâr
19. H‘âb-ı nâz-âlûde-i çeşmün midür ey gül-‘izâr
‘Âşıkı şeb-tâ-seher bîdâr iden bî-ihtiyâr
20. Nîze-dârını Süleymân Âgânuñ ol,‘ işve-bâz
Tîğ-ı müjgânına beñzer diyü eyler i‘tibâr
21. Ol Mehemmed Bîg Beyâzı mülk-i ḥüsn içre vaḥîd
Ḥançer-i ser-tîzinün dil-dâde-gânı bî-şümâr
22. Oyemiş ol gülşen-i ziyâya câme mür cedîd
Âh-ı mür-ı Yûsufi ‘âlî-hümâdur nâm-dâr
23. Ḥançer-i la‘lîn ile âl itdi cismi Yûsufum
Ḥayli şür-efgen ḳoyup ‘uşşâkın eyler bî-ḳarâr

24. Çün şafâ-bağş ü şafâ-âver belî ezhârdur
Oldı ezhâr içre lâle neşve-bağş-ı neşve-dâr
25. Maṭlab-ı a' lî velî bû-yı gül-i eltâfidur
Ol vezîrûñ ki vücûdı râhat-ı halka medâr
- 7a 26. A' ni Şadr-ı A' zam İbrâhîm Pâşâ kim odur
Pâdişâh-ı ' âleme dâmâd-ı şâhib-i' tibâr
27. Mürde-i şad-sâle-i dünyâ anuñ ihyâsıdur
Maḳdemi oldı hazânda bu cihâna nev-bahâr
28. Dâğ-dârân-ı cefâ-yı çarḫ iderlerdi hazân
Lâle gibi olmasa ger çetr-i luṭfi sâye-dâr
29. Lâleler sanmañ şeh-i nevrûz-ı ta' zîm eyleyüp
Bâga teşrif itdigiçün itdi gevherler nişâr
30. Piş-gâhında güher micmerler iḫzâr eyleyüp
Meclisinde şadr-ı zî-şânuñ olur hizmet-güzâr
31. Sâgar-ı ser-şâr-ı luṭfi ya şarâb-ı hulldür
Çekmez anuñ mey-keş ü mey-ḫ'âresi derd-i ḫumâr
32. Lâle-zâr-ı ' Adndür el-ḫaḳḳ riyâz-ı bezmi kim
' Andelibân-ı nedîmân anda görmez renc-i ḫâr
33. Dâğ-ber-dil idi lâle ḫayli demdür bâgda
Düşdiginden şöḫbet-i bezm-i güle şevḳ-ı hezâr
34. İltifât-ı şadr-ı ekrem ḳadrini idüp füzûn
Ehl-i diller bülbül-i şürîde oldı şad-hezâr
35. Faḫr eylerdi nücûm ile zemîne âsumân
Yıldızı düşdi olup gülşen ziyâlar âşikâr

36. Ey Şadîk eyle du'â-ı devletin taşdı'ı ko
Eyleyüp yaz gicesi gibi kelâmı ihtîşâr
37. Tâ ki her nevrüz ola ezhâr-ı revnağ-yâb-ı nev
Tâ ki her sâl-i hümâyûn lâle zîb-i faşl-ı bahâr
38. Nev-bahâr-ı devlet ü câhı hazândan dūr olup
Eyleye zâtın zemîn çurdukca Mevlâ ber-çarâr
39. Pâdişâh-ı 'âlemünde ömrini efzûn idüp
Dâ'imâ zevk ü ferahla olalar leyl ü nehâr

VI

Fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

1. Sīneler vaqt-i temüz irdi olup âteş-feşân
Nüş-1 mey kıl olmadan ey dil sümüm-1 gam vezân
2. Yakdı yandurdı dili tâb-1 teb-i hüzn ü humâr
Meyl-i itfâ ile ol nârı olup râhat-resân
- 7b 3. Cur' a-efşân olsa tâze cân bulur hep mürdeler
Şolқadar şahbâ harâret-zâ ki hâke mey-keşân
4. Aşlama bâdeyle olmazsa eger tedbîr añâ
Naḥl-i dil süzân olur hemçün nihâl-i ârguvân
5. Bâdeyi âbile ta' dîl itmenüñ hengâmıdur
' Âlem-i âb eylemek ma' nâsım idüp 'ıyân
6. Şanmañuz olmakda zâhir rû-yı deryâda ḥabâb
Farḥ-1 germâdan bütün hâke döküldü aḥterân
7. Gülsitâne şimdi bârân yerine âteş yağar
Şu' lelerdür hep becâ-yı sebze ḥâk üzre 'ıyân
8. Lezzeti bir dem şafâ itmekde bulmuş ehl-i dil
Şimdi râhicdür dıraḥt-1 meyve-dâra sâye-bân
9. Şiddet-i germâ eritdi taşı insânı degül
Belki mıkñâtısı eyler cezb-i süzen nâ-tüvân
10. Tâb ü tebden hem dürüst oldı ḥayâli şâ' irüñ
Oldı ḥübân tünd-mend ü ten-âver-i mü-miyân
11. Saña telḥ ü baña ḥalvâ zâhidâ çün mey-i nüş
Nüş-1 mey kıl ḥüsn-i zîbâ ola bezm-ârâ hemân

12. Kesb ü kârı terk idüp nev-naķş-ı Sa‘ d-âbâda bak
Naķş ü kârı diñle faşla başlasa h‘ânende-gân
13. Kû-yı mîñâyı rübûde eylesün çevgân-ı dest
Şimdi meydân kaldı ehl-i ‘ aşra gitdi husrevân
14. Jeng-dâr itdi felek âyîne-i İskenderi
Bak ne Cem kaldı bu ‘ işret-gehde ne Nüşirevân
15. Bî-nihâyet gerçi envâ‘ -ı lezâyiż dehrde
Eyleyem ta‘ dâd meh-mâ-emken ey rind-i cihân
16. Câh-ı vâlâ nüş-ı şahbâ vaşl-ı yâr-ı hoş-likâ
Bezm-i yârân şafâ ü sâz-ı seyr-i gülsitân
17. Câh-ı vâlâdan ğarâz bir i‘ tibâr-ı nâs itse?
Nüş-ı şahbâ pâdişâh eyler kişiyi bir zamân
18. Nüş-ı şahbânuñ da vâr derd-i humâr ü ğuşşası
Bezm-i vaşl-ı nâzenin ola meĝer şihhat-resân
19. Bezm-i İhvân-ı Şafânuñ lezzeti mümtedd veli
Lîk ola şartile kim hoş-gû ola hem nükte-dân
- 8a 20. Sâzuñ ammâ oldı rakķâş-ı felek âvâresi
Zevķ ü şevķile olur cünbiş-nemâ kûh-ı girân
21. Zevķ ü Cennetdür velî seyr-i gülistân eylemek
Kim o zevķe bir ‘ adîl olmaz meĝer ķaşr-ı Cinân
22. Dil-güşâ ķaşr-ı muşanna‘ kim olur zevķ ü ferah
Zîr ü bâlâsında çün âb-ı revân bâd-ı vezân
23. Ķaşr-ı bî-hemtâ ki olsa vaşfi ķâbildi eĝer
‘ Ömr mümtedd ü sūhan bî-ħad ü bî-pâyân zamân
24. Mümkün olmuş ķaşrını vaşf eylemek farzâ anuñ
Yâ hevâsını nice taşvîr ider şüret-gerân

25. Söylesünler seyr idenler bu maḳām dil-güşā
Vār mıdur işte Nihāvend ü ‘Irāk ü Işfahān
26. Cāy ammā luṭfla mānend-i Firdevs-i berīn
Cūy ammā Selsebīl-i bāg-ı Cennet’den nişān
27. Yā meger bir mişlini ide binā üstād anuñ
Çāğlıgın teşbīhe gelmez kim ide nazm-āverān
28. Görmemişdür Şeyḫ Sa‘ dī’ nūñ revānın şād iden
Gezdigi yerlerde bu ḫavzile boşadur revān
29. Güyiyā evrākı ābādī behīn mecmū’ adur
Bu zemīn-i dil-güşā ebyātı nazm-ı gül-sitān
30. Anda iki lüleli ol çeşme-ber-mizāndur
Gevher ü elmās, vezn itmekde kıymetde girān
31. Şu şadāsın nerm idüp āheste essün bād kim
Kaşrına Dāmād İbrāhīm Pāşadur revān
32. Lānedür kaşır ol hümā iḳbāl-i ‘ anḳā himmete
Ejderi gör kim felek ‘ anḳāya kılmış mihribān
33. Şeb-çerāg-ı kaşır-ı devletdür vücūd-ı pāki kim
Olmuş ejderler nigeḫ-bān aña rüzān ü şebān
34. Şandalīler der-i kaşrlar piş-gāh-ı şāhda
Cümleden bālā-nişīn olmuş o şadr-ı kām-rān
35. Eyledi ma‘ mūr İskender gibi bu ‘ālemi
Nāmın añmaz bir ḫarābatī Cem’in ehl-i beyān
- 8b 36. Bulmamışlar böyle şāhib-devlet-i şeh-ḫaşmeti
Her ‘ aşırda eyleyüp ‘ arz hūner-i nazm-āverān
37. Ben ölürsem sebze-i ḫāk-i mezārım tā-be-ḫaşır
ḫāk-pā-yi devleti medḫile olsun ter-zebān

38. Müstakill fermān-revā-yı meşrık ü mağrib k'anuñ
 Hüsni tedbiriyle oldı hāk-pā-yı ser-keşān
39. Rūma itdi naql-i iqbāl-i şeh-i mülk-i 'Acem
 Eyledi hāzır çü Şa' d-ābādı şadr-ı kām-rān
40. Tılsım oldı güyiyā ol ejder-i heybet-nümā
 Behr-i hıfz-ı mülk ü def' ü düşmenān-ı diğerān
41. İde Şa' d-ābādı ol şadra hümāyün ü sa'id
 'İzzet ü devletler ile hālık-ı kevn ü mekān
42. Nitekim germāü sermādan ola pejmurde-dil
 İ' tidāl-i nev-bahāriyle bula ki tāze-cān
43. Zinde kılsun zātım āb-ı hayāt-ı luğf-ı Hakk
 Devlet ü iqbālle bulsun hayāt-ı cāvidān

VII

Mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün

1. Bahâr oldı yine al deste çün gül cām-ı raḥşānı
Biraz seyl-āba vir ḥār ü ḥas-ı ālām ü aḥzānı
2. Ne zevk alduñ semender gibi ey dil āteş-i ḡamdan
Demidür eyle bülbül gibi gülşenlerde seyrānı
3. Ḡam-ı hicrānı ḡo āmāde ol faşl-ı dem-i vaşla
Mişāl-i ḡüsn ü ān-ı dilberān fırsat gezer anı
4. Varup füşhatuñā mestî ü bî-hüşide ārām it
Ola cāyî ḡarāruñ tā-be-key bu 'aql-ı zindānı
5. Zamān nāzıkdür encāmı tehî ālām-ı dünyānuñ
Şafā taḡşîlin it nüş ile gül-i cām-ı 'unvānı
6. Çemende zir-i naḡl-i yāsemende jāleler şimdi
Unutdurdı şitā faşlında zevḡ-ı berḡ ü bārānı
7. 'Aceb ilgāmı çok hiç bārı yok ebr-i bahāruñ kim
Cihānı şimdi leb-riz eyledi iḡsānı bārānı
8. Şitā faşlında dünmüşdü şecer 'üryān-ı mîskîne
Yeñi ḡil'atla tezyîn eyledi nevrüz-ı sultānî
- 9a 9. Görinmezken sipihruñ lāciverdi lāle-veş luḡfi
Şadîḡ 'aceb murād-ı ehl-i ḡab' üzre bu devrānı
10. Münakḡaş sebz-gün dil-keş ḡadîfeyle döşenmiş bāḡ
O teşrif eylesün şadr-ı ḡülsitāne o erzānı
11. Cenāb-ı vācibü't-ta'zîm İbrāḡīm Pāşā kim
Vücüd-ı pāki anuñ ḡalkā maḡz-ı feyz-i Yezdānî

12. ‘Azîmü’ş-şân vezîr-i a‘ zam ü ekrem kerîmü’z-zât
Nedîm-i pâdişâh-ı ‘ âlem ü dâmâd-ı sulţânî
13. Vekîl-i salţanat pâşâ-yı a‘ del şâhib-i devlet
Nigîn-dâr-ı Süleymân-ı zamân ü Âşaf-ı şânî
14. Muvâfîk olkadar tedbîrine taqdîr kim olmuş
Müneccimler raşad-sâz-ı fezâ-yı ‘ aql ü iz‘ânı
15. O rütbe hemtâ ‘ âlî ki vezârete nazâr itse
Olurdu nûr-bahşâ ‘ âlemün hürşîd-i rahşânı
16. Çerâğıdur bütün ehl-i menâşıb ol kerem-kârûn
Şabâh-ı haşra dek olmağdadur ‘ âlem senâ-h‘ânî
17. Görürler luţf-ı fettâh-ı kerîmîde olur bir gün
Çekerler ehl-i sünnet ‘ aynına kuhl-i Şıfâhânı
18. Zeban-dân-ı riyâz-ı luţfı tekmiîl-i mevâdd itmiş
Vâr aña Şâhidî görmüş Gülistânile Bostânı
19. Kûlâğında öterken çek çek-i altûn dil-i zârûn
Bilür mi çeh çeh-i şüret laţîf-i ‘ andelibânı
20. Hevâya zemherîr-i kahrı ammâ olsa ger sârî
Dem-i nevrûzdan şoñra ider yah-beste ‘ ummânı
21. Hemîşe tâ şitâ çün şeb ola bâdî-i cem‘iyyet
Hemîşe tâ behâr(uñ) ola nehâr(uñ) kesb-i insânı
22. O şadr-ı muhterem evlâdur itbâ‘ ile sağ olsun
Görüp mecmû‘ -ı ‘ âlem dergehinde lutf ü ihsânı

VIII

Mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün

1. Çerâgân oldı lâle şem' -i bezm-i dâverân oldı
Zemîn döndü sipihre şan kanâdil ahterân oldı
2. Cihân envâr ile pür olmasa mihr ü mehi çarhuñ
Zemîne mihrile gülşen ziyâ pertev-feşân oldı
3. Derûnunda olan râz-ı nihânı ehl-i bezmüñ hep
Münevver olkadar meclis ki peydâ vü 'ıyân oldı
- 9b 4. Ziyâ-güster çerâgân olkadar oldı encüm kim
Giceyle gündüzüñ farkı hemân vaqt ü zamân oldı
5. Hele şimdi dikülsün şem' ler yanına var tâbı
Bu demde lâleler mehtâba zerrîn şem' dâñ oldı
6. Olup mehtâb-ı tâb-ı şu' lelerden lâle-efsürde
Döküldi hâke hep evrâkı mânend-i ketân oldı
7. Piyâle gibi her lâle neşât-efrûz-ı dehr oldı
Çerâgân bâiş-i germiyyet-i bezm-i cihân oldı
8. Şebâti gevherin mestâne itmüş rind çün zâyi'
Erindi mumlarile gitdi bî-nâm ü nişân oldı
9. Şadâlar nâylar pür-süz meclis hâş ü germ-â-germ
Bu 'işret-gehde sâz ü söz ma' nâsı 'ıyân oldı
10. Şafâ-bağş eyler ahbâba olup her lâle bir lüle
Velî hûn-ı derûn-ı düşmen-i nâ-mihribân oldı
11. Zemistândan şikâyet kevne saçdı âteşin lâle
Yanup yakıldı ser-ber-gerde-i râz-ı nihân oldı

12. Yine sultān-ı nevrūz âteşin ceng eyledi deyle
Vegā-gāh-ı zemīn müstağrak-ı tîğ ü sinān oldu
13. İder lāle-fürüşü cevheri ezhāra rağbet-vār
Bu gevherler yine reşk-āver-i deryā vü kân oldu
14. Şitāda her biri âteş-behāsın gerçi bulmuşdur
Bahār oldu yine mānende-i gül rāyegān oldu
15. Zemīne baş olup bir ferş-i zībā lāle işlenmiş
Çerāgān şu'lesinden naqş-ı zerrīnler 'ıyān oldu
16. Müzeyyen tahtalardur taht-ı lāle tāc-dārıdur
Hümāyūn ü 'azīm üstünde çetr-i sāye-bān oldu
17. Zemīn gūyā semādur kaşr-ı 'alīler menāzıldür
Çerāğ ü lāle tāb-ı efgen anda ahterān oldu
18. Yine tāb-āver-i tābende gevherle şeh-i nevrūz
O şadr-ı 'āleme hizmet-güzār-ı armağān oldu
19. Sipīhr-i mekremet Dāmād İbrāhīm Pāşā kim
Kefi ebr-i bahārile keremde imtiyhān oldu
- 10a 20. Vezīr-i a'zām ü ekrem veliyy-i ni' met-i 'ālem
Müşīr-i a' del ü efham şeref-bağş-ı zamān oldu
21. Ser-i pür-hūn-ı a' dādan zemīni lāle-zār eyler
Kaçan kim tîğ-ı kahrı kesr-sāz-ı düşmenān oldu
22. Düşelden fark-ı haşma sāye-i şemşīr-i tedbiri
Kızılbaşuñ serinden lāle-zār-ı dil-sitān oldu
23. Göründü sīm ü zerden şem'ler yāķūtdan lāle
O dem kim hāke dest-i kudreti gevher-nişān oldu
24. Hāzānında olur her lāle gül gibi ter ü tāze
Anuñ kim bād-ı luţfi bāğ ü bostāna vezān oldu

25. Şu rütbe himmeti ‘ālī ki eyler ber-ţaraf ebri
Ne hâcet lâle-zâr-ı hâşşı zîr-i sâye-bân oldı
26. Döner luţf-ı sipihre lâciverdî lâlenüñ nâzı
Nedür hüsñü şükûfe rengi levn-i âsumân oldı
27. Çü gevher zâyî‘ olmaz lâleler genc-i piyâz içre
Nebâtâta nigâh-ı luţfi feyz-i câvidân oldı
28. İder çün lâle bir bâlâ-yı pest ü pesti bâlâ-ter
Kaçan kim kâr-sâz-ı çarh ü ta‘ dîl-i zamân oldı
29. Hılâf-ı emr muhâl emr eylese şâhân-ı dünyâya
Neden nehy itse hükümü nüşha-i ‘ağd-i lisân oldı
30. Vezîr amma Süleymân-ı zamâna Âşaf-ı zî-şân
Vekîl amma şehân-ı ‘âleme ihsan-resân oldı
31. Degül lâle şitâda saçdığı la‘ l ü zümürüdler
‘Acebdür kim basî‘-i hâkde şimdi ‘ıyân oldı
32. Vaĥîd-i ‘aşr mihr-i şadr şubĥ-ı kâdr feyz-i dehr
Ferîd-i şehr-i yektâ gevher-i kân-ı cihân oldı
33. Eñ a‘ lî rütbeyi Hâkĥ eylemiş ihsân o zî-şâne
Pek a‘ lîdür o manşıb hem vezîr-i kâm-rân oldı
34. Vezâret şâhid-i şıdkı şeh-i dünyâya şihriyyet
Şadâret-a‘ zam-ı mesned-nişînân-ı zamân oldı
35. Bihîn evşâfi aşĥâb-ı kemâl içün anuñ meşhûr
Güzîn zâtı kitâb-âsâ müşârün bi‘l-benân oldı
36. Du‘âsın eyledik çok ġayrı şimden şoñra kıl âmin
Du‘â-i devleti vird-i zebân-ı kudsıyân oldı
37. Çerâġâne Şadîkâ âteşîn tab‘ uñla kıl imdâd
Ki lâle vaşfına çok ma‘ nî-i rengîn-resân oldı

38. Behā-yı rû-yı dilber hānde-efzûn-ter gelür çeşme
Çerāğānda dü-bālā lālenün hüsni 'ıyān oldu
- 10b 39. Hemîşe tâ ki ezhāra sipehsālār ola lāle
Şeh-i nevrûza tâ kim cilve ki lāle-sitān oldu
40. Yüzün şoldurmasun günden güne bulsun tarāvetler
Ki dehre feyz-i ihsānı anuñ şādî-resān oldu

IX

Mefâ' ilün fe' ilätün mefâ' ilün fa' lün

1. Beyâz-1 şubḥ ki virdi zalâm-1 şâma kesâd
Beyâz-1 şubḥ mı eyâ ya berf-i âteş-zâd
2. Beyâz şal giyüp şeyḥ-i pîr-i vaqt eyler
Sefîd mûları nûr-1 sefîdile irşâd
3. Bulur ḥalâvetin enfâs-1 serdînüñ vâ' ız
Bulursa luṭfinı kar ḥalvâsın iden îcâd
4. Var imdi tekyeye taş çatlıyor bürüdetden
Ta' accüb olınacak nice şağ kalur zühhâd
5. 'Acûn-1 dehr daḥi görmemiş bu sermâyı
Hezâr-bâr deñiz tondığın ider îrâd
6. Bozıldı serd olup envâr-1 mihr-i bâzârı
Piyâle olmada âteş behâlarına mezâd
7. Yerinde mihr-i münevver nazardan olsa nihân
Kar altı oldu zemîn âsumâna düşdi sevâd
8. Karardı kevn ü mekân şimdi göz gözi görmez
'Aceb mi mâha ziyâ virmese bu mihr-i cevâd
9. Araya düşdi şoğukluk bu demde itmez imiş
Meh-i münevvere mihr 'arz-1 iltifât ü dâd
10. Meges gözinde uçar şimdi hemçü pâre -i berf
Egerçi şayfda kış kış diyü koğar idi yâd
11. Meges hücûmını gör kışda pür-ḥalâvet-vâr
Meger ki tutdı cihânı şafâ-yı şehd-i murâd

12. Uşandı vaz' -1 sipihre bu demde fi'l-cümle
Teğazzül eylese bu şevkile dil-i nâ-şād
13. Sipihre eylemese kār-ı nāle-i Ferhād
‘ Aceb degül ki şoğuk günde işlemez ırğad
14. Oğundı nağme-i در در تن ile meclisde
İderse de dili berbād herçi-bād-ābād
15. Beyāzırla çıkup seyre māhtāb-āsā
Beyāza ragbetimüz oldı gün-be-gün müzdād
16. O mäh kar şaçığı bir şarık şarup amma
Şaçı buzı gibi dikildi ‘ aşık-ı nā-şād
17. Kenār-ı bāmı görüñ hāneden kalup birün
Şabāha dek keser ekser kenārıdur o ‘ inād
18. Şadık-ı zār toñar serdī-i bañāletden
Meger ki âteş-i pür-tāb-ı şevk ide imdād
19. Qalır füsürde-dil ‘ âlem ya mihr-i iqbālün
Cihāna âteş-i na' l-i semendi eyledi dād
20. Bülend mertebe tevķī' i Muştafa Pāşā
Ki añā muhtaşar-ı haymedür bu seb' -i şedād
21. Sipihri-ı kevkebe dāmād ü şadr-ı ekrem kim
Görür sa' âdeti devrinde bende ü āzād
22. Eşi' a riğ n' ola mihr-i riğ-dān olsa
Nişānı çekdiği dem ol vezir-i pāk-nijād
23. Yerā' a per-i tāvūs-ı Cennet eylese de
Ne mümkün eyleye tuğrası resmini Bihzād
24. Yanında devlet ü rif' atle kim hesāba gelür
Zamāna sen de şudür-ı kirāmı kıl ta' dād

25. Meger ki şadr-ı mükerrem vezîr-i a'zam kim
Ki oldı pâdişehem hem vezîr ü hem dâmâd
26. Kerem didiklerini hulq-ı nâ-bedîd olmuş
Bilürler idi o itdi bu zümreyi irşâd
27. Cihâmı şerbet-i tedbîri eyledi ıslâh
Netîce bulmuş iken çeşm-i kâ'inât fesâd
28. Bu müdde'âyı 'ıyândur beyâna yok hâcet
Çü vaşf-ı dâver-i devlet-çarindür aşl murâd
29. Vezîr-i pâk-edâ reh-nümâ-yı semt-i Hüdâ
Vekîl-i zıll-ı Hüdâ rûkn-i dîn-i rûh-ı bilâd
30. İderdi nârı murâd itse berf-veş rizân
Şu rütbe himmeti kim berfi nâr-veş îkâd
31. Miyân-ı nârda âb-ı zülâl idüp icrâ
Derûn-ı berfde eyler semenderi îcâd
32. Zemîn ger olsa anuñ şemme luğfina mazhar
Olurdu bîd-i cünûn-pîşe serv-veş âzâd
33. Terennüm eyler idi nâle yirine kumrı
İderse de dili berbâd herçi-bâd-â-bâd
34. Olursa şarşar-ı qahrı vezân amma kim
Düşerdi hâke dırahtân mişâl bu kavm-i 'Âd
35. İrem gibi bu gülistân olurdu nâ-peydâ
Yerinde yeller eserdi serv gerek şimşâd
36. Alurdu bâd-ı sitem-gerden intikâmın şem'
Cihâna hükümü k'ola nûr-bağş-ı 'adl ü dâd
37. Olurdu merhem-i kâfûr-ı zağm-ı pervâne
Hem ol fitile pervâne yaqmağa mu' tād

38. Deminde an dökemez kimse bīm-i tīgından
Meger ki emri ile yine deşne-i cellād
39. Fūrūg-ı re'yin iden reh-nümā eger ren-zen
Bulur fazīl gibi 'ākıbet-i reşād
40. Ger itse bir kes anuñ hırz-ı vaşf-ı ihlāşın
'Adūsı dīv ise de çāre yok olur münkād
41. Biraz da başlayayum fāhra var ise iznūñ
Getürdi şerbet-i evşāfuñ inşirāh-ı kuvvād
42. Benüm o şā'ir-i āgeh ki nazmuma el-akk
Hezār 'özrile 'acz eylemek degül heşād
43. Bilince aşl murādum akkat-ı sūhanum
Gelür hulūş ile ikrāra ehl-i ğadr ü 'inād
44. Dinüldi nüşha-i ihşāna ahsen-i tavīm
Sözümde cümleden ahsen yer itdi Rabb-i'ibād
45. Kelāmum olmada yeksān fūhül ü cūhhāle
Ziyā-yı mihr kabül eylemez çü naz ü ziyād
46. Anuñla fehm ider idrākimūñ mezāyāsın
İder belīde dai feyz-i nūr-ı isti'ād
47. Yeter o lafi gönülden du'ā-i ayr ile
Du'ā-ı ayr-berā-yı uşul-ı ayr-ı murād
48. Hemīşe tā ki bahārı ide Hūdā Firdevs
Hemīşe tā ki şitāyı idē-cahīm-ābād
49. Yazuñ yaz ola ışuñ ış sa'ādetūñ eفزūñ
Tabī'atuñ ola her dem bahār ü her dem şād

GAZELLER

I

Mef'ülü fâ'ilâtü mefâ'ilü fâ'ilün

- 11a 1. Çarh-ı muhabetüm bu felek hâkdür baña
Bahr-ı gamum cihân has ü hâşâkdür baña
2. Hem-râh-ı Kûh-ken-şüde-i deşt-i hayretüm
Semt-i cünün vâdî-i idrâkdür baña
3. Güm-râhî-i nizâ' ü cedel reh-zen-i riyâ
Şüfî tarîk-i zühd-i haţar-nâkdür baña
4. Nâdân tev'em olsa da dilden ba'iddür
Yâr ü enîs bu dil-i derrâkdür baña
5. Ben yeke-tâz-ı 'arşa-i ma'nâyum ey Şadîk
Tab'-ı bülend eşheb-i çälâkdür baña'

II

Mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün

1. Ne mümkün sensiz ey rûh-ı revânum nûş idem şahbâ
Sen olmazsañ kırılusun hem dökülsün câm-ı Cem şahbâ
2. Ğam-ı la' lûñ ider dil-teşne-gân-ı ' aşkı dem-beste
Egerçi söylenür dillerde eyler def' -i ğam şahbâ
3. Benüm hep çekdiğim bu zehrlere devrân elindendir
Ölür zann eylerüm ben kendimi nûş itmesem şahbâ
4. Ne güne iltizâm-ı midhat-ı rıtl-ı girân itsün
Saña ey şüfî-i mey-nûş dökmez bir direm şahbâ
5. Sitanbul' uñ kemîñ mey-ğânesinden ehl-i dil geçmez
Eger ser-tâ-ser olsa çeşme-i bâğ-ı İrem şahbâ
6. Müdâm ehl-i dilüñ oldukça sâkı kıuvvet-i rûhı
Hemîşe merdüm-i nâdâne ola ' ayn hem şahbâ
7. Şadîkâ rûh-ı Cem reşk itdi ol bezme hayâlümde
Gönül itmişdi la' l-i yâr ile bir ' ayn-ı Cem şahbâ

II H 11a , Z 1b , E 2a

5a reşk itdi / eyledi E // hayâlümde / ğrâbumda E

5b gönül / bu çeşme E

III

Fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün

- 11b 1. La' lüñe ey hür-peyker oldu Kevşer teşne-leb
Olmasun mı cām-1 şahbā-yı münevver teşne-leb
2. Murg-1 dest-âmüz olur cām-1 mey-i ser-keş saña
Şāhbāzum nice ki hūn-1 kebūter teşne-leb
3. Bir nigāh-1 feyz-bahşa mazhar itseñ sākiyā
Böyle qalmazdı bu 'işret-gehde sāgar teşne-leb
4. Böyle çāk itmezdi sāhiller leb-i hasret-keşin
Sebze-zāra olmasa deryā-yı ahđar teşne-leb
5. Hūn-1 'āşık tatalum Ceyhūn imiş itmez vefā
Ġamze-i hūn-h'arı sirāb olsa hañcer teşne-leb
6. 'Arşa-i 'ālemde ğaltān olduğından añlanur
Rüy-māl-i pāy-1 yāre āb-1 gevher teşne-leb
7. Dāmen-i serve Şadiķā cūybār olur revān
Pāy-1 dil-dāra sirişk-i dīde-i ter teşne-leb
8. Kethüdā-yı şadr-1 a' zam kim şehān-1 rüzgār
Kūşe-i dāmānına çün zūlf-i dilber teşne-leb
9. Hāzret-i dāmād dāmād-1 şehinşeh kim felek
Çeşme-i ihsānına çün şīr ü şükker teşne-leb
10. Ol semiyy-i hāzret-i peygamber-i zī-şān ki halk
Bendesı olmağa baş ü cānla yek-ser teşne-leb

III H 11b , Z 2a , E 2b

2a murg-1 dest-âmüz olur / murg-1 dest-âmüzdur E

6b pā-yı yār / hāk-i yār E

9b şīr ü şükker / şīr-i şükker Z / dest-rādur E

11. Kāse-i Āb-ı Hāyāt-ı luḡf-ı Hızır iḥyāsına
Şūret ü āyīne-veş rūḡ-ı Sikender teşne-leb
12. Hāre-i pūr-mevc-i nīlī-renk deryā-yı felek
Ferş-i ḡāk-i rāhı olmağa ser-ā-ser teşne-leb
13. Ola cārī çeşme-i ilṡāfi ḡalka ola tā
Rūy-māl-i ḡākine sultān-ı ḡāver teşne-leb

IV

Mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün

1. Meger kim şarılık rencine olmuş mübtelā mehtāb
İder tedbīr-i isti' māl dehen-i kehrübā mehtāb
2. Yazar rez duḡterinüñ rüyını altunile her şeb
Ayağına virür ārāyiş reng-i ḡnā mehtāb
- 12a 3. Baña sevdā-yı zülf-i mihr-i rü-yı yār bir ġam kim
Ki olmaz ey dil ol derd-i sırra şandal-ı behā mehtāb
4. Zemīn-i ehl-i fakr olmaz bisāṭ-ı nürdan ḡālī
Kim olmuş būriyā-yı ḡāne-i ehl-i fenā mehtāb
5. Geçüp tūṭī-şifat ser şandalī-i devḡa-i bāğā
Şadīkā vaşf ider bir dīlber-i zerrīn ḡabā mehtāb

V

Mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün

1. Hemîşe cîm-i zülfün meşğ ider çün tıfl-ı mekteb hep
Muhabbet mülkünün dānaları cehl-i mürekkeb hep
2. Esîr-i zülfüne bād-ı hevādan ğayrı yok hāşıl
Egerçe halk tutmuş her biri bir güne mekseb hep
3. Nice tiryākî bakşun sâ' at-ı gerdūna şā'imken
İder hürşîd-i devrân hemçü 'akreb-rūze-i şeb hep
4. Nice dil hâlin 'arz itsün o şūhuñ derd-i 'aşkıyla
Etibbâ-yı zamâne mübtelâ-yı renciş-i teb hep
5. Vişâle hâline yüz sürmedikce bulmadum şâyân
Cihānda devlet ü cāh iktizâ-yı hüküm-i kevkeb hep
6. Niçün sâķiye ey dil girye-i mestâne kâr itmez
Zamân hürmetli şıdķıyla du'âlarda mücerreb hep
7. Şadîkâ bakmaz ol şeh 'arz-ı hâle bu dil-i dānâ
Kaşîde 'arz ider hün-bāşî-i dilden müretteb hep

V H 12a , Z 2b , E 2b

5 – H , Z

6 – H , Z

7 ' Aceb mi 'ıyşı . . . . . olsa hün olur

Şadîkâ şimdi hün-riz oldığı demler mefâlib hep E

VI

Mef'ülü fâ'ilâtü mefa'ilü fâ'ilün

1. Hatt-ı siyâh 'arız-ı cânâne çıkdı hep
Şân ceş-i mür-ı kaçır-ı Süleymân'a çıkdı hep
2. Pâmâl olup kümeýt-i meye rind-i bâde-ğ'âh
Meydân-ı 'ıyş sâķi-i devrâna çıkdı hep
3. Her zen-ğired tenezzül-i encâma bakmayup
Kaşır-ı bülend-i devlete merdâne çıkdı hep
4. Zevrak-süvâr-ı şâgar olup duğterân-ı rez
Sâhil-serâ-yı ħâtır-ı seyrâna çıkdı hep
5. Meydân gösterüp yine gül-gün bâdeye
Yârân Şadîķa rağmile meydâne çıkdı hep

VI H 12a , Z 2b , E 3a

2a bâde-ğ'âh / bâde-ğ'âr Z

5a bâdeye / sâgara E

VII

Fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün

1. Vuşlat ümīdiyle şunma dāmen-i cānāne dest
Ey Züleyhā-yı heves irmez meh-i Ken'ān'e dest
- 12b 2. Nev-' arūs-ı hüsnüfūñ bīgāne olmaz maḥremi
Oldı rüy ü zülfüñe āyine sīnem şāne dest
3. Pençe-gīr olmak ne mümkündür senüñle āfitāb
Ey gül-i hüsnüm şunulmaz āteş-i sūzāne dest
4. Sū-be-sū dünyāyı İskender gibi geşt eyleseñ
Baḥt el virmezse irmez çeşme-i ḥayvāne dest
5. Ġālibā eyler ġurūş üzre esedden ihtirāz
Eylesüñ aḳdām varmaz kīse-i iḥsāne dest
6. Kām-rān-ı ye'sdür ḳalmaz teḥī dest-i ümīd
Vaz' idenler dāmen-i bī-minnet-i ḥırmāne dest
7. Öp ricā-yı 'afvile dāmān ü destin ey Şadīḳ
Şunmadan dilber ġazabla ḥançer-i bürrāne dest

VII H 12a , Z 2b , E 3a

1a şunma / urma E

6a ye'sdür / ye's olur E

7b şunmadan / urmadan E

VIII

Mef'ülü fâ'ilätü mefâ'ilü fâ'ilün

1. Düşmez mi semt-i 'âşıkâ pây-ı nigâh-ı mest
Olmağda bir ayagile kâfir-i siyâh-mest
2. 'Afv eyle ğamzeñ eylemese 'âlemi helâk
Ma' zürdur iderse de şâhum günâh mest
3. Sâkı'ı ço dem-be-dem yakışur bezm-i meyde 'üd
'Âşık 'aceb mi eyler ise gâhî âh mest
4. Derd-i hâsedle enduhda zâhid neler çeker
Mizân-ı haşre varır ise bî-günâh mest
5. Âlûde-gân-ı 'aşka nedâmet gelür mi hiç
Eyler mi fikr-i dağdağa-i intibâh mest
6. Mânend-i câm sâgar-ı mihri şikest ider
Geldükce bezm-i 'ıyşa o meh şubh-gâh-ı mest
7. Cem gibi nice şehleri pâmâl ider Şadîk
Olsa süvâr-ı nâz o şeh-i kec-külâh mest

VIII H 12b , Z 3a , E 3b

2a eylemese / itmez ise E

3a bezm-i / - E

5 E'de 6. beyit olarak

Bî-lâ' l-i yâr neşve-i mey başka derddür

'Âşık 'aceb mi eyler ise bî-günâh mest biçiminde

6 E'de 3

IX

Mef'ülü mefâ'îlü mefâ'îlü fe'ülün

1. Haşr olmaz iseñ ey kadi Tübâ-yı kıyâmet
Olur dile teng 'arşa-i pehnâ-yı kıyâmet
2. Öldürdi beni va' de-i ferdâsı o şuhuñ
Yârâb ne zamanlar gele ferdâ-yı kıyâmet
- 13a 3. Şimşâd o boy-ı servüme hem-düş geçermüş
Çopdı başuma bâğda ğavgâ-yı kıyâmet
4. Nisbetle şeb-i firqatine ol yüzi mâhuñ
Bir lahza degüldür şeb-i yeldâ-yı kıyâmet
5. Ta'n eyledi rüsvâyî-i 'aşkıyla Şadîka
Zâhid de İlâhî ola rüsvâ-yı kıyâmet

X

Mef'ülü mefâ'îlü mefâ'îlü fe'ülün

1. Bezminde o dil kim ola ğark-âb-1 muhabbet
Sâgardur aña halka-i girdâb-1 muhabbet
2. Şâf olsa n'ola âteş-i dilden sühan-1 'aşk
Kâl itdi anı pûte-i pür-tâb-1 muhabbet
3. Bülbülleri pervâne yakar âteş-i 'äre
Nâliş degül ey gonce-leb o âb-1 muhabbet
4. Baş egmedi teslîm ü rızâyile sipihre
Gönlüm ideli secde-i mihrâb-1 muhabbet
5. Her dilde bulunmaz sühan-1 'aşk Şadîkâ
Deryâda olur gevher-i nâyâb-1 muhabbet

XI

Mefā' ilün fe' ilätün mefā' ilün fa' lün

1. Fiğān ü āha dil-i dāgdārdur bā' iş
Nevā-yı bülbüle faşl-ı bahārdur bā' iş
2. Gülüp açılmasına ol nihāl-i gonce-femüñ
Nesīm-i āh-ı dil-i girye-kārdur bā' iş
3. Olursa ser-keş ü nā-rām o şüh her cāyī
' Aceb degül bu dil-i bī-ķarārdur bā' iş
4. Nazardan āh o perī-peykerüñ nihānlığına
Nühüfte-rāz-ı dili āşikārdur bā' iş
5. Ğarāz o şühı der-āğüşdur bu da' vetden
Bize buyurmasına der-kenārdur bā' iş
6. Taleble dökdigine kıl-k-i nazm-ı āb-ı ruñın
Şadīķ bu ğazel-i āb-dārdur bā' iş

XII

Mef'ülü fâ'ilâtü mefâ'ilü fâ'ilün

- 13b 1. Pervâne-ñü olanlara bu hây ü hü 'abeş
İşrâkıyân bezmine bağ güft-gü 'abeş
2. Hâlî bu ser-hevâdan ü bu dîde giryeden
Huşk ü tehi' âvâre-i câm ü sebû 'abeş
3. Beyhüdedür tecessüsü mihr-i haqîkatün
Pertev-zen-i zuhûr olanı cüst-cü 'abeş
4. Düşmez sirişk gibi o servün ayagına
Cü-yı revân bâğı gezer sū-be-sū 'abeş
5. Dâ'im 'aceb mi olsa niyâz ehli girye-nâk
Olmaz namâz-ı 'aşka vuzû'-ber-vuzû' 'abeş
6. Hiç girmesün o düzd-i şabâ bü-yı gül bile
Virme harîm-i vaşluña ruşsat o bü 'abeş
7. Şâh-ı bahâr geldi gülistâne ey Şadîk
Şanma benefşe eylediği ser-fürü 'abeş

XIII

Mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün

1. Görelden kâmetüm ham-geştedür ol ebruvâni kec
Temâsâ eylerüm şimdi hilâl-i âsumâni kec
2. Mişâl-i kâmet-i ham-geşte-i şeyh-i riyâzet-keş
Bu zür-1 çille itmiş toğrusı tab'1 gümâni kec
3. Sipîhr-i kec-^c aţânun kârı pek âsândur ^c uşşâka
Hemân kânün-1 âhuñ çıkmasun çarha dühâmı kec
4. Olur mı tab' uñ hiç hem-zebânî hâme-i düşmen
Ne mümkündür benümle söyleşe yâhî dehâni kec
5. Degüldi zühd ü rindi egri toğrı maţlab ü maħzür
Kişiye gelmeseydi zâhidün vaz' -1 girâni kec
6. Nazîr-i şafha bir mektüb okurlar şâf-tab'ân râst
Yazar hakkâk ammâ her nigîn-i dil-sitâni kec
7. Şadîkâ çarh-1 çenberden ki kâr-1 râst nâ-me'mül
Muħâlîfdür nevâsı ^c aşîka devr-i revâni kec

XIII H 13b , Z 4a , E 4a

4b Ne mümkündür / Ne kâdirdür E

6a Nazîr / Mişâl E // bir / - H , E (Vezin gereği tercih ettik)

XIV

Fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün

1. ' Aks-i hüsnuñdür iden cām-ı keder-fersāda mevc
Pertev-i hürşiddeden āyine-i ğarrāda mevc
- 14a 2. Şevkle deryā-yı dil-i pür-mevc-i cüş-engiz olur
Her kaçan olsa nümāyān sāğar-ı şahbāda
3. Herkesün zātında isti' dād-ı cünbiş var nihān
Bāddur zāhirde peydā eyleyen deryāda mevc
4. Āb-ı rü-yı kār hāşıl olamaz bī-terbiye
Şaykal-ı üstāddandur hulle-i hārāda mevc
5. Şehsüvārem pertev-i na' l-i semendün gösterür
Düşse hāk üzre güher-veş şahre-i şammāda mevc
6. Süziş-i ' aşkıyladur ehl-i fenānuñ revnaķı
Olmaz āteşsüz dühān-ı ' anber-i sārāda mevc
7. Sen de deryālar gibi cüş ü huruş it ey Şadik
Rü-nümā olmuş çemenden yem gibi şahrāda mevc

XV

Mefā' ilün fe' ilātün mefā' ilün fe' ilün

1. Dil-i hazīne o lebden gelür ' itāb ferah
 Hümār-bīne olur telhī-i şarāb ferah
2. Neşātdur gamuñ ey sāde-rū siyeh-çerde
 Virür leţāfet-i mehtāb-ı bī-sehāb ferah
3. Hıaţuñ müţāla' a itsün ço ' aşık ' ārif
 Tettebbu' ehline çünkim virür kitāb ferah
4. Kevākib ile ider fahr-ı muttaşıl gerdün
 Belī le'ime olur naqdini hesāb ferah
5. Sitem ne kār ide düzeğ-nişin-i hicrāne
 Olur semender-i ' aşka Şadīk ' azāb ferah

XVI

Fe' ilātün fe' ilātün fe' ilātün fe' ilün

1. Sākī bī-tāb-1 gamūñ destine yandurđı kadeh
Yine der-ğ'āb-1 kesel-bīni uyandurđı kadeh
2. 'Āşık-1 bī-mededūñ kanın içürdi evvel
Şimdi bir päre hele çeşmini kandurđı kadeh
3. Ne 'aceb perde-keş-i sorhī-i mey olsa ruhı
İtdigi kan yüzine urdı utandurđı kadeh
4. Bu meşeldür şu bulanmazsa durulmaz dırler
Hoş duruldı biraz ol şuhı bulandurđı kadeh
- 14b 5. Ne 'aceb nüşimize eylese ragbet zāhid
Şulu şeftalüdür ağzını şulandurđı kadeh
6. İtdi dīvāne gibi 'aqlın alup āvāre
'Aşķile zāhidi meclisde dolandurđı kadeh
7. Derdini dökdi yine 'āşık-1 dem-beste Şadīķ
Çeşme-sār-1 leb-i hāmūşı boşandurđı kadeh

XVI H 14a , Z 4b , E 5a

3b itdiğin / itdiği Z (Anlam gereği tercih ettik)

4b Hoş duruldı / Durı virdi E

6a gibi / sıfat E

XVII

Mef'ülü fâ'ilätü mefâ'ilü fâ'ilün

1. Şeb-zende var hecre şunulsun şarâb-1 şubḥ
Virşün cihân-1 derde ziyâ âfitâb-1 şubḥ
2. Ḥ'âhiş-nemâ-yı rü'yet-i ḥürşid-i tal' atun
Görmez mişâl-i dîde-i gül-rû-yı ḥ'âb-1 şubḥ
3. Ḥüy-gerde rüyuña nice beñzer olursa da
Ḥürşid ü şebnem ile füzün ab ü tâb-1 şubḥ
4. Bezm-i şabûḥîde saña ḥürmetledür şehâ
Olursa ger du'â-yı kadeḥ müstecâb-1 şubḥ
5. Yâd itdirür Bihîştî şabûḥîlere Şadîk
El-ḥakḥ o mâh-rûyla bu mâh-tâb-1 şubḥ

XVII H 14b , Z 4b , E 5a

3a olursa da / k'olur dilâ E

3b âb ü tâb / âfitâb E

4a ḥürmetledür / nisbetledür E

5b o mâh-rûyla / hevâ-yı şâfda E

XVIII

Mef'ülü fâ'ilâtü mefa'îlü fâ'ilün

1. Üfler içerken evvel-i bezm içre âbı şeyh
Bu gece destisiyle üfürdi şarâbı şeyh
2. Ne teng-zarf imiş kızılı çıkdı bezmde
Evvel kadehde ber-ıaraf itdi hicâbı şeyh
3. Men' itdi rind-i mey-keşi rıfl-ı girândan
Mizân-ı rüstağizde çeksün 'azâbı şeyh
4. Mazmün-şinâs-ı şafha-i ruhsarı olsa ger
Almazdı bir daği eline bu kitâbı şeyh
5. Ölmez mi ey Şadîk bürüdetden qarlı dağ
Giydikce ol 'imâme-i heybet-me'âbı şeyh

XVIII H 14b , Z 4b , E 5a

2a Ne teng-zarf imiş kızılı çıkdı bezmde / Fi'l-hâl itdi muğbeçeden h'vâhiş-i vişâl E

4a şafha-i ruhsarı / remz-i hatt-ı sāgar E

XIX

Mef'ülü fâ'ilätü mefâ'ilü fâ'ilün

1. Olmazdı belki vuşlatına iştırab sedd
Varmağa kūyuna olur ammā hicāb sedd
- 15a 2. Ruhsār-ı yāri seyr ide ne çeşm-i cān ile
Bu 'arşa-i şühūda olmaz niķāb sedd
3. Nūr-ı şühūda bu ten-i ḥākī hicābdur
Gāhī olur zūhūrına mihrūn tūrāb sedd
4. Mülk-i derūna eylese Ye'cūc-ı gam hücūm
Aña çeker Sikender-i cām-ı şarāb sedd
5. Dā'im bülend-i ṭab'ı gam pest ider Şadīķ
Olur ziyā-yı mihr-i sipihre seḥāb sedd

XX

Mef'ülü fâ'ilâtü mefâ'ilü fâ'ilün

1. Mevc-i gülef ki çeşme-i mehtâbdan bedîd
 'Aks-i haţuñdur âyine-i âbdan bedîd
2. Ey dil hevâ-yı lâ'l-i leb-i yârdan hazer
 K'olmuş hezâr fitne mey-i nâbdan bedîd
3. Şad-mâr târ-ı bâliş-i zer-kârdan 'ıyân
 Şad-niş mü-yı pister-i sincâbdan bedîd
4. Tekşir-i râhat oldı alilü'l- الشؤنه ده
 Miħnet ü fevri keşret-i esbâbdan bedîd
5. Bâ' iş bu nazm-ı dil-keş-i rengindür ey Şadîk
 Reng-i ħased ki çehre-i aħbâbdan bedîd

XXI

Mef'ülü fâ'ilâtü mefâ'ilü fâ'ilün

1. Luţfuñ degüldür 'âşıkuña olkadar lezîz
 ahruñ mezâk-ı cāna çü şîr ü şeker lezîz
2. Virmez dil-i hazîne mey-i telh-veş neşât
 Zâhid-bülendi gerçi ki halvâ-yı ter lezîz
3. Mey-h'vâre bezl-i mālile memnün o rütbe kim
 Gelmez hasāsa tā o kadar cem' -i zer lezîz
4. Tenbākü çöpi pāk-i mümessik dühānile
 Erbāb-ı tab' a olmada çün niş-ger lezîz
5. Āb-ı beķāyı neylerüz olmazsa neşve-baħş
 Olmaz Şadîk mey gibi āb-ı güher lezîz

XXI H 15a , Z 5b , E 5b

4a pāk-i / pāk ü E

5b āb-ı güher lezîz / ger telh ger lezîz E

XXII

Mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün

- 15b 1. Hâķîkat Őemsine nisbetle mihr-i āsumān zılldur
 O bâķidür ezelden tâ ebed bu zıll-ı zâ'ıldür
2. Dimişler dest-yâb-ı cevher-i 'irfân olanlar hep
 Muhiṭ-i Şun' -ı Hâķķa kâ'inat emvâc-ı sâhıldür
3. Ne rütbe ķadri bālâ olsa ey dil naḥl-i pür-bāruñ
 Yine mānend-i erbâb-ı kerem alçağa mâ'ıldür
4. Rek-i gül reşk-reng-i ṭal' atuñla müy-der-âteş
 Ğam-ı ķaddüñle Şimşâd ü Şanavber pây-der-gilldür
5. Őadîķâ bir daḥi قلا بیء kâl eylemez kârın
 Şular kim fi'l-hâķîķa kimyâ-yı hâle vâŐıldur

XXIII

Mefâ' ilün fe' ilâtün mefâ' ilün fa' lün

1. Göñül ki meylini hüsni pür-âb ü tâba virür
Şu bâde-h'âr-şifat varını şarâba virür
2. Müdâvî şarf ider evşâf-ı hüsnuñe hâme
Kemâl taleb ider sūdını kitâba virür
3. Bu seyl-i eşk dem-â-dem olursa böyle revân
Degül zemîn ü zamân âsumânı âba virür
4. O gamze kâfiri ma' müre-i dil-i pâki
Hâzer ki çeşmi gibi lahzada harâbe virür
5. Şadîk şarf olur elbette nakd-i 'ömr-i 'azîz
Kimi günâha virürse kimi şavâba virür

XXIV

Fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

1. Dāğlar kim sīnede 'uṣṣāk yer yer gösterür
Meclis-i Şehnāme-i derdi muşavver gösterür
2. Bāğ-bān gam yine şādum ki sīnem gülsitān
Dāğ-ı 'aşkūñ sīnem üzre bir gül-i ter gösterür
3. Bu qad-i mevzūnla yārüm ser-ā-serpūş olup
'Āşıkā endām-ı maṭbū' uñ ser-ā-ser gösterür
4. Şunsa 'uṣṣāka eger cām-ı leb-ā-leb la' l-i leb
Ġamzesi eyler ġazab qahriyla ḡançer gösterür
5. 'Ārız-ı ḡüy-gerdesin vaşf eyledükse ey Şadīk
Ḥāmenūñ her rişhası lü'lü'-yi ḡoş-ter gösterür

XXV

Fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

- 16a 1. Her kaçan ey dil kenâr-ı cûda meh-rûlar turur
 Âyine-i mânendi hayretden ağan şular turur
2. Hatt-ı sebzün olsa jeng-i rû-yı mir'at-ı cemâl
 Lâl olup her lahza tûfî-i sühan-gûlar turur
3. Gâh tîğ eyler havâle 'âşıka gâhî gümân
 İtse hûn-rizî nigâh-ı çeşm-i ebrûlar turur
4. Hışmla ger itse ol âhû-nigâhum bir nazâr
 Bu dil-i şeydâ düşer şahrâya âhûlar turur
5. Dideden dūr olsa ol serv-i revânüm ey Şadîk
 Pâyine seyl-âb-ı hûn-ı eşk akar cûlar turur

XXVI

Fe' ilātün fe' ilātün fe' ilātün fe' ilün

1. 'Iş-ı pey-der-peye vâbestedür eyyâm-ı bahâr
Zîb-dest olsa rev-âbâde-i gül-fâm-ı bahâr
2. Yeridür olsa bu demlerde şadâ bî-pâyân
K'oldu hengâme-fiken gülşene hengâm-ı bahâr
3. Bûlbülün nağme-i pey-der-peyi beyhûde degül
Gülsitânuñ virür ezhârına peygâm-ı bahâr
4. Olsun 'işret-gede leb-rîz-i nevâ-yı bûlbül
Böyledür kâ'ide-i faşl gül-i ahkâm-ı bahâr
5. Bûlbül-i dil-şüde ya'ni ki Şadîk-ı bî-kes
Harem-i gülşene nâ-mahrem ü nâ-kâm-ı bahâr

XXVI H 16a , Z 6a , E 6a

3a nağme-i / nâle-i Z

3b eţfâline / ezhârına E (Anlam gereği tercih ettik)

5a bî-kes / mehcûr E

XXVII

Mef'ülü mefâ'îlü mefâ'îlü fe'ülün

1. Nevrestedür ol tıfl-ı dili âfet-i cândur
Ser-tâ-be-ğadem fitne vü âşüb-ı cihândur
2. Bu cü-yı revân bâğa kemer-beste-i hizmet
Bir câriyedür kim lakabı bâğ-ı Cinândur
3. Ol dürr-i girân-mâye-i deryâ-yı melâhat
Ârâyış-i zer-tâc-ı ser tâc-revândur
4. Zülmet-zede-gân-ı şeb-i târik-i humârûñ
Şem'-i kadehi sâkî meded destine yândur
5. Zerd olsa n'ola çehre-i 'uşşâk Şadîkâ
Şihhat demi miñnet-keş-i hicrûñ yereğândur

XXVII H 16a , Z 6a , E 6a
1b fitne vü âşüb / âfet ü âşüb E
5b hicrûñ / 'aşkuñ E

XXVIII

Fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

1. Zāhid-i sālūs derd-i sāgar-ı miḥnet çeker
Sākinān-ı mey-gede peymāne-i rāhat çeker
2. Hem-süvār-ı mülk-i ḥüsnüdüdür bu ḥaṭṭ gīsularuñ
Böyle pāmāl oldıgın ister mi hiç gayret çeker
3. Nev-nihāl-i āh eger şuyun bulursa giryeden
Serv gibi bāg-ı 'ālemde daḥi kāmēt çeker
4. Olsa mir'at-ı mücellā-yı cemālūñ bī-nikāb
Rūyma ḥürşid ebri perde-i ḥaclet çeker
5. Leşker-i şaf-ber-şaf-ı naşş-ı sūtūra ey Şadīk
'Arşa-i ma' nāda ḥāmēm rāyet-i şöhret çeker
- 16b 6. Şerḥa çekmiş ḥasret-i zülfile 'aşık sinesin
Sorḥ tuğradur o kim tevķi' i-i devlet çeker
7. Muştafa Pāşā ki ḥürşid-i münevver çeşmine
Tütüyā-yı ḥāk-pāyın çekmege ḥasret çeker
8. Olsa ol 'ālī-neseb kân-ı kerem ehl-i edeb
Bu degül cā-yı 'aceb lā-büd aşiliyyet çeker
9. 'Āleme in'ām ü iḥsānı bunuñ bī-imtinān
Cevr-i ḥātem olsa 'ādem zaḥmet-i minnet çeker
10. Şāhid-i devlet-i der-āgüş ola her gün başına
Tā ki gerdün sineye bir mihr-i ḥoş-ṭal'at çeker

XXVIII H 16b , Z 6b , E 6b

6b sorḥ / şanki E

9a in'ām ü iḥsānı / in'ām-ı ikrāmı H / in'āmı ikrāmı E (Anlam gereği tercih ettik)

T.C. YÜKSEKÖĞRETİM
DOKÜMANTASYON BİRİMİ

XXIX

Mefā' ilün fe' ilätün mefā' ilün fa' lün

1. Cihāndan 'ıyş ü şafā gerçi selb olunmuşdur
Cenāb-ı pīr-i meye rabṭ ḳalb olunmuşdur
2. Ya ḥaḳḳını nice inkār ider meyüñ ḥumār
O kār-ḥānede çok nef' celb olunmuşdur
3. Yetişdi ḥaḳḳ bu ki 'İsī maḳāmına Manşūr
Egerçi şüret-i zāhirde şulb olunmuşdur
4. Raḳīb duymadı ḥ'ān-ı vişāl-i dildāre
Ki çok müşāhede-i cū' -i kelb olunmuşdur
5. Velī ni' metimizdür Şadīḳ çekme elem
Cenāb-ı pīr-i meye rabṭ ḳalb olunmuşdur

XXX

Fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

1. Naḥvetinden ' aşıkın ol meh görür görmezlenür
Bendesin eyler tegāfül şeh görür görmezlenür
2. Şehsüvārum şimdi cāh-ı ḥüsnünün maḡrūrıdur
Pāymāl-i ' aşkıyı her ki görür görmezlenür
3. Ḥokḡa-i çeşminde bilmem dārū-yı şefḡat mi yok
Ḥaste-gānın der-serīr-i reh görür görmezlenür
4. Bī-başıredür dinürse zāhide şāyestedür
Her büt-i sīmīn-beri ile görür görmezlenür
5. Ğam degül nādān tegāfül-güne vaz' itse Şadīḡ
Dinmez el-ḡaḡḡ merdüm aña görür görmezlenür

XXX H 16b , Z 7a , E 6b

2b her ki / geh ki E

3b der-serīr-i reh / der-ser-i her reh E

4b yerine E'de 5b

5b yerine E'de 4b

XXXI

Fe' ilātün fe' ilātün fe' ilātün fe' ilün

- 17a 1. Mihrün ol rüy gibi hüsñü fezâyende midür
Zerre hürşid gibi evcde tábende midür
2. Tavḡ-ı kumrudan olur halka-be-güş ol gāhī
Bilmedüm servi ki azāde midür bende midür
3. Serv bir kâmet-i huşk-leble nümâyân ammâ
Serv-i nâzum ki āgüş-ı der-âyende midür
4. Sen nigāh eyledün ol şūḡa da ben āh itdüm
Bilmem ey dīde güneḡ bende midür sende midür
5. Rūḡ-baḡş olmadadur neşve-i güftâr Şadīḡ
Mey-i nābī gibi ol ḡoş-rübâyende midür

XXXII

Mef'ülü fâ'ilätü mefa'îlü fâ'ilün

1. Mihr ü muhabbeti dil bi-güneh gösterür
İhlâş ü şıdķı bende-i dîrîne gösterür
2. Mihr-i münîr-veş kadehin bade-keşlerün
Deryâ-yı 'anber-i şeb-i âzîne gösterür
3. Mir'ata bak ki oldı nemed-puş-ı hem-cinân
Şâfî zamîri ħırķa-i peşmîne gösterür
4. Şekl-i ħubâr-ı ħâtır-ı 'uşşâķdur hemân
Ol mevcler ki cevher-i âyîne gösterür
5. Yâre Şadîķ pertev-i mihr-i şadâķatun
Bu şubĥ-ı şâdîķ nefes-i sine gösterür

XXXII H 17a , Z 7a , E 7a
1,2,3,4,5 gösterür / den gelür E
1b şıdķı / şıdķ E
2a kadehin / kadehi
3a bak ki oldı / şâf oldı E
3b zamîri / zamîr E

XXXIII

Mefā' ilün fe' ilätün mefā' ilün fa' lün

1. Meşām-ı cāna ḥaṭuñdan gelince bũ-yı bahār
Derūna düşdi hemān ārzũ-yı rũ-yı bahār
2. Ğaraż o gül-ruḥile bir dem itmedür el-ḥaḳḳ
Ne ḥ'āhiş-i gül-i ra' nā ne ārzũ-yı bahār
3. Alurđı şīşe gibi ḳabza-i taşarrufına
Gireydi destine mey-ḥ'ārenüñ sebũ-yı bahār
4. Zemīn-i sīneyi eyler ğubār-ı ğamdan pāk
Bu ğünedür ezeli kār-ı şüst ü şũ-yı bahār
5. Ğam-ı ḥazān unudulđı Şadīḳ hicrān-veş
Miyān-ı bāğa düşelden bu ğüft-ğũ-yı bahār

XXXIII H 17a , Z 7a , E 7a

2a bir dem itmedür el-ḥaḳḳ / ṭarḥ-ı bezm-i ülfetdür E

3b sebũ-yı bahār / gelür bahār E

4b ezeli / eşer-i E

5a hicrān-veş / çün hicrān E

XXXIV

Fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

- 17b
1. Hār-ı miḥnetden ilāhī çeşm-i cān rüşen midür
Laḥt-ı dil berk-i gül-i üftāde-der-dāmen midür
  2. Bezm-i ma' nādan dimāğ-ı āşufte geldüm 'āleme
Bilmedüm bu küşe-i gülhen midür gülşen midür
  3. Zıkr ile endişe-i dünyâyı dilden eyle tarḥ
Kāfire ḥāşā ki Firdevs-i Berīn mesken midür
  4. Yok baña hengām-ı hicrānuñda cānumdan meded
Dost zann itdüklerüm yā Rabb benüm düşmen midür
  5. Pest iden ḳadrüm bu kıl-k-i pür-hüner mi ey Şadīḳ
Sedd-i rāh-ı 'İsī-i āmāl bu süzen midür

XXXV

Mef'ülü fâ'ilâtü mefâ'ilü fâ'ilün

1. Bâğa iden bu hizmeti cû-yı revân mıdur
Bir hûb cāriye evi bâğ-ı Cinân mıdur
2. Gülşende cûş-ı nâmiye ü nev-bahârı gör
Ruhsâr-ı dil-rübâda olan hüsñ ü ân mıdur
3. Mest olmuşum şu rütbe bu luğf-ı hevâyile
Farğ eylemem zemîn midür âsumân mıdur
4. Rıdvan da gelse farğ eylemez nev-bahâr da
Ser-şafha-i Bihişt midür gülsitân mıdur
5. Râz-âşinâ mı âyet-i seyr ü mekîn Şadîk
Seyrâna çıkmayan bu zamân nükte-dân mıdur

XXXV H 17b , Z 7b , E 7b

4a gelse / görse E

5a Râz-âşinâ mı / Râz-âşinâ-yı // Şadîk / cihân H , Z (Anlam gereği tercih ettik)

XXXVI

Mefā'ilün fe'ilätün mefā'ilün fa'lün

1. Bahār mevsimi vaqt-i firāğ-ı bālümdür
 Hazān didükleri te'sīr-i infi'ālümdür
2. Haķır görme felek āsumān-ı derdüm ben
 Serümde dāğ-ı na'l-gün nev-hilālümdür
3. Cihān-ı miḥnetüm eşk-i dü-çeşm seyl-i revān
 Bu tūde tūde-i dāğ-ı dilüm cibālümdür
4. Cemāl-i şahid-i devlet gelür 'abūs baña
 Ḥayāl-i kām-ı dil endiše-i muḥālümdür
- 18a 5. Şadīķ meclis-i İşrākıyān-ı ma'nāda
 Süḥan niķāb-ı ruḥ-ı şahid-i ḥayālümdür

XXXVI H 17b, Z 7b, E 7b

3b cibālümdür / ḥayālümdür H, Z (Anlam gereği tercih ettik)

5a ma'nāda / 'ālemde E

XXXVII

Fe' ilätün fe' ilätün fe' ilätün fe' ilün

1. Rüh-1 ma' nâ-yı melâhat o ruh-1 aldudur
Şanma kim hüsn ü behâ şüret ü timşâldedür
2. Hânde ol gonçe-i neşgüftede gülşen gülşen
Hall-i râz-1 gül-i tafşîl bu icmâldedür
3. Olmaz âyîne-i râz-1 dile tûti maḥrem
Rütbe-i hâle daḥi varmamış o ḳâldedür
4. Beste-i silsile-i dâm-1 hevâdur güyâ
Tâ'ir-i reng-i ḥinâ kim kef-i iḳbâldedür
5. Ḳuvvet-i nâṭıḳa-i 'İsî-i i' câz Şadîḳ
Tıfl-1 güyâ-yı zebân-1 ḳalem-i lâldedür

XXXVIII

Mef'ülü fâ'ilâtü mefâ'ilü fâ'ilün

1. Sînem hayâl-i mâh-ı ruhile feleklenür
Bir dilberün ki hüsn ü behâda meleklenür
2. Olur şikeste şiddet ile kâse-i sipihr
Âhim ne dem ki semt-i semâya direklenür
3. Ol meh metâ'-ı vuşlatım itmesün dirîğ
Seyr it benefşe hattı gelsün çiçeklenür
4. Nerm ü laţif olmaza çün meyve-i serv
Dest-i hasîs nâmiye buldukca peklenür
5. Eylr 'ıyâr-ı merdümi evvel nazarda fark
Ey dil sevâd-ı dîde-i 'ârif miheklenür
6. Olsun metîn vezâ'if-i tâ' âtile kuvâ
Hışn-ı beden Şadîk mevâcible beglenür
7. Ta'yîn-bağş-ı 'asr ü mevâcib 'atâ-yı dehr
Bârân-ı feyz-i cûdı ile bâbı feleklenür
8. A'nî vezîr-i a'zam dâmâd-ı muhterem
Hulk-ı laţifi hüsnile el-hakık meleklenür
9. Tâ hayt-ı ebyâz-ı siyeh-i târ beyâz-ı şubh
Dest-i hekim-i kâdir-i muţlakla añlanur

XXXVIII H 18a , Z 8a , E 7b

1b dilberün ki / dilberün E

4a (Vezne göre hece eksik)

9a ebyâz-ı / esved-i E

9b hakîm-i hakîm ü E

XXXIX

Mef'ülü fâ'ilâtü mefâ'ilü fâ'ilün

- 18b 1. Cevrin dirîg eyleme şart-ı vefâ budur
 Erbâb-ı 'aşka pâdişehüm müdde'â budur
2. Evvel nazarda akdı gönül girye-veş saña
 Yokdur hılâf bunda begüm mâcerâ budur
3. Bir başka şanma Cennet'ün esbâb-ı 'ıyşını
 Bâde o bâde dilber o dilber şafâ budur
4. Ey dil hemîşe hançerini şakla sîne
 Nâsûr-ı zaḥm-ı sîneñe zirâ devâ budur
5. Vir naqd-i câni deynün edâ eyle ey Şadîk
 Dilberden 'ayni ile ne çâre edâ budur

XL

Fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

1. Şiddet-i vaqt-i temüz ezhârî âhker gösterür
Bâgda mürgânî âteşde semender gösterür
2. Şolqadar hüy-gerde evrâk-1 nihâlistân-1 bâg
Berk-i süsen kendüyi tîğ-1 mücevher gösterür
3. Nükhet-i gül farı-1 germâdan mücessem düd olup
Şiše-i pür-âbı bir sîmîn micmer gösterür
4. Âb-1 deryâ olqadar pertâb kim esdikce bād
Her habâbı mevcde âteşde 'anber gösterür
5. Kârın altun itmede şimdi siyeh-kârân Şadîk
Câmı gerdün püte-i pür-tâb-1 zer-ker gösterür

XLI

Mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün

1. Leb-i ḥasret-keş ü la'1-i dil-ārā āb ü âteşdür
Dil-i germ iştiḥā ü cām-1 şahbā āb ü âteşdür
2. Şafā-yı dil-i gamūñla ḥāşıl olmuşdur ki dinmez hiç
Ziyā-yı çeşm-i māhī ile deryā āb ü âteşdür
3. Dem-i serd-i naşīḥat-kārile bu âteşin ṭab'um
Muḥālifdür nazīr-i seng ü mīnā āb ü âteşdür
4. Ḥarābī-i cihāna âteş ü āb oldı çün bādī
Yine esbāb-1 ma' mūrī-i dünyā āb ü âteşdür
5. Şadīkā firḫatile eşk ü āh-1 âteşinimden
Anāşır 'ālemi şimdi ser-ā-pā āb ü âteşdür

XLI H 18b , Z 8b , E 8a

1a ḥasret-keş ü / ḥasret-keş-i

2a dinmez hiç / dinilmez hiç Z

4a çün / - E

5a firḫatile / ḥasretile E

XLII

Mef'ülü fâ'ilâtü mefâ'ilü fâ'ilün

- 19a 1. Fi'l-cümle şevk gerçi melâli unutturur
Ammâ firâk zevk-ı vişâli unutturur
2. Olsa dilünde hüsni-ı hakikat ki cilve ger
Şevk-ı mecâzi-i haş ü hâli unutturur
3. Bir dem görünse müstemî'in içre ol melek
Kürsî-nişine baş-ı mağâli unutturur
4. Halvetde ol perî k'ola ey dil bürehne-ten
Zühhâde fikr ü zer ü vebâli unutturur
5. Yâre niyâz müşkil imiş neyleyim Şadîk
Redd-i cevâb telh-i sü'âli unutturur

XLIII

Mef'ülü fâ'ilätü mefâ'ilü fâ'ilün

1. Tecrîd-i pâk cübbe ü şâli unutturur
Taķvâ-yı şarf mâl ü menâli unutturur
2. Kâbil mürîde ħîn-i irâdetde ehl-i ħâl
Sa'y ile ezber itdigi kâli unutturur
3. Tursun güzeşte miĥnet-i müstaķbel 'âşıķa
Ey dil şafâ-resâni-i ħâli unutturur
4. Dünyâya geldigin bilür âdem o meh-veşüñ
Bâg Behiştî dâne-i ħâli unutturur
5. Endiše-i rekâbet-i aġyâr ey Şadîķ
Dilberden ârzü-yı vişâli unutturur

XLIV

Fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

1. Güft-gü pervâne-meşreb şahşdan bīgānedür
Meclis-i İşrākıyān içre sühan bīgānedür
2. ' Ayn-ı Cem-gāh-ı fenāda bü'l-' aceb naqş-ı garīb
Birbirine rüh ü ten nefis ü beden bīgānedür
3. Bī-temāşā-yı cemālün sebze-i bīgāne-vār
Dīdeden şevk-ı gül-i āl-i çemen bīgānedür
4. Āşıyānından cüdā çün bülbül-i işkesteye
Ġurbet-ülfet ' aşıkā semt-i vaṭan bīgānedür
5. ' Aczdendür şan' at-ı reddü'l-' acz çünkim Şadīk
Meclis-i İşrākıyan içre sühan bīgānedür

XLV

Mef'ülü fâ'ilâtü mefâ'ilü fâ'ilün

- 19b 1. 'Uşşâkı ber-ţaraf ħam-ı ebrü keser biçer
 Hem ber-ţaraf o dîde-i pür-gü keser biçer
2. Ħayfâ ki her nefes Zekerıyyâ-yı 'ömr mü
 Âmed-şüd-i hevâ o cefâ-hü keser biçer
3. Resm itmege kitâbesine mâh-ı ħüsniñü
 Neccâr-ı şun' -ı tahta-i dil-cü keser biçer
4. Endâmuma libâs-ı siyeh mâtem-i ħamı
 Ħayyât-ı rüzgâr-ı bilâ-cü keser biçer
5. Girse Şadîķ aţlas-ı gerdün da destine
 Miķrâz-ı ħamzesiyle o meh-rü keser biçer

XLV H 19b , Z 9a , E 9b

2b cefâ-ħü / sitem-ħü E

3a Resm itmege kitâbuma ebrüñü mâhdan E

3b şun' -ı / çarħ-ı E

4b belâ-cü / cefâ-cü E

XLVI

Mef'ülü fâ'îlâtü mefâ'îlü fâ'îlün

1. 'Uşşâkı cünbiş-i leb-i dilber yapar yıkar
Erbâb-ı 'ıyşî gerdiş-i sâgar yapar yıkar
2. Hemçün habâb-ı hâne-i ehl-i hevâyı hep
Neccâr-ı rûzgâr-ı sitemger yapar yıkar
3. Âyîne gibi gâh 'ıyân geh nihân olup
Beyt-i dili o rûh-ı muşavver yapar yıkar
4. Eyler kalem kalem-rev-i ma'nâda fitk u ritk
Çok resm-i dil-nişin o sühan-ver yapar yıkar
5. Ehl-i heves bu 'arşada mânend-i Girdigâr
Bî-hod Şadîk beyt-i müzevvir yapar yıkar

XLVII

Mef'ülü fâ'ilâtü mefâ'ilü fâ'ilün

1. Mülk-i dili nigâh-1 dil-ârâ yaqar yıqar
Tâtâr-1 gamze eylese yağma yaqar yıqar
2. Kundağdan âteşindür o ruhsâr-1 'âlemi
Hemçün harîk-1 şehri ser-â-pâ yaqar yıqar
3. Ey serv-i ser-firâz seni de bu berq-1 âh
Bir gün mişâl-i devha-i bâlâ yaqar yıqar
4. Bezm-i fenâda o da yanar 'ömri kaç' olur
Pervâneyi ki şem'-i şeb-ârâ yaqar yıqar
5. Kıl ey Şadîk keyf-i dü-bâlâ ihtirâz
Merd-i za'îfi 'aşkile şahbâ yaqar yıqar

XLVII H 19b , Z 9b , E 9b

4a Bezm-i fenâda / Mikrâz elinde E

4b ki / - H ,E

XLVIII

Mefā' ilün fe' ilätün mefā' ilün fa' lün

- 20a 1. Dil-i nizāre ki ol meh-liķā gelür görinür
 Kettān gibi dile cismi fedā gelür görinür
2. O mäh hāneme gelse maķām-ı ikrāma
 Firişte-gān-ı serā-yı semā gelür görinür
3. Şu rütbe ülfet olunmuş gibi teccessüm idüp
 Hayāli dest-zen-i merhabā gelür görinür
4. Vişāli h̄āhişine bīm-i gamze mani' dür
 İdince gence tama' ejdehā gelür görinür
5. Şadīķ hāneme zann eylerem ki gün doğmuş
 Kaçan perī gibi bī-sit-i pā gelür görinür

XLIX

Mefā' ilün fe' ilātün mefā' ilün fa' lün

1. ' İzār-ı yāre ki ḥaṭṭ nāgehān gelür görinür
Metā' -ı revnaḳ-ı ḥüsne ziyān gelür görinür
2. Nedem ki vuşlat-ı dildāre dest-yāb olsam
O dem de düşmen-i nā-mihribān gelür görinür
3. Gider de olsa o rüḥ-ı revān ḥayālümde
Baña taḥayyür ile bî-gümān gelür görinür
4. Gidüp raḳıbe o serv-i revān görünmez ise
Dil-i belā-zedeye terk-i cān gelür görinür
5. Ḥayāl-i mihr-i ruḥı gitse dāḡ-ı sīne Şadıḳ
Mişāl-i encüm-i seyyāre-gān gelür görinür

L

Mef'ülü fâ'ilätü mefâ'ilü fâ'ilün

1. Çarḥ-ı denî ki mekteb-i ḥasetde ḥ'âcedür
Geydigi bir gök eski hevâyî ferâcedür
2. Va' d eyledi alaca ḳarañlık ḳudûme-yâr
Şâm-ı felekden istedigüm bu alacadur
3. Bezl eyler âbı bahre đururken zemîn-i ḥuşk
Çarḥuñ ' aḫâsı olsa da bî-iḥtiyâcadur
4. Besdür gedâya sâğar-ı mey künc-i mey-gede
Zann eyleme anuñ hevesi taḫt ü tâcadur
5. Mevc-i belâsı ḳulzüm-i ' aşḳuñ hele Şadîḳ
Senden ziyâde bendeñize âşinâcadur

LI

Mefā' ilün fe' ilätün mefā' ilün fa' lün

1. O şem' -i hüsne çü pervâne cān yanar yaqılır
Ne cān belki cemī' an cihān yanar yaqılır
2. Cemāli tābına el-ħaqq o tāze dellākūñ
Derūn-1 külħan-1 germābe-sān yanar yaqılır
3. Raqıble oturur görse yāri meclisde
Buħūr gibi dil-i ' āşıkān yanar yaqılır
4. Mişāl-i berķ görünse o şu' le-ħū bir dem
O āteşile ħas-1 gülsitān yanar yaqılır
5. Hemīşe çün dil-i ' āşık elinde lüle Şadīķ
O māha āh-keşān-1 düħān yanar yaqılır

LII

Mef'ülü mefâ'îlü mefâ'îlü fe'ülün

- 20b 1. Çün şâne kimüñ kim dil-i şad-pâresi yoğdur
 Gîsûsuna dil-bestelige çâresi yoğdur
2. Gerdün-1 kühen üzre harâbâtdur el-ğakğ
 Hep cālî teñî bâdesi mey-ğ'âresi yoğdur
3. Ğürşîd-i ruğ-1 dilbere kûteh-nazar anuñ
 Ğuffâş-şîfat tâğat-1 nizâresi yoğdur
4. Zağm-1 çaleme beyhüdedür eşki midâduñ
 Mecrûğ-1 çamın bilmez o kim yâresi yoğdur
5. Etfâl-i zamân hem-sebağ olurdu Şadîğ
 Gerdüna velî meh gibi sî-pâresi yoğdur

LIII

Fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilün

1. Şalnup kendin o şüh-âşüb-ı devrân gösterür
Sâyesin sihrile bir serv-i hürâmân gösterür
2. Hâsret-i la' lîn-lebi ey dil Süleymân şâhımuñ
Dâğını hem-hey'et-i mühr-i Süleymân gösterür
3. Beñzemez ebrûsına mâh-ı nev-i üstâd-ı çarh
Şûret elbette ne miqdâr olsa noqşân gösterür
4. Müy-ı âteş-dîde-veş eyler perişân dilleri
Hem yine zülf-i bütân kendin perişân gösterür
5. Fâris-i tab' -ı bülend idüp hünler ey Şadîk
Raş-ı kilik çâpük ü çâlâke meydân gösterür

LIII H 20b , Z 10b , E 10b

1a Şalnup / Her kaçan E

1b E'de 1a , 1a E'de 1b

5a Fâris-i üstâd-ı endişem Şadîkâ her nefes E

LIV

Mefā' ilün fe' ilātün mefā' ilün fa' lün

1. Dilüñ hemîşe sürür ü şafası ābiledür
Bu gülşenüñ hele neşv ü neması ābiledür
2. H̄abāb şanma ayağında cām-ı devvāruñ
Bozuldı bu revîş-i cān-fezāsı ābiledür
3. Tefevvuk itse şafā ehline sebük-mağzān
‘ Aceb mi h̄ār ü h̄asuñ mācerāsı ābiledür
4. Cihāniyāne mişāl-i sebīl-i sâ'il
Bu çarḫ-ı dūn ü deninüñ seḫāsı ābiledür
5. Şadīk maḫşad olan āb-rūdur ādemden
Bu gevherüñ belī ḫadr ü behāsı ābiledür

LV

Fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

- 21a 1. Her ne dem bülbül terennümle leb-i hāmūş açar
İstimā' a gonce-i neşgüfteler hep gūş açar
2. Rūhdur te'şire menşe' yoħsa mikrāz-ı şem'
Şu' leye āgūşı pervāneyle dūş-ā-dūş açar
3. İstemez bigāne h'āhiş-mend-i vuşlat ol perī
Ebruvānı kendü çeşm-i şūhına āgūş açar
4. Nağme-i muṭribile ancak şevk gelmez meclise
Şāhid-i germiyyeti gülbānk-i nūş-ā-nūş açar
5. İtdiler her şey'e şandile 'ilācın ey Şadīk
Mi' desin mest-i humār-ālūdenün mey-hūş açar

LV H 21a , Z 10b , E 11a

1a Bülbül-i hāmem çü nağmeyle leb-i hāmūş açar E

1b İstimā' a gonce-veş ehl-i hüner hep gūş açar E

4a ancak / el-ħakḫ Z , E

5a İtdiler / Ķandılar E

LVI

Mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün

1. Göñül 'ömr-i derâzı zülf-i 'anber-fâmçün şaqlar
Nevâl-i cân-behâsın her kişi aḥşâmçün şaqlar
2. N'ola eṣcâr-ı ḥadrâ-pûş ebrüñ olsa dem-i nevrüz
Cedîd ü hoş libâsın nev-heves bayrâmçün şaqlar
3. Niçün tezyîñ ider gül-güneler duḡterlerin sâķî
Meger göñlüm gibi bir merd-i mey-âşâmçün şaqlar
4. Egerçi şerḥa şerḥa itmede ḥakkâk-i çarḥ ammâ
Niğîn-âsâ yine dil resm-i mührin nâmçün şaqlar
5. Şadîķâ çarḥ şaqlar şâhid-i maķşüdi 'âlemden
Velî zann eylemek kim 'âşîķ-ı nâ-kâmçün şaqlar
6. Faķaḡ bir gevher-i cân kaldı tende anı da göñlüm
Nişâr-ı ḥâk-pâ-yı dâver-i eyyâmçün şaqlar
7. Nişancı Muştafâ Pâşâ ki nâmın Ḥâfîz-ı Muḡlaķ
Mişâl-i ḥîrz-a'zam 'izzet ü ikrâmçün şaqlar
8. Muḡaķķaķ râyet-i mansûr-ı zâtın künc-i ḥîfzında
Cihân-dâr-ı mu'azzam şevket-i İslâmçün şaqlar

LVII

Mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün

1. İderse dilde 'aşkuñ cilve āşār-ı heves qalmaz
Nümâyândur ħurūşān olsa deryā ħār ü ħas qalmaz
2. Sen andan qalmaz idüñ ey dil-i şeydā ne ħāl oldı
İder bülbül dem-â-dem āh ü nāle bir nefes qalmaz
3. Ne dem kim ol mü'ezzin dilberi 'arz itse ruĥsārın
Gider seyre cemā' at muĥtedā hep pîş ü pes qalmaz
- 21b 4. Gider şerbeti ħand-i melāĥat-ı ħaĥĥ bedīd olsa
Ĥasen pervāz ider mānend-i miĥdār-ı meges qalmaz
5. Bahārı nā-tamāmdur bāġ-ı dehrüñ ey Şadīĥ el-ĥaĥĥ
Geçer aĥkāmı çün keyf-i şarāb-ı nīm-res qalmaz

LVII H 21a , Z 11a , E 11b

3a Ne dem kim / Şalāda E

4b mānend-i miĥdār-ı meges qalmaz / miĥdār-ı müjgān-ı meges qalmaz E

LVIII

Mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün

1. Hıred dūş-ı ser-erbāb-ı 'aşka bārdur sensüz
Vücūd 'ömr-i ebedden fāriğ ü bī-zārdur sensüz
2. Senüñle tül-ı 'ömr-i Hızır olursa yine bir āndur
Velīkin imtidād-ı yek-nefes bisyārdur sensüz
3. Dem-i hicr-i ciger-sūzuñda her müjgān-ı hūn-ālūd
Çekilmiş nūr-ı çeşme āteşin mismārdur sensüz
4. Hücūm-ı gūş-māl-i za'fdan bezm-i meşakkatde
Tenüm kânūn-ı derde münkesir bir tārdur sensüz
5. N'ola reng-i ruḥ-ı ma'nī varak-süz olsa 'aşkuñla
Şadīkuñ kilik-i nazmı şu'le-ver minḳārdur sensüz

LIX

Mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün

1. Vişāl-i yāri söy ler gamze bi-pervā olur olmaz
Yazar müşkil-güşā-yı mesned-i fetvā olur olmaz
2. Gel açma gamzeye ruhsārına hātṭ geldigin yārün
Ki olmaz pādişāha her sözü ilkā olur olmaz
3. Alup başın ele ol şāh-ı hüsne ' arz-ı hāl eyler
İdüp maṭlab helākin bu dil-i şeydā olur olmaz
4. Olur giryān ümīd-i şehd-i luṭfuñla dil-i hün-h'ār
Ne bilsün şir-hürde tıfl-ı dest-ārā olur olmaz
5. Şadikā bir tefe'ül idelüm gül-nüşha-i hātṭdan
Olur zāhir murād-ı ' aşık-ı rüsvā olur olmaz

LX

Fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

1. Bir 'Acem maḥbūbunı meclisde ḥandān isterüz
Bezm-i meyde ya' ni bir naqş-ı Şıfāhān isterüz
2. Teh-nişin-i lücce-i 'aşq-ı bütān olsaḡ n'ola
Bir 'aceb dürdāneyüz deryā-yı 'ummān isterüz
- 22a 3. Feyz-yāb it 'aks-i ruḥsāruñla mir'at-ı dili
Biz bu mihmān-ḥāne-i ma' mūra mihmān isterüz
4. Biz bu 'iṣret-gāhda cām-ı şabūḥi şevḡına
Naḡme-i pey-der-pey-i murḡ-ı seḥer-ḡān isterüz
5. Şimdi sensün ey Şadīḡ iḡlīm-i nazmuñ ḥusrevi
Ġayrı senden ḡayret-i tertīb-i dīvān isterüz

LXI

Mef'ülü fâ' ilätü mefâ' ilü fâ' ilün

1. Dehrün ziyâ ü zulmeti bir şey'e beñzemez
Günüñ dü-güne hâleti bir şey'e beñzemez
2. Mânend-i âfitâb-ı serî'ü'z-zevâldür
Çarhuñ se-rûze devleti bir şey'e beñzemez
3. Ol yeke-tâz-ı 'arşa-i hüsn-i melâhatüñ
Pâmâl-i 'aşka nahveti bir şey'e beñzemez
4. Geh derd-i iştiyâk ü gehî renciş-i firâk
Bîmâr-ı hicrûñ 'ileti bir şey'e beñzemez
5. Bir kaç mürîd-i hub ile halvetde ey Şadîk
Şeyhüñ bakılsa vahdeti bir şey'e beñzemez

LXII

Mefā'ılün mefā'ılün mefā'ılün mefā'ılün

1. Ruḥ çün mihri tâ kim pertev-endâz-ı şarâb olmaz
O mâh-ı münhasif tâbişde reşk-i âfitâb olmaz
2. Olur şahbâ-yı şevkuñ bâ' is-i germiyyet-i hayret
Bu bezmün rind-i mesti ber-şaraf-sâz-ı hicâb olmaz
3. Olur âhir süvâr-ı eşheb-i iqbâl olan pâmâl
Hümâ-himmet esîr-i devlet-i pâ-der-rikâb olmaz
4. Fiğân-ı dil olur mı güşvâre güş-ı te'sîre
Ten çün nâl tâ kim nâleden târ-ı rebâb olmaz
5. Şadîkâ var ise bu yümn-i vaşf-ı la' l-i lebdür
Hücüm-ı berķ-ı ma' nîden ķalem pür-ıztırâb olmaz

LXIII

Mef'ülü fâ'ilâtü mefâ'ilü fâ'ilün

1. Virdi keder âyine-i ruhsâre âhumuz

Ey dil hemân budur görünürde günâhumuz

22b 2. Da'vâ-yı 'aşka şahid-i zûra ne ihtiyâc

Bî-tâblık yeter bize 'âdil güvâhumuz

3. Mâni' degül müşâhede-i rû-yı yâre hatt

Semt-i ümîde belki olur Hızır râhumuz

4. Görmek muhâl dîde-i ahvâl-i nazîrünü

Hiç bunda zâtumuz gibi yok iştibâhumuz

5. Cild-i kitâb ü hatt ü devât ü kalem Şadîk

Kârın siyâh eyledi baht-ı siyâhumuz

LXIII H 22a , Z 12a , E 12a

3a hatt / eşk E

3b Hiç / yok E // Yok / hiç E

5a devât ü kalem / devât kalem H

5b kârın / cem'-i E

LXIV

Fe' ilätün fe' ilätün fe' ilätün fe' ilün

1. Bâg-1 ümmîdi ħarâb itdi cefâ-kâr-1 nefes
Şecer-i ' ömrümü kaç' eyledi minşâr-1 nefes
2. Ölmeyince bu tama' dan geçemez seg zâhid
Kâfir nefsüñe bend olmada zünnâr-1 nefes
3. Hüsni-i ma' nî nice olur rüy-nümâ kim giderür
Şafvet-i âyine-i ħalbüñi jengâr-1 nefes
4. Yûsuf-1 kâma yetişmezse kırilsun bârı
Çeh-i dilde ' abes âmed-şüd ider târ-1 nefes
5. Âmed ü reft-i hevâ şanma dürülmekde Şadîħ
Dem-be-dem dest-i ħayātuñda bu tûmâr-1 nefes

LXV

Mef'ülü mefâ'îlü mefâ'îlü fe'ülün

1. Dil keşmekeş-i zülfi müşevveşlere düşmüş
Şeydâdur o zencîr-i keş-â-keşlere düşmüş
2. Hâl-i ruhuñı şu'le-nümâ ârizuñ üzre
'Anber görüp ol şevkle âteşlere düşmüş
3. Rindân var iken zâhide peymâne düşer mi
Mânend-i meges meclis-i mey-keşlere düşmüş
4. Çün sâye olur mihr-i cihân olsa da pâmâl
Bî-çâre gönül halka-i meh-veşlere düşmüş
5. La'lin mezelerler aña düşmezdi Şadîk
Mestâne o meh meclis-i ser-hoşlara düşmüş

LXV H 22b , Z 12b , E 12b

1b Şeydâdur / Şeydâ gibi E

4 Pâmâl olur elbette hümâ olsa da zülfiñ
Çün sâye-i meh 'ânz-ı meh-veşlere düşmüş E

LXVI

Mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün

- 23a 1. Tatalum ebruvānı māhī-i deryā-yı Çin olmuş
Ne sūd ' aşık ğarīk mevce-i çin olmuş
2. Semen-ten sīm-gerden sine ser sāk ü sürin sâ' id
Şehā nevrüz-ı hüsnuñ kār-sāz-ı heft sīn olmuş
3. O sīm-i eşk kim rīzān olurdu olmayup zāyi'
Zemīn sine-i aşıkda bir künc-i zemīn olmuş
4. Dile eyler o sīm-engüşt tahriki gınā hāşıl
Celāciller ile maḥfice def genc-i defīn olmuş
5. Tutar şimdi güzide destin bu dil-i nādīm
Telāfī-h'āh-ı cürm-i pāy-būsın ān ü īn olmuş
6. Şadīkā şehsüvār-ı hāmenüñ gör ihtişāmın kim
Devātın hoḳḳa-i sīmīni aña sīm rehīn olmuş

LXVII

Mef'ülü fâ'ilätü mefâ'ilü fâ'ilün

1. Bakmaz gerekse 'aşığı āh itmüş itmemüş

Āyine-i cihānı siyāh itmüş itmemüş

2. Lü'lü'-yi eşki reh-güzerinde nişār kııl

Ol şāh-ı mülk-i nāz nigāh itmüş itmemüş

3. Leb-çāk-sāz-ı h'āhiş-i 'ayn-i 'ināyetüz

Ġamzeñ dil-i nizārı tebāh itmüş itmemüş

4. İkrār-ı 'aşk ider gül-i ra'nâyı bāğbān

Da'vā-yı 'andelibe güvāh itmüş itmemüş

5. Kettān gibi ezilmedeyüz pâyına Şadīk

İster dili füsürde o māh itmüş itmemüş

LXVIII

Mefā' ilün fe' ilätün mefā' ilün fa' lün

1. Kime kim olsa müyesser sa' ādet-i ihlāş
Olur cihānda mükrrrem çü āyet-i İhlāş
2. Żarar ne 'ārife dīger tefevvuk eylese de
Havāşşda ya berāber mi Tebbet ü İhlāş
3. Rüyā-yı mūcib-i cennet de olsa terk eyler
Kimūñ ki göñlüne düşse muħabbet-i ihlāş
4. İder mi hiç eşer les' -i mār sem' e añā
İderse bir dil eger nūş-ı şerbet-i İhlāş
5. Okundu muşhaf-ı 'aşkuñ ħasende ħatm oldı
Şadīķ zāre düşer mi ya nevbet-i ihlāş

LXIX

Meʿülü fâ'ilätü mefâ'ilü fâ'ilün

- 23b 1. Eyler hemîşe kârını rüşen-güher beyâz
Müsveddesini itmede şâmın seher beyâz
2. Hâşıl ne bî-başirete nür-ı zuhûrdan
Çeşm-i remed-ķarine idermiş zarar beyâz
3. Eyler günâhdan dem-i pîride ihtirâz
Me' yûb olur ziyâde gerekdür hâzer beyâz
4. İ' câzdur bu kim yed-i beyzâ-yı mâhtâb
Eyler mey-i 'atîķı çü şîr ü şeker beyâz
5. Gördükde gerdenini ķarardı gözüm Şadîķ
Elmasdan ķilâde degül ol ķâdar beyâz

LXX

Fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

1. Āyet-i hüsn-i ruḥ-ı dildārı tefsīr itdi ḥaṭṭ
Nürdan evrāka ammā anı taḥrīr itdi ḥaṭṭ
2. Çeşm-i cān görmüş degül ' Adnüñ benefşe-zārını
Rüyma müyīn kalemle anı taşvīr itdi ḥaṭṭ
3. Hüsnünün evşāfi mücmeldi ' uḳül erbābına
Hall idüp mebhāş-ı ma' ḳülü tenvīr itdi ḥaṭṭ
4. Zabt olunmaz gördi çün āzāde-i ser-şīr-i hüsn
Gerdenine müydan şan' atla zencīr itdi ḥaṭṭ
5. Yūsuf olsañ da yine encām çün ḥ'āb oldıgın
Mü-şikāfāne Şadīkā pāk ta' bir itdi ḥaṭṭ

LXXI

Mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün

1. Cemâ'at cümle h̄'âb-âlüd 'abeş takrîr ider vâ'iz
Meger kim bunlaruñ rü'yâsını ta'bir ider vâ'iz
2. Ne anlarsuñ sen anuñ nuḡkı kışr-ı bün-i hikmetdür
Seher rencine efsâneyle hoş tedbîr ider vâ'iz
3. Bülend-âvâz-ı ta'n-âmîz ile 'aybın ider a'lâm
Belâ dellâlidür mey-h̄'âreyi teşhîr ider vâ'iz
4. 'Aceb şimdi yukardan söyler oldı korçarum bed-gü
Çıkup ehl-i hevâyı kürsiye tekdîr ider vâ'iz
5. Şadîkâ hür-nemâlık eyleyüp özge temâşâdur
Vücûdıyla eliyle düzeḡi taşvîr ider vâ'iz

LXXII

Mefā' ilün fe' ilātün mefā' ilün fa' lün

- 24a 1. Yanup yaqılmasa hün-kâr-ı hüsni-yâre şem'
 Yağar mı idi serine haşîr-pâre şem'
2. 'Aceb mi olsa şebistân sevâd-ı mülk-i şâm
 Ki oldı cāmî'-i bezm içre aq minâre şem'
3. Cefâ-yı çarha nice şabr ide dil-i süzân
 Taħammül eyleyemez cevri-rûzgâra şem'
4. Olur mı mürde-dile nür-ı ma' rifet şâmil
 'Abeş degül mi konulsa ser-i mezâra şem'
5. Şadîkâ bezmine ol meh-cebînin itse duğül
 Gurûr ider heme şâhân-ı tâc-dâra şem'

LXXIII

Mef'ülü fâ'ilâtü mefâ'ilü fâ'ilün

1. Virmez fütür-1 hâtır-1 pîre yasâg-1 bâg

Biz hüsni ihtiyâr ile itdük firâg-1 bâg

2. 'Adn olsa câmsuz zulumât 'aceb midür

Âb-1 hayât-1 bâde degül mi çerâg-1 bâg

3. Ey tâze gül bu şu'le-ıtabî'at ki sende var

Bihbüd olur mı sîne de 'aşkuñla dâg-1 bâg

4. Sulţân-1 gül çıkarsa temâşâya vaqtidür

Âmâdedür çâder çiçeginden otâg-1 bâg

5. Nâdâne zemzemeñ vireli terbiyet Şadîk

Bülbül geçer edâ-yı terennümde zâg-1 bâg

LXXIV

Fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

1. Görünür gerçi bakılsa şüretâ âyine şâf
Şâfdur ma' nâda ammâ bu dil-i bî-kîne şâf
2. Sîneye çekdüm o mâh-ı hüsnu ey dil dün gice
Gâlibâ olduk sipihr-i kîne-verle sîne şâf
3. Pâk kalmaz mey gibi gerd-i küdüretden velî
Her ne miqdâr olsa âb-ı gevher-i gencîne şâf
4. Şafvet-i mir'ata fi'l-cümle ma' âdendür nemed
Gösterür derviş-i pâki hırka-i peşmîne şâf
5. Şübhesüz olmaz Şadîkâ dil gibi yâr-i kadîm
Köhne mey gibi derün-ı bende-i dîrine şâf

LXXV

Fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

- 24b 1. Țarf-1 rū-y1 tāb-nākinde ḥaṭ-1 zībāya baḳ
 Çeşmüñe virsün cilā ey dīde-ver ḥaḍrāya baḳ
2. Rūyuña ḥayli beşāset gelmiş ey rencūr-1 ḡam
 Görmek isterseñ anı āyīne-i şahbāya baḳ
3. Müdde' ī görme seg-i kūyun raḳībe kıl nazār
 Kendiden a' lāya baḳma kendiden ednāya baḳ
4. Zāhid-i ḥuşk itmede mescidde ḥalḳ ile nizā'
 Bāde yoḳ maḥbūb nā-peydā ḳuru ḡavgāya baḳ
5. Çeşm-i zāhir-bīn gerekmez bu temāşā-gāhda
 Dīde-i ḳalbūñ ḡuşād it 'ālem-i ma' nāya baḳ
6. Geldi demdür meclise cām-1 mey gitti nemā
 Aḳ gözüñ bir kerre ey maḥmūr-1 ḡam dünyāya baḳ
7. Dil-ḡuşādur şi' rine eyler Şadīḳuñ ki nazār
 Def -i sevdā itmek ise maḳşduñ deryāya baḳ

LXXVI

Fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

1. Ey gönül çok gam-kisâr oldı saña cām-ı 'atîk
Eski dostuñdur ferâmuş itme şahbâ-yı 'atîk
2. Mültezim bend-i belâda 'aşk hem-demdür baña
Er-refîk ey reh-rev-i mülk-i fenâ sümmü't-ıtarîk
3. Taht-ı 'âlemde Süleymânluğ degül mi dem-be-dem
Revnağ-efzâ-yı nigîn-i cām ola rāh-ı 'atîk
4. Feyz-i in'âm-ı neşâet eyler kederden hıfz ider
Duğter-i rez saña ey mey-h'âre mâderden şefîk
5. Genc-i 'irfânda dilâ nâdândan eyle ihtirâz
Tab'ı pāküñ gibi olmaz saña bir yâr Şadîk

LXXVI H 24b , Z 14a , E 14a

1a 'atîk / rahîk E

2a hem-demdür / reh-zendür E

2b mülk-i / semt-i E

3a dem-be-dem / dâ'imâ E

4b rez / - H

5b Tab'-ı pāküñ / 'Aşk-ı Mevlâ E

LXXVII

Fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

1. Rüşen itmüş şem' -i gül kâşânesin bülbüllerün
Şimdi seyr it cünbiş-i pervânesin bülbüllerün
2. Birbirine bāğ-ı gamda ehl-i derd imdād ider
Jâledür leb-rîz iden peymânesin bülbüllerün
3. Der-miyân-ı hâr iken gülzârda huşyâr-ı gül
Güş ider mi nâle-i mestânesin bülbüllerün
- 25a 4. Kırđı bir taht-ı zümürüd-fâm şâh-ı gül yine
Seyr için gülşende 'işret-hânesin bülbüllerün
5. Şâh-ı gülden nây-ı kıl-k-i nağme zâyimdür
Şevk-yâb iden dil-i dîvânesin bülbüllerün

LXXVIII

Mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün

1. Firîb-i maḥz̄dur ol meh-i dile va' d-i vişâl itmek
Çemende resm-i güldür ' andelîbe reng ü âl itmek
2. Gel ey nūr-ı nigāhum dīde-i pākümde cevlan it
Ki ḥübān resmidür āyineye ' arz-ı cemāl itmek
3. Olur endiše-i bīm-i raqib-i gamzesi māni'
Vişāl-i dil-rübāsı geçse gönlümden ḥayāl itmek
4. O ḥaṭ-ı sebz-i ḥālet-baḥşa hem-reng olamaz tūṭī
Ki şan' atla ne mümkün ehl-i qālī ehl-i ḥāl itmek
5. Şadīk ehl-i dile endiše-i vuşlat kabāḥatdūr
Degül lāyık ḥired-mendāne-i ümīd muḥāl itmek

LXXIX

Mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün

1. Olup Mecnūn-ı zencir-i belası zülf-i pür-çinüñ
Göreldeñ bî-ķarār oldum ĥam-ı gīsū-yı müşğinüñ
2. 'İzāruñ reng ü bû-baĥş-ı gülistān-ı melāĥatdur
Ne zībā verd-i ra' nādan olursa ĥaşv-i bālīnüñ
3. İder ey dil rübüde 'ākıbet çevgān-ı zülf-i yār
Eger kūh-ı girāndan olsa sengin kūy-ı temkinüñ
4. Beni ey baĥt itdüñ zerre-i nāçizden kemter
Mişāl-i mihr olsun rüşenā çeşm-i cihān-bīnüñ
5. Med ü şemşir-i ġamzeñ der-ġilāf-ı çeşm-i mest eyle
Terahĥüm kıl Şadīķ-ı derd-mende var ise kīnüñ

LXXX

Mefā' ilün fe' ilätün mefā' ilün fa' lün

1. Hücümü var yine mülk-i diline seyl-ābuñ
Sipihre bari dili ağzı olsa mizābuñ
2. Helāki bü'l-hevesānuñ tehālükündendür
Gider mi ölmeyicek izdırābı sīm-ābuñ
- 25b 3. O māhuñ 'ālem-i rü'yāda nüş-ı la' lidür
Gıdā-yı rüh ile ta' bīr olundığı h'ābuñ
4. Mişāl-i devlet-i pā-der-hevā mey-āşāma
Se-rūzedür hele zevk ü şafāsı mehtābuñ
5. Şadīk kılcā qalür cānı 'āşīkuñ göricek
Pesin pesin rüşen dil-rübā-yı mü-tābuñ

LXXXI

Mef'ülü fâ'ilâtü mefâ'ilü fâ'ilün

1. Baḡ cūş-ı ḥüsn-i yâre ki cām-ı şarābınuñ
Pertev gedāsı mäh-ı münir āfitābınuñ
2. Āteş-nişin-i ḥasreti olmuş Behiştıyān
Ḥüy-gerde 'arızında o ḥoş-bü gül-ābınuñ
3. Var ise ol perī bizi ādem kıyās ider
'Ālemde bilmedük sebebin ictinābınuñ
4. Ger olsa cāsa cāyī güşe-i destār-ı meh-veşān
Ḥāruñ güle neticesidür intisābınuñ
5. Her dil Şadīḡ olur mı zebān-fehm-i ḥaççerī
Müjgān-ı çeşm-i ḥoş-rübā mest-i ḥ'ābınuñ

LXXXI H 25b , Z 14b , E 14b

1a ki / - E

2b 'arızında / gül yüzünde E

3b bilmedük / bilmedüm E

4a meh-veşān / 'andelib E

5a Her dil / Herkes E

LXXXII

Mef'ülü fâ'ilätü mefâ'ilü fâ'ilün

1. Şevkuñ min çeräg dile revgan eyledüñ
Zulmet-serâmuızı bu gice rüşen eyledüñ
2. Meyden şanur gören şanmâ reng-i rüyuñı
Bilmez ki âl ile meye rengi sen eyledüñ
3. Tâ şubh olunca dün gice ey mâh çün nigeñ
Müjgânlarum serinde baña mesken eyledüñ
4. Ey ğam giderdüñ ülfetini cânla dilüñ
Yârân-ı cânı birbirine düşmen eyledüñ
5. Hatt-ı siyâh-kâra Şadîkâ dimez misüñ
Zâlim beni bunuñ gibi dilberden eyledüñ

LXXXII H 25b , Z 15a , E 15a

2b âlile / dem-be-dem E

5a siyâh-kâra / siyeh-kâra Z

Dimez misüñ o hatt-ı siyeh-rüya ey Şadîk E

LXXXIII

Mef'ülü fâ'ilätü mefâ'ilü fâ'ilün

1. Ey dil ne şüre-zârda kim mesken eyledüñ
Râhat-resân ü rûh-fezâ gülşen eyledüñ
- 26a 2. Kuşl-i gubâr-ı râhuñ ile pâymâlinüñ
Çeşm-i ümîdini güzelüm rûşen eyledük
3. Kâlâ ki intizâr ile ey terzi şûhı sen
Her bir nigâhı çeşmüme bir sūzen eyledüñ
4. Ebr ü kalem-rev-i sūhanuñ zū-fünūsuñ
Sen de tetebbu' -ı nıgeh-i pür-fen eyledüñ
5. Allah vire belâni disem mi saña gönül
Cân-ı Şadîka hep o belâyı sen eyledüñ

LXXXIII H 25b , Z 15a , E 15a

1b ü / - Z , E // rûh-fezâ / derd-fezâ Z

3b çeşmüme / dideme E

4a zū-fünūsuñ / zū-fünūsın E

5a gönül / Şadîk E

LXXXIV

Fe' ilätün fe' ilätün fe' ilätün fe' ilün

1. Dānedür zîr-i haṭ-ı ḥāk-nemāda dehenün
Anda azhār-ı gülistan-ı leṭāfet süḥanün
2. Dem-be-dem bāde-i la' lünden olur mest ü ḥarāb
Sedd degül 'āşık ālufteye çāh-ı zekānün
3. Gül dimem el gibi ṭab' umda nezāket vardur
Rengdür gül-beden-i nāziküne pîrehenün
4. Şāmını mihr-i cihān-tāb gibi eyler rüz
Düşse bir cānibe kim pertev-i vech-i ḥüsnün
5. 'Āşıkun şevk dü-bālā mı dilinde ḥāşıl
İtmede şavt-ı ḥüsnü gibi ṭarz-ı ḥüsnün
6. Şem' kıl nev-gazel-i Sālim Efendi'yi Şadîk
O senün şem' gibi rüşen ider encümenün

LXXXV

Mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün

1. Degül vaz' -ı dürüst ağıyar-ı sengin-ıtab'ı mest itmek

Bu ben maħmūrı dest-i miħnetünle dil-şikest itmek

2. Eger ey çarħ luıfuñ varsa bir pesti bülend eyle

Hüner zann eyleme kadr-i bülendüm yoħsa pest itmek

3. Senünle kārımız ey 'āşık ülfete kábildür

Çatı müşkildür ammā ħod-peresti mey-perest itmek

4. Dile şaffü'l-ni' āl-i meclis-i meyħānedür maılab

Ne lāzım añā şadr-ı devleti cā-yı nişest itmek

5. Şadīķā yümn-i vaşf-ı mihr-i la' l-i yārdur yoħsa

Ne mümkündür kalem iķlīm-i nazmı zir-i dest itmek

LXXXVI

Fe' ilâtün fe' ilâtün fe' ilâtün fe' ilün

1. Baht ola geŝti-i ' âlemde meger dâmi demün
Bir karar üzre degüldür hele eyyâmı yemün
2. Adı batsun ola kim kara haberler gelsün
Gelmedi hayli zamândur hele peygâmı gamuñ
3. Dest-i kahıryla şikest eyledi çarh-ı gaddâr
Kalmadı maştaba-i dehrde bir câmı Cem'ün
4. Beñzemez hoqqa-i yâkıta sühan-sâz olsa
Kati şirin-ter olur la' l-i güher-fâmı femün
5. Bâd zehr olsa da eyler mi ŝadiķâ ragbet
Sehvile bir kez olan bi-hod ü ser-sâmı semün

LXXXVII

Fā'ilatün fā'ilatün fā'ilatün fā'ilün

- 26b 1. Nükhet-i zülfüñle cānā şanma bî-hüş oldı dil
 Ārzū-yı bāde-i la' lüñile mey-nüş oldı dil
2. İtdi āteş-dān serinde āşiyān-ı murgını
 Kaysile bend-i belāda dūş-ber-dūş oldı dil
3. Hāy ü hū-yı bāğ-ı 'ālemden idüp sedd-i semā'
 Çün gül-i pür-şebnem āhır penbe-der-güş oldı dil
4. Sükkerin la' lüñde ammā tütü-i güyā idi
 'Ārızūñ vaşfinda çün āyine hāmūş oldı dil
5. Hār ü hāşāk hevesden-sīnesin taḥlīş için
 Yine deryā-veş Şadīk āmāde-i cūş oldı dil

LXXXVIII

Fe' ilätün fe' ilätün fe' ilätün fe' ilün

1. Yine feryād ile geşt eyledi bāğı bülbül
Oldı sultān-1 gül-i gülşene bāğī bülbül
2. Pāsbān oldı gülistāne yeriyle şimdi
Lāneden şāh-1 güle asdı çerāğı bülbül
3. Deşt-peymā-yı cünün-ḥānede qalmaz ārām
Ne bilürmiş kafes-ārālığı ṭāğī bülbül
4. Ḥayli demdür ki şadāsı işidilmez ey dil
İḥtiyār itdi gibi günc-i firāğı bülbül
5. İtme ağıyār-1 siyeh-kārı Şadīkâ nisbet
Ey gül-i bāğ-1 vefâ şanma kelāğı bülbül

LXXXIX

Fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

1. Vādī-i ülfetde her vaḥṣīye olmaz rām dil
Zülfüñe bend olmayınca eylemez ārām dil
2. İstemez Āb-ı ḥayātuñ sāgar-ı ser-şarını
Nüş eger itse lebüñden bir leb-â-leb cām-ı dil
3. Dest-yâb olmaz dil-ārāmın der-âgüş itmek
Ḳulzüm-i sīm-âb-veş olursa bī-ārām dil
4. Rū-yı zerde kim baḳır olmazsa ger sīm ü zerüñ
Cânla cānâne vaşlından alınmaz kām dil
5. Meclis-i ehl-i süḥandan dem-be-dem nüş itdürür
Fıkr-i renginden Şadīkā bâde-i gül-fām dil

XC

Mef'ülü mefâ'îlü mefâ'îlü fe'ülün

27a 1. Bir nâle-i cân-süz ü hazîñ eyledi bülbül

Evrâķ-ı gülü şu'le-nişîñ eyledi bülbül

2. Ol gonce-i şîrîñ-dehenüñ vaşf-ı lebinde

Güftârını gâyet nemekîñ eyledi bülbül

3. Gülbanksi ile açdı hîşâr-ı dili ammâ

Gülşende 'aceb fetĥ-i mübîn eyledi bülbül

4. Gülşende karar eylemeyüp hâr-ı 'adüdan

Âĥîr kafesi hîşn-ı haşîñ eyledi bülbül

5. Peyrevlik iderse n'ola 'uşşâķ Şadîķâ

Gül vaşfı için tarĥ-ı zemîñ eyledi bülbül

XC H 27a , Z 16a , E 16a

3a Gülbanksi / feryâd E // hîşâr-ı dili / dehen-i gonceyi E

4a 'adüdan / cefâdan E

XCI

Mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün

1. Vücüdı şerha şerha arzū-mend-i vaṭandır dil
Mişāl-i nāme-i piçide ser-tā-pā şikendür dil
2. Qabul itmez teni ateş gibi sincāb-ı hākister
Nazir-i gonca-i gül hem ten ü hem pīrehendür dil
3. N'ola söylense āh-ı cān-güdāzum naqli her meclis
Mişāl-i şem'-i revnaq-küster-i her encümendür dil
4. Nevāsı rāstdur olmazsa gerd āyine ol lebden
N'ola itse ümid bu silk-i 'uşşākdandır dil
5. Bu meydāne hezār Efrāsiyāb-ı müdde'ī gelse Şadikā
Şadikā Rüstem-i Şehnāme-pirā-yı sühandur dil

XCII

Mef'ülü fâ'ilâtü mefâ'ilü fâ'ilün

1. Ol gonce-leb ki itse tebessüm maḥal maḥal
Eyler hezār cānla terennüm maḥal maḥal
2. Görme ḥakīr ḥāk-i siyāhı daḥi olur
Vaqt-i zarūret içre teyemmüm maḥal maḥal
3. İbrām-ı şavt-ı kulḫul-i mīnā-yı bezmle
Eyler ḥamūş-ı ğuşşa tekellüm maḥal maḥal
4. Ey dil hevā-yı ḥüsn-i melāḥat-ḫarīn ile
Eyler muḥīṭ-i 'aşḫ-ı telāṭum maḥal maḥal
5. Şehr āh iken ḫavāfil-i nazma reh-i ḫalem
Olur Şadīḫ yine tezāhüm maḥal maḥal

XCIII

Fe' ilātün fe' ilātün fe' ilātün fe' ilün

- 27b 1. Olsa pür-bāde ile ceyb ü girībān ü bağal
 Şanma terdür açılır 'ukde-i mā-lā yūḡal
2. Devr-ā-zamān ile mānende-i şāfi-tıynet
 Kıymet-i gevhere gelmez kühen olmağla ḡalel
3. Ğam-ı māfātı çeküp tül-ı emel eyleme kim
 Ehl-i ḡale bir imiş māzī ile müstaḡbel
4. Çekilen cū-yı kıyās itme kenār-ı bāğa
 İtdiler zeyn için ol nüshaya mā'ī cedvel
5. Nuṡḡuñ i' cāz ise de eyle Şadīḡ-ı icāz
 Ğitmesün ḡātıradañ nükte-i ماقل دول

XCIII H 27b, Z 16b, E 16b

1b Açılır şanma yine 'ukde-i mā-lā yūḡal E

2a mānende-i şāfi-tıynet / mānende-i ḡadr-i dānā E

XCIV

Fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

1. Muhtesib tîğ ile Behrām olsa da māni' degül
Çarğdan ger zühde ibrām olsa da māni' degül
2. Cām-ı mey olmazsa vaqt-i rüze kandîl-i menâr
Kuvvet-i kalb-i mey-âşâm olsa da māni' degül
3. Virmesün zaḥmet hemân dendānuña sîn-i selâm
Kadd-i 'aşîk derdle lâm olsa da māni' degül
4. Tek hemân dāmânını çirk-i riyâdan şaklasun
Tıfl-ı dil zâhid mey-âşâm olsa da māni' degül
5. Hâtem-i yâkût-ı rümmâni ü la' l olmazsa ger
Zîb-i dest ey dil bize cām olsa da māni' degül
6. Hâtır-ı yârân için dilden kopardum ey Şadîk
Mîve-i ma' nî biraz ḥâm olsa da māni' degül

XCV

Fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

1. Zāhir oldı çünki dilden āh-1 āteş-bār-1 ğam
Yandı hāşāk-i heves germ olmada bāzār-1 ğam
2. Hatt-1 şeb-rengin tırāş eylerse meh-rüyum n'ola
Hoş degüldür şafha-i āyīnede jengār-1 ğam
3. Derd-i dāğ-1 ' aşqdan dil bir nefes hālī degül
Böyle ta' mīr itmiş ol kāşāneyi mi' mār-1 ğam
- 28a 4. Köhne vü nev dāğlar zann itme tezyīn itmede
Sīnemūn ' ālī sipihrin şābit ü seyyār-1 ğam
5. Bir ğazel gösterdi güller şāh-1 kilkümden Şadīk
Oldı rüy zümrüd-i yārān derdile gülzār-1 ğam

XCVI

Mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün

1. Dimiş sâkî ki nüş-ı meyde it'âb-ı vücûd itmem
Siyeh-mest olurum bilmem riyâ şurb-ı yahûd itmem
2. Felek inse yere çeşmüm kükrese derd-i miñnetle
Gözüm nûrî firâğ-ı h'âhiş-i çeşm-i kebûd itmem
3. Zâmîrüm vâkıf-ı esrâr-ı tañkîk olsa da ey dil
Yine mânend-i şüfî da'vî-i keşf ü şühûd itmem
4. Zen-i ziynet-i peristân gibi olsa hulle-i Cennet
Hevesle rişte-i mevc-i nigâhum târ ü pûd itmem
5. Şadîkâ ehl-i derde şuglsüzlük şugl-i dîgerdür
Anuñçün ben dili vâreste-i dâm-ı kuyûd itmem

XCVII

Mef'ülü fâ'ilätü mefâ'ilü fâ'ilün

1. Gerdün habâb-ı kemteridür cüşumuñ benüm
Hürşid köhne sāğarıdur nüşumuñ benüm
2. Ken'an-ı 'işmetüm n'ola Yūsuf melâhatân
Olsa fütâdesi çeh-i āgüşumuñ benüm
3. Gelmez hâlel dimâguma ta'n-ı le'îmden
Seng-i husûd penbesidür cüşumuñ benüm
4. Ta'bir-i harf-i şekveye dest-i sipihreden
Âhum zebânıdur leb-i hāmüşumuñ benüm
5. Sînem Şadîk bezm-i şafâsı nedîmi dil
Kānum şarâbıdur mest-i mey-nüşumuñ benüm

XCVII H 28a , Z 17b , E 17a

3b cüşumuñ / güşumuñ E

4 - E

4b /E'de 5b

XCVIII

Mefā' ilün \ fe' ilätün mefā' ilün fa' lün

1. Medār-ı haşmet eger olmasa kibāra kerem
Neden olurdu sezā bu kim i' tibāra kerem
2. Mişāl-i gonce-i t̄ālī' açılmadı kaldı
Çıkar bu hālet ile daḫi çok bahāra kerem
- 28b 3. Teneg-mizāc olanuñ kesb ü kārı ḫasetdür
Bu neşveden mi gelür şaḫş-ı bāde-ḫ'āra kerem
4. Bu sırr ne sırr-ı ḫafidür meger günāh gibi
Kerem-verānede ' ayb oldu āşikāra kerem
5. Şadīḫ mifşad-ı dūnān-ı cem' -i nūkre hemān
Serin bu derdile itsün ḫo pāre pāre kerem

XCIX

Mef'ülü fâ'ilätü mefâ'ilü fâ'ilün

1. Dil şimdi mahz-ı nâledür ah itsün itmesün

Mir'at-ı şubhı şâm siyâh itsün itmesün

2. Şarf-ı nigâhdur ğarazum âsitânına

Ol şâh ben gedâya nigâh itsün itmesün

3. Yokdur miyân-ı havf ü recâdan hülâşa reh

Âdem egerçi meyl-i günâh itsün itmesün

4. Ey dil gedâya lâzım olan inkıyâddur

Mu'tâd olan mürüvveti şâh itsün itmesün

5. Hâşıl Şadîka devlet-i bî-imtinân-ı ğam

İster hevâ-yı manşıb ü câh itsün itmesün

C

Mef'ülü fâ'ilâtü mefâ'ilü fâ'ilün

1. Ey cāna tîr-i ğamzesi kaşı kemān amān
Düşnām-ı telh-i la' lüñ elinden amān amān
2. Fermān-ı haṭṭuñ 'āşıka virmez amān zamān
Ey kār-sāz-ı fitne-i āhir zamān amān
3. Farķında tavķ-ı gerden-i kumru degül bedīd
İster hezār 'özrile serv-i cemān amān
4. Zūr-āzmā-yı pençe-i şîr-i ecel gibi
Ol ğamzedden dilerse n'ola Kāhramān amān
5. Āhumdan ey Şadīķ kıyās itme kehkeşān
Direk zemīne çarḫ taķup rīsmān amān

C H 28b, Z 18a, E 18b

2b kār-sāz-ı / ser-firāz-ı E

3a bedīd / 'ıyān E

3b hezār / kadiūnden E

4a Zūr-āzmā-yı / Yoķdur 'azīmi E

CI

Mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün

1. Güher-cüyân olursuñ genc-i hüsn-i rü-yı dil-cüdan
Şakın piçide bir mār-ı siyehdür çin-i ebrüdan
- 29a 2. Hemān sa'y it ola sencide vaz' uñ istikāmetle
Nedür farkı iki kef ile insānuñ terāzūdan
3. Şafā-yı lezzet-i kand-i lebün gitmez gönüllerden
Ne mümkündür ayırmağ bi-teklif şükkeri şudan
4. O şeh mecmū'a-i ' aqlum perişān oldığın bilmez
İder şirāze-i dīvān-ı hüsnin tār-ı gisūdan
5. Aşardum tekye-i kütēh-eşer kıalsun Şadık ammā
Geçürmek kıabil olsa tır-i āhı çarh-ı nüh-sūdan

CII

Mef'ülü fâ'ilätü mefâ'ilü fâ'ilün

1. İtmez taḥammül eşk-i dü-çeşme cihân iken
Tâḫat getürmez âh-1 dile âsumân iken
2. Ser-mest-i câm-1 la'lüñ idük bâğ-1 dehrde
Daḫi derün-1 tākde şahbâ nihân iken
3. İtdi nişân ḫadeng-i cefâsına sînemi
Ol tıfl esîr-i lu'bet-i tîr ü gümân iken
4. Yek-dem vişâle dil nice olsun firîfte
Zevkı firâk-1 ḫâletinüñ her zamân iken
5. Mür-1 elem hücüm idemez leşker-i dile
'Aşkuñ yolunda seyl-i sirişküm revân iken
6. Dârü-yı luḫfuñ eyle 'ilâcımı dilden it
Cânâ toḫunma zaḫmuma gel ḫün-feşân iken
7. Lü'lü'-yi nazm-1 pāk ḫarîdârdur Şadîk
Genc-i dile cevâhir-i ma'nîyle kân iken

CIII

Mef'ülü fâ'ilâtü mefâ'ilü fâ'ilün

1. Genc-i vücûda hokka-i la'lîndür dehen
Ol hokka içre gevher-i rengîndür sühan
2. Târ-1 nihân-1 sübhadan ey merd-i hurde-bîn
Zâhir degül mi ma'nî-i halvet-der-encümen
3. Reh-yâb olurdu şâm ü seher leşker-i ecel
Kişver-sitân-1 rûha hişâr olmasa beden
4. Havfüm budur ki huld-nişinân-1 'izz ü nâz
Teftiş olunsa belki çeker hasret-i vaţan
5. Sulţân-1 mülk-i ma'rifete bu gazel Şadîk
Besdür hediye hâtır-1 'abd-i fakîrden

CIII H 29a , Z 18b , E 18a

2a nihân / nihâl Z

4a Havfüm / Zannum E

4b çeker / - E

CIV

Fe' ilätün fe' ilätün fe' ilätün fe' ilün

1. Mest iken ejder-i çarh olsa da tiryäkünden
Mâr hâr ayrılabilmez gül-i Dâhḥäkünden
2. O ḥired-mend-i cihānum ki debîr-i gerdün
Şem' a-i mâhı yaqar şu' le-i idrākünden
3. Mihr ü meh-i 'aynuñ çeşmân-1 cihân-binümdür
'Aql-1 küll şanma nihāndur nazâr-1 pākünden
4. Ben o bâğ-1 keremüm feyz alur enhâr-1 cinân
Dem vücūdumda murād itse rek-i tākünden
5. Ğam-1 ruḥsâr-1 dil-ârāmîle olsam da Şadîk
Läleler ser-zede çün dāne-i dil-çäkünden

CV

Fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

- 29b 1. Şun dile sākī şelāşe didigüñ gassāleden
Kim olur ābād-1 virān āteş-i seyyāleden
2. La'1-i mey-nūşuñ ki göstermiş ' arakdan kaçreler
Bir muraşşā' cām-1 güldür pürdür ammā jāleden
3. Gülşen-i ' aşkuñ giyāhı cümle āteş-ħızdūr
Gülleri olmuş o bāguñ şu' le-i cevvēleden
4. Gülsitāne nazra-sāz olmak ne hacet gül gibi
Ceyb ü dāmānum pür olmuşdur ciger-i pergāleden
5. Mū-miyānuñ vaşfinuñ ser-riştesin elden kıomaz
Ĥāme ney mānendi nāl olsa Şadikā nāleden

CVI

Fe' ilātün fe' ilātün fe' ilātün fe' ilün

1. Sühanum bezl ü nişar itnese ma' den ma' den
Güş-1 cân kande bulur gevheri maḥzen maḥzen
2. Mür ye's eyleyli mezra' -1 ümīdi ḥarāb
Dāğlar sīnemizi itmede ḥırmen ḥırmen
3. Şayd-1 'aşfūr-1 dil itmek midür eyā garazı
Mār-veş cū-yı revān olmada gülşen gülşen
4. Pertev-i mihr-i ḥayāli yine düşmez yāruñ
Derd-i dīvārını dil itse de rūzen rūzen
5. Dāğumuzdan dökülen penbe-i ḥün-pāş Şadīk
Lāleler şaçmāda şahrālara dāmen dāmen

CVII

Meʿülü fâ'ilätü mefâ'ilü fâ'ilün

1. Ağyār ile olur mı o serv-i revān revān
K'olmaz siyāh-i zulmile Nūşirevān revān
2. Hüsniñ görünce cān ' ademe gitse gam degül
Ekser şabāha karşı olur reh-revān revān
3. Hemvāre hükm-i tıgı o bī-rahm zālimün
Mülk-i bedende oldu çü rûh-ı revān revān
4. İtdükçe seyr nāz ile bakmaz o şehsüvār
Piş ü pesinde olsa nice husrevān revān
5. Tanzīre gelseler n'ola şi'r-i Şadīka hep
Olmuş bu şāh-rāha nice peyrevān revān

CVIII

Mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün

- 30a 1. Müzeyyen cā-be-cā dāğ-ı firāk-ı sīm-berlerden
Hemān bir kıt' adur sīnem gülistān-ı muşavverden
2. Cilā-yı çeşm-i cāna gör tab' ān eylemez rağbet
Ne sūd a'māya kuhl eylerse ger meyl-i mücevherden
3. O büt bürka' -güşā-yı zülf olunca gösterüp rüyın
Gırıvv-i Allah Allah kopdı İslām içre yer yerden
4. İder her hār ü hasla şoğbet-i zevk şabā nevrüz
Baña geldikde ol gönce kopar ammā muhayyerden
5. Şadīkā şekl-i lā-men' -i vişāle naşş-ı kâti' dur
Bu ma'nâyı tırâş it hey'et-i mikrâz-ı berberden

CIX

Mef'ülü fâ'ilätü mefâ'ilü fâ'ilün

1. Nevrüz erişdi yine zühür itdi sâl-i nev
Gönlünden 'âşıkun geçiyor bir hayâl-i nev
2. Ey naḥl-i nevres eyleme giryemden ihtirâz
Bulmaz nemâyı olmasa âbı nihâl-i nev
3. Âl ey bülend-i himmet olan destesinde cām
Geldi zühür itdi felekde hilâl-i nev
4. Fikr-i ḳadüñle nüṣṣa-i endiṣeden yine
Geldi elif çün itdi dil-i zâr ḥâl-i nev
5. Yokdur maḳâl-i tâze bulunmaz dime Şadîḳ
Mazmün-i ḥaṭṭ-ı yâr olur şad-maḳâl-i nev

CX

Mef'ülü fâ'ilätü mefâ'ilü fâ'ilün

1. Zühhâd iderse zemzeme-i hey hey ârzü
 'Uşşâk ider terâne-i pey-der-pey ârzü
2. Çarh-ı kebûd-kîseden itmem kerem ümîd
 İtmez gedâdan ehl-i mürüvvet şey' ârzü
3. La' lüñ hayâtdur nefes-i vâ-pesinde de
 İtse 'aceb mi güşte-i gamzeñ mey ârzü
4. Dâğ-ı cefâyı bilmiş iken âhirü'd-devâ
 Derd-âşinâ-yı hasret ider tâ ki ârzü
5. Endâmı zerd ü sînesi sūrâh olan Şadîk
 Eyler hemîşe şavt-ı bülend-i ney ârzü

CXI

Mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün

- 30b 1. Taḥammül eylemez bīm-i nigāha çāk olur zühre
Nice tākāt getürsün bī-mecāl ol zehr-i pür-ķahra
2. Göñül Mecnūmı olmaz her hilāl-ebür meh-i ḥüsnüñ
Ki 'ākıl rāz-ı 'aşkı fāş ider mi şöhre-i şehre
3. Bu 'işret-gehde vā'ız lezzet-i tarḥ-ı tekellüfden
Hele efsün-ı kem behr-i ta'azzum ķaldı bī-behre
4. Tenāsüb ister a'zāda nazar-bārān-ı 'aşķ el-ḥaķķ
Alur zann eyleme ey dilber-i āyine-rū çehre
5. Verā-yı perdeden añā degüldür ey Şadīķ el-ḥaķķ
Bu kevn-i pür-fesād aḥvālin isnād eyleyen dehre

CXI H 30b , Z 19b , E 19b

2b Ki / Hiç E

4a 'aşķ / ḥüsn E

5b isnād / idrāk E

CXII

Fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

1. Âb-1 âteş-mizâcdur bâde
Nür-1 nâr-ımtizâcdur bâde
2. Şeh-i ma' müre-i ħarâbâta
Ĥam-1 mey taĥt ü tâcdur bâde
3. Ĥün-1 dildür vesîle-i ârâm
Renc-i ' aşka ' ilâcdur bâde
4. Olup esrâr-1 ĥaĥtına raġbet
La' li-veş bî-revâcdur bâde
5. Dildedür feyz-i ' aşk-1 yâr Şadîĥ
Zîb-baĥş-1 zücâcdur bâde

CXIII

Mef'ülü fâ'ilâtü mefâ'ilü fâ'ilün

1. Bir ıtırna tellinüñ yine dil düşdi ıtaydına
     'Äkıl olan düşer mi perî şaydı ıtaydına
2. Müfred-süvâr-ı 'arşa-i kesb ü kemâl olur
     Baımaz cihānuñ ehl-i hūner 'ömr ü zeydine
3. Yok i'timād 'arşa-i kevn ü fesādda
     El-kışşa Bāyezīdine dehrüñ Cüneydine
4. Raıbetle fi'l-ıaııka baıar mı reşid olan
     Mīnā-serā-yı bezm-i fenānuñ zübeydine
5. Merd-güzīde-i pīre-zen-i dehrüñ ey řadīk
     Aldanmaz āl ü hīlesine mekr ü geydine

CXIV

Mef'ülü mefâ'îlü mefâ'îlü fe'ülün

1. Nädâne felek tâ bu kadar cāh ü qadr ne
Bu mertebe ehl-i dile ya zulm ü ğadr ne
2. Cām-ı dilimiz itmedesin qahr ile meksür
Ey çarḥ nedür söyle bu gevherde nedür ne
3. Var pîr-i meyûñ neyleyelüm hürmeti rinde
Bintü'l-'ineb ol kâfire ammâ ki nedür ne
4. Çünkim yoĝimiş 'işret-i rindâna işâret
Lafzında bu şehir-i tarab-efzânuñ Edirne
5. Nezzâre degül câme degül fikr-i Şadîk'uñ
Bağ naĝme-i muṭribde nedür ten tenedür ne

CXV

Fe' ilätün fe' ilätün fe' ilätün fe' ilün

- 31a 1. Cānı çıkmış gibi cānāniçün eyler ' acele
 Ne çıkar çıkmak ile cān-1 belā-keş ecele
2. Bezm-i hicrānda k̄anum içer ol amze-i mest
 Cām-1 Őahbā gibi sākī beni gel virme ele
3. Bī-maḥal eyledi dil ḥāhiŐ-i vaşl itse hilāl
 Gelmeden ḥattı daḥi amze-i dilber maḥale
4. 'Amelün medḥali yok luṭf-ı Ḥüdā'dur maṭlub
 Şakın uḡratma baŐun ey dil-i lā-kayd 'amele
5. Aldanur Şanma Őadīk ālüne cānā yād it
 İtdiḡün cevri ü cefālar unudulsun ko hele

CXVI

Fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

1. Râst yok mürşid yeter kârında nâ-bînâlara
Reh-nümâdan bîşter hoşdur 'aşâ a' mälara
2. Teşne-i ser-şâr-ı vaşlından humâr-ı mey gibi
Ol gül-i hüsnüm mecâzâtın kıomaz ferdälara
3. Târ ü püd eyler nigâh-ı i' tibârın kerem idüp
Dîde-i ziynet-perestân zen gibi dibälara
4. Nazm şîrîn noktadan bi-ihtiyâc âzâdedür
Kim hücüm-ı mür neyler şükkerin ma' nälara
5. Şem' -i pür-süz-ı kazâyâ tâbumuz yokdur Şadîk
'Aşk ola mânende-i pervâne bi-pervälara

CXVII

Mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün

1. Olur fikr-i firāk-ı tāze vaşl-ı yārdan şoñra
Düşer endişe-i ferdā dile iftārdan şoñra
2. Sipihr-i dergeh-i Mevlā iste maṭlab-ı 'afvi
Gider çirk-i ma'āşī ebr-i raḥmet-bārdan şoñra
3. Bu bāzār-ı fenāya kıl nazār 'ibretle kim gelmiş
Meşām-ı dehri ta'ṭīr eylemiş 'Atṭār'dan şoñra
4. Muḳarrer telḥ-kāmı ni' met-i elvān-ı 'ālemde
Gelür telḥī turunca lezzet-i bisyārdan şoñra
5. Şadīkā kār-sāzān-ı te'emmül buñā vākıfdur
Olur iḳbāl-i zevkı telḥī-i idbārdan şoñra

CXVIII

Fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

- 31b 1. Şermden kandırıldı bilmem ne didi gūşına
 Sākī-i bezmün sebū-yı mey yanaşdı dūşına
2. Vaz' -ı bī-temkīnini deryā-yı kevnün derk ider
 Nazra-endāz olsa bir ' arif sūkūn ü cūşına
3. Halka-i çeşmümde ārām eylemez nūr-ı nigāh
 Hāle-veş bir māh-peyker almasa āgūşına
4. Hūşk ü ter eyler fūrūzān şu' le-i pūr-tāb-ı mey
 İltifātı birdür ehl-i zūhdüne mey-nūşına
5. Kūlzüm-i rızık içre geştī-i haṭab şandum Şadīk
 Zāhid-i sālūsūñ itdükçe nazār pābūşına

CXIX

Mef'ülü fâ'ilätü mefâ'ilü fâ'ilün

1. Dehrüñ hümâsı olmasa hem-cins bümına

Eyledük i' tibâr hümâyün ü şümına

2. Ta' zîm şüretinde mükâfât idüp qazâ

Derd-i ser itdi ' örfünü ehl-i rüsümına

3. Nüssâhlar tegallüb idüp ehl-i dânişe

Çekdi bu nüşhanuñ hıttı-ı buñlân ' ulümına

4. Muñrib cenâb-ı pîrümü itdi müşâhede

Đarb-ı kudüma başladı şevk ü kudümına

5. Küyında bād-ı qahr vezânü'l-ğazer Şadîk

Ťakat gelür mi deşt-i Hicāzuñ sümümına

CXX

Mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün

1. Dilâ merhem gibi bu sine-i pür-rîşi sağ eyle
Şolâk maḥbûbını şar 'âlem içre işi sağ eyle
2. Yapar kendin şarâb 'acebile zâhidler ey sâkî
Hemân sen ḥaste-gân-ı ârzü-yı 'ıyşî sağ eyle
3. Devâ ümîdini dildâde-i la'inden 'ayb itme
Ṭabîbe ḥastesin virdikde dir her kişi sağ eyle
4. Müşrref ola şâyed feyz-i İslâm mürüvvetle
İlâhî sen hemân ol kâfir-i bed-kîşi sağ eyle
5. Şadîkâ sağlık olsun merhem-i şadî bulunmazsa
Hemân kayd-ı elemden kalb-i pür-teşvîşi sağ eyle

CXXI

Fe' ilâtün fe' ilâtün fe' ilâtün fe' ilün

- 32a 1. Mîhr-i hüsñü ne 'aceb olmaz ise cā-yı nigāh
 Țolar envār ile mir'at-ı mücellā-yı nigāh
2. Cevher-i haṭṭ degül āyine-i ruḥsārında
 Mûn' akis şüret-i envāc-ı temāşā-yı nigāh
3. Māh-ı nev kıble-i engüşt-i işāret olalı
 O ḥam-ı ebrüyadur secde-i imā-yı nigāh
4. Mûmyâyı ider ol haṭṭ-ı siyeh rüyende
 Gerçi lağzide şikest olmadadır pā-yı nigāh
5. Tengdür cilve ü refṭār ḥayāline Şadîk
 Vûs'at-i 'arşa-i dil sāḥa-i pehnā-yı nigāh

CXXII

Fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

1. Zülfüne olmasa piçide eger tār-1 nigāh
Belki olurdı rehā-yāfte bir dār-1 nigāh
2. Cümle ma' lüm-1 zamirinde ki bî-şavt ü hurūf
Çatı rengin-ter olur ma' nide güftār-1 nigāh
3. Şey'-i vāhid görünür cümle vücūd-1 'ālem
Cüz'e takسیم eger itmese münşār-1 nigāh
4. Vardı ser-menzil-i āmālūme peykān-1 hayāl
Çaldı der-pey açık ağızlı bu ser-fār-1 nigāh
5. Pest bālādan ider şerm Şadīkā lā-büdd
Bir midür pertev-i hürşid ile envār-1 nigāh

CXXII H 32a , Z 21a , E 20b

2a Cümle / Oldı E

3a 'ālem / eşyā E

CXXIII

Mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün

1. O maḥbūb-1 mükehhel-dīde şimdi bir 'Acem-beste
Terennüm-sāz olup ehl-i Şifāhān oldu dem-beste
2. Nice vaşf eylesün reftār-1 gūn-ā-gūnını yārūn
Ḥinā-yı ma' nī-i rengin ile pā-yı kalem-beste
3. Turur bir pāre gitmez kiseden zencir ile şimdi
Hele minnet Ḥüdāya oldu dinar ü direm-beste
4. Bulursın dest-res-i miftāḥ-1 künc-i ğayba şadr-āsā
Hemān sa' y it degüldür bāb-1 erbāb himem-beste
5. Şadīḳ endişem ārāmīde olmaz cūş-1 ma' nīden
Ne mümkündür ola zencir-i emvāc ile yem-beste

CXXIV

Mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün

- 32b 1. Şeb-i ğaflet şabâh-ı meşriq-ı ezkâr-ı beyninde
 Olur mânend-i zulmet tâ bedîd envâr-ı beyninde
2. Qalür cürm ü güneş mânend-i kavm-i Nüh hayretde
 Muhtî-i 'afv ile tûfân-ı istiğfâr-ı beyninde
3. Zâ'îfân ilticâ-yı saht-ı tab'ân-ı cihân itmek
 Müşâbihdür zuhûr-ı sebzeve dîvâr-ı beyninde
4. Dil-i mahzûn-ı 'âşık ser-firâzân-ı zamân içre
 Nihâl-i bîde beñzer ser-nigûn eşcâr-ı beyninde
5. Sühân eyler Şadîkâ la'net ol efsâne-perdâza
 K'ider zâyi'-i mâ'î hande ü güftâr-ı beyninde

CXXV

Mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün

1. Sebūnuñ cünbişin gördükce ey dil dūşdan dūşa
Olur h̄āhiş dü-bālā h̄atır-ı mey-nūşdan nūşa
2. Bulur şöhret hemān bir rāza gūşum hem-zebān olsa
Reh-i āmed-şüd-i ma' nī nihāndur gūşdan gūşa
3. Gehī cūş-ı şarābı görmede ki cūş-ı deryāyı
H̄abāb-āsā olur rakşide-çeşmüm cūşdan cūşa
4. Ne güneş şaḡne aḡmāz itse de cürm ehli ḡavf eyler
Ki gelmez emn meger gürbe-i ḡamūşdan mūşa
5. Şadiḡ āzādelikdür ḡayd-ı 'ālemden cünün ḡünkü
Selām olsun dehān-ı merdüm-i medhūşdan hūşa

CXXV H 32b , Z 21b , E 21a

1a gördükce / seyr eyledikce E // ey dil / - E

3a görmede ki / seyr idüp ki E

CXXVI

Mefā' ilün fe' ilätün mefā' ilün fa' lün

1. Qarār yok nazar it ' alemün tebeddülüne
Ne i' tibār bahār ü ŗitāsına gülüne
2. Baqar mısın fużalätın bu baqr-ı ' alemde
Ümīd-i rif' at ile gevhere tefazżulüne
3. Qazā bi-' aynihi ider ser-nüviştini ta' yın
Her ādemün ki gelür nīg ü bed tefe'ülüne
4. Gelür ayağına rüzisi dest-i sākiden
Esir-i mey-gede rindün şased tevekkülüne
5. Bu güne gevheri bāriq-i silk-i nazm řadīq
Şired-güsiste-i şayret şalur taşammülüne

CXXVII

Mef'ülü fâ'ilâtü mefâ'ilü fâ'ilün

- 33a 1. Sulţân-ı şayf geldi mehâr-ı bahâr ile
 Gitsün yabâne şâh-ı zemistân vekâr ile
2. Mânend-i şîşe şâfdur ammâ dil-i zâ'îf
 Pâmâl olursa neşter olur inkisâr ile
3. İtdi raķibi âh ile redd kûy-ı yârdan
 Tımarın aldı haste gönül zür ü zâr ile
4. 'Arz it cemâlün ey gül-i naŗvet ki jāleden
 Şu indi nergisün gözine intizâr ile
5. Bir sîm-berle künc-i ferâġa çekil Şadîķ
 Ğurbet vaţan ġinâsı virür ġam-kisâr ile

CXXVIII

Mef'ülü mefâ'îlü mefâ'îlü fe'ülün

1. Āfet müte' ayyin çemen-i şöhretimüzde
Teşviş muḳarrer gül-i cem' iyyetimüzde
2. Şad-tüde-i zer olsa da hürşid berāber
Bir zerre degüldür nigeḥ-i raġbetimüzde
3. Ser-mest-i muḥabbet yatalum ḥāk-i derinde
Ey şaḥne-i ' ismet ḳo bizi rāḥatımızda
4. Keyfiyyet-i bīmārī-i derd ü gam-ı ' aşkı
Şiḥḥat buluruz bu dil-i derd-ülfetimüzde
5. Ma' kūs idügin devr-i felek rinde Şadīḳā
Rūşen görür āyīne-i dil ' ibretimüzde

CXXVIII H 33a , Z 22a , E 21b

2b nigeḥ-i raġbetimüzde / naẓar-ı ' ibretimüzde E

5b dil / - H , E

CXXIX

Mefâ' ilün fe' ilätün mefâ' ilün fa' lün

1. O mäh-rû ki yüzünden niķābı ҡaldurđı
Aradan ' aşık-ı şeydâ hicābı ҡaldurđı
2. Şikāyet eyler idi za' f-ı rüzeden zāhid
Bu ' ıydde gör ҡoca desti şarābı ҡaldurđı
3. Bulup mäh'i-i ĥaṭ-ı nüṣṣa-i cemālünde
Müderris atdı devātı kitābı ҡaldurđı
4. Meger göç eyledi sultān-ı āfitāb-ı cihān
Şipihir ĥayme-i zerrin-tınābı ҡaldurđı
5. Bir iki cām ile ma' mür idüp yine sākī
Şadīķ bī-meded ü dil-ĥarābı ҡaldurđı

CXXIX H 33a , Z 22a , E 21b

2b gör / - H , E

3a cemālünde / dil-ārāda E

4a āfitāb-ı cihān / rüz-ı vaķt-i ŗitā E

5b ü / - E

CXXX

Mefā'îlün mefā'îlün mefā'îlün mefā'îlün

- 33b 1. İdredüm cân-ı nâ-ârâma beste mü-yı gîsüyü
 Perîşân görmeyeydüm hâţır-ı dil-cü-yı gîsüyü
2. Gidermek zulmet-i şâmı ne mümkündür hilâl-i nev
 Rübüde idemez çevgân-ı ebrü küy-ı gîsüyü
3. 'İzâr-ı âteşinüñ secde-gâh itmek murâd eyler
 'Arağ-çînüñde maĥbûs eyleme hindü-yı gîsüyü
4. Şeb-i vaşlında kim bü-yı laţîfin itdüm istişmâm
 Ne mümkün sünbül-i 'Adn'e virem şebbü-yı gîsüyü
5. Şadîkâ dil virürdüm kâkül-i ruĥsâr-ı havrâyı
 Göreydüm bir daĥi dünyâ göziyle rü-yı gîsüyü

CXXXI

Mef'ülü fâ'ilätü mefâ'îlü fâ'ilün

1. Ey mihr-i şubḥ-ı ḥüsn çü bildüm günâhumı
İtdüm füsürde şem' gibi nâr-ı âhumı
2. Bulsun riyâz-ı ḥüsnide âsüde ba' dezin
Ḥabs eyledüm perî gibi gözde nigâhumı
3. Tâ almayınca hâle-i âgûşa eylemem
Ârâm şâm-ı tîre-i ğamda o mâhumı
4. Rüyumda seyl-i eşk nedâmet degül revân
Seyl-âbâ virdi nâme-i rû-yı siyâhumı
5. Balsa muḥâsib-i ecel ancak bulur Şadîk
Hengâm-ı mestlikde dem-i intibâhumı

CXXXII

Mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün

1. Bahār oldı mey ile el yuduğ ma' cūndan şimdi
Muhaşşal dest-şū-yı tevbeyüz afyondan şimdi
2. Temāşā eyle fenn-i simyā izhār idüp mehtāb
İder eşcār-ı bāğı ser-be-ser altundan şimdi
3. Kō ma' mūr olsun eşcāruñ ocağı nev-bahār oldı
Halāş olduğ hele bu şiklet-i kânūndan şimdi
4. Esīr-i ' illet-i sevdā-yı zūlf-i yāre el-hāşıl
Devā-cūluğ cūnūn olmaz mı اضموندى şimdi
- 34a 5. Şadīkā hikmetūñ erbābına bir i' tibār olsa
İderdüm melh hāşıl rūh-ı Eflātun'dan şimdi

CXXXIII

Fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilün

1. Bâde kim âb-ı hayât-ı arzû her kıtresi
Cânı eyler arzû-mend-i sebû her kıtresi
2. Sâķī mübrem gibi sâġar ile huşyâr-ı ġamı
Ġuşe-i ġâıırda eyler cüst-cü her kıtresi
3. Ĥoş-temâşâdur bu ' işret-gehde câm-ı bâdenüñ
Raķş ider bir dil-rübâ-yı ġüb-rü her kıtresi
4. Bezm-i mey bir ġülsitân-ı feyzdür her câmınuñ
Ġonce gibi zâhir eyler reng ü bü her kıtresi
5. Ġerd-i ġamdan hiç eşer kıalmaz ġönüllerde Şadīķ
Bâdenüñ kim itse kâr-ı şüst ü şü her kıtresi

CXXXIV

Fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilün

1. Bâde kim zulmet-zidâ-yı sinedür her kaçresi
Necm-i rahşân-ı şeb-i âzînedür her kaçresi
2. Cilve ger her rişhasında şüret-i feyz-i neşât
Çeşm-i 'ibret-bîne bir âyinedür her kaçresi
3. Âteş-i esbâb-ı zühd olmak degül her lahzada
Âfet-i şad-ıırka-i peşmînedür her kaçresi
4. Hâbbezâ hubb-ı müferrih-vâr câm-ı bâdenün
Şevk-bağşâ-yı dil-i bigînedür her kaçresi
5. Bâdedür şanma Şadîkâ humda bu gevherleri
Naqd-i kân ü gevher ü gencînedür her kaçresi

CXXXV

Fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

1. Bāde kim dāğ-1 derün-1 läledür her ıatresi
Läle-zār-1 bezm-i 'ıyşa jaledür her ıatresi
2. Hār ü hāşāk rü'yâyı virmede seyl-āba hep
Ol kadeh kim āteş-i seyyäledür her ıatresi
- 34b 3. Hāset-i la' lüñle ey mestāne-çeşm bādenüñ
Mey-keş-i 'aşka ciger pergäledür her ıatresi
4. Cāmdur mīnā-serāy mey şeb-i āzīne süver
Cilve ger bir duhter-i nev-säledür her ıatresi
5. Būs-1 la' l-i yār olmazsa leb-i cāna Şadık
Bezm-i gamda bādenüñ teb-häledür her ıatresi

CXXXVI

Fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

1. Girye kim āyine-i envārdur her atresi
Merdüm-i eşm ülü-l-ebşārdur her atresi
2. Girye kim eyler nedāmet birle mey-ārān-ı 'aş
Süba-i lü'lü'-yi istigfārdur her atresi
3. Girye kim bīm-i 'itāb-ı Hādan eyler ehl-i hāl
Cennete "fī-tatihā'l-enhār"dur her atresi
4. Girye kim gösterdi semt-i nāle tūı-i dile
Güiyā āyine-i güftārdur her atresi
5. Hüsrev-i 'aşa Şadīa zīb-i tāc-ı ibtihāc
Giryenüñ kim lü'lü'-yi şehvārdur her atresi

CXXXVII

Mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün

1. Baña hem-derd-i nâ-peydâ dil-i bigîneden gayrı
Enîsüm künc-i tenhâyide yok âyîneden gayrı
2. Baña şâm-ı zalâm-ı ye's şimdi rûz-ı rûşendür
Uşandum zevk-ı mehtâb-ı şeb-i âzînaden gayrı
3. Nemûz var âteş-efrûz-ı ta'alluk hemçü pervâne
Şebistân-ı fenâda hırka-i peşmînenen gayrı
4. Hîrâs-ı gamzedden hışn-ı bedende cân ü dil pinhân
Yine yokdur bakılsa karşı turmuş sînenen gayrı
5. Tamâmen bezl ider bir şahşa vârin bir kerem-kânı
Şadîkâ var mı rû-yı ârzda gencînenen gayrı

CXXXVIII

Fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilün

1. Geçelüm haste-i tedbire devādan ğayrı
Hüküm-i taqdire nedür çäre rızādan ğayrı
2. Bulmadum raḥş idecek merḥale-i dünyāda
Zir-i ‘ömr-i güzerān kıdd-i dü-tādan ğayrı
- 35a 3. Cilve-gāh olmağa bir cā-yı hevā-dār olmaz
Şehsüvārüm saña meydān-ı vefādan ğayrı
4. Bir sözüñ var ise söyle anı ey t̄alib-i cūd
Ehl-i ‘aşra kerem ü cūd ü şehādan ğayrı
5. Nüş iden bādeyi āmiḥte-i ābıyla Şadīk
Bir sened bulmadı kıavl-i hükemādan ğayrı

CXXXIII H 34a , Z 23b , E 23a

1a ğayrı / şimdi E

3a cā-yı hevā-dār olmaz / cāy mı var ‘ālemde E

CXXXIX

Mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün

1. Esīr-i zūlfūne cānā gelür yok bādbān ğayrı
Ne hāşıl cāh-i ' aşkuñda mübārek-bāddan ğayrı
2. Hemān ziynet viren kaşr-ı vücūda naqş-ı şöhretdür
Egerçi çok mehāret-pişeler Bihzāddan ğayrı
3. Olur her dem girizān mekteb-i ' irfāndan nādān
Neye şāyeste murg-ı bī-hüner āzāddan ğayrı
4. Binā-yı hāne-i ' uqbāsını bu rütbe kim yokmuş
Harāb-ābād-ı dünyāda meger Şeddāddan ğayrı
5. Şadīkā revnaq-ı iklīl-i cām bir gevher-i yektā
Olur mı dürr-i nazm-ı Dürri-i üstāddan ğayrı

CXL

Fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün

1. Şād ider 'aşk âteş-i ğamda dil-i āvāreyi
Gevher eyler tābiş-i hūrşīd seng-i hāreyi
2. Ğonce-veş cem' iyyet-i hātırın eylerken taleb
Bāde virdi miḥnet-i evrāk dil-i şad-pāreyi
3. İtme pür-piç ey şabā çün mū-der-âteş dilleri
Dökme rüy-1 tāb-nāke kākül-i şad-pāreyi
4. Gösterür tıfl-1 dil-i erbāb-1 'aşka her nefes
İştirāb-1 sine tarz-1 cünbiş-i gehvāreyi
5. Görmedüm gerd-i ğubārın daḫi gerçi ey Şadīk
Vaḫf-1 rāh-1 kūy-1 hūbān cyledüm nezzāreyi

CXLI

Mef'ülü fâ'ilâtü mefâ'ilü fâ'ilün

1. Şādī-i vaşl-ı yâr ile dil-şād olam gibi
 Kayd-ı belâ vü guşşadan âzād olam gibi
- 35b 2. Hâsret-keşî-i kand-i lebünle meges gibi
 Dil-beste-i dükânçe-i kınnâd olam gibi
3. Ber-düş ü ser-şiyâb ü külâh-ı bürehnefi
 Dâğ-ı derûn-ı zümre-i zühhâd olam gibi
4. Taşvîr-i dilde olmadı çün mû-miyânuñı
 Hem-şekl-i müy-ı hâme-i Bihzâd olam gibi
5. Mânend-i berk-i huşk ü hazân-dîde ey Şadîk
 Serdî-i bād-ı aşkile berbâd olam gibi

CXLII

Fe' ilātün fe' ilātün fe' ilātün fe' ilün

1. Olma mağrūr şaķın dānişe İblīs gibi
Behre virmez ' amelüñ tã' at-ı kıssīs gibi
2. Ekl için cıfe-i dūnyāyı yeter ey Şadīķ
Şeklüñi eyleme tebdīl cevāsīs gibi
3. Terk ü tecrīd-i haķīkatde Süleymānlukdur
Zene meyl itme şaķın olsa da Belķīs gibi
4. Şeytanet-pişeye bāzār-ı fenāda ey dil
Kār-ı rāyic mi olur hīle ü telbīs gibi
5. Peñç beyt oldı Şadīķā bu ğazel yārāne
Büy-baħş-ı feraħ ü zevķ ola taħmīs gibi

CXLIII

Mef'ülü fâ'ilâtü mefâ'îlü fâ'ilün

1. Gelmez hayâle ol gözi âhü hevâ gibi
Mevc-i şemîm-i nâf-ı sevâd-ı fenâ gibi
2. Âhum düşerse müy-der-âteş şanur gören
Ruhsâr ü zülf-i dilberi mâh ü hümâ gibi
3. Ehl-i fenâya zevk-ı tezeyyün olur mı hiç
Terk-i gül-i dü-reng kabâ vü yağa gibi
4. Ehl-i dile olursa felekden meger kerem
Eyler zuhûr dest-i ahesden sehâ gibi
5. Murg-ı dil-i esîre Şadîk el virirse baht
Pervâza iki per vire râh ü rehâ gibi

CXLIV

Fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

- 36a 1. Görmedüm bir gül gül-i ruhsâr-ı cānānum gibi
 Var mı bülbül bülbül-i tab' -ı sūhan-dānum gibi
2. Zinde-i āb-ı hayāt-ı şöhret-i evşāfiyüm
 Ol periyi görmedüm ben gerçi kim cānum gibi
3. Pāy-māl-i hayret olmuş mü-resān üftāde-gān
 Nāzile ey dil gelen ol şeh Süleymān'um gibi
4. 'Āşıkā düşünām-ı telḥ-i dilber-i şīrīn-maḳāl
 Olmada ḥarf-i nevāziş lafz-ı sultānum gibi
5. Ol gül-i ḥüsni görelden çeşm-i bīdārı Şadīḳ
 Gelmedi bir yire müjgānum girībānum gibi

CXLV

Mef'ülü fâ'ilätü mefâ'ilü fâ'ilün

1. Bâguñ haṭ-âver olsa eger hûb-rûları
Gitmez şükûfe-i ruḡınuñ reng ü bûları
2. Şemşir-i 'adl göstere ey pâdişâh-ı hüsñ
Yüz buldı kişver-i hevesüñ fitne-cûları
3. Mihrâb-ı ebruvânuñ içündür ki ıştırâb
Kıble-nümâ gibi bu dilüñ cüst-cûları
4. Tâk-i ümid-i eyleme huşk ile ihtirâz
Bî-hüde dökme hâke gönül âb-rûları
5. Hüsñ-i edâ ki ehl-i hased eylesün pesend
Eyle Şadîk luṭf-ı sühânla 'adûları

DÖRTLÜKLER

I

Mef'ülü mefā'îlü mefā'îlü fa'ül

- 36b Ey luṭf-kün derün pür-vehm ü ḥayāl
 Yoḡ tāb sümüm-ı ḡahruña dilde mecāl
 Olmazsa vezān nesīm-i cüduñ bir dem
 Teng olur efendi ḡāfiyem ḡonce-miṣāl

II

Mef'ülü mefā'îlün mefā'îlün fa'

- Ey zāt-ı şerīfuñ şeref-i herkesdür
 Luṭfuñ elem-i 'āleme dārū-resdür
 Destār-ı mu'allā-yı zümürüd rengüñ
 Çeşm-i bed-ef'î-i 'adüya besdür

III

Mef'ülü fā'ilätü mefā'îlü fā'ilün

- Ziver keremledür saña ey Bermekî nazir
 Zira ki ziver olmadadır ḡaşıl vezir
 Baḡ lafz-ı Bermekî'ye 'ıyān bî-keremligi
 Nice senüñ nazirüñ ola öyle bir faḡir

I H 36b, Z -, E 28a

II H 36b, Z -, E 28a

III H 36b, Z - E 28a

IV

Fe' ilātün fe' ilātün fe' ilātün fe' ilün

Қисмет-и рӯз-1 ezelse bize rûze rûzi

Rûze-i hecr çekildi tîre her dem ü ân

‘Aşr-1 eyyâm-1 feraḡ-zād ü ‘aşîr-âmâde

Ramazânı şıḡalum gel bizi şıḡdı Ramazân

-V-

Fe' ilātün mefâ' ilün fa' lün

‘Ulemâdan feḡâhet isterler

Şuleḡâdan kerâmet isterler

Lîk erbâb-1 nekbet ü ḡürân

Meclisinde mezemmet isterler

-VI-

37a در بزم تو قدسیان بستی شیره
وز جرعهٔ جام تو کیان بی بهره
در دست تو چون بود صراحی ...
ز ریغہ افتاب ساق زمره

IV H 36b, Z -, E 28a

V H 36b, Z -, E -

VI H 37a, Z -, E -

VII

زآمد من اکرچه قاصرو کوند هم
 در ضعیف و هزال رنگ روی کا هم
 اما زدلم همه معارف بیداست
 چون نقطه زیر باده بسم اللهم

VIII

Mef'ülü fā'ilätü mefā'ilü fā'ilün

E28a Ğamzeñ nedem ki tiğ-be-kef mest-gin olur

Mirriḥ bim-i cânla endüh-gin olur

Ḥavfüm budur bu şekve ile āh-ı dilān

girifte-i nefsi-vā-pesin olur

IX

Mefā'ilün mefā'ilün mefā'ilün mefā'ilün

E28a Niçün şeke düşerler bunda kütah-bınler bilmem

Meger semt-i işāret ğim-i ğaflet birle منددر

Eger diqqat olunsa ḥurde-bināna yeter şāhid

Ḥilāl-i şehr-zā-i rüzedede el-ḥaqq müşāhiddür

MÜFREDLER

I

Fe' ilätün fe' ilätün fe' ilün

- 37b Reh-revân-ı Ka' be-i ' aşka refîk
Menba' -ı şıdk ü şafâ gibi Şadîk

II

Mef' ülü fâ' ilätü mefâ' ilü fâ' ilün

- 38a Nesîc ü dest-mâl ü halälile mihr-i zer
Elden bu çärsü-yı fenâda neler düşer

III

Mef' ülü fâ' ilätü mefâ' ilü fâ' liün

- Her mest ü nâz ü nahvete biz gerçi mâ' ilüz
Postalcı-zâde pâyımıza düşse kâ' ilüz

IV

Mefâ' ilün fe' ilätün mefâ' ilün fa' lün

- Hemân sözdür efendüm saña şaçal maqâl
Şağın tabi' atuña gelmesün kelâl melâl

I H 37b , Z - , E -

II H 38a , Z - , E -

III H 38a , Z - , E 28a

a mest ü nâz / mest-i nâz E

IV H 38a , Z - , E 28a

V

Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün

Halāş eyle dili teşvīşden ey sākī-i meh-veş

Baňa şun kendi destüñ ile cām-ı bāde-i bī-ğışş

VI

Fe' ilātün fe' ilātün fe' ilātün fa' lün

Doğrusı beñzedemem kāmēt-i şimşāda seni

Baňa da sen de çenār eyle elüñden geleni

VII

Fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

Olmada hum-geşte kaddim pīç ü táb-ı rüzeden

Ten helāk oldu kemāl-i ıztırāb-ı rüzeden

VIII

Fe' ülün fe' ülün fe' ülün fe' ül

O bīñi o kākül o ebrü hemān

دلیرادن nişāndur nişān

V H 38a, Z -, E 28a

VI H 38a, Z -, E -

VII H 38a, Z -, E -

VIII H 38a, Z -, E -

IX

Fâ'îlâtün fâ'îlâtün fâ'îlâtün fâ'îlün

Bir şolak maḥbûbuñ 'aşkıyile s̄inem daḡladum

Şaḡına geh şoluna geçdüm muḥaşşıl şaḡladum

X

Mefâ'îlün fe'îlâtün mefâ'îlün fa'lün

Ḳopar mı idi yerinden bu ḳalb çün âhen

O sîm-ten cebeci giymese demür ḳoparan

XI

Mef'ûlü fâ'îlâtü mefâ'îlü fâ'îlün

Ḳalbünde ḡayf ḡayf ki virdüñ raḳîbe yer

Ḳalb eyleyüp raḳîbi ḳarîb eyledük meger

XII

Mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün

Degül lâyıḳ esîr-i derdi pür-gerd-i melâl itmek

Düşer mi dilleri sünbüllerüñ veş pâ-y-mâl itmek

IX H 38a, Z -, E -

X H 38a, Z -, E -

XI H 38a, Z -, E -

XII H 38a, Z -, E -

XIII

Mefā'ilün mefā'ilün mefā'ilün mefā'ilün

Yanarsam nār-1 'aşka âteşin gülzār olur sedd

Veli hākisterimden murğ-1 âteş-ḡ ār olur sedd

XIV

Mefā'ilün fe'ilātün mefā'ilün fa'lün

Nesim-i luḡfi bu bāguñ vezān olur mı 'aceb

Güşād-1 ḡonce-i dil nāgehān olur mı 'aceb

XV

Fe'ilātün fe'ilātün fe'ilātün fa'lün

Mu'tekif şoḡbet ider taşrada bulsa yāri

Perde-birün olur oldı gidenüñ eḡvārı

XVI

Mefā'ilün fe'ilātün mefā'ilün fa'lün

38b زخور کذاشتم در فتم چو برف مهر تو زار
صبا ز رفتن من پشت داد بر دیوار

XIII H 38a, Z -, E -

XIV H 38a, Z -, E -

XV H 38a, Z -, E -

XVI H 38b, Z -, E -

XVII

Fā'ilātūn fā'ilātūn fā'ilātūn fā'ilūn

یایم مبینی ضعف یا جوج غم رها
سد متینی متین بهر طوفم یکشدهوا

XVIII

Fā'ilātūn fā'ilātūn fā'ilātūn fā'ilūn

سفن اشنا چو طوطی سفن از لقیاب کوید
لب شکری بنمدا بد عمل و شراب کوید

XIX

Fe'ilātūn fe'ilātūn fe'ilātūn fe'ilūn

بناشم طالب سبب ذنندان
ابت مارا حریف اب دندان

XX

Fā'ilātūn fā'ilātūn fā'ilātūn fā'ilūn

جانم از قلمبش مستانه زاید برون
مور من از خانه رش شیرانه زاید برون

XVII H 38b, Z -, E -

XVIII H 38b, Z -, E -

XIX H 38b, Z -, E -

XX H 38b, Z -, E -

TARİHLER

I

Fā' ilātün mefā' ilün fa' lün

- 39a 1. Pādişāh-ı serir-i kevn ü mekân
A' ni Sultân Aḥmed-i zî-şân
2. Tahtına geçdi ol Süleymân ferr
Ber-ḳarâr ide dâ'im-i mennân
3. Nice dem gerçi rüym itdi ' azîz
Yine gösterdi çün meh-i Ken' ân
4. Ola yârâb muzaffer ü manşür
Düşmeni pâymâl olup her ân
5. Ola naḳş-ı nigîni bu târiḥ
Pādişāh-ı zamân Aḥmed Ḥân

-1115-

II

Müstef' ilün müstef' ilün müstef' ilün müstef' ilün

1. Şāhenşeh-i kevn ü mekân Ḥân-ı Aḥmed o ḡavş -i cihân
Oldı sipihr-i devlete şehzâdesiyle mihr ü meh
2. Bir dānecikdür dürr gibi Ḥaḳḳ eylesün maḥfûz anı
Olsun ḥasedle dâ'imâ düşmenlerüñ ḥâli tebeh

I H 39a , Z 34b , E 25a

1b A' ni / Ya' ni E

2b dâ'im-i / ḥâfiz-ı E

3a gerçi rüym itdi ' azîz / rüym itdi gerçi ' azîz E

4a yârâb / dâ'im E

4b pâymâl / ḥâk-sâr E

5b bkz. YAKIT, İsmail; Türk-İslam Kültüründe Ebced Hesabı ve Tarih Düşürme s. 67

II H 39a , Z 34b , E 25a

1a yerine E'de: Sultân-ı şāhib-i ḥurûşân Ḥân Aḥmed-i ḡavş-i cihân

2b ḥasedle dâ'imâ / belâ vü derdle E

3. Zevk ü sürûrundan ider gerdûn bu dem rakş ü simâ
Farğ-ı neşâttından olur hürşid-i enver kec-küleh
4. Hakk ‘ayn-ı bedden şaklasun dâ'im nizam üzre olup
Divân-ı ‘izz ü câhınuñ şîrâzesi medd-i nigeş
5. Mîlâdınuñ târihîni didi Şadîk bendesi
Geldi vücûd-ı evrengine Sultân Süleymân oldı şeh

-1122-

III

Müstef' ilün müstef' ilün müstef' ilün müstef' ilün

1. Şâhensh-i Rûm ü ‘Arab Hân Aḥmed-i ‘âlî-neseb
Şems-i Hüdâ o zıll-ı Rabb Oşmâniyânuñ erişdi
2. Gönderdi bir şadr-ı güzîn hem-nâm-ı Fahrü'l-Mürselîn
Hakk eyledi naşra qarîn ḥâşıl cihânuñ maqşadı
3. Alup ḥişâr ü şûrını bozdılar evc taburını
Gör ehl-i dînüñ sûrını Hakkâ gazâ-yı Aḥmedi
4. Minnet-i cenâb-ı ḥazrete baḳ bu kemâl furşata
Hiç böyle feth ü nuşrete kimse muvaffaḳ olmadı
- 39b 5. Târihîni taḥkîk idüp bu nuşretüñ didi Şadîk
Gördü hep işin Moskovuñ seyf-i du‘â-i Aḥmedi

-1123-

III H 39a , Z 35a , E 25b

3a bozdılar evc taburını / gör ehl-i dînüñ sûrını E

3b gör ehl-i dînüñ sûrını / bozdılar evc taburını E

4a ḥazrete / ‘izzete E

4b hiç böyle / bir böyle E

5a taḥkîk / taḥsîn E // bu nuşretüñ didi Şadîk / didi Şadîk bendesi E

IV

Fe'ülün fe'ülün fe'ülün fe'ülün

1. Kerāmetli dāmād-ı sultān-ı dīnūn

Ruḥ-ı pāki zībā olınca muḥattat

2. Dinildi lisān-ı ğaybdan bu tāriḥ

Le-ḳadd kerremallāhu veche bi'l-ḥatt

-1121-

V

Fe'ilātün fe'ilātün fe'ilātün fa'lün

1. علی پاشای فلك قدر ممایون طالع

کشت داماد شهنشاه جهان احمد را

2. دارم امید که از رأفت سلطان ابد

نافذالامر شور مملکت سرمد را

3. چون عطار د بمه جهان کرد قران

یافت سعیدی زیک برج شرف مصدرا

4. باد همواره چنینی فاضل و کامل داماد

ای جهاندار همایون شه امجد را

5. کفت جبریک بی عقد نکاحشی تاریخ

بعلی داده خدا فاطمه احمد را

-1121-

VI

Mefā' ilün mefā' ilün fe' ulün

1. Vezîr-i nükte-dân Nu' mân Pâşâ
Nazîrin görmemişdür çeşm-i devrân
2. Zamân-ı devlet-i Hân Ahmedîde
Vezîr-i a' zam oldu şad ü handân
3. Didüm târihîni geldikde şadra

وزير قداى بالعلم نعمان

-1122-

VII

Mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün

1. Cenâb-ı hazret-i Seyyid 'Ali ol fâzıl-ı yektâ
Gelüp bir def' a daği müftî-i zî-ihtirâm oldu
2. Zamâne bir iki gün gerçi ifsâd eyledi devrin
Şalâha yine yüz tutdı taleb-kâr-ı nizâm oldu
- 40a 3. Deger hep ehline memnûn ü mesrûr ola tâlibler
Münâşib ba' de-zîn bî-dânişe kıt' a harâm oldu
4. Geçince mesned-i fetvâya 'âlem tâze-cân buldı
Cihân bu şevkile mânende-i Dârü's-Selâm oldu
5. Şadiķa eyledüm târihîni tebşîr idüp nâsa
Yine Seyyid 'Ali iķbâlile müftî'l-enâm oldu

-1122-

1b zîbâ olunca muhaţţat / haţţla olunca müvecceh Z

VI H 39b , Z 35b , E -

VII H 40a , Z 35b , E 27a

3b bî-dânişe / nâ-kâbile / E

5a nâsa / halka E

VIII

Fe' ilātün fe' ilātün fe' ilātün fa' lün

1. Mührünü başdı yine mihre Mehemmed Pâşâ

-1122-

IX

Fe' ilātün fe' ilātün fe' ilātün fa' lün

1. Ferriyle geçdi yine şadra Mehemmed Pâşâ

-1122-

X

Fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

1. Ziver-i seccāde-i 'işmet o maḥdüm-1 güzün

Oldı şad-iclālile şāhensēh-i kevne imām

2. Rāstdur ef' āli ḥüb el-ḥaḫḫ nevā-yı dil-keşi

Eyleye evc-i bülend-i devleti yārāb maḫām

3. Manşıb-1 iḳbālinün sālin iderken cüst-cū

Muḫtedā-yı şāh-1 devrān oldı tāriḫ-i maḫām

-1122-

VIII H 40a , Z 35b , E -

IX H 40a , Z 35b , E -

X H 40a , Z 36b , E -

XI

Mef'ülü fâ'ilâtün mef'ülü fâ'ilâtün

1. Maḥdüm bî-mümâşil İshâḫ Efendi* k'anuñ
Vaşfinda n'ola dönse nigü hışâl ü hoş-nâm
2. İtdi kırân çünkim bir mâh-ı sa' d-zāye
Mānende-i 'Uṭarid devr-i felekde pür-kām
3. Ḥürşid-i levḫ-i mihre kilik eşi' adur kef
Yazdı Şadîḫ târiḫ dāmād-ı Şeyḫü'l-İslām

-1123-

XII

Fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilâtün fa'lün

1. Ḥabbezâ âşaf-ı ferruḫ-dem ü ferḫunde-liḫâ
Ki ider vird-i zebân nāmını segân-ı semâ
2. Ḥabbezâ âşaf-ı Ḥân Aḫmed-i Ğāzî ki anı
Mîr-i iştâbl-ı hümâyūnu degüldür Dārâ
3. Böyle bir şâha vezîr olmağı devlet bilsün
Ki ider çarḫ 'ubüdiyyetini istid'â
4. Keremin görmemiş anuñ meger ola Mecnün
Cāmesin giymemiş anuñ meger ola şeydâ
5. Şeh-per-i murğ-ı Hümâ maṭbahınuñ çârübı
Meges-i ḫ'ânî şeh-i küh-ı kanâ' at Anḳâ

XI H 40a , Z 36b , E -

* Ayrıntılı bilgi için bkz. DOĞAN, Muhammet Nur; Şeyhülislam İshak ve Divanı

XII H 40a , Z 36a , E 27a

4a Mecnün / Ḳārün E

4b şeydâ / 'İsâ E

6. Mihr ideyin dede nāmında derinde sā'il
Kāse-i hāle-be-kef itmede māh isti' tā
7. Luṭfi bir mertebe kim düşmeni āzād eyler
Destine girmiş iken eylese ger isti' fā
8. Hışmı bir mertebe kim olsa cebīn-çīn-i ' itāb
Aķar idi eriyüp kūh mişāl-i deryā
9. Himmetiyle o şeh-i kişver-i ' adl ü dāduñ
Eyleyüp Hāķķa tevekkül o vezīr-i vālā
10. Oldı bir nuşrete mazhar ki felek reşkinden
Batdı gömgök demüre eyledi taķlīd-i vegā
11. Merd-i meydān-ı şecā' at ki felek bābında
Bir sefer-mānde pīr olmuşidi ķaddi dü-tā
12. Pehlivanlıķlar idüp ' arşā-geh-i hecāda
Çeşm-i a' dāya hemā tozķoparandı güyā
13. Var idi ' asker-i İslāmda bir h āhiş kim
Güyyā manşıbmı zābta giderdi mollā
- 40b 14. Eşer-i feyz-i hūlūşın gör o vālā-ķadrüñ
Kendi taķdı resenin boynına geldi a' dā
15. Böyle bir nuşreti seyr eylememişdür gerdün
Böyle bir fetħi daħi görmedi çeşm-i binā
16. Naķz-ı ' ahd itdigine oldı peşimān çünkim
İtdi biñsöz ü güdāzıyla ricā-yı ibķā
17. Aldılar çünki cihān ehli bu naşruñ haberin
Her biri eyledi mesūde-i nazm ü inşā

9b vālā / dānā H , Z (Anlam gereği tercih ettik)

14a ķadrüñ / ķadrin E

18. Ben daħi hāme-i mu' ciz-dem ü sihr-āver ile

‘Add ü mıšra’ -1 tārīḥ iderken iḥṣā

19. Oldı bu beyt-i mušanna’ iki tārīḥ-i laṭīf

Ya’ ni her mıšra’ 1 bir geštī-i baħr-ı ma’ nā

20. Ƙudsiyānuñ birisi tır-şıfat çıķdı heman

İtdi ser-şafha-i hūrşide bu beyti imlā

21. Bozdı küffārı diküp menzıl-i maķşūdına taş

Okı atdı yayını yaşdı Meħemmed Pāşā

-1123-

XIII

Mefā’ ilün fe’ ilātün mefā’ ilün fa’ lün

1. Velī degül de nedür şāh-ı ‘ālem Aħmed Hān

Bu iķtidār-ı taşarrufla bu kerāmet ile

2. Didı Şadīķ feraħ birle fetḫi tārīḥin

Alındı Mosķov elinden Azaķ selāmet ile

-1123-

XIV

Fā’ ilātün fā’ ilātün fā’ ilātün fa’ lün

1. Şadr-ı Risto-t-fiṭnatuñ ḫaķķā ki re’y-i şā’ibi

3. ‘Ādet-i dīrīne-i ‘ıyşın yine alsun ele
‘Ālemün bu şevkle şad-şäle-i merd-i tā’ibi
4. İstemez ħum-pāleyi ceng-āverān şulĥ oldılar
Ġayrı ‘aynından düşer çarĥuñda necm-i şākıbı
5. İnhizāmına ħosun oldaĥi tāriĥ ü nişān
Varise anuñ da yanında güzīde ĥāsibi
- 41a 6. Luţf-ı Ĥaĥĥ şulĥa n’ola döndüyse tāriĥ ey Şadīĥ
Çār-ı Mosĥov çār ü nā-çār oldı şulĥuñ tālibi

-1123-

XV

Müstef ilün fe‘ülün müstef ilün fe‘ülün

1. Seyyid ‘Ali Efendi ol müftī-i yegāne
Eşrāf-ı kā’inātuñ mümtāz ü ser-bülendi
2. İki kez oldı müftī ol fāzıl-ı muĥaĥĥaĥ
Şāhenşeh-i cihānuñ maĥbül ü ercümendi
3. İtdi cināna rıĥlet bu çarĥ-ı bī-vefānuñ
Dāniş-verāne çünkim cevrin görüp gücendi
4. Devrān daĥi götürmez ĥayfā cihān dögünse
Bir böyle merd-i kāmil zāt-ı felek-pesendi
5. Tāriĥini melā’ik idüp du‘ā didiler
Bulsun cinān o Müftī Seyyid ‘Ali Efendi

-1124-

XVI

Mefā' ilün fe' ilātün mefā' ilün fa' lün

1. Ḥalīl Efendi ol ' allāme-i zamāne ki dehr
İderdi zātı ile faḥr her zamān ü her ān
2. Anaḍoluya iki kere şadr olup āḥir
Rūm İli pāyesin aldı o fāzıl devrān
3. Görüp fenāsını ammā ki dehr-i bī-dāduñ
Temāma eyledi hep nefy-i mülk-i cān ü cihān
4. Ḥalūk ü ḥayr idi maḥv ide zünübını Ḥaḫḫ
Hemişe kārı idi merd-i bī-kese iḥsān
5. Didi Şadıḫ-ı du' ā-ḥ'ānī fevtine tāriḥ
Ḥalīl Efendiye ola cinān İlāhī mekān

-1123-

XVII

Mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün

1. Cenāb-ı ḥāzret-i ḫudsī-şiyem Ṭāhir Efendi kim
Melā'ik meclisinde ' andelibān-ı gül-i ünsī
2. Teneg bir cāydur ' anḳā-yı istiḡnāsına dünyā
Hümā-yı himmetine lāne olmaz ' arşile kürsī
3. Olınca ḥākim ḫuds-i şerīf itdüm bu tāriḥi
Ola Ṭāhir Efendi şād-kām-ı manşıb-ı ḫudsī

-1124-

XVIII

Fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fa'ilün

1. حضرت داماد شهنشاه دین
کشت چو صدرالوزرا چون اسد
2. از پی تاریخ بکفت اهل عرش
باد علی پاشا بصدارت ابد

-1125-

XIX

Fe'ilātün fe'ilātün fe'ilātün fe'ilün

1. Fāzıl-ı nādire Maḥmūd Efendi k'idemez
Meclisinde fuḫalā-yı selef işbāt-ı vüçüd
2. Zāt-ı pākinde kemāl üzre فلسه الحمد
Ḥaşlet-i 'iffet ü taḫvā ü diyānet mevcüd
- 41b 3. Oldı şad-devlet ü iḳballe Şeyḫü'l-İslām
Ber-ḳarār ide maḳāmında ḫudāvend ü dūd
4. Anuñ oldıḳça yeri evc-i bülend-i fetvā
Esfel-i ḫāk-i mezelletde ola cā-yı ḫasūd
5. Didi tārīḫini bir 'abd-i du'ā-güyi Şadīḳ
Şadr-ı fetvā ebedī ola maḳām-ı Maḥmūd

-1125-

XX

Fā' ilātün mefā' ilün fa' lün

1. H̄azret-i H̄ān Aḥmed-i Ġāzī
Dergeh-i H̄aḫḫda maṭlabın oldu
2. Ġālib oldu yine bi-ḫamdü'l-lah
Düşmen-i dīn ' inād idüp buldı
3. İtdi mecrāları yine termīm
Āb ü rāḫat ḫazīnesi ṭoldı
4. Düşmenüñ līk rü-yı menḫūsı
Hemçü berk-i ḫazān-zede şoldı
5. Maḫdem-i pādīşehle İstanbul
Emn ü rāḫatda tāze cān buldı
6. Ey Şadīḫ eyle zabṭ tārīḫi
Māh-ı zī'l-ḫa' dede ḫudüm oldu

-1125-

XXI

Mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün

1. Gitdi dünyādan yine ḫayfā ki bir nūr-ı cesīm
Mişlini eslāfda görmüş degül çeşm-i cihān
2. Dirler idi aña aşḫāb-ı belāgat ser-te-ser
Nazma āġāz eylese ḫaḫḫā ki ḫissān-ı zamān
3. Mürde-diller rişḫasından olmada sīrāb-ı feyz
Neşri de Āb-ı ḫayāt idi ḫaḫīḫatde hemān

4. Hüsni-i haţţla olkadar şöhret-şi'âr oldiki hep
Muzmahill oldı haţ-ı ta' lîkda nazm-âverân
5. Zerre-perver pür-hüner bir zât idi şâfî-gevher
Fazlımı taķrîre hâcet yok güneş gibi 'ıyân
6. Şer'-i pāk-i Aḥmed-i Muhtāra ḥidmetler kırup
İki def'a Rūm İli şadryla buldı 'ızz ü şân
7. Böyle bir mihr-i cihān-tāb-ı kemāl olmaz bedīd
'Ālemi biñ yıl daḥi devr eylese bu āsumān
8. Bunda envā'-ı ma'ārifle idüp tekmi'l-i nefis
Eyledi çünkim beşâretler ile 'azm-i cinān
9. Didi ilhāmıyla târîḥ-i vefâtını Şadîķ
'Ārif-i bi'l-lah 'Abdü'l-bākî-i 'Adn-i āşiyān

-1125-

XXII

Mefā'ılün mefā'ılün mefā'ılün mefā'ılün

1. Cenāb-ı ḥazret-i 'Ārif Efendi ol girān-ķıymet
'Adīl olmaz aña cevher de olsa bir yana dünyā
2. Fazīlet böyle inşā böyle şi'r-i dil-güşā böyle
Kemāl ehli aña İbn-i Kemāli eylemez hemtā
3. Hünerler bi-nihāyet 'add olunmaz cümleden efzün
Haţ-ı ta' lîķı itmişdi 'imāduñ rüḥını ihyā

- 42a 4. Ya hüsn-i hulķı aşhâb-1 güzîni itdürür tezkîr
 Tevâzu' -pişe hayr-endîşe kâmil-zât idi haķķâ
 5. İki kez Rûm İli şadrında ol zât-1 ' adl-güster
 Feķâhetle temâm aĥkâm-1 şer' i eyledi icrâ
 6. Ol ' Abdü'l-bâķî nâm o zât-1 kerrübî-şifat el-haķķ
 Beşâretler ile dâr-1 beķâyı eyledi meşvâ
 7. Du' â idüp Şadîķ-1 çâkerî didi bu târiĥi
 Ola ' Ârif Efendi cây-gâhı Cennetü'l-Me'vâ

-1125-

XXIII

Mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün

1. Yine açdı emel bâĥı hezârân verd-i ra' nâyı
 Olup peydâ pür itdi feyz-i Ĥaķķ mebde'-i dünyâyı
 2. Semiyy-i faĥr-ı ' âlem ĥazret-i Mîrzâ Efendi kim
 Benânından zülâl icrâ ider kilik-i güher zâyî
 3. Âb-1 müşfik gibi bî-çâre kâna merĥamet kârı
 Mişâl-i mürşid-i Ĥaķķ ĥalka eyler feyz-baĥşâyı
 4. Geçince mesned-i fetvâya 'ıyd itdi temâm ' âlem
 Unutdurdı bu 'ıyd-1 zevķ ü şadî 'ıyd-1 ezĥâyı
 5. Du' â idüp Şadîķ bendesi didi bu târiĥi
 İki 'ıyd eyleye Mîrzâ Efendi giydi fetvâyı

-1127-

XXIV

Mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün

1. Sühan-dân-ı haqîkat nükte-senc-i nüsha-i hikmet
Hüner-mend-i ma' arif-piše ya' ni hazret-i Nâbî
2. Gazelde Şâ'ib ü ' Örfî idi semt-i kaşâyidde
Taşavvufda Celâle'd-dîn idi hikmetde Fârâbî
3. Nedîm-i bezm-i hâşü'l-hâş idi sırr-ı vezîrâne
Kibâr-ı devlet idi ekşeriyâ yâr ü aḥbâbı
4. Velî bü-yı vefâ-reng-i haqîkat bulmayup gitdi
Bu gülzâr-ı fenâdan terk idüp gül-hâ-yı şâd-âbı
5. Biri iḥvânınuñ yazdı te'essüf birle târiḥin
Züleyhâ-yı cihândan çekdi dâmân Yûsuf-ı Nâbî

-1124-

XXV

Fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilâtün fa' ilün

1. Ḥayf kim nâgâh şeyḥ-i Mevlevî Seyyid Nesîb
Gitdi dünyâdan ḳodu aḥbâbı tehnâ ü garîb
2. Ol semiyy-i Aḥmed-i Muḥtâr evvel bir zamân
Sa'y idüp ' ilm-i şerî' atden de olmuş pür-naşîb
3. ' Âkıbet fenn-i haqîkatdēn haber-dâr olıcak
Bu mecâzî dîrden geçdi olup Ḥaḳḳa münîb

4. Şi'r ü inşası müsellem از دار nükte-senc
Va' zı pür-te'şîr idi nuţk-ı dil-ārāsı ' acîb
5. İrtihâlin gûş idüp târihîni didi Şadîk
Cennetü'l-Firdevsi me'vâ ide bu Seyyid Nesîb

-1125-

XXVI

Fe' ilâtün fe' ilâtün fe' ilâtün fe' ilün

- 42b 1. Nâşır-ı devlet ü dîn hazret-i Hân Ahmed kim
Düşmeni her ne kadar ser-keş ise olmada pest
2. Venedik mâr gibi kaldıra baş lâyıq mı
Ehl-i dîn itmeyeler seng-i cihād ile şikest
3. Yed-i kâfirde dura bunca bilād-ı İslām
Zür-bâzân-ı hünerdür de bu mı kuvvet-i dest
4. Hakk te' alî vire ol bezmi ki sāgar sāgar
Hün-ı a' dâdan içüp tiğ-ı dilîrân ola mest
5. Yazdı tâ mihre bu târihi Şadîk-ı dâ'î
Venedik eyledi nev-âyine-i ' ahdi şikest

-1126-

XXVII

Fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilâtün fa' ilün

1. Hazret-i sultân-ı dîn Hân Ahmed-i ' alî-nejâd
Yine itdi bende-gânın nâgehân memnün ü şâd
2. Mora'ya halk-ı cihân dirlerdi âh olsa sefer
Şimdi itdi iktizâ nuşret kıla Rabbü'l-' ibâd

3. Pādişāh ‘ādil vezīr ‘ākīl zamān-ı ‘ahd-i ‘ömr
Hep mühimmāt-ı sefer-āmāde vü ḥadden ziyād
4. Düşmen-i dīn اینما کانو مدمر münhezim
Ehl-i İslām olalar nuşretle mesrūrū'l-fuād
5. Biñde bir ancak düşer bir böyle tārīḥ ey Şadīk
Şer‘-i Aḥmed’den iden icāb-ı icrā-yı cihād

-1126-

XXVIII

Fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilün

1. Naḳz-ı ‘ahd itdigi dem düşmen-i İmān Venedik
İtdiler cümle bunu vird-i zebān ehl-i Hüdā
2. Ser-i maḳtū‘-ı ‘adū ḥākile teksān olsun
Ola dīnūñ kılıcı zīver-i ‘arş-ı a‘lā
3. Zamm ola çünki biri birine iki ‘asker
Fethi İslāma ide kesri ‘adūya Mevlā
4. Mışra‘-ı fethi ḥesāb eyledüm oldı tārīḥ

حسبى الله تعالى ولنعم المولا

-1126-

XXIX

Müfte‘ilün mefā‘ilün müfte‘ilün mefā‘ilün

- 43a 1. Mīhr-i sipīhr-i ma‘delet ḥazret-i Ḥān Aḥmedūñ
Ḥayr-ı cemīli ‘āleme bī‘ad ü bī-ḥesābdur

2. Şer‘ -i Resûl-i Ekrem’e eyledi hizmet temâm
Hizmeti müstetâbdur da‘ veti müstecâbdur
3. Bir eyü perde eyledi kisve-i pâkine anuñ
Ya‘ ni bunuñla pâyına maqşadı intişâbdur
4. Ruyımı ehle ‘ arz ider kisvesi bir cemîledür
Lîk nigâh-ı ğayrdan perde-keş-i niķâbdur
5. Olsa nihâde-ser n’ola ehl-i hüner bu mışra‘ a
Perde-i kisve-i nebî sāye-i āfitâbdur

-1127-

XXX

Mefā‘îlün mefā‘îlün mefā‘îlün mefā‘îlün

1. Cenâb-ı ğazret-i Sultân Aĥmed Ĥân-ı Ğâzî kim
Felaţun’a n’ola olursa ğâlib ‘ aql ü tedbiri
2. Serin çevĝân dest-i ķahrına bî-şübhe kûy eyler
Daĥi a‘ dāsına itmezden evvel ĥarb şemşiri
3. Sezâdur himmeti düşine ol sultân-ı zî-şānuñ
Bilâ-şek ĥil‘ at-ı kem-yâb-ı eţvâr-ı cihân-ĝiri
4. Ğazâ emrinde ĝâyet ihtimâmı cümleye ma‘ lüm
Resûlün şer‘ ine hem eyleyüp tevfir tevķiri
5. ‘ Alî Pāşâ’daki ol kisve-i sultân-ı kevneyne
Gümüş şanduka yaptı ķâşd idüp ecri tekşiri
6. Bu târiĥe şıla ĥil‘ at gerekdür ey Şadîķ el-ĥakķ
Resûlün sime tarĥ oldu libâs-ı pâki iksiri

-1126-

XXXI

Mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün

1. Semiyi-i fahr-ı 'ālem hazret-i Hān Ahmed-i Gāzī
Hemişe hayra sa'y itmededür 'āleme taḥkikā
2. Şafāsın terk idüp emr-i gazāya ihtimām itdi
Ola her dem mu'īn ü dest-giri hazret-i Mevlā
3. Daḥi bir āşafa oldı muvaffaq minnetullāha
Ne āşaf aña fiḥnatda Aristo olamaz hemtā
4. Kemāl ü ma'rifetde bu 'alī bir çāker-i kem-ter
Şu'ūr ü 'aqlına nisbet Felatun tıfl-ı dest-ārā
5. Resülün şer'ine ta'zīmde bezl eyleyüp maḥdūr
İder her kārını taḥbik dīn-i Ahmed'i ḥaḥkā
6. Libās-ı pākine ta'zīm için şanduka yapırdı
'Ali Pāşā da ḥizmet kaşd idüp ol ḥusrevi dünyā
7. Daḥi bir perde-i zibā ki mişlin görmemiş kimse
Ola maḥbül dergāh-ı cenāb-ı Hālık-ı yektā
8. Didüm tārīḥini anuñ Şadikā eyleyüp taḥşin
Çekildi kisveye tekrımile bu perde-i zibā

-1127-

XXXII

Fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fa' ilün

1. Hazret-i maḥdüm 'iffet-pişe Zeyne'l-'Ābidin
Şehr-i İstanbul'ın oldı ḥākimi ol nūr-ı 'ayn

2. Hakk te'ālī eylesün zīb-i serīr-i 'āfiyet

Naşbımuñ tārīhi oldı şehr-i İstanbul'a zeyn

-1126-

XXXIII

Mef'ülü mefā'ilü mefā'ilün fa'

1. Segānı ile eyleye Mevlā maḥfūz

Bu şehr-i Sitanbul ü sürür-ābādı

43b 2. Me'mül budur eyleye Hakk bezl-i neşāt

Tārīhi bu sālūñ k'ola zevk ü şādī

-1127-

XXXIV

Müfte'ilün mefā'ilün müfte'ilün mefā'ilün

1. Necl-i dili ni' met-i ḥayl-i ehālī-i zamān

Cümlenüñ oldı serveri 'ilmle fazlla dilā

2. Hakk ide 'ömrini füzün şihhat ile sürür ile

Rütbe ü qadrini bülend eyleye daḥi dā'imā

3. Hem peder-i 'azizinüñ manşbı ola ber-devām

Gün-be-gün arta 'izzeti olmaya miḥnet-āşinā

4. Görđi ki necl-i muḥterem himmetini bülend ider

Eyledi Ka'be pāyesin ziver-i düş-ı müdde'ā

5. Dā'î-i devleti Şadîk eyledi sâlini hesâb

Pāye-i Ka'be müsteħakk Sâlim Efendimüz saña

-1127-

XXXV

1. اسمان صلابت احمد خان
حرکت کرد چو بقصد جهاد
2. بزبان صدیق تاریختی
کفت هائق غزا همایون باد

-1127-

XXXVI

Mef'ûlü mefâ'îlü mefâ'îlü fe'ûlün

1. Sulţân-ı şehân hazret-i Hân Ahmed-i Gâzî
Dergâhına yüz sürse sezâ husrev-i gerdün
2. 'Azm itdi gazâ itmege tâ dîn bula kuvvet
Allah ide her kârını tevfiķına maķrûn
3. Tûġın çıkarup dikdi der-i 'izz ü 'alâya
Bir cum' a günü mâh-ı muħarremde ne mevzûn
4. Bu tûġ degül devħa-i bâlâ-yı Cinândur
Bu tûġ degül Sidre bunuñ ķaddine meftûn
5. Bu serv ü çemen-zâr ser-efrâz-ı gazâdur
Bâlâ-ķad-i dilberde disem belki bu efzûn

6. Her mûyî bunuñ kâkül-i havrâ ile hem-ser

Zer-tûpı dağı mihr-i kıyâmet ola bî-çün

7. Bercis-i felek çıkdı didi ehl-i semâya

Târîhîni tebşîr iderek tûğ-ı hümâyûn

-1127-

XXXVII

Fâ'ilâtün fâ'ilâtün fa'ilün

1. Mihr ile meh şâh-ı cihân-ı vezîr

Encüm olup ' askeride bi't-temâm

2. Gördü çü târîhîni didi Şadîk

Ürdî-i zîbâ felek-i ihtîşâm

-1127-

XXXVIII

Mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün

1. Bi-ğamdü'l-lah a'dâ ser-nigün oldı ölüp ammâ

Livâü'l-ğamd-i dîn-i Ağmed'i mümtâz ü müsteşnâ

44a 2. Muğakğak dest-giri-i cenâb-ı ħâfız-ı muğlak

İder bu dîn-i Ħakğı mazğar يعلو ولا يعلى

3. Hemân tevğirdür lâzım olan bu dîne her yerde

5. Bu demde hem gazâ itdi hem irşâd eyledi halkı
Görüp bu nuşreti ‘âlem şalâha tutdı yüz hâlâ
6. Çekildi piş-gâh-ı zümre-i perhîz-i kârâne
Simât-ı ni‘met-i elvân-ı hayrû'z-zâdü't-tağvâ
7. İder âmâc-ı maşşûda işâbet tîr-i tedbîri
Huşûli farz olur itse teveccüh her neye merzâ
8. Teveccüh eyledi bir kere Moskov postın virdi
İkinci bu balık batdı ya çıkdı oldu nâ-peydâ
9. Başıyla oynamakdur böyle serverle nizâ‘ itmek
Buna düşmen olan bi-‘aql dur idrâki yok ka‘â
10. Bunu Hakk gâlib-i muṭlak yaratmış cümle mevcûda
Esedle pençeleşmek hirreye câ'iz midür ḥaşâ
11. Görürler şûret-i feyz-i neşâti bundan ‘âlem hep
Vücûd-ı pâki mir'at-ı ‘avâlimdür bunuñ zîrâ
12. Mücessem rûḥ-ı ‘âlem kuṭb-ı a‘zam gavṣ-ı ekremdür
Güzîn zât-ı şerîfidür medâr-ı râḥat-ı dünyâ
13. Güşâde muşḥaf-ı iqbâli gibi ṭâlî‘ ü baḥtı
Mübeşşir âyet-i nuşret gibi re'y-ı zafer-pîrâ
14. Görünce böyle nuşret rûḥ-ı Hâlid didi târiḥin
Müeyyed fâl-i Sultân Aḥmed itdi ḥükmünü icrâ
15. Bunuñ sırr-ı ṭılsım-ı nâm-ı pâkin ḥıfz müşkildür
Degül cây-ı ‘aceb bu resme pür-piç olduğı tuğrâ
16. Vezîr-i nâm-dâr imzâ-nüvis لا فتى لا
O ḥıfz eyler iderse mühr-i mihrin dürc-i cân-âsâ

17. Velîdür şüphesüz maḥz-ı kerâmet cümle ef âli
 ‘Alîdür râz-dâr-ı sırr-ı Yezdândur aña imzâ
- 44b 18. Muḥallâ zât-ı pâki nüsha-i Şehnâme-i hikmet
 Güzin zât-ı vezîri kıt‘ a-ber-mecmû‘ a-i zibâ
19. Melâ’ik naql ider nâr-ı ‘aliyâ kavlini şimdi
 ‘Aceb mi kabza-i teşhîrine girse kızıl elma
20. Mora gibi bir iklîm-i ‘azîmi bir buçuk ayda
 O bedr-i naşr aldı kabza-i teşhîrine hâlâ
21. İderdi cümlesin feth ol tılsım-ı a‘ zam-ı ‘âlem
 Eger biñ kal‘ a olsa kal‘ a-i Kirdos gibi bâlâ
22. Hoşâ cenge kıyâmın niyyetindigi daḥi ‘ asker
 Peyâm-ı fethin itdi müjde şükürin cihân cem‘ â
23. Şu rütbe oldılar ser-germ-i luḥf-ı kelle-âverler
 Kesüp bendi serin pişinde der-dest eyledi a‘ dâ
24. O baḥr-ı cûd ile emr-i ğazâya sa‘y idüp ‘âlem
 Şu rütbe keşret olmuşdı nazarda güyiyâ deryâ
25. Belî Nâşır ‘Ali’nün kavli bu ma‘ nâda şâdiḳdur
 Be-ḳadr-ı baḥr-ı bâşed vüs‘ at-i âġuş-ı sâhil-hâ
26. Muvâfik rûzgâr eyyâm-ı ḥayr-encâmdur şimdi
 Gelür hep müjde-i nuşretle memlû fülk-i pür-kâlâ
27. Çeker bu kıt‘ ayı baḥr-ı zebânum mevc-i taḳrîre
 Gelüp cûşa bu ṭab‘ı ‘ anber-efşân ü güher-baḥşâ
28. Donanma-yı hümâyün ‘askeri düşmen dehânından
 ‘Înâyet oldu aldı ilk ağız İstandil’i ḥaḳḳâ
29. Du‘ â idüp didiler bir ağızdan ḥalk târiḥin
 Donanma kâfirün İstandil’in aldı ebed-bādâ

30. Be-zür-ı pençe-i qahrı ‘adüyı sık boğaz itdi
Gözin açdurmayup Gördos semt-i cenge bî-pervâ
31. Güluv-v-süz-ı halâvet bir mu‘ anber râhatü'l-hulkûm
Ya zîbâ qal‘ a-i Gördos boğazda hâldür güyâ
32. Eger şâh-ı ‘Acem görseydi dirdi reşkden anı
Be-hâl-i Hindüyeş-bahşem Semerqand ü Buhârâ-râ
33. Felek tahsîn idüp yazdı güzide böyle bir târih
‘Acebdür ceng-i evvel Gördos’ı açdı ‘Alî Pâşâ
- 45a 34. İnebolıyı teng itdi ser-i bî-baht-ı a‘ dâya
İkinci hamlede ol nerre-şîr-i ‘arşa-i hecâ
35. Meserret-bahş olup sūr-ı hümâyün gibi târihi
Ebū feth oldı İnebolı’yı aldı ‘Alî Pâşâ
36. Metonı şad-hünerle feth idince didiler târih
‘Alîkim bi'l-Meton hükümü olup hall oldı ey icrâ
37. Didi ‘azm-i remîm-i qarn-ı evvel reşkle târih
Qurûndan gâv-ı a‘ dānuñ kırıldı boynuzı haqqâ
38. Devân-ı kenz-i esrâr-ı vilâyet didi târihin
Görüp katller ile açıldı bâb-ı maṭlab-ı a‘ lâ
39. Açıldı itdi a‘ dâ ser-fürü çün didiler târih
Benefşe hışnın açdı nesîm-i luṭf-ı Haqq hâlâ
40. Hele qalmadı Mora oldı nuşret birle târihi
Simâṭ-ı مین ربدن ballı bādla şekkerin halvâ
41. ‘Adū bî-‘ add idi ammâ bozuldı didiler târih
‘Adū şandı idüp nām-âverin eṭfâl-i istihzâ
42. Daḡi çok yerler alındı bu derde berren ü bahren
Ayâ Mora ü İsparlanğa gibi bî-‘ add ü ihşâ

43. Şalınsun ehl-i İslām eylesün ‘ıyd oldı târîhi
Çuķasu’da açıldı egne ziynet virdi bu haķķā
44. O kāfir cümle oldı müzmeħill târîhidür zībā
Ķalā‘ ile hele Ma‘-Morayı aldı ‘Alī Pāşā
45. Tamām oldı қаşıde kendi ħālūñ bu bahāneyle
Du‘ā idüp o şadr-ı kāmķāra eyle gel imlā
46. Meded ħāricde ħaldum dergehūñden baña raħm eyle
Beni bir pāye-i dāħille ħıl mümtāz ü müsteşnā
47. Budur ehl-i semānuñ maṭlabı ol şadr-ı zī-şāne
Mora gibi nice yerler daħi feth itdire Mevlā
48. İlāhī pādişāh-ı ‘ālemūñde ömrin efzūn it
Ki anuñ himmetiyle oldı böyle ħazve-i kübrā
49. Ķubār-ı dergehiyle çeşmi rüşen ola ħürşidūñ
Daħi bir böyle fethi görmemişdür dīde-i dūnyā
50. Şifā-yı şadr-ı ‘ālem şadr-ı a‘ zamlā ola bāķī
Hemişe şadr-ı ‘izzet taħt-ı devletle anı Mevlā

-1137-

XXXIX

Fā‘ ilātūn fā‘ ilātūn fā‘ ilātūn fa‘ ilūn

- 45b 1. Baħt el virdi olup ‘avn-i İlāhī dest-gīr
Oldı İbrāħīm Pāşā gibi bir kāmīl vezīr
2. Olmayınca deste ol idrāk-baħş ‘aķl-ı küll
Olmadı mecmū‘ a-i aħvāl-i cem‘ iyyet-pezīr
3. Sāyesinde zıll-ı Yezdān’uñ ola āsūde-ħāl
Müstefīz oldıķça nūr-ı mīhrden māh-ı mūnīr

4. Āfitāb-1 evc-i devlet şubḥ-gāh-1 menzilet
Māh-1 gerdūn-1 semāḥat hem-müşār ü hem-müşīr
5. Mihr alınca şāh-1 'ālem didi tārīḥin Şadīk
Ḥāliyā dāmādum İbrāhīm Pāşā'dur vezīr

-1130-

XL

Fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fa' ilün

1. Ḥāzret-i dāmād-1 'ālī-şān sulṫān-1 sa' id
Şadr-1 'ālī-ḳadr İbrāhīm Pāşā-yı reşid
2. Şadra teşrif itdigi sâ' at nizāmın buldı gün
Dilde envār-1 meserret nev-be-nev oldı mezid
3. Oldı çün ilhām-1 ḳalb-i pākine el-şulḥ-1 ḥayr
Şulḥ idüp ıslāḥa sa' y itdi ola 'ömri mezid
4. Nār-1 Nemrūd-1 'adūyı şaḥn-1 gülzār eyledi
Meşriḳ-1 re'yinden oldıḳça çulı nūr-1 sefid
5. Ḥāḳḳ mübārek eylesün tārīḥini didi Şadīk
Şulḥı İbrāhīm Pāşā mü'minine ḳıldı'id

-1130-

XLI

Fā' ilātün fā' ilātün fa' ilün

1. Rūḥsuz ḳalmışduñ ey şehr-i güzün
Devlet olmayunca yoḳdur raḡbetün

2. Geldi şahenşeh didüm târihîni
Müjde İstanbul geldi devletün

-1130-

XLII

Fâ'ilâtün fe'ilâtün fa'ilün

1. Bârekallâh-ı zihî 'âtıfet-i Rabbânî
Eyledi yine sezâ bendelerin tekrîme
2. Bir vezîr eyledi ihsân bize kim dergehine
Kâmetin eyledi ham geldi felek ta'zîme
- 46a 3. Hakk mu'ammer ide buldıqça nizâmın 'âlem
O sebep oldı umûrı bu kadar tanzîme
4. Şadra teşrîf idicek buldı cihân emn ü emân
Gitdi peyk-i haber-i devleti heft-i klîme
5. Şükr idüp didi bu târihi Şadîk-ı dâ'î
Şulhı sehl eyledi Hakk millet-i İbrâhîm'e

-1130-

XLIII

Mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün

1. Şüreyhî 'İffet 'Abdu'l-lah Efendi hazretin nâgâh
Sa'âdetle idince mesned-i fetvâya Hakk iclâs
2. Ümîd-i lufla erbâb-ı hâcet kâmrân oldı
Katı vâfir zamân gelmişdi ceyb-i h'âhişe iflâs

3. Cihān fetvāsına münkād ü 'ālem hurrem ü dil-şād
Bu ahlāk-ı hamīdeyle aña hālīk itdi istinās
4. Şalāha tıtdı yüz 'ālem anuñ yümn-i kudümüyla
Zamānında zamīr-i halkı ifsād idemez vesvās
5. Şadīk 'ilm ehline tebşīr idüp didi bu tārīhi
Semiyy-i İbn-i 'Abbās oldı iclāl ile müfti'n-nās

-1130-

XLIV

Mefā' ilün fe' ilātün mefā' ilün fa' lün

1. Cenāb-ı hazret-i dāmād şahīb-i şah
Sütüde menkabe Muhtār Muştafa Pāşā
2. O kân-ı 'ilme ne ikrām olunsa lāyıkdur
Ki zātı hüsni-şifatiyla bir dūr-i yektā
3. Berāt-ı zātı ile haqqıdur o zī-şānuñ
Ki ola mevqı' -ı menşür-ı devleti dünyā
4. Mu' anven ola bu tevqı' -ı mihri tā ki çeke
Berāt-ı saḥ-ı sipihr üstüne debīr-i kazā
5. Didi du' ā iderek bu Şadīk tārīhin
Nişānı oldı benām ola Muştafa Pāşā

-1130-

XLV

Fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilâtün fa' ilün

1. Hâzret-i sultân-ı dîn Hân Ahmed-i Gâzî yine
İtdi icrâ sünnet-i peygamber-i âhir zamân
- 46b 2. Pister-i râhatda hep halk-ı cihân âsûde-ğâl
Hakğ bu kim şeh-zâde-gânun itdi vağtiyle Hıtân
3. Eyleye şeh-zâdesiyle anı Mevlâ ber-devâm
Hâne-i sūr eyleyüp devlet-serâsın her zamân
4. Hem vezîr-i a' zam İbrâhîm Pâşâ hazretin
Hakğ mu' ammer eylesün ihyâsıdur çünkim cihân
5. Didî târiğhin du' â idüp Şadiğ-ı bendesi
Sünnet oldı Allah Allah diyünüz şeh-zâde-gân

-1132-

XLVI

Mefâ' ilün mefâ' ilün mefâ' ilün mefâ' ilün

1. Yine Nev-Mîrza-zâde Efendi şadr-ı Rûm oldı

-1132-

XLVII

Mefâ' ilün mefâ' ilün mefâ' ilün mefâ' ilün

1. Revâ hâlâ Veliyü'd-dîn Efendi şadr-ı Rûm oldı

-1134-

XLV H 46a , Z 43b , E -

XLVI H 46b , Z 44a , E -

XLVII H 46b , Z 44a , E -

XLVIII

Fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilâtün fa' ilün

1. Muştafa ism-i şafî-resm ol vücūd-ı muhterem

Eyledi kesb-i ta' ayyün cünbiş-i maqbülle

2. Bursa'dan Mısr oldı Ka' be pāyesin ahrāz idüp

Rütbe-i vālā-yı İstanbul'ı aldı yolile

3. Hâkim-i belde olunca didi târihin Şadîk

Kām-yâb oldı Birâder-zâde İstanbul'la

-1133-

XLIX

Mef' ulü mefâ' ilü mefâ' ilü fe' ulün

1. Müftî-i cihân müctehid-i vaqt ki halkuñ

Müşkillerini eyledi hall bî-ħad ü efzün

2. ' Aşr-ı ' âbid-i mescid gibi yüz tıtdı şalâha

Terk eyledi fetvâsı ile zılmünü gerdün

3. Eylerdi tarîk-ı vera' ü zühdünü tekmil

Ger tıtsa devât ü qalemin Edhem ü Zü'n-nün

4. Hep bendesidür zümre-i eşraf-ı mevâlî

Müftileri etraf-ı bilâduñ hele me' zün

5. Evzâ' -ı pesendide ü etvârı müselleme

Her cünbişi şad-ħüsn-i dil-efrüz ile meşhün

6. Evzâ'ına yok düşmene imkân-ı ta' arruz
Her re'yi işâbet eşeri hikmete maḡrûn
7. Hıfz itmelidür şadrda ol müftî-i pâki
Lâyıkı degül lü'lü'-yi meknûn ola maḡzûn
8. Hân Ahmed-i zî-şâne olup ' izzile müftî
İtdi o şehi hizmet-i dîn-perverî memnûn
9. Ol hazrete te'bîd gerek manşib-ı fetvâ
Ahvâli bu dünyânuñ olur yoḡsa diğergün
10. Teng idi velî cilve ki ol Fâris-i ' ilme
Bir hâne naşîb itdi aña Hâlık-ı bî-çün
11. Nizâm-ı felek itdi iki beytle tefhîm
Bir beytle eglenmedi çün nâdir o mazmûn
12. Bir hâne-i ' âlî k'olamaz sakfına vâşıl
Biñ yıl tayerân itse eger tâ'ir-i gerdûn
- 47a 13. İtdi dür-i vâlâya bu takrîble takrîb
Şâhenşeh-i revnaḡ-şiken-i ferr-i Ferîdûn
14. Kâşâne-i ra' nâ ki olan şahnına dâhil
Cennet gibi olmaz idi bir daḡi maḡzûn
15. Pehnâdur o meydân-ı felek seyrine müştâḡ
Pişinde o câmi' -i felek ḡüsnüne meftûn
16. Şadrında devâm üzre idüp hazret-i Bârî
Her demde ola ḡadri gibi ' ömri de efzûn
17. Naḡl itdi çü ' izzıyla Şadîḡ eyledi târiḡ
Nev-menzil ola müftî-i devrâna ḡümâyûn

L

Fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fa' ilün

- 47b 1. Mazhar-1 in'ām-1 bî-hadd Hân-1 Ahmed olmada
 'Äleme mahz-1 şeref çün necm-i es'ad dem-be-dem
2. Kuṭb-1 devrân ol Süleymân-1 zamân kim vaḳtidür
 Girse ḫâtem-veş sühûletle ele mülk-i 'Acem
3. Bu bülend iḳbâl-i müsteb'ad degüldür kim aña
 Eylemiş Mevlâ kerem bir âşaf-1 'âlî-himem
4. Âşaf ü Dâmâd İbrâhîm Pâşâ kim 'adü
 Pây-mâl olur riḳâb-1 devlete bassa ḳadem
5. Şadr-1 pür-temkîn vezîr-a'zam-1 sulṫân-1 dîn
 Kim iṫâ'atdur anuñ fermânına emr-i ehem
6. Şâhib-i şulḫ ü şalâḫ-1 bâ' iş-i emn ü emân
 Şadr-1 şiddîḳi-ḫıṣâl ü âşaf-1 'Oşmân-şiyem
7. Himmeti şad-merḫale yirden ider fetḫ-i ḳalâ'
 Bulmamış bir pâdişâh böyle vezîr-i muḫterem
8. Mâlik-i Tiflis olmaḳ gence bulmaḳdur zafer
 Genc ammâ ḡıḫta-i şâhân ü eşrâf-1 ümem
9. Bulmamış levḫ-i ṫaşavvurda bu şüret hiç zuhûr
 Olmamışken defter-i âmâlde nâmı raḳam
10. Aldı luṫf-1 Ḥaḳḳ ile şüret-ger-i şevḳ-1 ümîd
 Zîr-i deste bir süvâr-1 a'zamı hemçün ḳalem
11. Pâdişâha Ḥaḳḳ mübârek eyleye bu ḳal'ayı
 Nice kişverler daḫi fetḫ ola eyyâmında hem

12. Şād olup halk-ı cihān tārīhini didi Şadīk
Eyledi Tiflis'i Sultān Aḥmed'e İzid kerem

LI

Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilün

1. 'Avn-i Ḥaḳḳ ḥazret-i Sultān Aḥmed
Ḳuṭb-ı aḳṭāb-ı cihāndur hālā
2. Oldı fermānı tılısm-ı a' zam
İtdi teşhīr cihānı a' lā
3. Eyledi Ḥaḳḳ o şeh-i vālāya
Çok fütūḥat-ı cemīle i' tā
4. Olmada fethi her ay bir hısnın
Nice 'ıyd itmesün ' ālem zirā
- 48a 5. ' Āleme geldi peyām-ı nuşret
Güyyā mülk-i ' Acem'den kālā
6. Didi dā' i-i Şadīk tārīhin
Hemedan luṭf-ı Ḥüdā'dur ḥaḳḳā

-1137-

LII

Mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün

1. Cenāb-ı ḥazret-i Sultān Aḥmed Ḥān-ı Gāzī kim
' Acem fethinde oldı cümle-i eslāfına sâbıḳ

2. Zihî şâhenşeh-i mesned-geh-i feth ü meğâzî kim
Cünüd-1 gaybı oldu himmeti ol cânibe sâ'ik
3. Bu feth ü nuşrete olmuş degül bir pâdişeh nâ'il
Nizâmü'l-mülkdür şâyân dinilse fâ'ik ü râ'ik
4. Zihî leşker ki hüküm-i şer' e taqlîd eylemiş hep
Hemân bî-mezhebânı garğa güyâ bahrdur râ'ik
5. Ne devlet bir vezîr-i pâdişeh-şâmet ki 'ahdinde
Ola feth-i 'azîm-i mülk ile akrânına fâ'ik
6. Vezîr-i a'zamı Dâmâd İbrâhîm Pâşâ kim
Olur her re'y ü tedbiri vezâret hükümünü nâtik
7. Vezîr-i şıdkıdur ol pâdişâh-1 hayr-1 encâm
'İnâyet eylemiş Mevlâ ana bir bende-i şâdik
8. Şıla hıl'at gerekdür ey Şadîk el-ğakğ bu târihe
Kâbâ-yı kâle-i Tebriz Sultân Ağmed'e lâyık

LIII

Fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilâtün fa' ilün

1. 'Avn-i Hakk'dan oldu feth-i Gence Sultân Ağmed'e
Müftî-i "naşrun minallâhi" mazhar-1 feth-i qarîb
2. Tılsım olmuş aña seyf-i hazret-i sultân-1 dîn
Olmada mülk-i 'Acem'de Gence bir genc-i 'acîb
3. Bî-bedel Mısr-1 'Acem kim vaşfına kâdir degül
Tûti-i tab'-1 sühan-güyân ü mümtâz ü lebîb

4. Genc bulmuş gibi memnûn oldılar ehl-i cihân
İbtidâ idince ceng-i Gence'ye emr-i ğarîb
5. Müslümîne müjde idüp didi târîhin Şadîk
Gence fethi seyf-i Sultân Ahmed'e oldu naşîb

BİBLİYOGRAFYA

- ABDULKADİROĞLU, Abdulkerim; Nuhbetü'l-Asar Li Zeyl-i Zübdetü'l-Eşar, Ankara, 1985
- Ahmet Refik; Hicri Onikinci Asırda İstanbul Hayatı, İstanbul, 1930
- Arif Hikmet; Tezkire, Millet Küt. Ali Emiri Tarih, 789
- BANARLI, Nihad Sami; Resimli Türk Edebiyatı Tarihi, c. II İstanbul, 1983
- Büyük Türk Klasikleri, c. VII İstanbul, 1990
- Cevdet Paşa; Tarih-i Cevdet, İstanbul, 1303
- ÇAVUŞOĞLU, Mehmet; Necati Bey Divanı'nın Tahlili, İstanbul, 1971
- DANIŞMEND, İsmail Hami; İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi, c. IV İstanbul, 1955
- DEVELLİOĞLU, Ferit; Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat, Ankara, 1993
- DOĞAN, Muhammet Nur; Şeyhülislam İshak ve Divanı, İstanbul, 1997
- ERAYDIN, Selçuk; Tasavvuf ve Tarikatlar, İstanbul, 1981
- ERDEM, Sadık; Ramiz ve Adab-ı Zurafası, Ankara, 1994
- Feridüddin Attar; Tezkiretü'l-Evliya, Erkam Yay. İstanbul, 1984
- Hammer; Büyük Osmanlı Tarihi, c. VII İstanbul, 1996
- İPEKTEN, Haluk; Naili, Hayatı, Sanatı, Eserleri, Erzurum, 1984
- İstanbul Kütüphaneleri Türkçe Yazma Divanlar Kataloğu, İstanbul, 1965
- Kur'an-ı Kerim**
- KURNAZ, Cemal; Hayali Bey Divanı'nın Tahlili, İstanbul, 1996
- KÜLEKÇİ, Numan; Gülşen-i Vahdet, Akçağ Yay. Ankara, 1996
- MACİT, Muhsin; Divan Şiirinde Ahenk Unsurları, Akçağ Yay. Ankara, 1996
- Mehmed Süreyya; Sicill-i Osmani, İstanbul, 1308
- Mehmed Tahir; Osmanlı Müellifleri, İstanbul, 1333
- Mirzazade Salim Mehmed Emin; Tezkire-i Salim, İstanbul, 1315
- ONAY, Ahmet Talat; Eski Türk Edebiyatında Mazmunlar, M.E.B. Yay. İstanbul, 1996

- COLUM, Padraic; Myths of The World, USA, 1971
- PALA, İskender; Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü, Akçağ Yay. Ankara (tsz.)
- PEKOLCAY, Necla; İslami Türk Edebiyatı (Giriş), İstanbul, 1981
- Ramiz Hüseyin; Adab-ı Zurafa, Milli Küt. M.F.A. nr. 1340
- Safayi Mustafa Efendi; Tezkire-i Safayi, Milli Küt. M.F.A. nr. 1129
- SEFERCİOĞLU, Nejat; Nev'i Divanı'nın Tahlili, Ankara, 1984
- Şemseddin Sami; Kamusu'l-Alam, c. IV İstanbul, 1306
- _____ Kamus-ı Türki, İstanbul, 1992
- ŞÜKÜN, Ziya; Ferheng-i Ziya, M.E.B. Yay. İstanbul, 1996
- TAVASLI, Yusuf; Peygamberler Tarihi, İstanbul, (tsz.)
- TOLASA, Harun; Ahmet Paşa'nın Şiir Dünyası, Ankara, 1973
- Türk Dünyası El Kitabı, c. 3 Ankara, 1992
- ULUDAĞ, Süleyman; Tasavvuf Terimleri Sözlüğü, İstanbul, 1991
- UZUNÇARŞILI, İsmail Hakkı; Osmanlı Tarihi, c. IV Ankara, 1983
- YAKIT, İsmail; Türk-İslam Kültüründe Ebced Hesabı ve Tarih Düşürme, İstanbul, 1992
- Zeytinoğlu Halk Kütüphanesi Türkçe Yazmalar Kataloğu